

OPSEVANJA

Koroška,
pomlad
2000

37
38

revija za leposlovje in kulturo

N 5499/2000

OPZELUHTU

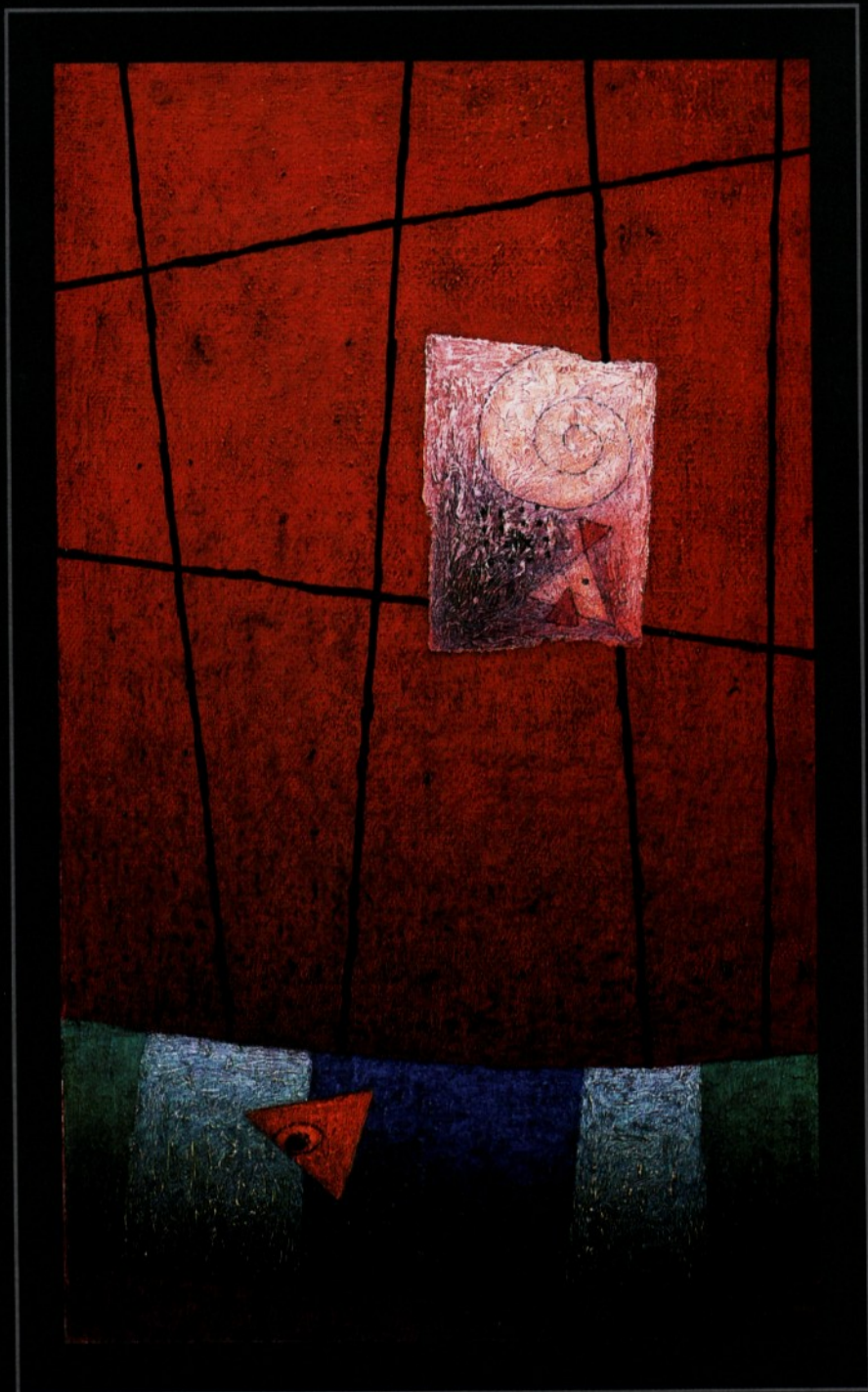
800 SIT

38
37

NA PLATNICAH

*Oskar Rotovnik - Oki,
Svetopisemska zgodba
Stare zaveze I,
olje na platnu,
60 x 100 cm, 1998*

*Oskar Rotovnik - Oki, Znamenje I,
olje na platnu, 35 x 60 cm*

Kazalo

Vinko Ošlak	PREŠEREN - ENA OD VREDNOSTI V ENAČBI SLOVENSTVA... (Ob 200-letnici njegovega rojstva)	4
Andrej Jus	SEDIŠ NA STRANIŠČNI ŠKOLJKI	6
Blaž Prapótnik	RANI PESNIK	7
Viktorija Zmaga		
Glogovec	VOJNA	8
Vesna Roger	PESMI	9
Marijana Vončina	VEZENINA SANJ	9
Simon Mlinar	POZABIM SE	10
Karmen Borko	RADA IMAM DEŽ	11
Davorin Dolinšek	KLAVIR	12
Jasna Džombić	PRED VRATI	12
Janko Messner	NOSOVI - Koroški triptih II	14
Tone Turičnik	GOSPA BARBARA	17
Jani Rifel	PTIČJA HIŠICA	21
Martin Kuchling	NOGE	22
Peter Petrovič	GORNIK	25
Aleksandra		
Stermec-Perovec	IME IGRE	29
Janez Gradišnik	NEKAJ SPOMINOV	31
Urška Markovič	LITERARNE PODOBE DR. FRANCA SUŠNIKA	36
Andrej Makuc	KOROŠKA KNJIŽEVNOST - JE ENA ALI STA DVE?	40
Vinko Ošlak	VOJNA IN MIR - pripombe k vojni filozofov in filozofiji vojne	46
Helena Merkač	SILNI NORCI	50
Helena Merkač	PREŽIHOVA BAJTA - spominski muzej Prežihovega Voranca	53
Helena Merkač	NAGAJVI VETER METKE ŠTEHARNIK	54
Franček Lasbaher	ZBORNİK 80 LET PD SLOVENJ GRADEC	55
Franček Lasbaher	KOROŠKA V 13. KNJIGI ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE	57
Blaž Prapótnik	POTOVANJE BESED IN ZVOKOV ... gostiti različne muze pod eno kapo	61
Miran Kodrin	DARJA KNIPLIČ	62
Jernej Kožar	OSKAR ROTOVNIK - OKI	64
Leo Steiner	HVALNICA ŽIVLJENJU	65
Tone Turičnik	USPEHOV NE MERIM Z DENARJEM Kramljanje s slikarjem in grafikom Francem Berhtoldom	66
Nadja Zgonik	BORČIČEVE RISBE	70
Jernej Kožar	BOGDAN BORČIČ - retrospektivna razstava grafik	71
Tone Turičnik	BERNEKERJEVA NAGRADA 2000	72
	BERNEKERJEVE PLAKETE 2000	73
Rudi Verovnik	BESEDA OB PREŠERNOVEM DNEVU	75
Blaž Prapótnik	DA BI DRUŠTVO ZAŽIVELO KOT CELOTA Pogovor s Heleno Dreu, dosedanjo predsednico KUD Slovenj Gradec	76
Andrej Makuc	POSTOJ, TRENUTEK, KAKO SI VENDAR LEP Utrinki iz življenja vedno nemirnega pravičnika Janka Messnerja	78
Janko Messner	GOVOR PRI DEMONSTRACIJI 19. svečana 2000	83
Helena Merkač	PREŽIHOVI DNEVI 2000	83
Valerija Grabner	MISLINJSKA ŽELEZNIŠKA PROGA - ob stoletnici otvoritve	84
Alenka Waltl	50 LET KNJIŽNICE KSAVERJA MEŠKA SLOVENJ GRADEC	86
Stanka Blatnik	SPOROČILNOST OBLAČENJA, INDIVIDUALNOST IN PRIPADNOST	90
Andreja		
Gologranc-Fišer	KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV	92
Blaž Prapótnik	KULTURO HRANITI IN OHRANITI S skupnimi močmi omogočimo redno izhajanje Odsevanj	97
Jože Potočnik	EUROCITY IZ SLOVENJ GRADCA	98

UVODNIK

POEZIJA

PROZA

ESEJISTIKA

RECENZIJE

PESNICA
LIKOVNI PORTRET

KULTURA

DONATOR

Prešeren – ena od vrednosti v enačbi slovenstva...

(Ob 200-letnici njegovega rojstva)

UVODNIK

Duh ni nekaj, kar bi se razvijalo in napredovalo, duh je ves čas popoln. Prešeren, rojen pred 200 leti, je eden izmed slov tega univerzalnega duha.

Ena izmed ideoloških public, ki smo jim bili Slovenci dolgo izpostavljeni, se je glasila, da smo Slovenci narod zamudnikov. Zamuja mogoče kdo, ki je tako publico izumil in ki jo je širil naprej. Izid prvega celotnega prevoda Svetega pisma v slovenščini leta 1584, po katerem smo bili – ne da bi imeli lastno državo, niti kakega poštenega lastnega grofa nismo imeli – petnajsti med evropskimi narodi in jeziki, recimo pred madžarščino ali celo hebrejščino, da ne omenjam večine narodov sveta, ki je dobila celotni prevod šele v prejšnjem ali dvajsetem stoletju, v večini jezikov pa celotnega prevoda še danes ni, ne govori o kaki hudi zamudi. Od francoskega prevoda je minilo le 54 let, od angleškega samo 50. A tedanjih 50 let ni bilo današnjih 50 let! Pol stoletja v šestnajstem stoletju v resnici sploh ni bila zamuda, kakor bi danes bila.

Tudi od Goetheja, princa nemškega slovstva in očeta svetovne literature, je princ slovenskega slovstva in nič manj svetovljan, tako v literaturi kakor v svoji duhovni zgradbi in drži, dr. France Prešeren mlajši le za okroglih 50 let. Res je, slovensko jakobinstvo, še bolj krvavo in barbarsko od izvirnega francoskega, je na Slovenskem zamujalo za skoraj 200 let. Groteskni poskusi opičjega posnemanja manjvrednih in nevrednih zahodnoevropskih domislic in poskušanj zamujajo še vedno za desetletja in se skušajo v Ljubljani, pa tudi v kakem manj pomembnem zaselku razodeti kot zadnji dosežek človeške pameti in ustvarjalnosti. Tudi kraj, v katerem to govorim, je že poln angleških in kvaziangleških napisov, ki jih ne razume niti tisti, ki jih je dal napisati, kaj šele mimoidoči. Slovensko barbarstvo in slovensko opičenje zamujata in se tako izkazujeta v svoji smešnosti, nikakor pa ni zamujalo pri Slovencih to, kar je bilo zares velikega in pomembnega.

Že krščanstvo kot temeljno duhovno usmeritev smo Slovenci prejeli pred številnimi veliko večjimi narodi. Kar za stoletja pred Poljaki ali Rusi. Prvi znani slovenski filozof Herman Koroški je v španskem Toledu sredi 12. stoletja prvi prevedel muslimansko sveto knjigo Koran iz arabščine v latinščino. Slovenski znanstveniki, od Kopitarja do Miklošiča, so na Dunaju razvili cele znanstvene vede in osnovali avstrijsko slavistiko, albanistiko in celo med prvimi v svetu razvozlati poreklo Romov in njihovega jezika. Slovenski znanstveniki v prejšnjem in na začetku 20. stoletja so bili med pionirji sodobne tehnične civilizacije, od duhovnika Puharja, ki je izumil fotografsko ploščo, Jurija Vege, ki je Avstriji in Evropi podaril najbolj natančno izračunane logaritme, Hermana Potočnika, ki je izračunaval parametre vesoljskih poletov v času, ko je veljal za utopijo še nedolžen letalski promet z

dvokrilci, pa do inženirja Milana Vidmarja, ki je naučil Ameriko in svet brez večjih izgub prenašati električno energijo na velike daljave, in vse do današnjih rodov slovenskih znanstvenikov in izumiteljev, ki dodajajo v zakladnico človeškega znanja in duha po vsem svetu. O kakem zamudništvu tu ni govora. Zamudnik, pravi zamudnik, je lahko le kdo, ki vsega tega ne pozna, ki mu je slovenska zgodovina tuja in misli, da je svetovljan, če na svoj lokal namesto "okrepčevalnica" obesi napis "snack-bar".

A če je že mogoče zamujati ali prehitovati v zunanjih rečeh, v stvarih duha ni ne zamujanja in ne prehitovanja. Duh je vsepričujoč ne le prostorsko, temveč tudi časovno. Duh ni nekaj, kar bi se razvijalo in napredovalo, duh je ves čas popoln, le naša zmožnost in pripravljenost, da ga zaznamo in mu sledimo, je nepopolna in lahko raste ali pa upada.

Prešeren, rojen pred 200 leti, je eden izmed slov tega univerzalnega duha, ki ni ne star in ne mlad, ki ni ne moški in ne ženski, ki ni slovenski in ne nemški, čeprav se tudi v vseh teh oblikah izraža. Ko je pokojni akademik Josip Vidmar na predsedstvu SNOS 1. februarja 1945, torej še v času vojne, predlagal, da bi dan Prešernove smrti razglasili za slovenski kulturni praznik – in kakor mi je znano, imamo samo Slovenci med vsemi evropskimi narodi poseben praznik za kulturo, tudi v tem ni videti kakega zamujanja – tega ni storil samo zato, ker bi v Prešernu videl največjega slovenskega pesnika, kar je brez dvoma videl. V Prešernu je namreč nekaj, kar presega tudi pesnika samega, kakor je v njegovem sodobniku in prijatelju Slomšku, gotovo največjem slovenskem škofu, nekaj, kar presega v njem škofa samega. V Slomšku je to svetost – in to smo dobili Slovenci potrjeno s papeževim obiskom v Mariboru lansko leto – v Prešernu pa je to sinteza narodne in svetovljanske človečnosti, plemenita humanitas, ki je dobila svoje potrdilo med drugim tudi v izbiri njegove Zdravljice za slovensko državno himno, čeprav bi to lahko bilo tudi besedilo himne Združenih narodov.

Igra in blaga ironija duha samega je, da ga je v Prešernu poleg drugih zaslužil prav človek, ki v duha pravzaprav ni verjel. Ista igra in ironija je hotela, da je protikristjan Vidmar izbral za slovenski kulturni praznik ne dan Prešernovega rojstva, kakor bi moralo biti po logiki sekularnega človeka in bojevitega ateista, temveč prav dan smrti, ki ga kot povod za praznovanje lahko prav doume samo kristjan ali vsaj kdo, ki veruje v duha in neumrljivost človeške duše. Povzdig dneva Prešernove smrti v nacionalni in državni praznik je bil zmaga duha nad snovjo in črko, je bil potrditev Tertulijanove stare trditve, da je človeška duša po naravi krščan-

ska, pa naj za to ve ali pa ne. S tem aktom se je tudi partizanska in pozneje komunistična oblast dejansko legitimirala kot v svoji nezavedni globini krščanska, pa naj se je nad kristjani in njihovo Cerkvijo potem še tako nečloveško znašala. Sprejetje dneva Prešernove smrti za uradni dan slovenske kulture, to je bila v bistvu izpoved Vere, napisane v sekularnem obrazcu kulture, kakršne je bila ta formalno in zavedno protiverska država tedaj zmožna.

Narod, tudi slovenski, ni statistično zajetje števila tistih, ki govorijo isti skupni knjižni jezik, saj lahko sijajno slovenščino govori tudi kak agent tuje obveščevalne službe; narod, tudi slovenski, ni popis državljanov države, ki se po oznaki svojega naroda imenuje, saj živijo v isti državi s Slovenci tudi Italijani, Madžari, Nemci, Romi in še drugi – narod je predvsem duhovno občestvo ljudi, ki ima zavest o skupni zgodovini, jezik in njegove stvaritve, ki to zavest izražajo, ki ima predstave o urejanju skupne sedanjosti in prihodnosti in ima voljo, da v tej lastnosti in tem duhu preživi skušnjave in udarce časa in nasprotujočih duhov.

Kriteriji resnične narodne pripadnosti so torej razmeroma strogi – in število resničnih pripadnikov kakega naroda, tudi slovenskega, je v skladu s tem strogim merilom dosti manjše, kakor pa ga izkazuje državna statistika. Pravi Slovenec, ne pa samo naključni prebivalec dežele, v kateri Slovenci živimo, ne samo naključni uporabnik jezika, ki ga Slovenci govorimo, pravi Slovenec je naravnani na duha slovenstva, ki ga v najvišji legi izraža dopolnjujoči se binom Slomška in Prešerna. Samo Slomšek še ni slovenstvo, samo Prešeren tudi ne, oba skupaj sta to v polnem obsegu. Slovenec, pravi Slovenec, ne le naključni govorec istega jezika, po katerem se Slovenci med seboj prepoznavamo in razumemo, je samo tisti, ki tudi v sebi združuje in živi nedolžno in v tej pobožni nedolžnosti veselo ljudskost in razboritost Slomška – in zahtevno, najzahtevnejšo kulturno višino, gosposkost in svetovljanskost Prešerna. Samo narod, ki ima svojo duhovno formulo, je zares narod in ne le podržavljeno pleme. Slovenci smo v tem smislu narod vsaj od leta 1800, ko se nam, mar res le po naključju, rodita nosilca in izpovedovalca slovenske duhovne formule: ta v pridigi in prigodnici, oni v visoki pesmi, oba pa v dejanjih najplemenitejše človečnosti.

Prešeren in Slomšek pa ne sestavljata šifre slovenskega duha samo v razponu med majhnim domačim in velikim svetovnim, temveč tudi med dvema na videz tako sprtima usmeritvama pameti in duha, kakor sta to krščanstvo in svobodomiselnost. To, kar v današnjem političnem položaju, ne le v Sloveniji, v vsej Evropi, ni mogoče, je v teh dveh možeh živelo skupaj, v isti glavi in v istem srcu. Res je, da je pri Slomšku delež krščanstva izrazitejši – a če danes beremo njegove spise, ne moremo dobiti vtisa kake verske zadržanosti in prisile, temveč prav nasprotno, neverjetne sproščenosti in svobodnosti. Res je tudi, da je pri Prešernu delež svobodomiselnosti večji – a če

danes še enkrat premislimo verze iz njegovega pesnjenja, ki se nanašajo na temeljna in večnostna, se pravi človekova verska vprašanja, nikakor ne bomo dobili vtisa kakega zadržega nasprotovanja in žaljenja krščanskih simbolov in vrednot, temveč spoštovanje do najvišjih reči, kakor gre pravemu velikanu duha. Prešeren je znal toliko latinščine, kakor je današnji rod ne zna več, da je vedel, kako beseda "liberalis" ne pomeni le svoboden, temveč tudi radodaren. A znal je tudi dovolj grščine, da je vedel, kaj pomeni beseda "katholikós" in v katolištvu ni videl krščanske sekte, kakor lahko večkrat beremo v današnjem slovenskem tisku, temveč ozir na vesoljnost, na celoto, brez katere je vsaka morala le plemenska ali razbojniška morala, ne pa univerzalna morala, ki brezpogojno velja v vseh primerih in okoliščinah. Slomšek je razumel, da je resnično vero mogoče doumeti in živeti samo v okoliščinah svobode, zato je začetnik sproščene slovenske katoliške tradicije na Štajerskem, ki je ni mogoče primerjati z janzenistično ozkostjo in trdoto, ki se je kaka druga slovenska pokrajina še danes ni povsem iznebila. Prešeren pa je razumel, da svoboda ne izključuje reda in celo strogosti, kar je vedel kot pesnik, saj si nalog ni olajševal z izbiro manj zahtevnih pesniških oblik in pravil; in da ne izključuje moralnega zakona, kar je vedel kot dober, plemenit človek, saj je s svojim etičnim vztrajanjem ključoval duhu in navadam časa in v ta namen žrtvoval tudi lastno odvetniško kariero.

Prav za manjše kraje ali celo za take brez pravega izročila, kakor je tudi ta, v katerem to govorim, sta Slomšek in Prešeren velika spodbuda in navdihnjenje. Slom na Štajerskem in Vrba na Gorenjskem nista bila niti pravi vasiči, kaj šele, da bi bila trg ali mesto. In vendar sta velika sinova teh komaj omembe vrednih zaselkov postala nositelja slovenskega, evropskega in svetovnega duha. Po Slomšku je postal velik tudi Slom in po Prešernu je postala velika Vrba. Ni naredil Dunaj Prešerna velikega, pač pa je Prešeren Vrbo duhovno izenačil z Dunajem.

Niti Slomšek niti Prešeren svojih krajev nista smešila z napisi v tujih jezikih, da bi bila v očeh bedakov videti imenitnejša. Vsaka pristna in s tem tudi velika stvar si lahko privoščijo razkošje, da obdrži svoje izvorno ime in se ne kiti s tujim. Samo popačene in manj vredne stvari potrebujejo izposojenega ali nakradenega lišpa s tujega. Kraj Bogu za hrbtom, v katerem gostilne z enako slabim golažem, kakor so ga stregle že od nekdaj, nosijo angleška imena, je zagotovo kraj, kjer ni prostora niti za Slomškovega niti za Prešernovega duha, se pravi za duha slovenstva. Pot v svet, še posebej pa pot v Novi Jeruzalem, se pravi v drugi svet, vodi skozi pristni Slom in pristno Vrbo in pristne druge človeške kraje – in samo ljudje, ki to pristnost iščejo in jo uveljavljajo, sestavljajo narod, vsakega izmed njih, tudi slovenskega.

Vinko Ošlak

(Prebrano na Prešernovi proslavi na Prevaljah 7. februarja 2000)

UVODNIK

Prešeren in Slomšek pa ne sestavljata šifre slovenskega duha samo v razponu med majhnim domačim in velikim svetovnim, temveč tudi med dvema na videz tako sprtima usmeritvama pameti in duha, kakor sta to krščanstvo in svobodomiselnost.

Andrej Jus

Sediš na straniščni školjki

LEPOSLOVJE

*Sediš na straniščni školjki
in gledaš v bele keramične ploščice,
položene po tleh.*

*Na njih vidiš male črne pikice.
Na milijone jih je.
Preklete majhne črne pikice ...
Ali veš, da je vsaka pikica živa ?!*

*Bog je sedel na WC-ju,
ko nas je ustvaril.*

*

*Kuka milijone majhnih oči
z nočnega neba
na naju kukajo in nama mežikajo*

*Ali se ljubiva
ali pa se je topel vetrič vendarle zmotil
skupaj nama kuštra lase*

*Tako najina je klopca prostranstva
tako najine so podobe dreves v parku
odstopil bi ti klopco če bi bila samo moja
bi ti storila enako
bi bila tvoja bi jo odstopila meni*

*So se zvozljali najini lasje
se vetrič ni zmotil
je pomežiknilo milijone oči*

*

*Slišal sem te, kako si poklicala moje ime -
veter je v moji vrbi vztrepetal,
vejice so se nežno dotaknile oči,
dehteče prsi se še danes niso ohladile
in upal sem,
da bom videl tvoj obraz.*

*Stran si se obrnila,
nemo, kakor topel veter pred odhodom
in tresočni prsti so mi popravili lase s čela.
Led, ki se je vzpenjal po drevesu,
mi je ohladil telo in pogasil prsi -
samo mislil sem,*

da sem slišal, kako si poklicala moje ime...

*Hodiš v negotovosti -
po blatni cesti hodiš
in jo ližeš.
Jezik imaš predolg,
da z njim božaš blatne kamenčke
in luže...*

*In ko se odrineš,
ne skočiš,
temveč padeš.*

*Medtem ko padaš,
pomisliš, da bi lahko uporabil krila
in odfrfotal (pa saj to ne gre!) -
še bolj silovito udariš z glavo ob tla.*

*Naslednji dan te čaka ista pot.
Spet si pripravljen na padec,
s katerim si boš izbil zobe
in začutil stare bolečine.*

Le kdaj boš obležal?

Temnordeča (zadnji jesenski dan)

*Mir.
Tišina.
Posušena lica in skoraj rahlo zadovoljstvo v mokrih
očeh.
Za mano naporen dan,
nedosegljivi upi
in kupček neizpolnjivih želja.
Pred mano tih večer,
stara jablana pred sončnim zahodom
in napol mrtev jastreb nemo trza.
Tišina je...
Mir prihaja...*

*

Nedokončanka

*To je pesem,
ki je nedokončana.
Kot čas,
kot bolečina.*

*Konca ne poznam,
zato ne vem,
kako se bo razpela.*

*Ta pesem je nedokončana,
kakor živa rana,
kakor ostra*

Blaž Prapotnik

rani pesnik

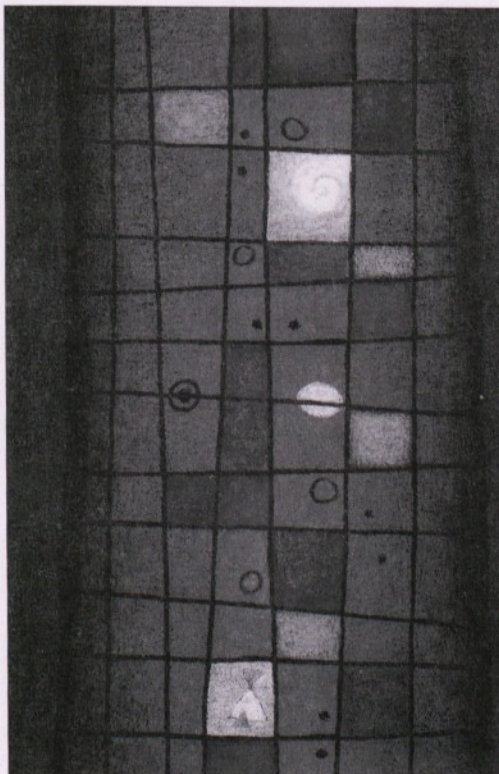
rani pesnik

*poljubim ju na lice
preden grem služiti denar
odplačati je treba hipoteko
grozijo mi s tožbo
ob pol šestih zjutraj
ko obe še spita
ona in najina deklica
se izmuznem iz volhkega ležišča
v kopalnico brez oken
ki je v teh malih stanovanjih
hkrati stranišče
iz pralnega stroja dehtijo
muze polulanih plen
ko sedim v pižami
z notesom na kolenih
na pokrovu straniščne školjke
naslonjen na vlažni hrbet
izplakovalnika
in v zarje novega dne
zapisujem
pesem o eksistenci*

lubek

*tako ji pravim ker
jo imam rad
ko jo previdno obračam
v naročju in ji dajem
stekleničko
stodvajset mililitrov
prekuhane vode in
štiri merice pikomila
pika mila me gleda zvedavo
z nekajmesečnim pogledom
skoraj se utopim v zenicah
a me reši
ker me drži za prst
in
potem ko se zavem
da najpomembnejše
stvari na svetu skoraj
nikogar ne zanimajo
skupaj podreva
kupček*

LEPOSLOVJE

Oskar Rotovnik - Okni, Vitražni zapis,
olje na platnu, 50 x 75 cm

Viktorija Zmaga Glogovec

VOJNA

(posvečeno moji materi Stani Teran Klampfer)

LEPOSLOVJE

Leto 1941 - mati

Moža so odpeljali že prej.
Mene so stlačili v transport -
v naročju z dvomesečno, za roko
triletno, šestletni se je držal torbe,
ki sem jo težko nosila s seboj.

Nisem vedela, kam.
Preganjana naprej
z množico neznancev: "Schnell! Schnell!"

Živinski vagon. Zapahnen, zaklenjen.
Smrdeč, stokajoč. Obupan, drveč
čez pragove lesene - v deželo tujo.

Noč. Klet, beton.
Daleč smo.
"Tukaj umrite!
V kleti poginite, psi!"

Zjutraj sem ugledala vas - cerkev, kmetije.
Naprosila sem slame, nekaj cunj.
"Tu imaš košček zemlje za vrt.
Vzemi srp, pokosi travo,
na kladivo, zagradi zemljo, zbij plot!"

Potem so prišli surovi vojaki.
"Srp in kladivo - komunistični znak!"
Zvlekli so me v farovž,
me topli, topli.

Od daleč sem slišala jok mojih otrok.

LETO 1943 - oče

"Vlak, dan za dnem te vozim! Prekleta!
Vlak! Noč za nočjo te vozim! Doklej?"

Vozim nemške može.
Vozim nemško orožje.
Vozim pobegle iz taborišč.

Vlak pogosto ustavljam:
iščem ženo in ljubezen mojih otrok.
Neke noči, na bornem skupnem ležišču,
slišim šepet: "Tvoja je tam! Sredi tiste vasi!
V kleti!"

Klet v mrzli zimski noči.
Prezegli otroci. In mati in oče.
"Prinesel sem maslo, premog, krompir."
Čez mesecev devet naprosila je sveže slame.
Rodila je hčer med bombnim napadom na progo.

Bilo je hudo.

LETO 1945 - mati

Crknjen konj sredi vasi.
Lačni ga jedo otroci.

Prvi in tretji umirata. Župnik prižiga sveči.
Kuham oglje, dvigam otroka, ju rotim:
"Popijta to - preživita mi!" Hvala Bogu!

Spet transport. Proti domu. V naročju dveletno,
za roko štiriletno, šestletna in devetletni
zdaj nosita težko torbo s seboj.

Vem: domov, skupaj in vsi.
Domov! Kaj živinski vagon!

Drveč z odprtimi vrati, hiteč čez pragove
lesene - domov. Postanki, preklopi.
Vrvež žena, mož, shujšanih otrok.

Otroški vrtiljak na neki postaji.
Vrišč in smeh otrok tudi moje vabi.
Ne, ne hodite! Lulat! Počepni ob progi!

Krik, stok in molk. Jok mater.
Raznesla je bomba vrtiljak.
In smrt je kosila.

Na domači postaji -
pričakala sta nas sonce in oče.

Vesna Roger

Pesmi

D (OMA)

*Mrtvaški svod.
Sprevod.
Pred in za mano.*

*Izgorevajoč vonj
voska.*

(sanje)

*In zopet stopam
k tebi
v luč tišine.*

*Sama s tabo jem
oblakov barve.*

*So se potuhnili
temni grenki okusi,
skušnjave mračni.*

*Razblinil se krhek je razum
in spet sva skupaj
v najini toploti.*

*

*po žilah prah
poganja srce
v luč prhotavih senc spomina*

*

*ko v brezvoljni svet ujeta
gonim na niti speto
nevšečnost*

*burkne vame
in ujamem mlečno milost
pod prhli plasti lobanje*

Marijana Vončina

Vezenina sanj

DVE PODOBI

*Dve podobi
v sebi nosim.*

*Eno sinje modro mi
nebo odkriva,
ko hrepeneče iščem jo.*

*Druga v zelenilo gozda
je ujeta,
a čutim njen objem
in slo.*

*Obe podobi zlivata
se v eno
med nebom in zemljo.*

JESEN

*Vabijo plodovi dozoreli
in svetlobe senčni ples.*

*Jutranji hlad megleni
se svetlika
na pajčevinasti kopreni.*

*In dan je v daljšajočo
noč ujet.*

*Sprehodiva
po poti se medeni,
da še dolgo cveteli bodo
cvetovi najine jeseni.*

ZIMA

*Sem kot
naguban sneg,
ki ga sonce kremži.*

*Gledam zasneženi breg
in duša se razneži.*

*Saj lep je
zime čas,
če toplota je v nas,
ne mraz.*

VEZENINA SANJ

*Podarjam ti
vezenino sanj
iz najtanjših niti stkanu.*

*Podarjam ti
podobe davne,
ki ostale so
za vedno
v današnji dan
zazrte.*

*Zaživi z njimi
in mi jih vrni
s svojimi pretkane.*

LEPOSLOVJE

LEPOSLOVJE

Ko se

*Ko se zvečeri,
se prikradejo sence,
tiste sence,
ki poznajo vsak
tvoj korak,
misel.*

*Čakajo samo,
da jim poveš,
da se bojiš,
da bi ti tudi
bil senca
in
čakal.*

*Poizkusil sem,
razlegalo
se je do neba.
Ptice so odletele.
Igral sem se z vilami,
da sem Peter Klepec,
a so v meni
spoznali prevaro,
nisem znal
ali hotel
sklatiti lune.
Zdaj se, revež,
še igrati ne smem.*

*Bleda
si v obraz,
mesečina se je
nabrala v lase.
V daljavi vlak-
objemi me.
Vročina-
prekrij me,
samo nekaj,
z vodo bi se rad
umil.*

*Ko se v nočeh
oči zbudijo,
se ujamem v mrežo,
požrešno žrem
v temo.
Megle so rdeče,
ko pade jagoda,
grem po poti,
v meni ni več
problemov.*

Pozabim se

*Pozabim se,
morda letimo
skozi oblake.
Nad nami so gore,
me glene resnice,
črtaste podobe nas
samih.
Noge me nočejo več
nositi po zemlji,
odletim,
kot ptica zapojem,
nekje v vasi še gori
luč.
Zvezde me vabijo
v svoj objem,
nočem zvezd,
hočem toplo dlan.*

Oskar Rotovnik - Oki, Plesalka,
olja na platnu, 50 x 100 cm

Karmen Borko

Rada imam dež

Rada imam dež

*Rada se sprehajam v gozdu,
ko dežuje.
Megla se vije med debli dreves.
Napolnjujem se s čudežnim mirom.
V mlaki opazujem krošnje
in oblake, ki drvijo mimo.
Pozabim, da sem,
in se zlijem z dežjem,
vendar nikoli ne padem na tla,
ustavim se na prestolu svojega bitja.*

Lenobne misli

*Svetlobne sence
so se vrgle v zrak,
ko sem krilila z rokami,
lovila sapo
in pobila nekaj še vedno rosne trave.
Lenobne misli so mi uhajale
pod vrhove smrek
ter poizvedovale,
če obstaja lažja pot.
Hrast se je razjezil
in mi v poduk
poslal želod na razgreto glavo.
Zmagal je!
Ponižno sem metala korake
na odmrlo listje
in si želela,
da bi odmrle še lenobne misli.
Ko sem prekrilila dovolj zraka
in se je glava ohladila,
na listju pa sem pustila
zadostno število korakov,
sem se počasi in lahkotno iztekla v konec.
Na dnu biti je zadrhtel mir,
ki sem ga že čisto pozabila.
Razvnete čute sem hitela povijati
v ljubečo pozornost
in jim razkošno dovolila,
da so se napojili lastne bližine.*

Ples z angelom varuhom

*Plesala sem z angelom varuhom.
Milina se je razlivala
čez nevidne sledi korakov.
Hodila sva po robu tanke črte,
ki se je risala
med tem in onim svetom.
S konicami prstov
sem se dotikala meje,
ob vsakem premiku je vzvalovilo veselje
in večnost,
ki se je zibala na Malem vozu,
je požgečkala vnesene čute.*

Zvezdni utrinek dežne kaplje

*Med dežnimi kapljami
se podim po gozdni poti.
Kakšna sreča, sama sem!
Razposajeno,
s konico nosu,
lovim dežne kaplje,
ujete v vršičkih smrekovih vejic.
Predstavljam si,
da je vsaka kaplja zvezda,
ki se je utrnila.
Zaželim si srečo, mir
in nekoga, ki me bo ljubil.
Vrnem se domov,
v skupnost štirih iluzoričnih svetov,
ki živijo vsak na drugem koncu vesolja.
In potem si spet predstavljam,
da se je utrnila zvezda.*

Davorin Dolinšek

Klavir

LEPOSLOVJE

Klavir

*Posuješ črnobelo cvetje...
Moji prsti dozoriyo vonj,
ki se ob svitu
preobleče v petje
in sleče se v mavričast zaton...*

*Rojevava svetove,
razpihujeva oblake,
okušava sadove,
živiva...
In tako menljiva kot sva,
odsevava celovitost,
dihava vonj po neskončnosti...
eno sva...*

*Prikotalim prepeto dušo,
da tvoji ličnosti pokloni zven,
da bolečina in ljubezni vzkop
razplakata se v sen,
ki razsvetljen v črnobelo pot,
razlito vije čare iz zahoda...
V vzhod...*

Rast

*(Za Petra Murka
ob njegovih drugi obletnici odhoda...)*

*Iz brstiča
steblo,
iz stebliča plod,
s srcem v dušo,
z dušo od tod.*

*Z zemlje tiho
pograbi cvet,
da lahko
umišljeni se listni splet,
spet
postavi srčni veni na ogled.*

*Debeli se deblo...
V obroče si medlo
gorja je nagreblo.
Ven duha bogatega spredlo
in ga privedlo...
V sveže steblo...*

Jasna Džombić

Pred vrati

Sanje o novem človeku

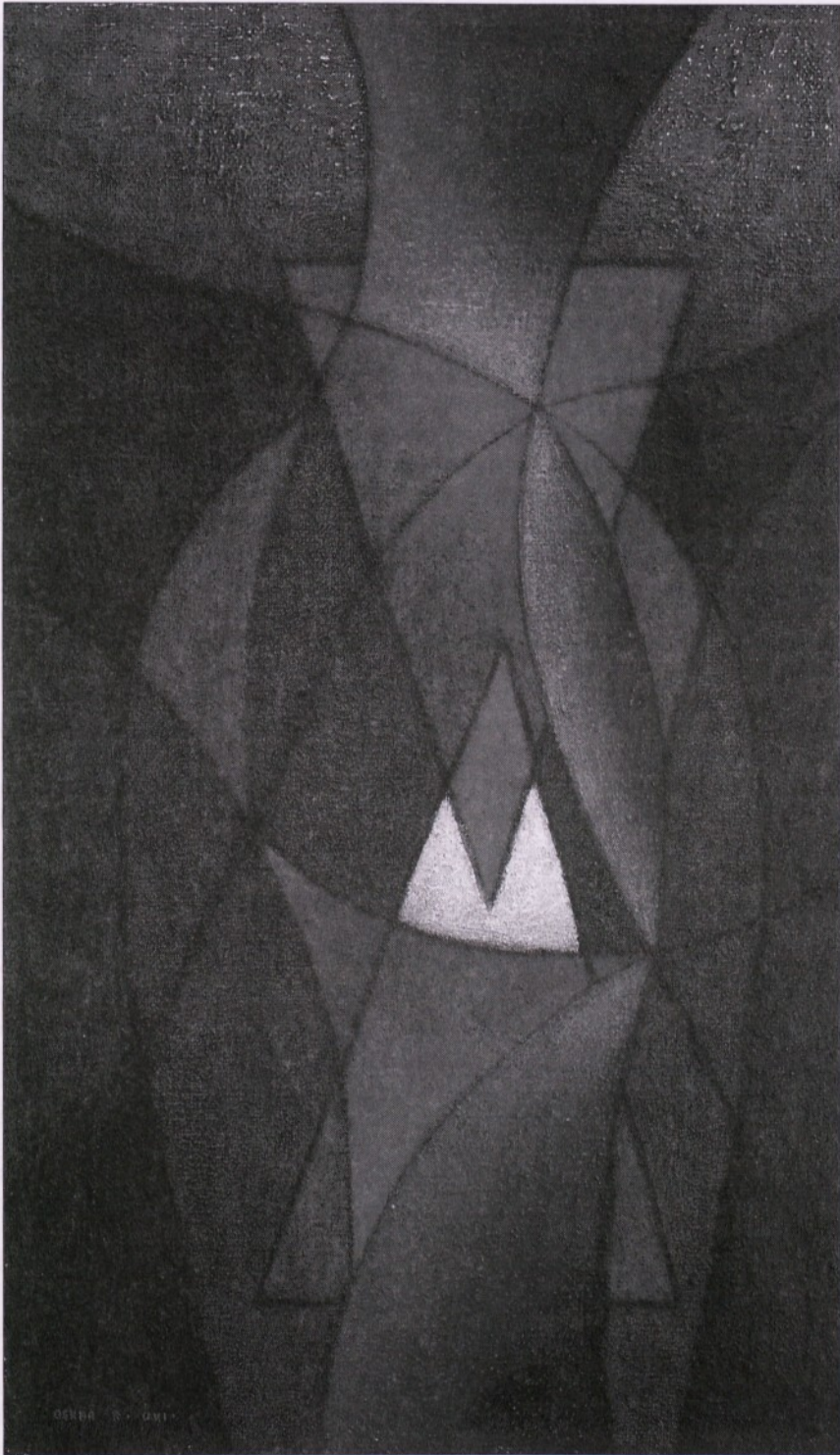
*Moja ljubezen je tvoja.
Moje življenje je tvoje.
Vse moje je tvoje!
Res?
Zunaj spet megla in mraz...*

Ob zori

*Rumena zavesa pred mojimi očmi
plava v zasanjan okvir dneva.
Njegovi koraki se slišijo...
Nekje nekdo igra klavir.
Zaspala bom.
Ti si kriv... Rada te imam.*

Pred vrati

*Med dežne kaplje se
živčno vrivajo žarki svetlobe.
Naenkrat svetloba brez konca.
Zakaj?... Saj ni več upanja!
Ali pa?
Šale za male...*

Oskar Rotovnik - Oki, Amfora, olje na platnu, 35 x 60 cm

Janko Messner

NOSOVI

Koroški triptih II

LEPOSLOVJE

I

Moj nos

Vse lepó in prav, a ko me je Bog ustvarjal, ne vem, kaj ga je pičilo, da mi je dodelil tolikanj ukrivljen nos. Ko sem hodil še v ljudsko šolo in sem se dan na dan pred ogledalo postavljaj, me je ta božja nezgoda tako strašno žalostila, da bi bil najraje umrl. Primerjal sem svojo nosuro z lepimi ravnimi nosovi sošolk in sošolcev, pa sem se resnično jezil nad Njegovo neskončno brezbriznostjo, le zakaj in čemu je ravno meni pritisnil na sredo obraza takšnole špansko murko!?

Ko sem bil že v prvem razredu celovške "humanistične" gimnazije, smo se učili latinščino iz vadnice Liber Latinus I. V njej je bil narisani rimski imperator Julij Cezar na prvi strani, v profilu, z mogočnim orlovskim nosom. Pa so mi neki celovski kujoni salamenski ta njegov nos z rdečo barvo še povečali, še huje ukrivili, namigujoč na moj krivi nos.

Mrhe nesrečne! Od sramu sem zardel do ušes in čez, hudodelci pa so me od daleč ogledovali in se hinavsko hihitali vsak v svojem kotu velikanske učilnice.

Bil sem tako silno prizadet, tako žalosten, da bi se bil najraje na kraju samem v tla pogreznil.

Tedaj sem jel premišljevat, kaj pa če me poleg Boga ni tudi moj oče malo ustvarjal, saj ima tudi on precej grbasto vohalo s kosmatima luknjama, mojemu nosu čisto podobno. Kdo pa se že spozna na te reči, odkod sem jaz, odkod pa ti! Včasih se mi zdi, da še pametnejšim od mene to jasno ni!

Tako sem se torej mnoga leta žalostil in sem nazadnje še ogledalo tako zasovražil, da bi ga bil najraje razbil. Poskušal sem svoj nos zglihati, pa ni šlo in ni šlo. Ponoči sem si ga privezoval z vrstico na čelo in okrog glave, da bi se mi polagoma zravnal, vendar vse kakor s cajno po vodo, nič ni pomagalo.

Lahko si predstavljaš mojo trpečo dušo!

Ali nič na svetu ni večno, tudi žalost ne.

V hudobnem Hitlerjevem času so se nekateri dijaki z Gorenjskega šolali v Celovcu. Med njimi je bila neka ljuba dijakinja - šestošolka. Ker je znala premalo nemško, sem ji rad pomagal, pri tem pa sem se vanjo tako zatreskal, da sem jo kar z očmi požíral. Ko sva se nekega popoldneva v njeni sobici oba blaženo božala, je Marjana - tako je bilo dekletu ime - pobožala tudi moj nos in pri tem izgovorila zgodovinsko pomembne besede: "Kakšen zanimiv nos imaš, Janko, tako zanimivo ukrivljen, da se tvojemu čelu imenitno prilagaja!" Kar koj sem jo na skrivaj ošinil s pogledom, kaj če se zdaj tudi še ona iz mene norca dela, pa sem si takoj oddahnil in

čutil, kako se mi je odvalila skala od srca! Torej ni res, da sem zaradi nosu grd, narobe, še celó zanimiv da sem, mi je priznala - deklica zala! In sem jo rahlo poljubil na njene rdeče, srčaste ustne, lepe ko sanje, saj so iz njih prišle zame nebeške odrešilne besede.

II

Buteljni si odrežejo nosove

Je bil pa nos buteljnom in buteljkam zadnje čase hudo napoti, tako da so bili zastran njega že kar nevoljni. So pa dejali:

- Vse, kar je lepo pa prav, božja previdnost gor ali dol, vendar ni ga na svetu takega modrijarha, ki bi nam lahko pojasnil koristnost te naše resnično skurne okončine, čeprav jo je sam Bog pritisnil človeku na sredo obraza in jo imenoval n o s : dve kosmati luknji, iz katerih se kar naprej cedi smrkelj, da, pri ta malih otrocih ta še v prav posebno dražljivem ritmu pokukava zdaj iz leve, zdaj iz desne luknjice, ali pa kar iz obeh hkrati - kakor dva bleda radovedna deževnika iz razmočene zemlje. In potem še to nenehno zadevanje ob vse in vsakogar, pa še to nečedno zanosvodenje, ponosudobivanje, nanosobešanje pa z dolgimnosomodhajanje pa to klavarno nospobešanje pa to nečimrno nosvihanje pa to nemarno nosvrtanje, brrr, pa še vse druge neštete izzivalne in poniževalne nevšečnosti, ki jih ta nič kaj estetična kumara zmeraj in povsod omogoča. Hujše, povzroča! Tako so moževali, tako so se hudovali nad nosom buteljni, njihove zveste buteljke pa so jim pritrjevale.

Pa dé njihov župan:

- Bridke so vaše besede, ubogi moji buteljni, uboge moje buteljke, pa so resnične ena kakor druga, da bi takšne ne bile! Vendar pa je najhujše to, da imamo na tej kumari - kakor ste jo po pravici prekrstili - celó napisano, kdo da smo in nam zastran tega razkazovanja nasprotniki kar naprej po kumari dajejo pa nam izpred kumare zmikajo, da, tako da se nas eden zmeraj spet pod kumaro obriše.

Povem vam, moji dragi buteljni z buteljkami vred, da sem je jaz do kraja sit - te svoje gomoljaste nosure, še posebno zato, ker ne mine dan, da ne bi butnil z njo ob koga ali kaj pa da se mi ne bi pri tem pocedila kri, saj se lahko vsak od vas prepriča, da imam že same bunke na njej, vrag jo vzel - in sploh, preveč se mi je že pokadilo pod nos tode in sode po deželi, da bi ga lahko nosil še naprej takole pred seboj!

- Po pravici govori, po pravici in resnici! zavre med buteljni in njihovimi soprogami.

Potem dé zastopnik njihovih vinskih bratcev:

- Za vse nas je žaltava, kako da ne! Vendar ne smemo pozabiti, da ti je, bahač grbasti, vrh vsega še pravi izdajalec! Da bi jo le kdaj slišali – mojo ta staro, kako me nadira vsakokrat, ko se vrnem iz pivnice, čeprav si tam komaj dušo privezujem, ko se ti pa hudič salabolski že po enem samem litrčku spremeni v takšnole sinjemodro melancano!

- V melancano, mrha izdajalska, v melancano! zavre med vinskimi tovariši.

- Me boš ti, zlodej zapiti, zmerjal, da sem tvoja ta stara! se razkuri nad svojim zakonito določenim buteljnom prizadeta buteljka. Je bil pa zdaj velik polom, ko so ga njene sotripinke naredile zastran svojih neotesanih dedcev.

Potem dé spet njihov župan:

- Veste kaj, če ste vsi za to, si ga pa odrežimo, da bo pokoj! Potem tudi ne bo več mogoče videti, kdo da smo.

Pa se buteljni in buteljke pomenljivo spogledajo.

Pa reče Krheljnov Fika:

- Hajdimo, fantje, nože brusit!

So pa bili vsi buteljni pa vse buteljke za to.

Pa reče Pržganov Vora:

- Veste kaj, je pretrd, da bi ga odrezali.

So pa buteljni pa buteljke njegovim besedam prav dali.

Pa reče Buhanov Lipa:

- Veste kaj, stisnimo ga v skobeljnik pa – škrc! ga odsekajmo!

So pa vsi buteljni pa buteljke sklenili, da je ta njegova beseda modra – škrc! ga pa odsekajmo!

So si pa nosove odsekali, v skobeljniku. Drug drugemu. Ta prvi je bil na riži župan – zastran dobrega zgleda, za njim pa vsi ta drugi buteljni pa buteljke.

Je pa bila zdaj tam, kjer je bil prej nos, samo še luknja. Pa niso več vedeli, kaj bi rekli. Pa tudi niso več vedeli, komu bi kaj rekli, pa tudi tega ne, zakaj bi komu kaj rekli, ko pa niso več vedeli, kateri od njih je sploh ta pravi, kateri pa ne, ko pa so imeli prej vsak svoj nos, po katerem so se razlikovali: ta je bil ogrčav, drugi gomoljast, tretji sedlast, četrti orlovski, peti zavihan na "hej Slovani", šesti povešen na "nmav čez jizaro", sedmi potlačen, osmi šilast, deveti topast pa tako naprej, vsak drugačen.

So pa bile zdaj tam, kjer so bili prej nosovi, same luknje. So bile pa te luknje vse enake, zato pa nobeden ni več vedel, ali je ta pravi ali ne.

So bili pa precej žalostni, ko so se tako gledali. So se pa potem proč obrnili in vsak na svoj dom odšli. So pa bili buteljni z buteljkami čez nekaj dni še bolj žalostni, ko so zapazili, da jim sapa zdaj piska kar iz luknje in škropi tisti smrkelj, tisti nemarni kakor kak vodomet, na vse strani, da ne teče več kakor prej-kjekdaj spodobno navzdol v zanosnico.

Pa reče Krheljnov Fika Pržganovemu Voranu:

- Ti, čuješ, 16 Vora, rojtam da smo ga posrali.

Pa reče ta:

- Poslušaj, Fika, da boš vedel, jaz pa nisem Pržganov Vora.

Pa reče ta, ki se je v Voranu zmotil:

- Ne lomi ga, jaz pa Krheljnov Fika nikar... Da pa smo ga posrali, mi menda ne boš oporekal!

Pa reče ta, ki ni bil Pržganov Vora:

- Rojtam, da smo ga koj.

Sta bila pa oba enakih žalostnih misli. Pa nista potem nič več rekla.

Se je pa županu zdaj tudi že malo zasvitalo, pa zagodrnja sam pri sebi:

- Za božji del, saj zdaj, ko smo si ga odsekali, drugi še laže spoznajo, kdo smo.

Je pa šlo na Buteljskem odsihmal vse skupaj bolj in bolj po zlu: ne samo, da je ljudstvo buteljsko čedalje bolj zgubljalno orientacijo, ker ni moglo več hoditi za nosom, in ne samo, da so se jeli buteljni in buteljke sami sebi odtujevati, tudi drugi ljudje v deželi so se jih bolj in bolj ogibali, kajti vrh vsega zdaj svojih vetrov, kakor so jih napenjali, niso več zadrževali (čemur bi kaki neizobraženi ljudje rekli, da so prdeli) in so se zastran tega zagrinjali s precej neprijetnimi vonjavami (čemur bi isti neizobraženi ljudje rekli, da so smrdeli kakor kozli).

...

Seveda jim tega nihče ni mogel zameriti, saj zdaj sami sebe niso več obvovali. Ta okoliščina jih je menda še najbolj žalostila in pa to, da so jih drugi ljudje tudi zdaj, ko so bili brez nosa, vendarle lahko za nos vlekli, saj so imeli zdaj - tako rekoč - vse na luknji napisano, kar jim je bilo prej na nosu, in so jih zdaj eni zmerjali z "nosoškrci", eni pa z "bučoluknjariji",

Tudi župan buteljski se skorajda ni več prikazal med svojimi buteljni in buteljkami, saj ga je bilo zdaj čedalje bolj sram številnih bušk na čelu pa na bradi, ko pa ni imel več nosa-odbijača.

Toda najbridkejšje je bilo za buteljne pa buteljke nenadno porazno spoznanje, da odsihmal nobeden od njih ni mogel več biti p o n o s e n . Kakorkoli so se naprezali, se zvijali, mrdali, vratove stegovali, brez nosa jim to ni uspelo. Ugotovili so nepopravljivo škodo, po-nos-a ni bilo več pa ga ni bilo.

Župan si je to jemal čedalje bolj k srcu. Lepega deževnega večera se potoži materi županji:

- To je pa že od hudiča, zdaj sem dosegel, da nas vsi po teh luknjah spoznajo, kdo smo.

- Po teh luknjah, po teh skurnih, zavzdihne mati županja.

- To me bo naposled še v grob spravilo, obupano zahlipa župan, skozi luknjo sredi obraza pa mu jedko zapiska in se tanko pocedi...

Mati županja pa mu samo prikima.

Pa res se je potem župan še tisto jutro obesil na najbližje drevo.

Brez besede. Ravno ko je jutrnico zvonilo.

Spoznali so ga po nosu, ki mu ga je mati županja obesila na vrvici okrog vratu, zastran gorvstajenja, da bojo tedaj vsi udi zbrani...

Pa je pod drevesom pomodroval eden izmed nosoškrcev, morda je bil Buhanov Lipa:

- Žalost ga je strla, žalost, ker je prvi zinil, naj si jih odrežemo.

So pa buteljni in buteljke župana od same nevolje na veji viseti pustili.

Ga pa niso pokopali, bolj pa za njim žalovali.

Pa niso zanj žebrali.

Mu pa niso spomenika postavili.

III

Vohalo

Beseda "vohati" ne izvira šele iz častitljive praslovansčine, saj se je rodila v mnogo starejši indoevropski družini: gotsko pomeni uz-anan *iz-dihniti*, grško ánemos je *veter, sapa*, latinsko anima pa *sapa, duša*. Vohati torej prvotno pomeni močno, intenzivno dihati.

To je treba (do)povedati zlasti koroškim Slovencem, ki imajo po nesreči močno zamašena vohala, posebno še Čezdravci od Djekš do Rude in Lisne gore pa še dlje.

Ta njihova posebnost izvira še iz praslovanskih časov, ko so staroslovenski indigeni (prvoselci) kdove na kakšnih splavih prevažali trudna kravšeta pa ovce pa kože čez Dravo na Rudo, v Grebinj in dalje gor na Svinjsko planino. Gre za dva imenitna nazala, po slovensko nosna samoglasnika o in e - z močno nosno izreko, dandanes ohranjeno zunaj Koroške samo še v poljščini.

S tema nosnikoma sem se srečal že v zgodnjih otroških letih. Vsako vigred, na praznik treh žebljeve, to je na drugi petek po veliki noči, so prprangali v dokaj glasni procesiji slovenski "Čedrovci" (Čezdravci) pod vodstvom župnika Ignaca Murija skozi Dob na Humeč (s cerkvenim imenom Božji grob) iz Šmiklaža, s Srednje vasi v Gorenčah in z Leda ter žebrali svoj nosni zamokli "svent, svent, svent si, kralj nebeških čent", mi paglavci dobljanski pa za njimi s spakljivim oponašanjem njihove nosniške igovarjave e-ja - "svent, svent - čedrovski šent", dokler ni zadnji prangovec, hiter ko blisk, zagrabil najbližjega od nas za uhelj in mu ga s silovito krščansko vnetostjo nategnil, češ "ti vamp ti skurni, ti seme sakramensko, vi, pankrtski žlehtneži vi", da smo jo pocedili drug za drugim na svoje domove. (Prepričan sem, da nam kralj nebeških čet teh otroških norčij ni zameril.)

Prav. Dejal bi, naj bo dovolj tega praslovanskega vokalizma, če omenjena nosnika ne bi imela usodnih poraznih posledic za usihanje slovenskega jezika, za izumiranje indigenega slovenskega ljud-

stva na severu Drave.

V pričujoči študiji o vohalnem organu gre namreč za doslej znanstveno še ne popolnoma raziskani anatomski fenomen, kavzalno izvirajoč iz dejstva, da smo ljudje po nedoumljivi Stvarnikovi volji m i k r o z m a t i, takšni z majhno vohalno površino v nosu. Odtod je naš voh tako že nesorazmerno neobčutljiv, nikakor primerljiv še s pasjim ne, kaj še z želvjim.

Treba nam je upoštevati predvsem eno: živčne celice v vohalni sluznici, imenovane receptorji, v normalnem vohalu spreminjajo hlapljive delce iz vonjavih snovi v kemične dražljaje, te pa v živčne dražljaje, da jih potem pošljejo v možganski center za voh. Tu se potem šele razločuje kakovost vdihanega vonja kot dišavnega in rožnatega ali pa kakovost kemičnega smradu kot gnilobnega in strupenega sranja. - Dejal sem v normalnem vohalu, s čistimi, funkcionalno zdravimi receptorji. A kaj če so ti obloženi, zakrneli prav zaradi nosne izgovarjave? Znanstven odgovor nam ponuja najnovejše odkritje svetovno znanega ameriškega "Institute of special rhinological research" v Los Angelesu, mestu z najpogostejšim strupom v zraku, pljučih in glavah tamkajšnjih meščanov, bog se jih usmili, kakor bi rekel Ksaver Meško. Po eksperimentih te znanstvene ustanove, specializirane za vonjave, voh in vohala, je dognano, da je zatrdela vohalna sluznica za ljudi pravi križ božji, vendar še ne najtežji, nevarnejše za njihovo zdravje in življenje da je tole odkritje: ne samo vdihani kemični strup je za človeštvo šiba božja, neprimerljivo hujši je verbalni strup, po koroško povedano, gnoj iz gobca kakega koroškega führerja, ki pa pred transmisijo v možgane ne potrebuje ne uhlja s sluhovodom in bobničem ne kakršnega koli spreminjanja v kemične in živčne dražljaje, temveč si mimo uhljev in vseh substancijskih mutacij utre najkrajšo pot naravnost v možganski center za kihanje...

Da, za kihanje, ki je človeku neobhodno potrebno, saj je odgovorno za čiščenje vohalne sluznice. Srečen človek, ki - kadar ga besedni gnoj v nosu zasrbi - lahko kihne na vso moč, da se ga znebi in spet lahko svobodno zaduha!

Čezdravcem ta sreča ni dana, ker njihova vohalna sluznica zaradi nazaliranja e-ja in o-ja na gnoj koroškega führerja sploh ne more reagirati. Iz znanstvenega interesa sem bival dalj časa med njimi, a glej ga, spaka, cele mesece nisem slišal nikogar kihniti. Nekim možakarjem sem natrosil celó ščepec ščegetljivega njuhanc na hrbitišče roke, da so ga vdihnili, vse zastonj, niti eden ni kihnil. Tedaj se mi je na mah posvetilo, zakaj na severu Drave tako radikalno odklenkuje slovenski govoric: brez kihanja ni razstrupljanja v koroški deželi, brez razstrupljanja tam slovenski govoric ni preživetja.

Po nemško bi se temu reklo: Da kannst du Gift drauf nehmen!

Tone Turičnik

GOSPA BARBARA

Že precej časa sem poznal gospo Barbaro, pravzaprav od tedaj, ko je kot škrat privršala na volišče nenavadno samozavestno: da je članica volilnega odbora na volišču tem in tem, ja, to je naše volišče, kjer bodo občani glasovali za samoprisevek. In že je lahkotno navrgla, da ima čas samo dopoldne. Ne, ni bila predsednica, da bi odločala kdo, kdaj in kaj, a jo je kakor navdih sililo, da je delila naloge po svoji volji, ta vitka, v zrelosti še mladostno sveža, urejena ženska pozornost in s kakor zapestnica velikima uhanskima zlatima obeskoma z odbleskom izpod skladne frizure, s komaj opazno vijoličasto šminko in vne-mirljivo opojno in zapeljivo barvo glasu. Vse se je zdelo nevsiljivo odločeno in samo ob sebi umevno. Predsednik volilnega odbora je razumevajoče čakal, da je bilo *licitiranja* konec, zatem pa zbrano podučil, kaj je nam, članom odbora, naloženo, posebej njemu, odborskemu prvemu možu, kaj in katere so pravice in dolžnosti, da bo - vodoravno in navpično - *paragrafom* zadoščeno. Gospa Barbara je malo pobarvala, nič več pa ni bila pripravljena lomiti kopij.

Ko se je opoldne za njo porazgubil še poslednji oblak dišav, so poučene članice odprle zakladnico novic in zgodb o trmasto ponosni gospe Barbari. Na delovnem mestu računovodkinje v večjem podjetju - ah, kakšna služba! - je prva violina. Šef ji je desna roka, *imponira* mu razkošna ženska čutnost, pa se je cimilo, žena je budno zavrtinčila lakotne skomine njegove in vzela vajeti v svoje roke. Potem se ni izcimilo.

Tak poraz je gospodična Barbara spretno *prekategorizirala* v skorajšnjo zmago: na bojnih okopih je razmestila vse svoje čare in novega šefa *zelektirizirala*, da je z vsemi čuti hitel uporabiti ta dar narave, gospo(-dično) Barbaro je presejala obsedenost, češ ne zamujaj, punca, moraš dobiti dobro seme, kaj mož, cilj - zdravo in močno seme in otrok. Vse drugo - nepomembne krožnice. Kres je hitro pogorel, ostalo je komaj kaj. Potem so drugi močni plemenjaki plemenitili viharne strasti, tudi tiste je zonegavilo. Nič zmagoslavja. *Projektom* je zmanjkalo moči, čas je mineval vsem, tudi gospe Barbari. Nihče ji ni rekel drugače, gospodični z velikimi, več, dami z vedno opaznimi zlatimi okraski, oveski, prstani in broškami. Kljub veliki skrbi zase, se je cvet osipal: ko jo je zavest dokončno ovedela, je čas potekel.

Mladost, ah, že davna davnost! Solze navrejo

nevsiljeno, ko pomisli nanjo. Bila je kakor najlepša nevesta, princeska in to: mešala je glave najstnikom in nenajstnikom, se drzno posmehovala opolzko izraženim željam, globoke plave oči in kodrolasi obrazi so jo vnemali, nagovarjali, naganjali v strast.

Praznik je bil, novoletni nebrzdani žur, omenen, z odprtim loviščem. Zagledala se je vanj, v bronasto polt in grško skladnost, si ga izbojevala z zapeljivo govorico, v podstrešnem kotičku samote sta dogrizla strasti, ah, kako jo je do solz raznežilo, ko je začutila, kako vulkansko vre seme vanjo. Zanosila je, najstnica naivna. Češ neumno je, nepremišljeno, so jo rotili: pa so starši in mulc in *ginekolog* resno zagrbanci čela in je prekinila.

Po maturi se je vpisala naprej, grizla gradivo, boleče trmasto, diplomirala, vrata so ji bila odprta kamorkoli, *perspektiva* da je dobro podjetje, pot naprej delavnost in vztrajnost. Tenkočutno je doumevala izkušnje *mentorjev*: vedno povej, za kaj si, ne proti komu ali čemu si! Da, delo in plača - daj/dam za vsakdanji kruh. Poklic - presijana sreča in nje polnost. Uspeh - spodbuda in potrditev. Torej - podjetje!

A želja najgloblje kamrice: mati hoče biti! Mati je - krona: *avreola* rojstva in čudež rasti!

Prekipevajočih strasti vulkan, številnih in silnih, daj, zaplodi: vse telo čaka, valovi v napetost, prehod v novo, zdravega semena čaka, kakor njiva v svetel dan, vse čustvene *frekvence* čakajo na vzgib živega.

V pričakovanju blazni - bo!

Zdravnik sporoča, da bi moralo biti.

A ni!

Noče biti!

A drugim takoj vzkali! Ah, nekoč: ugasni, davni spomin! Umišljene podobe: nešteti drobni žametni poljubi in sladke skrbi, ki so posvečena žrtev za otroško krhki, sijoče miline polni in najsvetejši besedi: ljuba mami!

*

Ah, ta nesrečna ljubezen, to žarčenje čustev: blizu trideset sem bila, ko me je noro zadelo, zagorelo je, kakor najstnica sem izgubljala pamet, lebdela nad vsem, *hipnotizirana* mesečnica, čustvo je ponorelo, varovalke pregorele. Kresovala sem kratko, od pomladi do jeseni,

LEPOSLOVJE

ožgalo me je do ran, potem pa se je sesedlo vase. *Zablokirana* rabsodnost: ovedel me je trd pristanek. Ko ga zdaj srečam - je pomirjen zakonski mož, ima odrasla sinova in študirajočo malo, ta je sploh lepota - me zamravljiniči, zmehčajo se kolena, zbranst zmede, v misel planejo spomini na dolge poljube in železne objeme, v nosnici sladka slanost moškega znoja, puhtečega iz vseh delčkov telesa, ki použivam njegovo moč, gibkega in lahkotnega in tekmovalnih mer, in božam dotik žametne topline in občutij neusmiljenosti divje jage - a zdaj določa mere odlagališče *konzervirane* maščobe, obupno ohlapno razlezene in viseče - ja, prodori vame so napenjali telo v lok moči in bili slavnina pesem privlačnosti in pripadnosti, v mogočnih slapovih se je gnalo seme v voljno telo in obsedeno voljo iz napetega sladostrajstja stopnjevane spolne energije. Zbrano sem brala svoje telo, kako in kdaj bo vzgon porajajočega se življenja oznanil, da je, vse ga je pričakovalo, *korone* čustev so ga sanjele, strast klicala pretvoritev.

Vsi viharji so se sesedli v nič. Načrti in dom in to.

Pa se je - kako naj ujamem pravi zvok in ton, poražena jalovka - naveličal mojega divjanja in do skrajnosti napetih *erotičnih* moči. Črna pomisel se je redila v trdovratnost, da mu postajam zoprna, fantu svetlih oči in zapuščeno obrasle brade, vihrajajočih las, neusmiljeno zaljubljenemu v žogo in *rezultate* - vedel jih je za nazaj in za naprej - in da so teme oguljeno izpraznjene, ogenj telesa slabši, hudič, si ga ne deliva s katero? Nič več ni tako silovito in do kraja, kot je bilo. Čustveni *senzorji* sporočajo, da se ohlaja in oddaljuje, vse manj je stičnih točk in skupnih temeljev. Ne pustim ga prej, preden ne bo v meni vzgon novega življenja, mora biti, daj, dragi, vse moči in še več izlivov, da bo, daj, strasti silak, napni vse mišice, zadnje seme daj, vroči plamen, ki me izgorevaš v pepel, moraš zaploditi, preden omagava.

Potem je na jesen tako brezbrizno rekel, da je konec.

Začuda: če bi ga še malo prej ubila, če bi samo v slutnji namignil odhod, me je zdaj treznila vsečnost z obroki razočaranja. Tudi nad sabo: nerodovitna cipa. Zvožena cesta. Ne, cipa pa ne! Le bolno omamljena od želja biti mati. Ki želi v varnost naročja sprejeti neobgljeno bitjece, sina ali hčer, kri moje krvi. Ki ji šele daleč pozneje, ko so se sesuli vsi upi, odkriva kesanje razbrazdan obraz: pa saj si, vasezaljubljena samica, zromanizirana samooboževalka, samo terjala, jemala, si prisvajala. Ki, neumnica zatrepšana, nisi zmogla obdržati silaka zase in za zmeraj, tedaj ljubljene-

ga ljubega. Ki so te občutki varali, kako *seks* zmore vse. Pa bi sploh nosil križ jalovosti z mano? Neumno, kako mi je vse drugo družinsko bilo španska vas, neodkrit svetel dan za temnimi gorami?

Kakor se lepo reče: padla sem na izpitu!

Resen opomin, ta padec: je dovolj biti zase, samo zase, si biti zadosten, ko je toliko klicev na pomoč? Me naj moja "nesreča" docela pahne v samoto? Vsi smo zdaj: srečneži in obupanci, zadovoljni in razočarani. Vsi tolčemo življenje od rojstva do smrti.

Pa sem ščasoma več razmerij, kako učeno, *demontirala*: kradoma se je prebijalo, da moram stopiti med bližnje, si dajala moči, da zmorem, slišala razločen glas klicev po razumevanju in tem. Veliko jih je bilo. In jih je: samotno ostarelih in pozabljenih, staršev, ki pokopavajo v nesreči umrlega otroka, neozdravljivo bolnih, ki neomajno upajo, prijazna lažna tolažba jim za trenutek ukreše iskro, da je smrtna napoved manj strašna. Le kako so mi zmogle dotlej ostati skrite očitne tegobe? Tudi znancev in prijateljev, njih vzdih po neosamljeni bližini, hvaležni pomoči. Le kako se me niso dotaknile, čeprav se me dnevno dotikajo!? Upi, da bom mati, so se sesuli: in včasih je pošastno zvilo čut, kako strašljivo prazno je životarjenje. Drugič spet: je še smiselno živeti? In če: kako?

*

Minevanje je zdajšnjost, vsak trenutek, današnji dan bo jutri včeraj in včeraj je danes bilo jutri, čas beži nehropno, zavzet vase, vez vseh trenutkov, neskončen tok, ki vsak danes seštevava k začetku in koncu. Do smrti. Zanesljivo in neodložno.

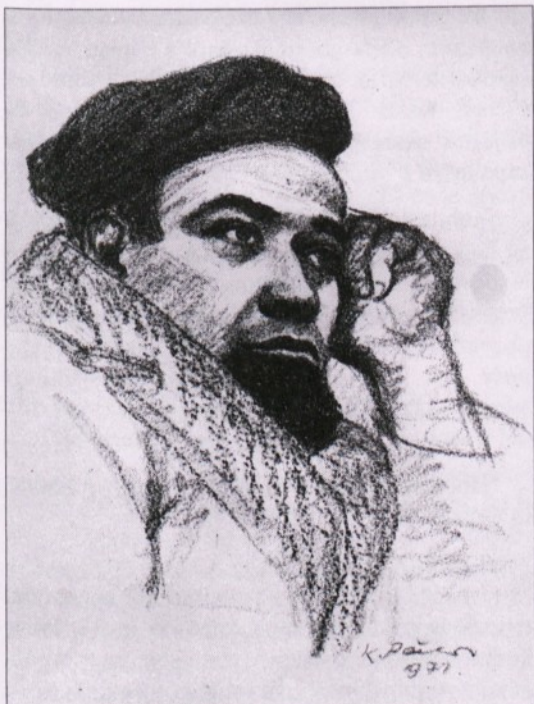
Bedasto, kako se je zame spremenilo, ure so se premaknile, vsakodnevne krožnice zožile in spremešale, ko je umrla mati. Izjokala sem žalost in potolažila bolečino. V večerno samoto se je vsilila tožba, merila je krivico: je mati le dajala, mar ni tudi krivično jemala, kar ni bilo njeno? Punca, samostojni *subjekt*, soodvisnost si bila, morda celo svojina. Tam in tedaj, ko mi je ponujala roko prijateljice, pa sem zamudila oprijem: morda zaradi sitne ali naveličane nečimrnosti sem "spregledala" komaj sluten namig, vabilo brez besed, izraženo le s pogledom, češ prisedi, klepet ob kofetku pomirja, barva srčnosti in razmislek topita težave in tegobe, izničujeta daljave. Nič ni tožila, le kdaj pa kdaj je vase trudno zavzdihnila.

Usoda ji ni namenila obilo sreče. Očeta se

komaj spominjam, bil je na vozičku, v tovarni ga je stisnilo. Bolezni so ga pestile, vse prezgodaj je preminil. Starejši brat in sestra sta odšla od doma, si spletla vsak svoje družinsko gnezdo. Jaz sem ostala pri materi. Tiho sva izravnavali vsakdanjosti, domovali sami, skrbi so bile skupne: a na svoja ramena je jemala več, tudi vsiljevala misel, kaj morajo storiti drugi zame. Navadiš se. Pa sem terjala več, mati je dajala več, namesto da bi kdaj trdo udarila po mizi, magari pripravila hudo uro: punca, lahkokrila gospodična, razvpita pomembna gospa, alo, čistoča tvojih prostorov je tvoja odgovornost, osebno perilo tvoja vzgojenost, kakšna kuharija kdaj koristna vaja.

Včasih je v boleči skrbi, kako se stara in kako se tudi meni odmika čas, terjala vnuka, češ, Barbara moja, ne odlašaj, čas mineva kot piš. Namig, da morda je, ji je sprožil potok solz, razočaranje je bilo trdo ubijajoče. Včasih jo je pognalo v namig - posvojitve. Ne, nikakor ne, le moja kri, sem neomajno čustvovala.

Njen pogum me je hrabil za mora biti, a za to moraš kaj storiti: z mano je hodila križev pot od zdravnika do zdravnika, nikoli pozabila - zdaj moraš vzeti to, zdaj to tabletko, žličko, zrnce.

Karel Pečko, Portret slikarja Jožeta Tisnikarja, 1971, risba s kredo,

Upala je srčneje kakor jaz. Obe je stiskala praznina jutrišnjega dne. In dotikale umišljene podobe: dojenčka bova oblekli tako in tako, ga kopali, kodrali lase, ujčkali, babica in mati, ja, veš, valovne dolžine babičinih in otroških src so podobne, stari se otročimo. Vse bolj in bolj. In to je najžlahtnejše početje pred koncem!

Vsa bremena zdaj težijo mene, vsa "neproduktivna" dela: bivališče ne sme biti brlog! Vse mora plesati od sijaja! Svetlobe! Tišina naj bo vrisakajoča! Po stanovanju nisem nič prestavljala, vse je ostalo tako, kakor je bilo - vaze, lončnice, svečniki, knjige. Slike. Tisnikarjev Vran v dnevni, dva z lila barvami navdihnjena Pečkova pastela Uršlje gore, velika Berhtoldova grafika - Motiv s Strojne - v spalnici. Pa še nekaj šopkov in kozolcev Plestenjakove in Pečkova portreta očeta in matere. Velika stara ura, stoletnico je že slavila, še vedno tiktaka strogo in dosledno. Kakor dih davnosti.

Pa je plahutnila pomisel, kako je smrt enostavna in dokončna: ni te več, žalujoči ostali s solzami zdravijo sebe, in življenje se jim po vijugasti poti preriva do naslednjih postaj.

Zunaj nas se vračamo v - kaj? Se porazgubimo - kam?

Materino dediščino smo sklenili po *paragrafi*: brez preprirov in sovraštva. Lepo.

A dediščino njene srčnosti in dobrote - pričakuje od mene njen prijateljski krog. Kakor spomin nanjo. Te poti so nekakšne *aventure*, zmeraj presenečajo in odkrivajo neznan njen obraz, so kakor bežni prameni svetlobe na to prijazno podobo.

*

Tako meseci kot leta v podjetju so se mi iztekla: pričakala sem jo, upokojitev. *Optimistično*. Mislila sem, da bo odpihnila živčnost, pomirila odtiske pritiskov, noro zaljubljenost v delo, a je nesreča. Slikala sem si tretji polčas v mavričnih barvah, sam svoj gospod si ali gospa, sem bila vnaprej ponosna, meriš po svoje minute in ure, konjički pa bodo prazniki prostega veselja.

Zmota! *Utopija!*

Vabijo me na kavico, kolegice in kolegi, pridi, pravijo ljubeznivo, a zadirčni "naprej" izdaja vpreženost, skriven pogled na uro po nekaj minutah rojevajočega se klepeta je podtaknjen namig - pojdi že, neumnica, in ne prihajaj več. Konec zdravic: vedno boš dobrodošla, vedno boš naša. Ko si odpisan, si odpisan! Amen!

In vse močneje vabi zamujeni konjiček: zdaj

potuj, svet kliče, potuj, daljave in daljine vabijo, spoznavaj in uživaj, odkrivaj življenje in zgodovino, pridi, čakamo nate, nemirno popotnico, desetletja. Vem, da premalo vem: razstave v galeriji niso segle v moje doumevanje, morda le Tisnikar, v muzeju sem bila zadnjič kot srednješolka, spominjam se Žolnirjevih zanosnih besed, navduševali so me veliki *spektakli* ob proslavah Združenih narodov. Filmi - neustavljiv magnet. Branje - zapuščena sirota. Le predavanja o izkušnjah in finančnih *fintah* nadobudnim naslednikom so oživila davnost - čudno je zaplapolala *nostalgija* o morebitni vrnitvi med knjige in spomini na študentsko svobodo.

Do polnosti je bil vznemirljiv popotniški svet! A kadar sem, povsod in vasakič, daleč od doma, kjerkoli, ugledala mater z otrokom, z odprtimi očmi zagledanim v čudo sveta in drobno dlanjo na materinem vratu ali v njeni roki, otožen pogled, ko ni zmogla izpolniti drobne želje po igrači, jok, ker je bil otrok lačen, ali srečo, da je v varnem naročju, me je materinsko zadelo, kako so me rojevanja moči izdale, kako po meni ne bo ne sina ne hčere in vnuka, nič veselja novega dne in ne praznika, ko se energija pretaplja v novo v silnem biti in živeti.

Včasih me zgrabijo krči *depresij*, črna vseenost žre voljo, *pilule* naj bi bile zdravje, a raztapljajo spomin: prijateljice zgovorno tolažijo, v boleznih so izvedene in pametne, a sveti so gola nevednost - tavanje zunaj sebe se ne da spraviti vase s *hokus pokus* vražami, tedaj se čudim, da mi skoraj nič ni mar, kaj se dogaja. Kakor bi lebdela v praznem prostoru: le ko zaključva topa bolečina, se ovem, da zmorem pregnati vsaj njo.

Sivo kopreno temačnih dni, utrujenosti in brezvoljnosti pomaga sproščeno ob obiskih presvetliti mladenka iz Vis vitalis, javne službe, ah, kakšen živ krajevni leksikon, rada jo imam, to žvrgoleče bitje z zgovornostjo jezičnega *dohtarja*. Kakor nečakinjo, radoživo in srčno Majo, ki z njo zadiši cvetoči maj, kadar pride: v Ljubljani je in študira in vedno ji stisnem kaj v roko za pribojšek - komu naj bi sicer.

Včasih si z nagrmadeno *pozitivno* voljo sama pomorem iz brezdušne sivine - obiščem koga v bolnišnici, grem s sosedo - mož ji je umrl, sin je ne mara, skoraj slepa je - po opravih na pošto, na banko, se pomujam pogospodinjit sestri, drugič me pokliče pot v Črneče pozdravit materino prijateljico. Se šalim: bom Slovenka leta? A zame je več: veličina polnosti miru in zbranosti srčne sreče in smisel dneva in dni.

Ko sence in brezna minejo, pa sem spet stara mladostna Barbara!

Drugič - ne veš, kako in zakaj - zaplahuta smrt, nasilno vabljava je misel nanjo. Groza se kobali in opominja, kako za mano ne bo nikogar, le praznina in nič. Nimaš, starajoča se mladenka, nikogar svoje krvi, blage roke, ki bi ti ob zadnji uri toplo segla v dlan.

Vem, zdaj se izteka, nič ni daleč, pot navzdol bo hitra: rekli so - rak! In zakaj je s prstom smrt tako nedvomno pokazala prav name?

Nič več mi ni tuje: ne obup, da nisem mati, ne pepel izpraznjene ljubezni, postavke *neprofitnega konta*, in dolga poklicna pot in neizmerljivost občutij bivanja. In bližnji konec. Nekoč lepe mladenke, ki je s svetlimi očmi objemala svet in si vesila velike uhane, pripenjala zlate broške na prilegajoče se bluže ali si za nalašč cefrala opete kavbojke, ni več. Ostaja le ugašanje. Razpadanje. Kdo še sploh sem? Koliko sem še jaz? In me za slovo na milost in nemilost žre rak!

*

Že deset, morda petnajst, dvajset let je, kar je tedaj vzvzravnano, odločno samozavestno, še sredi polnih telesnih in duhovnih moči, za svoja leta še s poudarki najstniške miline, ob tem odločnosti in človeške občutljivosti, *simpatična* ženskost, polepšana s komaj opazno vijoličasto šminko in velikimi obročki zlatih uhanov pod visoko povzdignjeno *kupolo* pšenično orumenjene frizure, odšla gospa Barbara s tistega volišča številka ta in ta, kjer smo glasovali za samopri-spevek. Kakor škrtat je odšumela opoldne, se prijazno nasmehnila in ponosno zaupala glasu zapeljivost s - srečno.

Spomin me prepričuje: preponosna neoklica-na kraljica je bila, da bi čakala na odrešilno smrt. Si dovolila pešati v nemoč, počasi ugonabljati, prepustiti odločanje boleznim. Ne, Barbara noče, se je slišalo, razpadanja in počasnega ugašanja, noče pomilovanja, noče bolečin, prepojenih z zdravili, izmaličeno nabreklega obraza, praznih oči s prestrašenimi pobjliski, ne, nič tega noče.

"Hočem, da ostane v spominu le moj najboljši in najlepši jaz!"

Čas teče in podoba gospe Barbare nezadržno tone v pozabo. Postojim kdaj ob grobu in se čudim svežemu cvetu in plamenu: pa povedo, kako z rodbinskim spoštovanjem nečakinja Maja lepša ta poslednji dom, dom tete Barbare.

Jani Rifel

PTIČJA HIŠICA

Zima je z roji snežink pohitela v vas. Vse gostejše sneženje je zastrlo pogled na hišo ob robu gozda. Kakor prikazen, je pred pogledi sosedov izgnila z gozdom vred.

Bila je manjša od drugih, pritlična, njene stene je prekrival grob siv omet. Pokrivala pa jo je rjasta streha.

V njej je bilo doma siromaštvo, ki ni premoglo niti televizorja, kaj šele računalnika in drugih sodobnih naprav.

Tu so živeli babica in dedek, mati in oče in trije otroci: Mojca, Metka in Lojze, ki je bil najstarejši. Imel je že dvanajst let.

Lojze je prosti čas najraje prebil v gozdu. Napravljaj si je skrivališča in jih pogostoma razkazoval sovrstnikom, ki so jih potem uporabljali pri igrah, od skrivalnic do posnemanja Indijancev ter vseh mogočih in nemogočih otroških zabav, ki jih je oživljala njihova domišljija. Zdaj, ko je gozd zamenjal sneg, pa je nastala tišina. Lojze je ostal sam. Nihče ga ni povabil domov k svojemu računalniku, televizorju ali glasbenemu stolpu.

Otožen je strmel skozi okno in se zatopil v igro snežink. Nenadoma je z neba priletela drobna ptica in sedla na okno. Lojze se ni ganil. Zastal mu je dih. Nekaj trenutkov sta zrla drug v drugega, potem pa je ptica zganila peruti in odletela. Lojze je, še vedno negiben, gledal za njo in še preden so jo prekriale snežinke, mu je šinila misel: "Naredil bom ptičjo hišico."

Odšel je v drvarnico in si izbral nekaj kosov lesa ter jih odnesel na podstrešje. Tam je bil star skobeljnik, na katerem je bilo suho bezgovo in lipovo cvetje. Prestavil ga je drugam ter se lotil dela.

Že prvi izdelek je bil uporaben. Hišico je pričvrstil na staro jablano, nasul koruznega zdroba, peške in kruhovih drobtin ter se vrnil k oknu in čakal na goste.

Sneg je naletaval vse redkeje. Pričelo se je že mračiti, ko je v hišico priletela prva ptica. Ravno takšna, kot je bila tista na oknu.

"Kaj, če je ista," je pomislil in se razveselil, ko je pričela zobati nasuto hrano.

Naslednji dan je po pouku odhitel domov in pogledal v ptičjo hišico. Hrane ni bilo več. Nasul je nove in kmalu so priletele tri ptice. Ko so se nasitile in odletele, so jih zamenjale druge. Lojze jih je radostno opazoval. Uvidel je, da je hišica premajhna za toliko gostov. Poiskal je kose lesa in odhitel na podstrešje. Kmalu je bila nova hišica nared. Večja in lepša od prve, vendar še vedno ne tako lepo izdelana kakor tista, ki jo je prejšnjo zimo videl v sosednji vasi. Kmalu se mu je ta nova hišica zazdela preubo-

ga in je napravil še večjo, a mu tudi ta ni uspela. Dno je bilo poševno, streha je bila slabo pritrjena, ker se mu je les med zabijanjem žebljev razcepil.

Odnesel jo je v vas k mizarju in ga prosil za nasvet. Ta se je razveselil fantove radovednosti. Saj se v dobi računalnikov mladež ni zanimala za mizarjenje.

Razkazal je dečku delavnico, stroje in orodja ter mu pokazal, kako se napravi ptičja hišica.

Ko se je Lojze vrnil domov, je bila že tema. Tiho se je izmuznil v sobo in kljub lakoti kmalu zaspal.

Naslednji dan je z orodjem in lesom, ki mu ga je posodil mizar, napravil nov izdelek. Bil je boljši od prejšnjih. Še nekajkrat je odšel k mizarju in si z delom pri njem prislužil orodje in les.

Prišle so počitnice in otrokom odprle pot v zimsko veselje. Lojze se je pridružil sankočemu blizu njihovega sadovnjaka. Eden od sošolcev je na drevesu zagledal ptičjo hišico.

"Moja je. Sam sem jo naredil," je rekel Lojze.

"Ne verjamem ti," je podvomil sošolec.

"Pa nič," je odvrnil Lojze in spomignil z rameni.

"Pride veliko vrst ptic?" je bil radoveden sošolec.

"Da, veliko: vrabci, sinice, drozgi, liščki, ščinkavci in še druge vrste, ki jih ne poznam. Včasih tudi vrane, šoje in srake. Te podim, ker odganjajo manjše ptice. Veliko dela imam.

Če želiš, lahko greva pogledat na naše podstrešje, tam imam še več ptičjih hišic," ga je povabil Lojze.

Sošolec jih je zagledal ob skobeljniku.

"Mi lahko katero prodaš, tudi sam bi hranil ptice," ga je vprašal.

"Če mi prineseš les, ti jo naredim zastonj," mu je odvrnil Lojze.

Naslednji dan mu je sošolec prinesel nekaj kratec in Lojze je takoj prijel za delo.

"Zdaj ti verjamem, da znaš izdelovati ptičje hišice," mu je, ko je bil gotov, dejal sošolec.

Kmalu se je razvedelo o tej Lojzetovi spretnosti. Tudi drugi sošolci in sošolke so mu pričeli prinašati material, Lojze pa ga je z vneto obdeloval.

Sam ni vedel, kdaj so minile počitnice, tako zaposlen je bil.

Prvi dan pouka jim je dal učitelj za domačo nalogo izdelati ptičjo hišico.

Naslednji dan so vsi učenci prinesli lepo izdelane ptičje hišice. Učitelj je začuden pogledoval te povsem nove hišice. Ni razumel, kako so lahko vsi učenci v tako kratkem času napravili tako dovršene izdelke.

Otroci pa so se nagajivo spogledovali in si s hišicami zakrivali smeh.

- A si videl?! me je zgrabil za laket prijatelj.

- Kaj? sem odvrnil raztreseno, ker sem bil pravkar pripravljaj nov izbruh navdušenja nad novo zvezdo na domačem nogometnem nebu. Pravkar sva bila namreč razpravljala precej strokovno - kakor se nama je zdelo - o nekem mladem nogometistu, ki je bil v državni reprezentanci na mah pokazal svojo zmogljivost in spretnost in bil - tako rekoč - čez noč postal pojem v nogometnih krogih.

- A nisi videl? je z vnetim glasom nadaljeval in se ustavil ter se ozrl nazaj.

Ko sem pogledal v smer, kamor je zamaknjeno zrl, sem videl le še zdaleč žensko v kratkem tesnem krilu, ki je pravkar izginila za nekim vogalom.

- Primojduš! je iztisnil prijatelj in še kar naprej zrl na prazen pločnik.

Prijatelj se je hitro navdušil za stvari in tudi za ljudi, poznal sem to, in takrat je rad pretiraval.

- Kaj pa je? sem ga malo podražil, čeprav sem dobro vedel, kaj je.

- Kaj je? Si nor?! se je skoraj razhudil, pa nisem vedel ali samo igra razburjenega ali pa ga je dejansko tako zagrabilo. Oboje sem pri njem dobro poznal, samo nisem vedno prepoznal pravega odtenka.

- A si ti cel nor ali kaj? Si videl to babo? Si videl to žensko? Te noge!

- Ničesar nisem videl, sem se pošalil in opazil sem, kako so mu kar oči lezle iz jam.

- Ničesar nisi videl! Seveda, ti nikdar ničesar ne vidiš. Ti slepec!

- Kaj, a misliš tisto tam...?

- Tisto, tisto, seveda. Pojdi, stopiva za njo!

In se je obrnil in že hodil v nasprotno smer, ne da bi pogledal, ali mu bom dejansko sledil ali ne. Očividno ga to ni več zanimalo. Nisem ga več zanimal jaz, ki sem se štel za njegovega najboljšega prijatelja, in ni ga več zanimal najin nogomet, o katerem sva se bila hotela posvetovati ob prijetno hladnem pivu. Ni ga več zanimalo pivo, na mah ga je zanimala samo še tista tam...

Stopil sem za njim, čeprav me ni nič mikalo laziti za tujo žensko in zijati njene noge, pa najsi bi bile božansko lepe, sploh zdaj, ko sem si bil pravkar pošteno drgnil nos z Natašo in sem komaj stal spet trdno na nogah. A prijatelj je bil že skoraj na vogalu. Hipno se je ozrl, in ko je videl, da mu sledim, je zadovoljno pospešil korak.

Kakšna neumnost, sem si mislil, ko sem hitel za njim, kakšno nesmiselno početje! Ne bi mu smel slediti, sam naj si osmоди prste, naj si sam potolče nos, če je tako neumen. Kakšno neumno početje zasledovati tujo ženo, samo zato, ker ima morda lepe noge, kako pubertetniško obnašanje!

Ko sem dospel na vogal in se ozrl po cesti, sem ju videl, kako sta stala vsak pred svojo izložbo, prijatelj takoj za vogalom, ona pa ob trgovini dalje. Hitro sem jo oplazil z bežnim pogledom, to se pravi, njene noge, in primojduš! sem si mislil, to pa niso mačje solze! in moral sem prijatelju na tihem priznati njegovo strokovnjaško oko; ženska je namreč imela dejansko neznansko lepe noge. Na videz brezbrizno sem stopil mimo njega, ker bi se moralo vsakemu na hip zdeti sumljivo, če bi oba stala tu pred oknom, v katerem je ortoped razkazoval medicinske pripomočke zoper revmatizem in podobna obolenja. Razen tega se mi je zdelo bolj umestno, da se ne držim preveč tesno prijateljevega jopiča. Kdo ve, kakšnega kozla bo še ustrelil, sem pomislil, dobro sem ga poznal. Stopil sem še mimo žene, ki je zrla v žensko perilo - temne čipke, ki so že prazne zapodile domišljijo v nori krog - in ustavil sem se šele malo dalje. Kajti, da bi obstal tik ob njej, to se mi je zdelo preveč.

Zrl sem v razpostavljene knjige. Spomnil sem se, da se še nikoli prej nisem ustavil pred kako knjigarno, vsaj zavestno ne, knjige me niso nikdar zanimale in knjigarne tudi ne. In zdaj, ko sem tako rekoč - neizogibno moral brati naslove knjig in imena pisateljev, sem se domislil, da sem zadnjo knjigo bil prebral še v srednji šoli, pred celim desetletjem! Ko sem se mimogrede ozrl na desno, tako rekoč, da pogledam, ali sta onadva še vsak na svojem mestu, sem videl, kako je prijatelj, ta norec! odstopil od izložbenega okna in mi za hrbtom ženske, ki je bila še kar naprej zapoljena v izložbo pred seboj, s palcem in kazalcem, ki ju je peljal sklenjena k ustom, dal nedvoumno znamenje in pri tem namignil na lepe noge ter v navdušenju zavil oči. Hitro sem se zamaknil spet v knjige, ker tega tipa težko prenašam, kadar počenja norosti, to se pravi, težko ostanem resen takrat. Niti lepih nog nisem mogel natančno pogledati, iz samega strahu, da bom zdaj pa zdaj bučil v smeh.

Seveda so te noge terjale pozornost, hotele so biti občudovane, niso pa trpele zijanja. Dobro sem vedel, da se ženskam le zameriš, ako jim ne pokažeš, da si opazil njihove izpostavljene noge, pa naj bojo lepe ali manj lepe. Seveda jim laska,

ko moški zremo za njimi in se cedimo v domišljiji, samo če predolgo zreš vanje, se v njihovih očeh kaj kmalu preleviš v pokvarjenca, hitro prerasteš v podobo pohotneža.

Tako smo nekaj časa stali in zrl predse, prijatelj v ortopeda, ženska v čipkasto perilo, jaz pa v knjige. In nisem si upal niti iz očesnega kota ošiniti lepih nog, ki so stale dva koraka stran, trmasto sem spet in spet prebiral iste naslove, ista imena. Šele, ko je stopala mimo mene in ji je prijatelj sledil za petami ter me mimogrede dregnil v hrbet in pomembno pomežiknil, sem poslal bežen, ustrežljiv pogled za njo, to se pravi, za njenimi nogami.

Kakor procesija smo se pomikali po mestu. Čisto spredaj ženska, za njo moj prijatelj, za njim pa jaz, ki se mi je cela stvar zdela čedalje bolj neumna, čedalje bolj nora. Prijatelj se je od časa do časa ozrl in mi dajal neumna znamenja, da sem le še zmajeval z glavo; postal je vse bolj objesten. Nisem vedel, kaj bo iz tega nastalo, kam naj bi se vse to izteklo, in na tihem sem ga začel preklinjati, saj slej ko prej ni kazal nobenih znakov, da se bo sploh kdaj naveličal tega početja. Spomnil sem se, kako sem v mladosti prebiral detektivske zgodbe, kako sem v mislih sledil detektivom po temnih, skrivnostno zamegljenih poteh na njihovem lovu za tatovi in drugimi kriminalci, in počutil sem se, ko da sem sam sredi dogajanja, sredi lova. Zdaj me je obšlo podobno počutje. Kakor dva detektiva, sem pomislil, ampak primojduš! ženska ima res nenavadno lepe noge, takih nog pravi detektivi zagotovo niso zasledovali.

Dospeli smo v velik zelen vrt, ki je bil na gosto posajen s kostanji. Listje je bilo že močno obarvano in tudi rjavih kostanjev je bilo že dosti po tleh; še več pa jih je bilo na drevesih, kjer so deloma že zijali iz iglastih lupin. Suho listje na poti je zašumelo. Ženska je na videz brezciljno pohajkovala po mestu, zdelo se je, ko da si sproti izbira smer, brez vsakega namena. Drobnja torbica ji je brezskrbno bingljala v roki. Zdaj je bil že zadnji čas, da prekineva najino početje. Prehitel sem prijatelja v velikem loku ter mu od strani dajal jasna znamenja. Ampak se sploh ni zmenil zanje, ko da me niti ne opazi, je sledil lepim nogam pred seboj. Bil je kakor jelen med gonjo. Prekleti norec! sem si mislil in sem stopal dalje vzporedno z njim med pisanimi kostanji. Nisem vedel, kaj ima v načrtu, ali ima sploh kaj načrta, ali le streže svoji norčavosti in niti sam ne ve, kaj bo. Od jeze sprva niti opazil nisem, da se je žena ustavila ob debelem kostanju in se na pol poti skrila za njim.

Očitno tudi prijatelj tega ni bil zaznal ali pa je sledil kaki sijajni zamisli, kaj jaz vem kaj. Zašel je v past slep kakor krt na soncu.

Žena je bliskoma stopila izza debla, ko je prijatelj hotel stopiti mimo nje, in ga je kratko malo zagrabila za rokav. Nepričakovano dogajanje preseneti, še posebej, kadar si, nič hudega sluteč, zatopljen v kako prijetno misel, kakor je bilo to pri prijatelju takrat vsekakor možno. Na vsak način se mi je zdelo, da ga zdaleč vidim otrpniti. Potegnil je roke iz žepov, kjer jih je bil imel brezskrbno zagrebljene, in jih kar nenadoma ni imel kam dati. Kakor odvečni sta trzali. Žena je imela neprijeten, zadirčen glas in brez oklevanja se ga je lotila:

- Kaj pa laziš za menoj?! Še nisi nikdar videl ženske, ali kaj? A te že jezdi tvoja domišljija, kaj, te že mučijo tvoje umazane misli?

Bila je očitno zrela, izkušena ženska, vedela je za moško domišljijo, poznala je umazane moške misli. Prijatelj je molčal. Le njegova rame na so se rahlo tresla, kakor da bi ga hudo mrazilo na jesenskem soncu. Ubogi prijatelj! Obšel sem ju, tako da sem došel za ženin hrbet, in videl sem prestrašenost na prijateljevem licu. Ni znal zreti ženskam v obraz, znal je le zreti za njimi, zijati za njihovimi nogami, znal je laziti za njimi, kakor hitro je kateri pogledal naravnost v oči, je postal nemiren in je začel jecljati. Videl sem, kako je trudoma pogoltnil in skoraj bi se mi bil zasmilil. Ampak privoščil sem mu. Kaj pa je treba tako neumno laziti za tujo žensko, kaj pa je treba laziti za lepimi ženskimi nogami, svet je navsezadnje poln lepih ženskih nog. Lahko bi katero normalno ogovoril, tega seveda ni bil zmožen. zdaj je njegov obraz bil videti nekam bel v jesensko pisani naravi.

- Sploh... sploh ne lazim..., je iztisnil, eh... kovanje..., kovanje nabiram.

Prijel sem se za glavo. Kaj pa je zdaj to? sem si mislil, ali je ta tip popolnoma ponorel ali kaj? Kakšen izgovor pa je to? Kovanje bo nabiral, ta norec!

Poskusil se je olajšano nasmehnuti, a mu ni uspelo. Čudno spako je napravil iz svojega obraza. Potem je zagledal mene in novo upanje se je zasvetilo v njegovih očeh, na daleč je bilo to vidno.

Kakšen osel, sem pomislil, kakšen neumen osel! Ali so se temu človeku možgani skisali ali kaj?!

Žena je seveda opazila njegov pogled in ozrla se je čez ramo proti meni. Zdaj sem jaz dejansko začel pobirati kovanje. Obrnil sem se stran in se sklonil za temnim sadežem, pobral sem ga, se vzravnaval ter ga s samoumnevno kretnjo vtaknil v žep, pri čemer sem stopil nekaj korakov vstran in z nogo pobrskal po rumenem listju, da je zašumelo. Čisto kakor pravi nabiralec kovanje. Ampak ženska naju je spregledala, to sem moral spoznati, ko sem se s kotičkom očesa bežno ozrl nanjo in je ona še vedno boljčala vame. V tem

hipu je prijatelju - ne da bi ga bil kdo pozval, da spregovori - ušlo:

- Oprostite, ampak ... imate tako lepe noge, tako...

In slišal sem, kako se je ženski glas nekje v višini prelomil:

- Kaj?! Ti prasec umazani! Ti pezdec usrani! Kaj si domišljaš?!

Prijatelj je še skušal - po svoji navadi - nekaj zajeceljati, a ga je prestregla. Zamahnila je in ga usekala po obrazu z drobno torbico, ki pa je morala biti dosti trda, ali pa je imela kaj trdega v njej - na vsak način je prijatelj odnesel precejšnjo brazgotino na licu. Videl sem, kako si je vrgel roke na obraz, in videl sem, kako se je žena obrnila ponovno proti meni in se zdaj od daleč hudovala name. Drobna torbica je ob tem divje opletala okrog kratkega krila.

Kakšne noge, sem pomislil, in kakšna furija! Kakšna zapravljivost narave. Take noge, pa taka divja baba!

Delal sem se, ko da ne vidim in ne slišim ničesar. Kostanj za kostanjem je izginjal v mojem žepu in vmes sem z ного prav vsakdanje brskal po odpadlem listju. Kričala je nekaj o dveh pohotnejših in dveh svinjskih prascih in podobno. In njen glas je bil strašno oster, komaj razumljiv. Priznati moram, da so me njene besede prizadele, čeprav izrečene v jezi, v razburjenju, močno so me prizadele. Kajti, navsezadnje je imela prav. Kaj pa je treba tako pubertetniško laziti za neznano žensko!

Naposled je utihnila. Ko je odhajala, je drobna torbica divje nihala ob njenem lepem stegnu. Medtem sem si bil oba žepa napolnil s trapastimi kostanji, da sta ob bokih štrleli dve smešni buli. Prazil sem si jih spet, ko sem gledal za njo, kako je odhajala, jezna, a v notranjosti najbrž vendarle zadovoljna, ker je bila s torbico zadostila ženskemu dostojanstvu. Hodila je vzravnanost svojo pot in njene lepe noge so v oddaljenosti postajale še lepše. Bil je dejansko čudovit pogled. Čisto drugačen pa je bil na prijatelja.

Ubogi prijatelj! Stal je ob starem, ogromnem kostanju in si tiščal roko na lice.

- Te je oplazila? sem se mu približal.

- Veš, da me je, baba neumna! Ta prekleta torba!

Ničesar več ni bil zmožen. Moral sem se zasmejati, ni šlo drugače. Bil je ves poklapan. Na licu je imel kak centimeter dolgo rano, ki je rahlo krvavela.

- Maš robček? me je vprašal, medtem ko si je ogledoval prste, na katerih so bili vidni sledovi krvi. Robčka nisem imel, edino, kar sem mu lahko ponudil, so bile cigarete.

- Cigareto ti lahko dam, sem rekel v šali, saj sem vedel, da ne kadi.

- Daj sem! se je na moje začudenje odzval. Zaprašiva eno!

Molče sem mu ponudil škatlico in ogenj. Ko mu je dim zlezal v nos, si je z dlanjo šel čezenj in izpod roke nejevoljen zamrmral:

- Ah, to kajenje. Maa, ta baba kosmata! Še na zobeh je imela dlako!

Z večšo roko sem si prižgal cigareto in moral sem se ponovno nasmejati. Prijatelj je bil pravi poraženec. V eni roki je držal cigareto tako neokretno, kakor to zmorejo le pravi nekadilci, z drugo pa si je brisal dim z obraza.

- Kakšna neumna ženska! je rekel. Saj ji nisem hotel nič, prav nič ji nisem hotel. Pa kar ponori, s to torbico...

Prasnil sem v smeh, ko pa je bilo začudenje in ogorčenje v njegovem glasu tako pristno, tako živo, kakor tega nihče ne bi mogel izraziti v igri, sem se zresnil.

- Ti se smeješ, bravo! Pravi prijatelj!

- Ne zameri, prosim, sem odvrnil. Ko bi ti sebe videl!

- Ja, seveda, je zamahnil z roko, ampak noge je imela, kaj? Primojduš!

- Primojduš! Ja, sem se zresnil. Noge je imela!

- Ampak dlako na zobeh pa tudi, je rekel potem in z obraza je izginilo sleherno občudovanje.

- Ampak, po resnici povedano, sem odvrnil, je bila cela stvar precej neumna, a ne? Kaj pa si sploh hotel?

- Hotel! Hotel! Nič nisem hotel. Kaj jaz vem! Ko pa je imela tako lepe noge...!

"Ko pa je imela tako lepe noge", sem si mislil, kakor da to dejstvo samo po sebi že opravičuje tako neumno obnašanje, ta izgovor je pa res iz trte zvit. Rekel tega nisem, ker sem dobro vedel, kako rad se prijatelj sporeka - zaradi česar koli že.

- Nekako je pač zakon narave, je nadaljeval, da te privlačijo ženske noge, četudi ti tega še nisi opazil.

In je prav strastno potegnil dim, a že v naslednjem hipu je še bolj strastno zakašljajal. Spet sem se moral zasmejati. Potrepljal sem ga po rami.

- Pojdi, greva zdaj na pivo, sem mu rekel, ker sicer njegovega razglabljanja ne bi bilo nikdar konec. Zaslužil si si ga.

Molče je pokimal. In ko sva odhajala med kostanji, je suho listje šumelo pod koraki in jesensko sonce nama je sijalo naravnost v obraz. In pomislil sem še: ampak prav je imel, tako lepih ženskih nog še nisem nikdar videl.

Peter Petrovič

GORNIK

Ta narod je narod planincev, se je reklo. In čisto zares je mnogo ljudi teh krajev hodilo v gore. Gore so tod lepe, tudi visoke, kar vabile so. In še kar naprej vabijo.

Janez je tudi hodil v gore. Tudi on je bil planinec, gornik. Že od nekdaj. Že od otroških let, ko ga je jemal s seboj v planine oče. Najprej sta hodila v nižje, gozdnate predele gora, v predgorja, potem pa sta zmogla in osvojila tudi večino vrhov domačih planin. Nekako zililo se je vse to bogastvo, vsa ta spoznanja vanj, vse to je postalo del njega. Pravzaprav se je v gore zaljubil. Kot da bi zaužil strup, drogo, se mu je zdelo.

Že zdavnaj je izkoristil vsak trenutek prostega časa, da je bil v gorah. To ga je polnilo. To mu je bil odmev in odgovor na osamo. V službi, v mestu med ljudmi, se je počutil utesnjenega, zgubljenega. Kot kupček mesa na kosteh in nekaj razuma, ki ga neprenehoma zasipa, nekam peha, izrinja. Kam? Ni vedel. Ni si mogel pomagati, le gore je ljubil. Tam je bilo vse drugače. Bil je nekaj, bil je on. Z ljubljenostjo stvarjo moraš biti sam. Ljubi se tiho, svečano. Ljubiti je treba skrito, sicer to ni prava ljubezen. In Janez je zares ljubil gore. Ljubil jih je zgodaj zjutraj, ko so iz koprenaste mrakobe pričeli v nebo kipeti njihovi grebeni in vrhovi, ki so postajali vedno bolj svetli, rožnati, ljubki, in ko so se po njih razlili prvi sončni žarki. Žarki vzhajajočega sonca. Bilo je kot samo suho zlato. Ljubil jih je ves dan, kadar je svoje korake nežno in spoštljivo polagal po mahu, travi, iglicah, po produ in po kamenju gorskih poti. Zgodilo se je, da je tod srečeval druge planince, ljudi, ki so kot on hodili po gorah, gor in dol po planinskih poteh. Če je le mogel, se je tedaj umaknil za prva drevesa, za skale ali osamelce, ali za robove gorskih polic, da se je skrila, da je bil neopažen. Bil je samotar. Bil je vase zaprt človek. Tedaj je ponavadi zadrževal dih in z roko je nežno pritiskal na tla, na njegovo goro, kot da bi s tem hotel umiriti divje tresljaje, ki so jih sprožali koraki mimoidočih. Božal je tisto, kar je imel tako zelo rad.

Ko mu je tudi desna roka popustila in ga je v globino telesa prešinil boleč občutek raztrgane kože na dlani in na palcu, se je zavedel, da pada. Bilo je, kakor da je poletel za črnim vranom, ki se je pravkar spustil mimo njega ob steni. Kako čudno. Ta hip ni bil več kup mesa, mišic na kosteh, bil je koža, palec, dlan, laketi in neskončno mnogo celic v čudovitih delih telesa. In zdaj je vse

to padalo skupaj s tistim odtrganim kamnom, na katerega je s popolno zanesljivostjo pravkar stopil. Ta stena, ta stranpot ga je že mnogo let vznemirjala. Zdela se mu je tako na robu neba kot bližnji del vesolja. Zdaj je puhtel v vesolje. Bil je pravzaprav božanski občutek. Tam so se nenadoma pojavile tudi črke, nekakšen videni zapis. Globoko spodaj je bila plošča, da je davnega leta 1939 tod omahnil in pustil svoje življenje n.n., mlad človek, ki je ljubil gore. Zgodaj spomladi leta 1939 je bilo tedaj. Bil je začetek marca, ko je v gorah kraljevala še zima. Tisti čarobni čas, ko vse belo kipi v iskrenju sončnih žarkov ali pa pogubno blešči v mamljivem ledu, ki ne odpušča. In tedaj ni bilo odpustka. Bil je padeč in bil je konec nekega zagnanega vzpona. Zdaj je bila le še plošča in nekakšen obledel napis. Ko je padal tam blizu, je vedel, da pada tudi tista plošča z njim in z vsem in zdelo se mu je, da tudi zato lahko razločno bere vsako besedo. Tako razločno je bilo vse napisano. Tako jasno je bilo vse. Pa tako stara plošča je to že bila. Za trenutek se je zbal, da bo kamen, tisti veliki in kot gora stari del gore, ki je prej bil videti tako stabilen, potem pa nič več, ko je stopil, stopil z vso težo telesa nanj, ob padanju udaril na spominsko ploščo in jo razbil, zdrobil v prah, v atome. To bi bila velika škoda. V gorah so take plošče naravna stvar, so že skoraj del narave, del gorniškega življenja. Toda nič se ni slišalo. Nobenega trka, nobenega lomljenja ni bilo. Bilo pa je tako zelo veliko prostora. Povsod okoli njega. Le nekakšen piš se je čutil, nekakšne sence so divjale gor mimo njega, kot da se gori mudi. Potem je pomislil, da se bo to verjetno nekoč končalo. Zdaj mu ni bilo prijetno. Kot je priletela, je ta misel izpuhtela, preskočil je ta bežni preblisk. Bil je vesel. To je bilo vendar dobro. Že zdavnaj si je zamišljal, da ljubezen ne more biti zgolj enostranska. Ne more biti res, da le on ljubi gore, skrivne poti, divje previse, sončne vzhode in žareče zahode, skovike osamljenih kavk, črnih vranov in žgance postaranih oskrbnic planinskih koč. Prepričeval se je, da mora nekoč doživeti tudi odgovor, odziv. Verjel je, da mora gora dati signal, da mu mora končno sporočiti, da mu je več kot prijateljica, po kateri z zanosom hodi. Ta hip si je predstavljal, da se je to končno zgodilo. Po toliko letih hoje, postankov, božanja, šepetanja lepih besed in zraščanja s tem svetom, je to moralo priti. Čeprav je odnos do gora gradil in negoval od otroških let, sedaj in nikoli prej ni mogel vedeti, kakšen bo ta resnični odziv, sprejem v naročje gore. Bil je vendar tako drobižasto mlad, neboljen, razblinjen, nič en proti goram, proti tej

lepi stvaritvi narave. Vedno se je tudi malo sramoval tega svojega zanosa. Kot deček se je včasih zdel samemu sebi. Bo trdo? Bo bolelo? Bo zares?

Zadnji dnevi niso bili nič kaj prijetni. Čeprav je bil Janez le knjigovodja osnovnih sredstev, kar je bilo v podjetju vedno postransko, toda s predpisi z vseh strani podprto delo, so se zdaj tudi na tem področju dogajale razburljive stvari. Javljali so se nekakšni denacionalizacijski upravičenci, neznanji ljudje iz tujine, katerih predniki so bili lastniki tovarne pred drugo svetovno vojno. Veliko stvari ni razumel, toda zdaj je veljal nekakšen zakon, ki je predvidel vračanje takratnega premoženja bivšim lastnikom. Po toliko letih celo njihovim dedičem. Če je zakon to zapovedal, je to pač počel, je vse to vpisoval na papirje. Seveda je gospa uradnica na občini ta predpis veliko bolje poznala in ga tudi tolmačila kot on. Direktor, še posebej pa sindikat, pa so pritiskali nanj, naj bo iznajdljiv, naj zdaj čimveč stvari spravi v povečanje premoženja, da bo po vojni zatečeno in odvzeto čim bolj realno. Čim bolj primerno. Tega seveda sploh ni razumel. On, knjigovodja, naj zdaj to opravi. On, ki ni imel nič svojega, pa tudi nič podedovanega premoženja, nikjer nobene sence, ki bi bila predmet denacionalizacije. Tudi zato je bil tako indiferenten do tega predmeta. On naj rešuje politične pritiske, on, ki je moral veliko let tudi vlaganja v opremo, investicije v tovarni skrivati pod drugimi konti. Tedaj je tisto šlo, je to znal. Bilo je samoupravljanje in vse je bilo od vseh. Zdaj je bil zbežan, zgubljen. Želel je uiti. Komaj je čakal petke, sobote, nedelje. Bil je sam, neodvisen in le zares slabo vreme je lahko preprečilo njegov pobeg v planine. Vmes, med delom, v ponedeljek, torek, sredo, četrtek in končno v petek, je pogledoval skozi okno pisarne preko strehe tovarniške hale na bližnji hrib. Ves ta čas mu je bil uteha in balzam ob zoprnem delu v pisarni. Pa saj so tisti dnevi kljub vsemu minevali. Čas je znal naravnati. Hitro med tednom, počasi potem v soboto in nedeljo. Kot Bog, ki je delal ves teden in nato počival en dan, ko je delal svet in vse živo na njem. V službi so Janezovi sodelavci to dobro vedeli in spregledali so njegovo delovno zadržanost in neprijaznost, ki jo je stopnjeval do petka. Nekateri so ga pomilovali, saj se jim ni zdelo normalno, da v tej starosti še nima ženske, žene, družine. On sam o gorah ni nikoli govoril, toda vsi so vedeli, da je ob vsakem prostem času tam nekje zgoraj. Dejali so si, da ga celo razumejo. Številke in hribi. Kartoteke in gore. Vse se sešteva.

Tistih nekaj zadnjih, neprijetnih dni si je še bolj kot kadar koli prej želel ven v gore, proč od ljudi.

"Janez, danes pa nisi najbolje razpoložen, ali ne?" mu je v četrtek po malici dejal šef. Janez je počasi dvignil glavo in prisiljeno sproščeno pogle-

dal šefa. Želel je, da bi se zares ne videlo njegovo bedno počutje. Pokimal je. "Oprostite. Vse je v najlepšem redu. Naredil bom tako, kakor mi je razložila gospa referentka. Saj veste, katera."

"Ja, Janez. Toda v tem je mala težava. Saj razumem, kaj te muči. Tudi mi v tovarni imamo svoje interese. Saj veš, da naš direktor že predolgo vodi to tovarno in da se slabo prilagaja novim časom."

Janez je topo gledal šefa. Nič ni rekel. O direktorju ni želel razmišljati. Tudi sedaj ne. Bil mu je kot nekaj zelo oddaljenega. Mogoče je bil starokopiten, mogoče je bil že predolgo direktor, ampak to ga ni zanimalo. Vsakega osmega v mesecu je dobil plačo. To je bilo dobro. V drugih tovarnah so imeli težave. Bral je o tem in vedel je to. Plača ni bila ne vem kako visoka, ampak Janez ni imel družine, ni imel nobenih posebnih stroškov v življenju. Bila pa je plača vsak mesec. To je bilo v splošnih razmerah vendarle dobro. Kar so delavci v tovarni naredili, so kupci vse odpeljali in plačali. Marsikje so zaradi stečaja zaposleni že bili na zavodu.

"Kakor vam bo najbolj prav, tako boste lahko koristili podatke, ki jih pripravljam," je potem vendarle dejal Janez. Toda zdaj ni več gledal šefa. Gledal je skozi okno.

"Janez, greš za vikend spet v hribe?" ga je vprašal šef.

"Saj grem vedno," je odgovoril in še kar zamaknjeno gledal skozi okno.

"Ampak sedaj si še v službi; bi se lahko zbral," je postal nestrpen šef.

"Seveda, seveda, zavedam se, da sem v službi."

Užaljeno se je poglobil v papirje in poskusil znotraj predpisov in opisov najti kaj drugega.

Ponoči s petka na soboto je močno deževalo. Napoved je govorila o prehodnih lokalnih padavinah. Napovedi vremena niso bile vedno pravilne. Narava je pač samovoljna, tudi nepredvidljiva. Zjutraj so se vlačile megle, nizki oblaki nad dolino. Vrhovi gora se niso videli. Odpeljal se je v eno od lepih dolin, ki jo je nekoč v davni zgodovini izdolbel ledenik, in se počasi pripravljal na izlet, pohod v njemu ljubljene svet. Nikoli ni hitel. Vedno je zajemal vsak trenutek kot čas čarobnega srečanja z naravo, kot uverturo ob vstopu na gorske poti, slemena, vrhove. Obul si je dobre čevlje, v nahrbtnik je dal še anorak, saj sedaj ni več deževalo, in zaklenil je avto. Svet je bil opran, bil je kot umit. Bilo je čudovito. Zgoraj je veter preganjal oblake, ki so se še motovili okoli spodnjih robov skalnatih sten. Od vzhoda se je poskušalo prebiti sonce, pa mu to še ni uspelo. Ko je prvo uro hodil po gozdu, ga je spremljalo šumenje potoka na desni, drsenje in padanje kapljic z listov na mokra tla, petje ptic, ki so si uspele pravkar otresti vlago s perja. Vse je bilo prepojeno z vodo, vse se je kopal v vlagi. To so bili zanj zelo lepi,

blagodejni občutki.

Gozd se je redčil. Pot je bila dobro shojena. Med kamni so hlapele lužice. Sonce še ni sijalo, toda med oblaki se je kazala jasnina. Pospešil je korak. Čimprej je hotel priti iz gozda, prečkati široko prodišče, pod katerim je tekkel poniknjeni potok, da bi tam na odprtem svetu zajel sončno božanje skal, planinskih trav in cvetov in njega samega. Ta dan je bil na tej planinski poti čisto sam. To mu je bilo neznansko všeč. Že spodaj, kjer je pustil avto, je bil sam. Tam je običajno bilo več avtomobilov. Tudi nekateri drugi planinci so bili tako zgodnji kot on. Avtomobili v lepi naravi, tudi njegov, so ga motili. Predvsem še tedaj, ko je s pobočja tam zgoraj pogledal nazaj v dolino, preko gozda. Danes je tam stal le eden, njegov avto. Kljub vsemu lepo. Gore bodo samo njegove.

Posijalo je sonce. Samo za trenutek, toda vzdušje je že bilo krasno. Kamni so se hitro sušili. Mimo rušja nad meliščem se je pričela stena. Pot je bila dobra. Zavarovana je bila tudi z jekleno vrvjo. Vrv ni bila odveč, čeprav se je zdelo otročje lahko iti gor. Spominjal se je svojega prvega srečanja z vrvjo v gorah. Tedaj sta hodila z očetom po podobni poti, po podobni dolini. Prespala sta v kočici na planini, kjer je zvečer ob petrolejki stari pastir Joža razlagal, kako je nekoč nad planino lovil gamsa in kako je v dolino neke pomladi prišel medved. Videl ga je, je govoril, na daleč seveda. Dve ovci je medved raztrgal in se nekam izgubil. Lovci so ga jagali nekaj dni, pa ga niso dobili. Planine so bile visoke in tudi velike živali so se lahko skrile. Tisto noč v tisti mali kočici fant Janez ni dosti spal. Z napetimi ušesi je poslušal, kdaj se bo slišalo brundanje ali pa tacanje medveda. Zadrževal je dih. Staro deko si je vlekel čez glavo. Noč je bila hladna. Oče je mirno spal na svojem pogradu. Kdaj pa kdaj je kaj zaprasketalo tam zunaj, pa tudi v koči. Mogoče je bilo res, mogoče pa je to le sanjal. Zgodaj zjutraj sta bila z očetom že pod steno. Malo višje je bila pot zavarovana z vrvjo. Prvi oprijemi hladne kovine, gibljive, a

varno vpete, so bili doživetje. Z zgodbo o medvedu in gamsih se je kasneje vse zlivalo v veliko posodo čarobnih spominov, v dušo njega, ki je vedno bolj postajal del tega gorskega sveta.

Na naslednjem izstopu iz stene, na prehodu v zloženo pot med policami, je postal. Odložil je nahrbtnik in se prepustil užitek mladega dne. Megle nad njim so se drobile. Vedno pogosteje je udarjalo v to stran gore sonce. Bilo je kot nekakšen obliž, zdelo se je, da bi se moral kar umakniti pred temi naleti svetlobe. Od vznemirjenja je globoko dihal. Bilo je zelo lepo, prijetno. Ponekod so kapljali še zakasneli curki vode, sledi dežja, močnega nočnega naliva. Kako lepo je bila sprana gora. Kako lepo je biti tako čisto sam z njo. Nič papirjev, nič šefov, nič referentk in nekakšnih bivših lastnikov ni bilo tod. Ali res? Za del planine blizu njegovega domačega kraja je vedel, da je prešla nazaj v zasebne roke. V roke ljudi, ki so bili nekeje daleč proč in jih tam ni prav nič zanimalo. Prodali so del gore s turističnim centrom nekemu hitro uspelemu podjetniku, ki je ta prostor dal v najem mlademu gostincu, da je tam prirejal nore in bučne prireditve za mlade, da je služil denar. Da je bogatel. Da so vsi bogateli, imeli profit. Nič jih ni zanimala gora, planina, vse, kar v njej leze in gre, kar je begalo ob večerih, ko je od gore odmevala glasba, taka moderna, ki je Janez ni imel rad in je tudi razumel ni. Ni trpel takega nasilja nad goro. To ga je bolelo. Bil je žalosten.

Ozrl se je dol v spokojno dolino. Onkraj gozda, kjer je prej stal le njegov avtomobil, so zdaj bili še trije drugi. Nekaj ljudi gre za njim v goro. Saj jih je tudi slišal, zdaj, ko je bil pozoren na to. Res, po melišču so že hodili. Potem se je zagledal v rdeči krog z belo piko v sredini, v tisto vodilo, ki so mu planinci sledili. Poglobil se je v markacijo. Markacija mu spet ni bila všeč. To je bil res slab teden. Markacija ga je motila. Zdela se mu je kot knjigovodski zapis, kot nekaj, kar ga teži vsak dan, vse dni. Zakaj tudi tukaj v njegovih gorah? Zakaj povsod ta norost? Ali so zares vedno in povsod potrebni predpisi, kažipoti, usmeritve? Markacija kaže zahtevano pot. Kaže uhojeno pot. Kaže pot, kjer srečuješ ljudi, divje hodce, ljudi, ki brcajo kamne s poti, ki neprenehoma nekaj govorijo, ki vpijejo, ki ne spoštujejo planin. Bil je jezen. Sonce je izginilo za obsežnim oblakom. Takim, ki je hotel pokriti vse pod seboj. Tudi zato ga je zmrzilo, se mu je zazdelo, da so njegova razmišljanja pravilna. bil je turoben. Zdaj ni bilo nič osončene-ga, osrečenega s svetlobo, večnega, nič evforičnega, nič ljubljene-ga. Ozrl se je gor, kamor je vodila pot. Lepo izdelana pot in s še eno jekleno vrvjo je vodila do naslednje terase. Oni spodaj so se bližali rušju v steni. Na živce so mu šli. Kot preganjana žival, kot medved v divjini, ki pa zanj ni divjina,

Oskar Rotovnik - Okni, Tempelj,
olje na platnu, 40 x 50 cm

kot gams, ki ga odrivajo na skrajne police, se je počutil. Nadel si je nahrbtnik in s previdnimi koraki šel dalje, šel navzgor proti vrhu gore. Na policah se je ogledal gor in dol. Spodaj zdaj ni nikogar videl in ne slišal. Oni so morali biti že v steni. Zgoraj pa je bilo okno jasnine. Lepa, sveža, umita jasnina je bila to. Ni bila prevelika, toda spodbudna, zavajajoča. Bila je del, bila je nadaljevanje gore v nebesa. Bila je tisto, kar ga je ta dan neznosno privlačilo, vleкло. Pot je vodila na desno, zložno okoli, toda levo se je dalo tudi skrajšati prehod navzgor, naprej. Z užitkom, v miru. Tako, samo zase in za goro. Tako za dušo, za vse tisto, kar bo kot zoprno sledilo v tednu, ki neizprosno pride. Vedel je, da je tam malo višje lep, miren prostor, pred prehodom na pot z markacijo. Tam bo postal, počakal, da gredo mimo vsi, ki jih danes v gori ni želel srečati.

Ležal je na zdaj že posušeni travi, glavo je imel naslonjeno na nahrbtnik in počasi je lizal čokolado. To je počel zelo tiho, da bi lažje slišal okoli polic, kdaj bodo tisti nedeljski ali pa samo sobotni planinci šli mimo in dalje po poti. Nekaj časa jih je dobro slišal. Ocenil je, da jih je sedem. V tem razmišljanju si je pomagal tudi s parkiranimi avtomobili v dolini. Lezejo po njegovi gori. To ga je pravzaprav jezilo. Gore so res velike in mogočne in nič ni važno, koliko ljudi hodi po njih. Saj ni mogel vedeti, koliko ljudi hodi po gorah. Tudi zato je bil kdaj žalosten. Ampak je skoraj vse meril s številkami in razmerji. Trije avtomobili, trije moški glasovi in skoraj zagotovo še štirje ženski so se razlegali naokoli. Potem nekaj časa ni slišal ničesar. Kakšna sreča. Hodili so tam okoli za robom slemena. Tedaj je bil mir z njim. Bila je lepa tišina. Ko je hodil po gorah še z očetom, nikoli nista veliko govorila. Ni bilo potrebe. Vse sta počela tako, da je bilo obema prijetno, razumela sta se kar tako. Ne kot oče in sin. O tem odnosu nikoli niso povedane vse stvari. Tudi ne kot starejši, izkušenejši in on kot mlad, na uvajanju v življenje. Kot dva gornika, kot ljubitelja planin sta bila. Neverjetno hitro se je vzpostavilo med njima takšno stanje. Zdaj se ni mogel spomniti, ali je med njima tudi sicer veljal takšen odnos. Verjetno da, saj so gore pomenile že očetu vedno nekaj posebnega in to je prešlo tudi nanj. Ko je sedaj tako lagodno zleknen ležal z glavo na nahrbtniku tam v gori, se je spomnil mnogo lepih trenutkov. Ne spomin, on je zaplaval z begajočimi oblaki nad sabo in povsod naokoli, tudi tja, kjer sta z očetom za spomin utrgala vsak po eno planiko, tja, kjer sta ostala zaradi neurja s snegom nekega avgusta dva dni v gorski planinski postojanki, tja, kjer sta dobila žulje na nogah, tja, kjer ju je mučila žeja, tja, kamor sta imela tudi namen priti, prilesti, pa tega nista dosegla. Janez je veliko tega potem obdelal sam. Saj je ob prostem času skoraj samo to počel. Bil je vesel, bil je zato srečen. Tudi ta trenutek je

bil spet srečen. Oni so bili že zgoraj. Dobro je slišal, kako se pogovarjajo, ko so obstali na prehodu poti iz stene v pobočje pod vrhom. Pili so žganje. Tako se je dalo razbrati iz njihovih zadovoljnih vzdihov. Janez nikoli ni pil žganja. Tudi, ko se je povzpел na vrh, ne. Tedaj še posebej ne. To se mu je zdelo kot sramotenje gore. Pa tudi tabornik je bil kot mlad fant.

Nekaj časa je še počakal, potem pa se mu je zdelo, da že lahko gre tudi sam proti vrhu. Najprej bo obdelal levi, spodnji vrh gore, potem pa se bo povzpел še na sam vrh. Oni bodo tedaj že odšli dalje. Spodnji vrh je lep, pravzaprav lepši kot glavni. Je bolj izpostavljen, manj obiskan in tudi razgled z njega je lep. Megle so se že umaknile z njega. Bil je čist. Z oprtanim nahrbtnikom je premeril pot navzgor, naravnost proti cilju. Da, seveda, tod bo šel, je bil popolnoma prepričan. Zagnano, toda premišljeno kot vedno, je stopal navzgor po skalovju, po špranjah in po policah. Dobro je napredoval. Bil je vesel, srečen in poln gore. To je občutil pogosto. To se mu je zdelo vedno tisto ta pravo. Gora in on. On in gora. Dva, ki se privlačita, ki se imata rada, ki si zaupata. Le v zaupanju je možna večna, prava ljubezen.

Dobro se je prebil pod pravo, markirano potjo in potem proč od nje pod spodnji vrh. Vreme, počutje in zaupanje, vse je bilo vedno lepše. Vran je priletel od vrha dol, tik nad njim, in se je spustil daleč proti dolini. Janez je pogledal za njim. Lepa luknja je zijala tam doli. Čvrsteje se je postavil na stopišču. Vrtoglavica ga ni motila. Nikoli. Zato je lahko osvajal tudi dele gora, kamor nekateri niso hoteli. To je bil nekakšen čar. Stegnil je roko proti skali precej nad njim, se dobro prijel in zanihal pri prestopu nog. Stopil je na velik kamen, ki je molel iz stene. Tisti kamen, tisti del gore ni bil vreden zaupanja. Gora se je izneverila. Zgubil je ravnotežje in omahnil.

Najprej se mu je zdelo, da letita skupaj s črnim vranom. Ker pa ga ni videl, je vedel, da je to utvara. Še malo prej se je zagnano vzpenjal, sedaj pa je padal. To je bilo kot nekakšen negativni vzpon. To je bilo doživljanje gore na popolnoma drug način. Zanimivo. Nekakšne sence in svetlobe, kot nepravilne lise na zebri nem telesu v diru, nekakšne globine in ostrine so migale pred njegovimi očmi. Ker pa je vedel, da imajo gore vedno vrh in tudi dno, je zamižal. Še vedno so divjale mimo njega sence in svetli deli skal, spominska plošča in napis z letnico 1939, kamnite in prodnate poti, markacije na skalah, na deblih dreves, mah in s travo porasle police, mehke livade in prostori za poležavanje, planinsko cvetje in oče, vsi drugi planinci, knjigovodski dokumenti in še on sam z vso to življenjsko šaro. Kot strašno breme gori, se mu je zdaj zdelo, da je bil. In gora je storila. Izvrgla ga je. Še je padal. Veselil se je ljubečega objema.

IME IGRE

pomlad / poletje 99

Kar je, pač je.

Zdaj ni poti nazaj. In prihodnost se zdi tako oddaljena.

V tisti sobi so samo tvoji poljubi in tvoj dih in ni nobenega včeraj in nobenega jutri.

Besede ostanejo nekje na pol poti, ko stegneš roke proti meni. Pritisneš me nase. Gledaš me in postajam nestrpna. Odpiram ti gumbe. Hočem te čutiti, tvojo toplo kožo, mehko in gladko. Moje življenje je pozabljeno, za nekaj trenutkov se ti popolnoma vdam. To je edina možnost, ki ti jo lahko ponudim, in edina, ki jo ti sprejemaš. Zunaj te sobe sva izgubljena v vsakdanjostih, povprečna v majhnih lažnivostih in nedostopna drug drugemu ob ključnih srečanjih.

Potegnem te za sabo, na posteljo. Slediš vsakemu mojemu gibu. Tvoje močno telo si jemljem kot za šalo in se ti nasmiham skozi mokre lase, ki mi padajo čez obraz. Za nekaj kratkih trenutkov postanem druga ženska. Tvoja ženska. Tvoja ljubica.

Igram se s tabo. Umikam se ti in te spet poljubljam, povsod. Pustim ti, da me božaš, me razvajaš, si me lastiš. Postelja je edini kraj, kjer ti bom pustila zmagati. Ustvarjena sem bila zate. Jaz sem tvoja glasba, tvoja pesem, zgodba tvojega življenja, ki jo živiš skozi moje telo.

Navdušen si nad mojo predstavo. Ne moreš odmakniti oči. Zastokaš, ko te potisnem nazaj na blazine in ti z ustnicami izvabljam na plan nežne misli. Vse mi povej. Vse hočem slišati. Da misliš name, ko zvečer legaš v svojo posteljo. Da se zbujaš moker in nemiren in da čutiš mojo moč.

Gledaš me, ko ti šepetam, da si moj. Da si lep. Da si edini zame. Lepo ti je, ko ti znova in znova ponujam svoje telo, vroče od najine strasti in spolzko od potu.

Nimam te dovolj. Moj bog, nikoli te nimam dovolj. Polniš me z energijo. Daješ mi življenje samo.

Bi se morala sramovati, ker se ti tako predajam in mi ni tuj užitek?

Bi se morala sramovati, ker ti govorim opolzke besede, ki te pripeljejo do vrtoglavice?

Ti si mi ustavil čas. V meni si. In kaj zdaj?

Ko me objemaš in čutim tvoje dlani na hrbtu, ti skoraj povem... kako te ljubim. Namesto tega se raje zvijem v tvojem objemu, samo še za hip.

Nočem te gledati, ko vstaneš in se pričneš oblačiti.

Iskanje je končano.

Vse, kar bi kdajkoli poskušala storiti, da bi ti pobegnila, bi me pripeljalo nazaj pred tvoja vrata. Čemu torej?

Poljubiš me in odhajava nazaj, vsak v svoje življenje.

Vklopim GSM.

Do naslednjega srečanja, ljubezen moja.

misli name

ali nisem čudovita

resničnost je izginila

in je pozabljena

je samo vprašanje časa

ali česa drugega, ko

najina bližina ne bo več tvegana

šest mesecev pozneje / 2000

Čutim tvojo moč. Še zrak diši po tebi.

Moj nasmeh je ugasnil v tvojih temnih očeh. Ne najdem se več. Vame je zlezal nemir in nič in nihče ga ne more zapolniti. Vsako jutro pred ogledalom zrem v svoj obraz, ki je zaradi neprespanih noči, neskončnih dni, ko čakam na tvoj klic in jemljem nekakšne antidepresive ter zaradi dobro znane, žolčne bolečine, ki mi megli sleherno trezno misel, postal sivo prozoren, otečen, nerazpoznaven od solz in so se vanj zarisale globoke črte (nočem, da me vidiš tako).

In seveda je tu še stari Jack, ob samotnih večerih si z njim polnim kozarce in z lahkoto nazdravljam svojemu življenju, ki se površnim opazovalcem zdi bleščeče in mi ga seveda zelo zavidajo.

Ti pa večere preživljaš z družino.

Ne moreš jih zapustiti. Ne za vedno. Ne, ob takih večerih niti za prekleti ukraden trenutek ne.

Kot da sem to pričakovala... Morda sem upala. Si želela, da bi ti prvi klonil pod težo svojih čustev in bi te potem jaz lahko odslovila. A ne. Ti si zdržal. Z malo preveč zapletenim govorom, ki se ni nujno ujemal s tvojim ravnanjem (ljubila sva se in nisem imela občutka, da si se tega naveličal), si mi uničil vsa lažna pričakovanja, v dobre pol ure, ko sva sedela v moji dnevni sobi, vsaksebi, in so me tvoji pogledi zadevali kot strele in je bila tvoja dlan na mojem ramenu (tja si jo položil, kot v tolažbo) kot žarečina.

Nisem je več prenesla. Tvoje bližine. Tvojih ustnic. Tvojega telesa.

Tvoje negotovosti, ki si jo skušal prenesti name.

In sovražila sem se, ker sem ti pustila, da se me kljub vsemu dotikaš, mi z nevidno roko segaš do zavesti.

Ja, bila sem tvoja takrat, kot nisem bila pred tem še nikogaršnja.

Samo še polovica ženske sem, ki si jo spoznal. Ne morem te kriviti.

Ljubezen?

Ne želim si več nevarnih razmerij in tveganih iger, samo še tebe, tukaj, zdaj in za vse življenje.

Rada bi se zjutraj zbudila s tabo. Ti pripravila kavo in druge stvari, francoske rogljičke, na primer. Te bi razvajala, kot so drugi razvajali mene.

Ti pa si rekel, da sva že na začetku vedela, da imava vsak svoje življenje.

Ja.

Rekel si, da si srečen v zakonu.

Prav.

In si rekel, da si se preveč navezal name.

Ne razumem.

In da res ne moreva tako nadaljevati.

Kako pa?

Tega pa nisi vedel.

Končati?

Ne, nikakor.

Če te pokličem vsak dan, je najbrž narobe, sem rekla.

Ne.

Kaj pa?

Ne vem.

Če ti pošljem sporočilo na GSM vsak dan, je najbrž preveč, sem spet ugibala.

Ne. Prazno je, če mi ga ne pošlješ.

Kaj pa potem?

Ne vem. Ne vem.

Tudi jaz ne vem.

Tvoji pravljici o srečnem zakonu pa tudi ne verjamem. Čemu bi torej prihajal k meni?

Če me potrebuješ v svoji bližini, potem tvoj zakon ne more biti preveč srečen. In če me ne, če te je pritegnila zgolj moja prekleta zunanja podoba, potem se zagotovo nisi mogel navezati name. Potem ne vem, zakaj ti zdaj zmanjkuje glasu in gledaš v tla...

Si res tako dober igralec?

Ah, saj ni važno. Pusti razloge. Ničesar nočem vedeti, jaz čutim, kaj se dogaja v tvoji glavi, ni mi treba tega zavijati v zlat papir.

Sem velika mačka. Imam še pet življenj.

Morala bi vedeti, da se moški, kot ti, nikoli ne bo podredil pravilom igre. Da nikoli ne bo igral, če začuti, da ni glavni igralec. Moški, kot ti, nikoli ne bo priznal, da ljubi (razen ženi, tudi če to v svojem bistvu niti ni več res). Ti si moški, ki ima vedno skrito še kakšno rezervno karto, za vsak primer, če igra postane preveč tvegana. Moški, ki se bo vedno vrnil domov in zapustil igro, čeprav nedokončano.

Takrat sem sprejela tvoja povabila in nisem vedela ničesar o tebi. Da lahko ljubiš strastno in brez sramu in brez vprašanj. To mi je bilo všeč.

Da lahko prizadaneš večjo bolečino, kot jo lahko prenesem. To lahko zdaj občutim.

Povej mi, čemu sva si poskušala biti več? Bila sva čudovita, svobodna ljubimca. Neobremenjena in preprosta. Z enim samim ciljem. Z večnim občutkom pripadnosti nekemu drugemu. Pravila igre so bila jasna.

Saj sva vedela, imaš prav. Jaz sem vedela. Pa je kljub vsemu prišel čas, ko sem si rekla, da boš samo ti ali nihče drug oče mojemu otroku.

Nikdar prej v življenju si nisem želela otroka. Ko sem bila s tabo, je prišla ta želja kot najbolj naravna stvar na svetu (menda tudi je).

Naenkrat sem se počutila tako žensko. Tako izpolnjeno. Ujeto v svojem bistvu. Pa si se zbal. Bližine, ki si jo začutil? Da te ljubim preveč, si mi rekel. Kot da sploh nisi hotel razumeti, da sta moja ljubezen in tvoj zakon dve različni stvari.

Kolikokrat si bil z mano in si mislil nanjo?

Kolikokrat si se ljubil z njo in mislil name?

Ja, najbrž si res tako dober igralec.

Veš, včasih sovražim svoje telo. Svoj obraz. Vse na sebi. Ta podoba te je pripeljala do mene. Všeč sem ti bila. In ti svetli lasje... Ko bi bila bolj pogumna, bi si jih prebarvala na rdeče. A čutim, da zdaj še ni čas za spremembe. Kot da najina zgodba še ni povsem končana. Kot da šele prihaja končni udarec. Kot da moram do takrat ohraniti svojo podobo, zate.

Če bi bila drugačna, me ti ne bi poznal. In najbrž bi lahko živela preprosto življenje. A ta moja podoba, kot da je moje prekletstvo.

In zdaj kot za šalo izgubljam kilograme. Moje telo se mi je uprlo. Upam samo, da bo temu sledilo olajšanje.

Moj bog, samo da ne postajam podobna tvoji ženi. Kot po naključju si mi enkrat pokazal neko družinsko sliko in zdaj jo imam pred očmi, nežno in plavalas in ne, ne sovražim je. Ne pomilujem je. Niti mi ni vseeno zanjo in ne razumem, kako se je vame prikradlo bedno vprašanje, na katerega tako ni odgovora - kaj ima ona, česar nimam jaz. Želodec se mi obrača, ko ležim v tej veliki, osamljeni postelji, kjer je vonj po tebi še vedno čisto dobro zaznati, ti pa...

Udarec. Nož v trebuh.

Vse bi zmogla prenesti, le tega ne, da deliš z njo isto valovanje teles. Da se te dotika na istih mestih, kot sem se te jaz. Da te ljubkuje. Da jo božaš. Da si njen. Da najdeš v njej užitek.

In da zame ni prostora v tvojem resničnem življenju.

Da sem zate samo kot zvezdni utrinek. Dotik rok iz davne preteklosti.

Obledela slika.

Druga ženska. Ljubica.

Nekaj čarobno prepovedanega je bilo v tem, kako si prihajal k meni, ob večerih, ko se je v naselju spustil mrak in je lezla megla na okna. Prihajal si kot z razlogom.

Verjela sem, da je med nama neka posebna vez, ker sem hotela verjeti, in ne zato, ker bi menda v resnici obstajala.

Sladka norost.

Vidiš samo tisto, kar želiš videti.

In zdaj sva prišla do tu, kjer nima najina igra več nobenega smisla in je postala samo še merjenje moči. Kdo bo vedel, kakšna naj bo moja odločitev, koga naj vprašam?

Naj te zapustim v prepričanju, da si edina prava ljubezen mojega življenja? Naj ti neobremenjena s težo svojih čustev spet ponudim svoje telo?

Moja pamet mi pravi, naj te pošljem k vragu, moje telo pa kliče po tebi. Moje ustnice pogrešajo tvoje poljube.

Gibljem se z vetrom, naprej in nazaj. Vsi odgovori, ki sem do njih kdaj prišla, so spet vprašanja. Oddaljeni čudeži so vsakdanja doživetja.

Ti si moja najljubša droga. Karkoli se zgodi, bo prav. V mislih ti sledim, sleherni dan odpiram gumba na tvojih kavbojkah in čakam na tvoj glas, na tvojo odločitev. Karkoli boš rekel, je vseeno, besede zdaj ne pomenijo ničesar.

Kar bi lahko čutila, je šlo mimo naju in se nama je za vedno izmuznilo.

NEKAJ SPOMINOV

Če začnem s svojim otroštvom! Rodil sem se v vasi Stražišče, zaselku z daleč raztresenimi hišami nad tedanjim Guštanjem (danes Ravne na Koroškem), staršem, ki sta bila oba kmečkega rodu in preproste izobrazbe. Oče je bil kot popolna sirota rejenc pri povsem tujih ljudeh in je mladost preživel kot pastir in pomožni hlapec. Ne vem, kako se mu je posrečilo, da je postal (avstrijski) orožnik; pred prvo svetovno vojno je služboval tudi na Kneži na Svinški planini (kraj je bil tedaj še precej slovenski). Po nastanku Države SHS je bil kot orožnik prevzet v njeno službo. Ko sem bil star tri leta (v letu 1920), je bil oče premeščen v Slovenj Gradec in tja smo se preselili. Oče je precej pozneje naredil prakso na sodišču in bi bil lahko prešel v sodno službo, vendar se naposled ni odločil zanjo in je ostal orožnik do upokojitve. V Slovenj Gradcu smo ostali 16 let in ga štejem za svoj domači kraj, saj sem preživel v njem najlepša leta otroštva in zgodnje mladosti.

Pogosto se človek skuša domisliti začetnih časov svojega prebivanja na tej zemlji in se vprašuje, kateri so bili njegovi prvi vtisi. Psihološka znanost že dolgo pravi, da se prvih let komajda kaj spominjamo ali pa sploh ne. Nekateri ljudje ji ugovarjajo, češ da imajo v spominu vtise iz čisto prvih let. A skoro gotovo gre največkrat za zmoto: otroku so starejši pripovedovali o raznih dogodkih ali izrekih iz njegovih rosnih dni, pozneje pa verjame, da tiste reči ve iz svojega spomina.

Jaz pa imam vendarle tak spomin iz časa, ko mi je bilo nekako dve leti. Takrat smo živeli na domu mojih starih staršev in hiša je nekoč pogorela, menda so se vnele saje v dimniku. Tu se začenja moj spomin: ležal sem komaj kaj oblečen na rjuhah, položenih na travo, v bližini pa je žarela silna svetloba, ki je pač prihajala od goreče hiše. Moj položaj je bil tako izreden, da se je s svojimi dejstvi vtisnil v komaj razvijajoči se spomin drobnega bitja, kakršno sem tedaj bil. Veliko pozneje sem o tem spominu pripovedoval materi in komaj, da mi je verjela, da se požara res spominjam, a oba z očetom sta priznala, da se moj opis ujema s tistim, kar sta vedela tudi sama.

Imam pa iz le malo poznejšega časa še drug spomin, kjer čutni vtisi niso bili tako izredni. Bilo je le malo pred našo preselitvijo v Slovenj Gradec, oče si je verjetno šel pogledat mesto in me vzel s seboj. In spominjam se, kako sva hodila po neki dovolj nenavadni ulici, kakršne nisem prej še nikoli videl - hodila sva ob dolgi ograji, ki je imela v presledkih vdlane letve in zidani del, in zdelo se

mi je, da je ulica nagnjena (pa je bila čisto malo, to sem videl v poznejših letih, dandanes pa je sploh zelo drugačna). Tudi ta podoba mi je za vselej obtičala v spominu, čeprav sem imel kvečjemu tri leta.

Ves čas, kolikor smo prebivali v Slovenj Gradcu, smo stanovali v istem stanovanju v zadnjem delu velike hiše na gornjem koncu Glavnega trga. Spredaj je bila v pročelje vzdana plošča, ki je v nemščini sporočala, da je bil v tej hiši rojen veliki skladatelj Hugo Wolf. Po drugi svetovni vojni so to ploščo menda spravili proč, zdaj jo nadomešča druga, dovolj neugledna. Na notranjem dvorišču pa so danes postavljene nagrobne plošče Wolfovih sorodnikov, tudi plošča njegovega polbrata, ki je kot invalid precej let živel v hiši in sem ga še poznal. Vendar je govoril samo nemško (priselil se je nekoč v dvajsetih letih iz nemško govorečega okolja) in z našo družino ni imel nobenega stika. Naše stanovanje je bilo v zadnjem delu razpotegnjene hiše, v prvem nadstropju, dvosobno, a precej borno, noben prostor ni imel ravnih sten, vse je bilo v poševnih kotih. Nad nami je bilo podstrešje, tudi tam je stanovala neka družina (in hodila skozi našo predsobo). Po nekkih govoricah naj bi bil tam gori skladal Wolf, vendar mislim, da to sploh ni bilo res. Danes je tisti del hiše precej predelan.

V šolo smo tedaj začenjali hoditi s šestim letom, a jaz sem znal - kakor so mi pripovedovali pozneje - brati že s petimi, ker sem bil menda tako željan branja. Temu primeren je bil tudi potem šolski uspeh, ki je bil v prvih letih zelo dober. Imeli smo imenitno šolsko poslopje, čeprav mi otroci tega seveda nismo znali ceniti. Bila je to nekdanja graščina, dandanes obnovljena kot Rotenturn, takrat pa šola z velikim dvoriščem, po katerem smo se med odmori sprehajali ali še rajši lovili.

Učitelji na tej šoli so se malo menjavali, večina izmed njih je bila tam dolga leta. Otroci smo večinoma od starejših slišali, da je kateri izmed njih dober, kak drug pa hud - to je pomenilo, da otroke kaznuje, navadno s šibo po dlani. Tak sloves je imela ena izmed učiteljic, vendar mene ni nikoli učila, nisem je dobil pri menjavi razredov.

Sestava učencev na naši šoli pa je bila zelo pisana. Mestnih otrok je bilo v njej malo, večina je bila iz okoliških krajev, ki niso imeli svojih šol. Vsi so v šolo prihajali peš, nekateri so imeli silno daleč, tudi dve uri in več. Majhen otrok seveda hodi počasneje in se po poti še s čim zamoti, tako da so nekateri kar pogosto zamujali pouk. Za

ESEJISTIKA

Ves čas, kolikor smo prebivali v Slovenj Gradcu, smo stanovali v istem stanovanju v zadnjem delu velike hiše na gornjem koncu Glavnega trga. Spredaj je bila v pročelje vzdana plošča, ki je v nemščini sporočala, da je bil v tej hiši rojen veliki skladatelj Hugo Wolf.

V takšni šoli ni bilo veselja, preveč je bilo strogosti, če pa smo si izmislili kako zabavo, je bila prepovedana. Tako smo si veseli rajši iskali zunaj šole.

takega učenca je bila seveda šola veliko težja kot za nas mestne otroke.

v ljudsko šolo sem hodil štiri leta, ki so hitro minila. Izmed spominskih drobcev, ki mi štrlijo iz grmade doživljajev iz tistega časa, naj potegnem enega ali dva, ki sta malo drugačna od drugih.

Dostikrat beremo ali slišimo trditve, da se čustva do drugega spola prebudijo šele s puberteto. V resnici se prebudijo dosti prej, o tem mi pričuje spomin iz ljudske šole. Edina banka, ki jo je imel Slovenj Gradec, je dobila novega direktorja in ta je imel dve hčerki, mlajša izmed njiju je prišla v naš razred. Sestri sta bili zelo različne zunanosti, mlajša nadvse ljubka, starejša pa pustega, neprivačnega obraza. Mlajša je bila nam, paglavcem v drugem ali tretjem razredu, neznansko všeč in smo ji tudi izkazovali naklonjenost, kolikor smo pač mogli in znali.

Drug spominski drobec je skoraj travmatičen. V tistem času je imel Slovenj Gradec še železnico, ki je držala iz Celja mimo njega v Dravograd. Tam, kjer je proga na odhodu iz mesta zavijala okoli manjšega hriba, so bile skale, ki so verjetno nastale, ko so delali železnico. Brez težave se je dalo splezati po njih na vrh, nazaj pa si lahko šel po travnatem pobočju ob skalah. Plezanje po skalah je bilo med mestno otročadjo precej priljubljeno, čeprav so nam starši stvar vedno prepovedovali kot nevarno. Ker pa ni bilo slišati, da bi se komu kaj zgodilo tam, jih nismo ubogali.

Najbrž sem bil v četrtem razredu, ko sem se nekega jesenskega dne z dvema sošolcema odpravil "na skale", kakor smo pravili temu. Srečno smo priplezali na vrh, tam pa je enega izmed sošolcev obšla nespametna misel, da naj si v gozdu nad skalami naredimo ogenj. Imel je vžigalice, najbrž mu druga dva nisva ugovarjala, in brž je pred nami zaplapolal ogenj iz suhljadi in suhega listja. Hitro se je pokazalo, kako nora misel je bila to, saj se je ogenj naglo začel širiti naokoli. Začeli smo gasiti, pobrali smo nekaj vej in mlatili z njimi po goreči podrasti, vendar je bil ogenj že prevelik in se je kar širil. Sošolca sta kmalu obupala in izgini-la s prizorišča, eden izmed njiju se je kar odkotalil dol po hribu. Ostal sem z ognjem sam, obupano kličoč tovariša, naj se vrneta, a seveda o njima ni bilo več sledu.

Ni mi preostalo nič drugega, kakor da tudi sam zapustim ta nesrečni kraj. Kako sem prišel domov, ne vem več, vem pa, da sem potem z grozo čakal, kdaj se bo kaj zaslislalo o požaru, ki smo ga zanetili. menda sem vsake četrte ure hodil na spodnji konec mesta, od koder se je videlo na "skale", in polagoma sem se umiril, ko se tam gori ni nič kadilo. Ali je ogenj ugasnil ali ga je pogasil kdo drug? Zavedal sem se, da o pripetljaju ne smem molčati, in s težkim srcem sem očetu, ko je prišel iz službe, povedal, kaj smo naredili. Ne vem več, kako je sprejel izpoved in ali me je kaj kazno-

val, zdi se mi, da ne. Ker se na tistem kraju ni nič kadilo, je pustil raziskavo za drugi dan. Dognal je, da so na srečo tam v bližini neki kosci obračali seno, opazili ogenj in ga pogasili. Zvedel je tudi za lastnika gozda in se mu opravičil. Kako se mu je posrečilo lastnika pomiriti, ne vem, nekaj je pač pripomogla tudi njegova orožniška uniforma. Ker se je stvar tako dobro iztekla, sem jo odnesel s strogo pridigo in svarilom, naj nikoli več ne naredim česa takega, a to sem pač že sklenil tudi sam pri sebi. Požar pa me je še dolgo preganjal v spominu in večkrat tudi v sanjah.

Da je bil oče orožnik, se je poznalo tudi v našem domačem življenju in pri moji vzgoji. Oče je bil zelo strog in zahteven, vse je moralo iti bolj ali manj po njegovi volji, sicer se je hitro ujezil. V nasprotju z njim je bila mama zelo blaga in mehkega srca, zato sem se moral dostikrat pred očetovo jezo zateči v njeno varstvo. Nasledek te mešane vzgoje je bil, da sem bil nekoliko plašen, skoraj boječ otrok, in to mi je seveda velikokrat povzročalo težave, ko sem v šoli in drugod prihajal med druge otroke, ki so bili prepirljivi in dostikrat tudi nasilni.

Pravzaprav smo se mestni otroci kar lepo razumeli med seboj, se družili v manjše skupine in se igrali, bilo je tudi nekaj izrazitih potepinov in pretepačev, ki se jih je večina bala, ker smo vsi vedeli, da iščejo prepir in začenjajo pretepe, v katerih so bili seveda močnejši, ker so bili brezobzirnejši.

Kdor živi v današnjih dneh, sredi naše visoke civilizacije, si težko predstavlja, kakšno je bilo življenje v majhnem podeželskem mestu pred kakimi šestdesetimi, sedemdesetimi leti. Slovenj Gradec je bil kraj, ki se mu je močno poznalo, da je bil do konca prve svetovne vojne več stoletij v stari Avstriji. Iz tistih časov je ostalo v njem nemalo Nemcev ali napol Nemcev, ki so skoraj vsi pripadali premožnejšemu stanu. V njihovih rokah sta bila oba mestna hotela in še nekaj gostiln, večina trgovin z mešanim blagom, njihov je bil velik del obrti in neka napol opuščena tovarna. Nekateri izmed teh Nemcev so sicer razumeli slovensko, govorili pa so po večini nemško, vsaj med seboj. Slovensko je bilo seveda uradništvo in pripadniki nekaterih svobodnih poklicev, tudi nekaj trgovcev, ti so svoj promet in gmotni položaj s časom okrepili in povečini spodrinili nemške konkurente..

Ko sem končeval četrty razred ljudske šole (šola je bila tedaj še ljudska, ne osnovna), je neka šolska reforma leta 1927 omogočila prehod s štirim razredi v srednjo šolo. Večina staršev te možnosti ni izkoristila, pustili so, da so šli otroci še naprej v peti razred. Dva ali trije moji sošolci so odšli na gimnazijo v Maribor ali Ptuj, jaz pa na kaj takega nisem mogel misliti, saj moji starši ne bi zmogli za stanovanje in hrano daleč v tujem

mestu. V Slovenj Gradcu smo imeli meščansko šolo in tja sta me starša poslala, čeprav bi bil jaz rajši šel v gimnazijo, ki je splošno veljala za boljšo šolo. Seveda je imelo šolanje v domačem kraju prednost, da mi ni bilo treba zapustiti tako zgodaj doma. Bil sem pa prikrajšan za humanistično izobrazbo, saj je bila meščanska z nekaterimi svojimi predmeti namenjena bolj pripravi za praktične poklice, splošno izobrazbo pa je zanemarjala.

Menda sem bil edini, ki je prišel v meščansko šolo s štirimi razredi, vsi drugi so jih naredili pet ali tudi šest. Zato sem bil tista štiri leta najmlajši v razredu in to se je tudi poznalo v več pogledih. Že tako nisem bil kak pretepač in sošolci so me na razne načine strahovali, velikokrat sem jo skupil od koga brez kakršnega koli razloga. Tudi moj učni uspeh spočetka ni bil najboljši, starostna razlika se je le poznala. Ko pa je, menda leta 1929, prišla reforma pri redovanju, tako da je dvojka postala negativen red, so nam morali vse pozitivne ocene za eno mesto zvišati in na lepem je prišel iz tega zame v tretjem razredu odličen uspeh. Verjetno mi je to dalo nekaj več samozavesti in poguma, to pa je v tej šoli veliko pomenilo, moj uspeh je do konca ostal odličen.

Moja ljubezen do branja, ki se je pokazala tako zgodaj, se je pozneje samo še okrepila. Strastno sem prebiral vse, kar mi je prišlo pod roko in kar so mi bili odrasli pripravljene dati v branje. V knjižnicah ljudske in potem meščanske šole je branja zame kmalu zmanjkalo. Vpisal sem se še v mestno knjižnico, ki pa ni bila kaj prida založena, za mladino je imela sploh bolj malo. Ker vrag v sili še muhe žre, sem si tam izposojal tudi knjige za odrasle in spominjam se še danes, kako me je knjižničar, poznejši narodni heroj Franc Vrunč, svaril, ko sem si izposojal Manzonijev roman Zaročenca v tedanjem Budalovem prevodu, češ da je knjiga na smrt dolgočasna. Nekako takšna je zame, kratkohlačnika, tedaj tudi bila, šele veliko pozneje sem odkril, kakšno čudovito delo je to.

Naša meščanska šola je bila razmeroma majhna stavba s precej ozkimi hodniki in majhnimi razrednimi sobami. Ko sem pred nedavnim po dolgem času spet obiskal mesto, sem v svoje veliko začudenje odkril, da ima nekdanja meščanska šola pročelje in vhod na drugi strani, skozi ta vhod v vseh štirih letih šolanja nisem nikoli stopil - vsi smo vstopali skozi zadnja vrata, ki so obrnjena proti mestu - kdo ve zakaj, najbrž samo zato, ker je bilo iz mesta bliže.

Za današnje pojme je bila ta šola nekaj posebnega.

Velik del šolarjev je bil iz okoliških krajev, tja do Dravograda in Mislinje so se vozili v šolo z vlakom in pri tem izgubljali seveda veliko časa, saj urniki niso bili prilagojeni voznim redom. Temu ustrezno tudi šolski uspehi vozačev niso bili kaj

prida. Precej pisan je bil tudi učiteljski zbor. Nekateri mlajši učitelji so prišli s srednje pedagoške šole v Zagrebu in niso bili dosti starejši od nas šolarjev. Vsi so nas vikali, vendar sta dva izmed njih (tudi ravnatelj) grdo vpila nad nami in nas zmerjala. "Vi osel, vi krava!" si lahko neredko slišal. Prav tako ni bilo nič posebnega, če je učitelj pred tablo zgrabil učenčevo glavo in pobutal z njo ob tablo, češ kako si zabit. Učitelj risanja in geometrijskega risanja je bil strahovit tiran, ki nas je trpinčil na razne načine. Za zgled naj povem enega izmed njegovih postopkov. Vprašal te je: "Kaj je enakostranični trikotnik?" V dobri veri si začel: "Enakostranični trikotnik je trikotnik, ki ima tri enake stranice", ampak učitelj te je sredi stavka ustavil in zavpil: "Kakšna neumnost je to - trikotnik je trikotnik!" Kako naj rečeš, pa ti ni povedal, čeprav se ni dalo dosti drugače reči. Na našo srečo se ga je lotila huda astma (tako so nam rekli), in ko se je vrnil v šolo, se zaradi zdravja ni smel več razburjati, postal je čisto blag, da smo se vsi čudili.

V takšni šoli ni bilo veselja, preveč je bilo strogosti, če pa smo si izmislili kako zabavo, je bila prepovedana. Tako smo si veselje rajši iskali zunaj šole.

Povedati moram, da sem imel kot medvojni otrok le malo vrstnikov, da bi se lahko igral z njimi in povrh smo bili razdeljeni v gornji in spodnji konec mesta, ki se nista skoraj nič družila. Imel sem pravzaprav samo enega pravega prijatelja, nekaj let mlajšega, ki je stanoval v bližini. Z njim sem se odpravljaj na pogostne pohode v bližnje gozdove, ki so naju privlačili z neko skrivnostno močjo. Od kod mi ta ljubezen do gozda, ne bi znal povedati, vsekakor nas k temu niso navajali ne starši ne učitelji, mama me je celo odvrčala od tega "pohajkovanja po gozdu, kjer se ti lahko kaj zgodi", a je nisem ubogal. Še največ sva s prijateljem zahajala v gozdove za Gradom, kakor se imenuje hrib s cerkvijo grajskega videza, ki je vsaj zame še danes najlepši kras tega mesta. Danes vem, da je to cerkev sv. Pankracija iz sredine 13. stoletja z več znamenitostmi. V cerkvi je velik rimski steber iz enega kosa, ob strani svete stopnice. Bila pa je cerkev tedaj vedno zaprta, tako da smo le skozi luknjičasta kovinska vrata lahko kukali vanjo. Iz ene naših domačih sob se je skozi okno videlo naravnost na Grajski grič s cerkvijo, tako da sem ga imel spet in spet pred očmi. Njegova podoba je bila med mojimi najlepšimi spomini, kadar koli sem si jo lahko priklical pred duševne oči.

Bolj poredko sva s prijateljem hodila na Legen, gozdnati grič na drugi strani mesta. Na tem griču stoji cerkev sv. Jurija, ki je šele pred nedavnim postala znamenita, ker so v njej odkrili podzemeljske ostanke iz najstarejših časov. Zraven legenskega griča sta bila dva manjša rib-

ESEJISTIKA

Moja ljubezen do branja, ki se je pokazala tako zgodaj, se je pozneje samo še okrepila. Strastno sem prebiral vse, kar mi je prišlo pod roko in kar so mi bili odrasli pripravljene dati v branje.

V mestu so bile tri pekarnice, vendar varčnejši meščani povečini niso kupovali dosti kruha, temveč so matere doma zamesile štruco ali hlebec...

nika, na katera so se Slovinci, starejši in zlasti mlajši, pozimi hodili drsat. Jaz sem bil za to zadovoljstvo prikrajšan, ker moja starša nista zmogla denarja za nakup drsalk.

V majhnem podeželskem mestecu, kakršno je bil Slovenj Gradec, je bilo življenje tam v dvajsetih, tridesetih letih še zelo revno. Precej časa smo si svetili še s petrolejkami in svečami, elektrika je prišla najprej na ulice in šele potem v našo hišo. Vodovoda ni bilo, razen v nekaj boljših hišah, ki so imele vodni hram na podstrešju, da jim je voda od tam tekla po ceveh v stanovanja. Drugi smo se z vodo preskrbovali pri vodnjakih, postavljenih na javnih krajih, dveh večjih se spominjam z glavne mestne ulice. Zime so bile večkrat ostre, tedaj je razlita voda pri vodnjaku zmrzovala in vedra skoraj ni bilo mogoče postaviti ravno. Tudi nošnja vode do hiše, ki navadno ni bila prav blizu, je bila za osem, deset let starega dečka naporna.

V mestu so bile tri pekarnice, vendar varčnejši meščani povečini niso kupovali dosti kruha, temveč so matere doma zamesile štruco ali hlebec, otroci pa smo testo v jerbasu odnašali k peku in popoldne pečen kruh od njega. Tudi pomije smo zbirali za kakega meščana, ki si je redil enega ali dva prašiča, navadno na vrtu za hišo, in tudi to smo odnašali otroci.

Seveda se je pralo na roke in z izkuhanjem perila. Ker je blizu našega stanovanja tekla potok Suhodolnica, je moja mama dostikrat pobrala perilo v škaf in odšla z njim k potoku, tam ga je izpirala in ob sončnem vremenu razpoložila rjuhe na bližnjem travniku, da so se belile na soncu. Pri tem sem moral navadno pomagati, tudi s prenašanjem težkega perila.

Čevlje smo si dajali delat pri čevljarju, navadno so bili prav trdi in kmalu pretesni, starši pa niso radi naročali novih. V cerkvi pri maši me je v takih čevljih velikokrat strahovito zeblo. Spominjam se tudi vezalk, ki so bile slabe in so se hitro strgale, pa smo jih vozili, dokler se je dalo.

Mesto je imelo tudi nekaj posebnosti, ki jih današnja mesta nimajo več in vemo zanje kvečjemu iz Dickensovih romanov - na primer sirotišnico ali hiralnico. V njej so živeli opešani starčki, pa tudi nekateri duševni revčki, ki so imeli kako posebnost, zaradi katere niso bili zmožni normalno živeti. Pogosto so se klatili po mestnih ulicah in bili v posmeh mestnim otročajem. Če so zganjali le prevelik hrup, jih je razgnal mestni policist, zakaj tudi tega smo imeli v mestu.

Promet je bil v primerjavi z današnjim brezmejno primitiven. Ceste so bile prašne, vse so bile makadamske in velikokrat blatne in razorane od kolesnic, saj je po njih vozilo veliko konjskih in celo volovskih vpreg. Lahko se bo komu slišalo neverjetno, da je bila prav nasproti Wolfove hiše, v kateri smo stanovali, kovačija, pred katero so se za svoje potrebe ustavljali kmečki vozovi. Da so ti

vozovi laže ostajali v mestu, so imele večje gostilne velika dvorišča. Avtomobili so bili popolna redkost, v celem mestu so bili le dva ali trije lastniki takega vozila. Za večje daljave je bilo treba iti na vlak, ki je vozil mimo mesta (leta 1970 so progo nespametno razdrli), bil pa je razmeroma drag in smo ga uporabljali le poredko.

Ko sem bil v poznejših letih na učiteljsku v Mariboru, 70 kilometrov daleč od doma, sem se pripeljal na oddih domov le za božič in veliko noč, ne staršem ne meni ni prišlo nikoli na misel, da bi se lahko pripeljal tudi za kak konec tedna, to bi bilo veliko predrago. Enkrat samkrat sem si za binkošti, ko smo imeli dva dni prosto, od sošolca izposodil kolo in se z njim pripeljal domov. Šlo mi je še kar dobro, čeprav me je na koncu poti ujela nevihta in me premočila do kože, po vrnitvi v Maribor pa so me nekatere mišice bolele še nekaj dni. Kakšen kontrast z današnjimi razmerami, ko množice dijakov in študentov, ki hodijo v šolo v kakem večjem mestu, zvečine že v petek sedejo v avtobus ali na vlak in se odpeljejo domov!

S kolesom si se po naših cestah kar težko vozil, ker so bile tako razorane. Hitro si tudi dobil kako luknjo od žeblja, ki je padel iz kake okovanke. Sicer pa je bilo tudi koles malo, bila so predraga, jaz ga v Slovenj Gradcu sploh nisem imel, čeprav sem se naučil voziti.

Kaj sem počenjal ob nedeljah? Družinskih sprehodov v naši hiši nismo poznali. Oče je imel v službi dolgotrajne in naporene obhode po oddaljenih krajih našega okraja (nekajkrat na leto celo na Uršljo goro, 1700 metrov visoko) in mu ni bilo do hoje še ob nedeljah. Prav redkokdaj se je mama odločila za kak sprehod z menoj (ali z nami, saj pozneje nas je bilo otrok več) v kak bližnji kraj. Največkrat pa sem bil tiste dni prepuščen sam sebi. Če nisem imel doma nobenega branja, sem se popoldne odpravil na dvorišče neke večje gostilne, tam so imeli balinišče in kegljišče, pri mizah pa so ob lepem vremenu sedeli možje v senci pod drevjem in kvartali - te igre sem hodil gledat, balinanje in kvartanje, pač revno kratkočasje, vendar boljšega tam ni bilo najti, še dobro, da so me možje sploh trpeli tam.

Drugače je bilo pozimi, tedaj sem se ob nekaterih popoldnevih, posebno ob sobotah in nedeljah, če je bilo dovolj snega, hodil smučat po okoliških gričih. Kot množični šport je bilo smučanje pri nas tisti čas šele v začetkih. Malokdo se je znal dobro smučati, jaz že sploh ne, zakaj moje smuči so bile iz varčnosti narejene pri kolarju iz bližnje vasi in niso dobro "nesle".

Slovenj Gradec je imel sicer tudi kino, last enega samega človeka, ki je bil vse hkrati - blagajnik, biljeter in operater. Vrtel je filme, ki so bili tiste čase priljubljeni, zlasti kavbojske in pustolovske, šaljive s Patom in Patachonom in podobno

blago.

Velik del občinstva so bili otroci, ampak mene normalno ni bilo zraven, ker za vstopnico nisem imel denarja. Bilo pa je tudi nekaj izjem. Kadar se je zbralo premalo odraslih gledavcev, je lastnik s širokosrčno gesto povabil noter vso otročad, ki je oprezala blizu vhoda v kino, in se zadovoljil s kakršnim koli novcem, tudi če je bil to le dinar. A moral si imeti srečo, da si se v takem trenutku znašel tam. Tako sem vendarle videl nekaj filmov.

Gledališča mesto ni imelo, mislim pa, da so bile gledališke predstave tu pa tam v kaki večji dvorani (hotelski ali gostilniški). Za take igre nisem imel denarja, bil pa sem nekajkrat pri tistih, ki so jih, kakor se to čudno sliši, uprizarjali v nekem le delno rabljenem kozolcu, ki se je dal nekako prilagoditi za predstavo. Spominjam se, da sem tam gledal Finžgarjevo Verigo in Divjega lovca.

Spored tistega, kar sem lahko bral, se je v času, ko sem hodil v meščansko šolo, nepričakovano razširil. Moja starša sta v stari Avstriji oba hodila v nemške šole (slovenščina je bila za koroške otroke učni jezik samo na začetku) in sta znala kar dovolj dobro nemško, posebno mama. Dostikrat sta poskusila obogatiti moje šolsko znanje nemščine s tem, da sta začenjala pogovore z menoj v tem jeziku, vendar to nikakor ni šlo.

Uspešna pa je bila neka druga pot. V tistih letih sem bil še vnet bravec Karla Maya, ki so ga bili ravno začeli izdajati v slovenskem prevodu. To pa je izhajalo počasi, prepočasi zame. Po naključju sem zvedel, da ima neki trgovec (sicer Slovenec), ki se je šele pred kratkim priselil v mesto, precej številno zbirko Mayevih spisov v nemščini. Mogoče pa znam že toliko nemško, da bi jih lahko bral? Lepega dne sem se opogumil in šel vprašat trgovca, ali bi mi posodil katero teh knjig. Za čudo je bil brž voljan in mi je posodil dve ali tri. Ko sem se jih lotil, sem seveda razumel prav malo, vendar je bila snov takšna, da sem marsikaj uganil. Besede so se ponavljale, smisel je bil vedno jasnejši. Ko sem si drugo za drugo izposodil pri trgovcu vse Mayeve knjige, kolikor jih je imel (morda kakih trideset), sem že kar dobro bral. To se je poznalo tudi v šoli, na lepem sem začel iz nemščine dobivati boljše rede. Trgovec mi je pozneje posodil še precej drugih nemških knjig in tudi te so mi bile bolj ali manj dostopne - led je bil prebit.

Odvč bi bilo razlagati, kako je napredovalo moje znanje nemščine. Omeniti pa moram spoznanje, ki me je ob tem polagoma obšlo: spoznanje, da sem se tujega jezika dovolj lahko naučil. Zakaj sem si potem zaželel, da bi se naučil še katerega? Tega danes ne vem več. Vsekakor sem se v tistih letih začel kot samouk učiti francoščine po neki metodi, objavljeni v nekem letniku revije Življenje in svet (prilogi dnevnika Jutro). S pre-

cejšnjim trudom sem predelal tiste lekcije, a na koncu letnika je revija vprašala bravece, ali so se kaj učili po tej metodi in ali naj se v naslednjem letniku nadaljuje. Odgovorov najbrž ni bilo ali pa so bili negativni, drugo leto lekcij ni bilo več. Jaz pa sem ostal z bornim znanjem, ki mi ga je dal prejšnji letnik, in ga dopolnil šele veliko pozneje, ko mi je prišla v roke učna knjiga za samouke, bila je to metoda Mertner, ki je podajala znanje tako, da so se besede ponavljale, vendar je bila, to sem odkril pozneje, premalo izdelana, besede se še zdaleč niso ponavljale tako pogosto, kakor bi bilo treba, da bi učencu obtičale v spominu...

Moje učenje francoščine torej v tistem času ni bilo posebno uspešno, po naključju pa mi je prišel v roke neki nemški učbenik italijanščine in spoznal sem, da je jezik zelo podoben francoščini. Rekel sem si, da bi se vsaj za silo naučil brez velikega truda, in sem za to žrtvoval velike počitnice. Namesto da bi se v poletni vročini hodil kopat v potok Mislinjo, sem tičal pri čvrsto zaprtih naoknicah v sobi in se dolge ure učil italijanško. Uspeh je bil presenetljiv: naučil sem se toliko, da sem gladko prebral neko kriminalko, ki mi je prišla v roke.

Moje znanje nemščine se je zares izpopolnilo šele pozneje, ko sem bil že na učiteljsišču. Čeprav je bilo v Slovenj Gradcu precej Nemcev, nisem nobenega poznal toliko, da bi ga lahko poprosil, naj mi posodi kako nemško knjigo. Tedaj pa se je priselil v mesto upokojen učitelj nemškega rodu, ki je sicer znal tudi dobro slovensko. Ta je imel, kakor sem kmalu zvedel, veliko knjižnico. Po svoji že preskušeni metodi sem dobil stik z njim in ga nagovoril, da mi je začel posojati nemške knjige. Precej mi jih je celo podaril - skoraj same reklamke, ki jih je imel spravljene v nekem zaboju, pa so mu vdrle vanj miši ali podgane in oglodale kar nekaj knjig. Kolikor jih je ostalo, sem jih dobil jaz, med njimi tudi nekaj Dickensovih romanov. (Moj dobrotnik se je med nemško okupacijo menda pridružil nacističnim oblastem in se je z njim slabo končalo.)

Izobrazba, ki mi jo je dala meščanska šola, je bila torej precej enostranska in pomanjkljiva, časi so bili težki, očetov zaslužek slab, v družini smo bili tedaj že trije otroci, za moje starše je bila gotovo velika žrtev, da sta se spričo mojega dobrega uspeha pri mali maturi odločila, da me pošljeta še naprej v šolo, na učiteljsišče v Maribor.

S tem pa je bilo tudi konec mojega najtesnejšega življenja s Slovenj Gradcem. Naslednjih pet let sem zvečine preživljal v Mariboru, domov k staršem sem prihajal samo na počitnice. In ko je teh pet let minilo, je bil oče premeščen v Košake pri Mariboru, tja se je čez kakega pol leta vsa družina preselila. Tako smo z obžalovanjem zapustili svoj domači kraj.

ESEJISTIKA

Izobrazba, ki mi jo je dala meščanska šola, je bila torej precej enostranska in pomanjkljiva, časi so bili težki, očetov zaslužek slab, v družini smo bili tedaj že trije otroci...

KULTURA JE IMETI KORENINE, KORENINE V ČASU IN PROSTORU, IN RASTI, RASTI IZ TAKIH KORENIN V ČLOVEŠKE SMISLE

1. UVOD - OPREDELITEV NALOGE:

Leto 1998 je bilo v znamenju obeleževanja stoletnice rojstva dr. Franca Sušnika. Kot začetnik gimnazije, ki jo obiskujem, in pobudnik kulturnega življenja na Ravnah na Koroškem, je s svojim delom in miselnostjo pustil izjemen pečat v zgodovini gimnazije same in širše okolice, vendar se na trenutke zdi, da postaja ta tema nezanimiva in pretežno neznana mojim vrstnikom oziroma dijakom gimnazije.

Dr. Franc Sušnik se je rodil leta 1898, na Prevaljah je obiskoval ljudsko šolo, gimnazijo v Celovcu. V Ljubljani in Zagrebu je doštudiral germanistiko in jugoslovansko književnost. Služboval je v Murski Soboti, Beogradu, Mariboru ter odločilno na Ravnah na Koroškem. Bil je pedagog, ustanovitelj knjižnice in gimnazije, pripovednik (Šenturšeljce) in pesnik ter literarni zgodovinar (Pregled svetovne literature 1936). Umril je leta 1980.

Ob obletnici je izšel tudi zbornik, v katerem so zbrani osnovni podatki iz njegovega življenja, nekaj njegovih del in pa tudi dela, v katerih se on pojavlja kot motiv (likovne in literarne upodobitve). Ob prebiranju predvsem tega dela zbornika sem ugotovila, da je njegov lik za nas mlade zanimiv predvsem z vidika predstavljanja drugih.

Predvsem v zadnjem času je postal aktualen prvenec Matjaža Pikala MODRI E (1998), kjer sem se prvič srečala z motivom Sušnika, ki pa tako kot v romanih Janeza Mrdavšiča SKOZI SOTESKE (1997) in Ignaca Kamenika SLEDI PREKLANIH SIVIN (1996) nastopa kot stranski lik. V noveli ŠTUDIJA GLAVE (1961) avtorja Marjana Kolarja pa je glavni junak.

Zato sem se odločila, da podrobneje preučim, kako je v teh delih predstavljen, in da te opise tudi medsebojno primerjam. To sem naredila tudi, ker me je v vseh izbranih delih pritegnila spretnost avtorjev, s katero so ga zakrili oziroma preimenovali, ga večkrat tudi karikirali (predvsem Pikalo) glede na zunanost, pa vendar lahko po podrobnejši analizi ugotovim, da je vsem trem uspelo zelo dobro orisati njegove delovne načrte, duhovno življenje in miselnost.

Glavni namen te naloge je analiza stranske osebe v treh romanih, medsebojna primerjava in ugotavljanje razlik, ugotavljanje funkcije lika v prostoru in času ter psihološka označba kot produkt opisa zunanosti, poimenovanja, dogajalnega prostora in časa.

Postopki dela, ki sem jih pri tem uporabila, so: prebiranje, izpisovanje, citiranje, analiza, sinteza, primerjava ter induktivno sklepanje.

2. TEORETIČNI DEL

2.1. HIPOTEZA

Ko sem se odločala za temo naloge, sem predpostavljala, da je bil dr. Franc Sušnik po nedavno obeležen obletnici rojstva in izdanem zborniku v javnosti še mnogo bolj v ospredju, predvsem zaradi njegovih za razvoj knjižnice, gimnazije in kulturnega življenja na Ravnah. Menim, da so bili njegovi dosežki in prizadevanja izjemno pomembni, saj se kažejo še danes in temu delu Mežiške doline omogočajo, da drži korak s kulturnim utripom okolice.

Kljub vsemu temu in verjetno prav zaradi tega je njegova predvsem psihološko-socialna podoba postala idealizirana v domačem okolju, predvsem pri starih ljudeh, ki se ga še spominjajo živega. Zato poskušam s to nalogo dokazati, da je dr. Sušnik kot sinonim kulturnega vstajenja takratnega Guštanja v izbranih delih nemalokrat opisan tudi drugače, s čisto človeške, vsakdanje plati, kjer je njegovo delovanje deležno tudi kritik, tako glasnih kot zakritih.

2.2. PRIKAZ UPORABLJENIH METOD

Do rezultatov naloge sem prišla najprej s prebiranjem zgoraj navedenih literarnoteoretičnih priročnikov. S tem sem spoznala osnovne označitvene postopke pisateljev, ki sem jih kasneje skušala prepoznati praktično s prebiranjem izbranih del. Ob prebiranju sem izpisovala besede, besedne zveze in stavke, ki so bili uporabljeni za označitev, ter dodajala komentarje. Izpiske sem razdelila po štirih interpretacijskih kategorijah:

- opis zunanosti lika
- poimenovanje z imenom
- opis poklica lika in okolje, v katerem je deloval (delitev na podkategorije - npr. lik kot govorec, pedagog, pisatelj, sodelavec)
- miselnost lika.

Pri kategoriji poimenovanja lika sem uporabila

tudi razlago SSKJ, predvsem pri zadnjih dveh kategorijah pa sem za komentar uporabila dodatno literaturo (zbornik, dela o družbeni ureditvi, čas izida posamičnih del, skupaj s komentarji, razmišljanjem in citati iz del, potem pa sem dela glede na že omenjene štiri kategorije tudi primerjala in upoštevala ustne vire (nekaj pripovedi in pričevanj za razumevanje prve kategorije). Nato sem oblikovala analizo lika v posamičnih delih, skupaj z lastnimi komentarji, razmišljanjem in citati iz del, potem pa sem dela glede na že omenjene štiri kategorije tudi primerjala.

2.3. TEORETSKE OSNOVE

LITERARNA ali KNJIŽEVNA OSEBA je oseba, ki jo kot živo govorno ustvari pisatelj. Zelo pogosto namesto književna /literarna oseba - rečemo junak, a je zgrešeno oziroma mehanično preneseno iz klasicistične poetike, po kateri je lahko osrednja književna oseba (npr. v drami) le boljši človek, heroj, mitični junak iz davne preteklosti ... Junaki današnje književnosti so zvečine daleč od junaštva.

Ločimo med glavno in stransko književno osebo (glede na to, kolikšna je pozornost avtorja do junaka).

Ločevanje med pozitivno in negativno, slabo in dobro književno osebo temelji na njeni morali, njenem obnašanju v besedilu. Če je to obnašanje v nasprotju z ustaljenimi moralnimi pravili (to je, kadar je, npr. izdajalsko, nasilno, zahrbtno ipd.), govorimo o negativni osebi in se bralec z njo raje ne enači, marveč navija za pozitivne osebe - njihovo ravnanje je idealno usklajeno z obstoječimi moralnimi pravili in uveljavljenimi vrednotami.

Da bi bralec med posameznimi osebami razločeval, je treba književne osebe označiti ali karakterizirati (gr. karakter - vtisk, znak, značaj, posebnost) opredeljevanje književnih oseb glede na njihove posebnosti. Označitev je lahko posredna ali neposredna.

Neposredna karakterizacija, tudi zunanja, je npr. označitev po poklicu in starosti, s krstnim ali rodbinskim imenom ... in s tem avtor osebo označi po nekaterih značilnih zunanjih lastnostih.

Posredna označitev zaznamuje osebo s posebnostmi njenega notranjega duhovnega življenja, kakor se kaže v njenem obnašanju in govorjenju, kar pa se sklada z zahtevami Levstikovega književnega programa: "*Junak naj dela in misli, njegovo dejanje naj ga znači.*" S tem je podana zahteva po označitvi, ki temelji na smiselno in psihološko motiviranem početju oseb v besedilu - opis zunanosti sploh ni pomemben, bolj pomembno je, da bralec lahko razbere značaj in pomen oseb posredno, živo, da si lahko sam ustvari sodbo in vtis o njih.

V interpretaciji karakterizacije književnega lika je možnih več metodičnih postopkov, s katerimi prepoznamo celovito podobo književne osebe:

1.

- opisna-deskriptivna označitev,
- psihološka označitev, ideje,
- monolog,
- govor druge osebe o liku,
- lastna izpoved v obliki pisma, dnevnika,
- pisateljevi komentarji.

2.

- specifični ambient in njegov opis,
- atmosfera ambienta,
- delovanje in postopki lika,
- zunanji opis lika,
- razumevanje lika,
- jezik lika (govorne posebnosti),
- individualne posebnosti lika,
- družbeno-ekonomski okvir.

3. glede na vidik karakterizacije:

- etična karakterizacija - tu avtor oriše osebo na osnovi postopkov in obnašanja (npr. odnos do narave, do drugih oseb) ter glede na fizično in intelektualno aktivnost (njeni nazori, stališča); pojavi se analiza razuma, občutij, volje, zanimajo pa nas predvsem etične kategorije (odnos do sočloveka, družine, družbe);

- psihološka karakterizacija - temelji na prepoznavanju in razlaganju psihičnih lastnosti, razpoznavanju duhovnih vrednot; povezana je z atmosfero, dialogom, monologom ter z zunanjim in notranjim opisom oseb;

- sociološka karakterizacija - v ospredje je postavljeno socialno poreklo, razredna pripadnost, družbena prilagodljivost, medčloveški odnosi, vpliv okolja na obnašanje in stališča literarnih oseb; pomemben je opis okolja, iz katerega oseba izhaja, opis oblačenja;

- zgodovinska karakterizacija - poudarja čas in prostor, v katerem literarna oseba živi, zgodovinske dogodke, ki se okoli nje vrtijo;

- filozofska karakterizacija - se ukvarja z analizo miselnega sveta osebe; pomembno je razmišljanje v obliki notranjih monologov o vprašanih eksistence, absurdnosti, sodobnosti;

- jezikovnostilistična karakterizacija - opisuje jezikovne posebnosti posameznih oseb (besede, stavki, metafore), saj s tem pokaže slikovitost, emocionalnost pripovednega stila, ki literarno osebo oblikuje.

Književni lik je treba proučevati kot:

- samostojen del umetniške celote,
- del, integriran v celoto in determiniran s celoto,
- umetniško, estetsko ustvarjeno organizirano

strukturo (povzeto po: ZVONIMIR DIKLIČ, Književni lik u nastavi, 1978, str. 126).

2.4. REZULTATI DOSEDANJIH RAZISKAV

ESEJISTIKA

Dosedanje celostne raziskave problema, ki sem ga v tej nalogi zastavila - torej motiv in pojavljanje Sušnika v izbranih delih - še ni bilo, vendarle pa sem našla nekaj delnih analiz (brez primerjav).

Janez Mrdavšič je v razpravi o knjigi Sledi preklanih sivin dokaj podrobno prepoznal dr. Sušnika: "Nosilca temeljnih sprememb, ki so se takrat dogajale v Dobri Peči, sta v knjigi Franc Prušnik in /.../ Prvi je ravnatelj nove gimnazije, poetični literat, literarni zgodovinar, razgledan /.../ tudi po novejši svetovni književnosti. Prepričan je, da je vztrajno kultiviranje krajev in ljudi uspešnejše od vseh oblik nasilnega spreminjanja, nabrž celo edino možno spreminjanje ljudi in sveta. Ve, da so med idejo in njeno uresničitvijo vedno potrebni kompromisi, ki pa niso le izraz in posledica nedoslednosti ali celo konformizma, temveč lahko tudi človeške pameti in izkušenosti." Avtor članka označi Sušnika kot izkušenega človeka, polnega zagona, energije in odločnosti. Pravi, da si prizadeva pomagati dolini na noge, vlti ljudem samozavest in preprosto z zdravo pametjo preliščiti zlo usodo, ki je stoletja visela nad temi nebolgljenci, ter pregnati sivino, ki je visela nad dolino in se motovnila po njej. (Koroški fužinar, št.2/1996, str. 22, 23)

Članek istega avtorja z razpravo o istem romanu je bil objavljen tudi v časopisu Prepih. Takole pravi: "Življenjski ritem Dobre Peči ustvarjata ravnatelj nove gimnazije Franc Prušnik /.../ Prvi je glasnik domačnosti; samotar, kramljajoč s svojimi mislimi /.../ Kot gibalo gmotnega napredka v kraju vidita oba železarno, kot gibalo notranje - vsebinske rasti pa poglobljeno kulturnost kraja /.../ sta preprosto sejala na zemljo, ki je postala naenkrat topla in sprejemljiva /.../ Literarne osebe so sicer dokaj natančno posnete po modelih, ki jih bojo starejši krajani kaj lahko prepoznali." (Prepih, št. 20/1996)

V nalogi avtorice Alenke Waltl se nahaja v razpravi o zbirki Prazno nebo tudi zapis o noveli Študija glave: "Pisatelj razmišlja o problemih odtujenosti človeka od človeka in človeka od družbe, o njegovi osamljenosti v današnji družbi /.../ ravnatelj gimnazije je z župnikom v zelo prijateljskih odnosih, ker je župnik izobražen in ima čas pogovarjati se z ravnateljem o njegovih problemih /.../ Kolar nam seveda v svojih novelah ne ponuja rešitve za ta problem, ve samo, da bi morali več pozor-

nosti posvečati medčloveškim odnosom." (str. 12, 13)

3. EKSPERIMENTALNI DEL

3.1. POSAMIČNA ANALIZA DEL

Iz celotne raziskovalne naloge so iz odseka 3.1. in 3.2. izbrani le povzetki oz. analize.

V romanu Sledi preklanih sivin je dr. Franc Sušnik v vlogi ravnatelja gimnazije Prušnika izjemno podrobno psihološko, sociološko in filozofsko označen, o njegovem izgledu pa je bistveno manj napisanega. V okolju izjemno spoštovan, prijatelj z železarjem in spreten manipulator - to je celotna slika, ki jo Kamenik ponuja. Prušnik se ne strinja z miselnostjo časa, vendar to niti ni potrebno, saj je dovolj zavarovan in tudi sposoben samokontrole. Nikoli ne napada odkrito, adute kaže počasi, nazadnje pa vendarle večkrat izhaja kot zmagovalec. Ukvarja se s pisateljevanjem in hkrati dominira nad Koroško. Velikokrat je možno zaslutiti, da pretirava, ker v vsakem dogodku išče prednosti za gimnazijo, kar bi jo uspelo tako ali drugače promovirati, po tehtnejšem premisleku pa je jasno, da je današnje kulturno okolje, ki nas obkroža, nastalo prav zaradi takih prodornih ljudi, ki so svoje življenje posvetili nekemu cilju in za dosego le-tega so sklepali številne kompromise, saj po Prušnikovih besedah - resnica leži nekje vmes.

Mislim da je v noveli Študija glave dr. Franc Sušnik v podobi ravnatelja Dolenca prikazan izjemno realno in človeško. Okarakteriziran je izredno starševsko občutljivo, zaskrbljeno in pozorno. Kljub problemom, s katerimi se mora vsakodnevno ubadati na odgovornem in izpostavljenem položaju, in kljub ozkemu režimskemu okviru, ki dopušča malo svobodoumja ter starostni utrujenosti ohranja pokončno držo, ki se očitno kaže v debatah z župnikom in slavnostnih govorih, ki odražajo vso jasnost duha in preprostost koroškega človeka, ki se z izobrazbo bori za svoje mesto v svetu, kar pa je Dolencu, pravzaprav Sušniku, zagotovo uspelo.

Iz napisanega je razvidno, da se dr. Franc Sušnik v romanu Janeza Mrdavšiča pojavlja kot po zunanosti dokaj skromno označen stranski lik, ki ima bolj simbolno vlogo, in zapis o njem služi predvsem za razpoznavanje njegovega pomena za razvoj ravske gimnazije, šolstva in kulturnega napredka Koroške.

Predstavljen je kot oseba na vodilnem položaju, ki deluje prijazno in domače in zna taktno, toda odločno in vizionarsko predvideti pot izo-

brazbe za mlade, ki jim je vojna to tako ali drugače onemogočila.

Menim, da je v romanu Matjaža Pikala Modri e dr. Franc Sušnik prikazan na posebno zanimiv način, saj avtor uprabi mešanico zakrivanja identitete (nikjer ni poimenovan) in pa razpoznavnih potez, predvsem cinično - kritičnih opisov ter uprabo ekspresivnih izrazov (stari, rilec, scufani), humornih opisov in dialogov. S tem mu je uspelo ustvariti enega od obrazov dr. Sušnika, kot ga je videl dijak. To je podoba velikega, sivookega moža s klobukom, očali, moža, ki ali koraka domov ali se trudi vzgajati ljubezen do materinščine ali pa enostavno vodi gimnazijo, po poti evropske duhovne kulture. Ta njegova podoba pa je zagotovo daleč poznana. Iz teksta so razvidne tudi napredne ideje o gradnji gimnazije, katerih avtor in glavni zagovornik je bil prav profesor Močilnik oziroma Sušnik.

* "Zvenec glas je polnil sobo, se odbijal od sten in postajal vedno močnejši. Bil je hropenje delavca, ki se duši v rudniku tisoč metrov pod zemljo, in bil je klic matere, ki joče za sinom. Bil je tiho valovanje žita in bil je zvon, ki kliče požar. Bil je mesto, ki šepeče ob tihih večerih svoje poganske molitve za dež in dobro letino. In bil je hlipanje dežele, ki joče za svojimi, ker so jo zapustili." (str. 90, 91)

Pri primerjavi te kategorije ugotavljam, da so vsi avtorji, z izjemo Kamenika, namenili opisu Sušnikove zunanosti kar nekaj prostora. Razlike v opisu se kažejo predvsem v podrobnostih

(čevlji...), vsi pisatelji pa so ga soglasno označili za ostarelega, močnega moža z očali in z glasom, ki, četudi začinjen s koroškim dialektom, ne pušča poslušalcev neprizadetih - v tem opisu je posebej liričen Kolar (glej *).

3.2. PRIMERJAVA DEL

3.2. b OPIS ZUNANJOSTI LIKA

avtor delo	I. Kamenik, Sledi preklanih sivin	M. Kolar, Študija glave	J. Mrdavšič, Skozi soteske	M. Pikalo, Modri e
konstitucija	krempljaste tace	obilen in težak, kepaste roke	velik, plečat možki	mogočna postava
oči	večkrat so se mu solzavo zarisile oči, (ob slovesu) z blagim smehljajem v očeh, potočil prvo solzo	očala, iz razreda je odšel s solznimi očmi;	sive barve, nosil je očala z masivnim roževinastim okvirjem	rdeče oči, ki so se mu kar naprej solzile; prastara, mastna očala, katerih šipe so bile zmeraj polne mastnih prstnih odtisov
nos	/	/	/	debel, brisal si ga je v svoj stari, scufani robec ali pa si je iz rilca izpulil kakšno še posebej dolgo kocino
obraz	ostarel, razbrazdan obraz; glava je bila večkrat povešena	/	/	težka glava mu je kinknila v prejšnji položaj; polno starostnih peg; lase je imel že skoraj čisto pobeljene kot kak dedek Mraz
glas	narejeni žametni glas in posebnosti žlahtne koroške govornice; svojevrstna koroška govornica	bas kot večerni zvon; večkrat se je zasmeljal, tudi domač, kadilec; pridušen in hlasten (pogovor z župnikom) *	globok;	hripav (izpit), močan, prodoren (govor)
obleka	/	klobuk	/	stari, scufani klobuk; težki čevlji; črn suknjič z zunanjim žepom

3. 2. d MISELNOST LIKA

ESEJISTIKA

avtor delo	I. Kamenik, <i>Sledi preklanih sivin</i>	M. Kolar, <i>Študija glave</i>	J. Mrdavšič, <i>Skozi soteske</i>	M. Pikalo, <i>Modri e</i>
<i>Sušnikova prepričanja in misli</i>	<i>cenjeno je, da imaš svojo glavo (tako vsaj nisi lolek in zmoresš tudi radikalne spremembe); resnica ni nikoli v človekovih rokah, videz je le del manipulirane resnice; vsaka stvar ima dva konca: dobrega, slabega, oba se nikoli popolnoma ne uresničila; treba je sklepati kompromise - to je ključ do uspešnosti</i>	<i>mlad duh, ki je vaje svobode, ne sme biti omejen (kar naredi npr. semenišče); biti človek je končni smisel vsega; močni ljudje ne potrebujejo boga ne cerkve</i>	<i>z učenjem nima smisla odlašati, saj človeku ne more škoditi</i>	<i>ne smemo pričakovati, da bi nam z neba padale pohane piške, ker življenje ni praznik</i>

Iz povzetega je razvidno, da je psihološka karakterizacija najizraziteje razvita v romanu Ignaca Kamenika *Sledi preklanih sivin*, kjer so vodila, ki se jih je Sušnik oklepal, menim, kljub kritikam njegove dominantnosti v romanu, najbolj življenjska in resnična. Seveda ne smem zanemariti tudi načela, ki se jih glede cerkve in boga v noveli Marjana Kolarja *Študija glave* drži ravnatelj Dolenc (Sušnik). Tudi plemenitim navodilom za življenje v romanih *Modri e* Matjaža Pikala in *Skozi soteske* Janeza Mrdavšiča ne morem oprekati.

Zaradi tega je jasno, da je bila Sušnikova podoba večkrat idealizirana, saj vsa štiri dela predstavljajo resnično čudovito, a že iluzorno miselnost, za katero velja razmisliti, zakaj ni več prisotna.

4. ZAKLJUČEK

Ugotovila sem, da je v štirih izbranih delih predstavitev lika dr. Franca Sušnika v nekaterih pogledih enaka predstavi, ki jo imajo o njem ljudje, je torej pozitivna in do določene meje kaže na idealizacijo; medtem ko pisatelji ponekod pri karakterizaciji ubirajo povsem svojo pot in njegov lik orisujejo drugače, večinoma bolj človeško, kritično, celo komično. To je vsekakor posledica njihovega stila pisanja in odraz različnih razmerij, ki so jih do njega imeli.

Pikalo je zato z vidika dijaka pisal najbolj humorno, stilno zaznamovano in ostro ter malodane pretiral z označbami kot so stari, rilec itd.

Kamenik v odnosu sodelavec - nadrejeni upo-

rabi verjetno dosti prikrito, a najostrejšo kritiko, predvsem kar zadeva psihološko-filozofske karakterizacije, ob vsem tem pa ne zanika Sušnikovih zaslug in prizadevanj, kar potrjujejo tudi avtorji dosedanjih raziskav.

Mrdavšičev glavni junak je že po svojem položaju nebogljenega mladeniča, ki mu ravnatelj pomeni možnost šolanja, neustrezen, da bi predstavilo o njem radikalneje opisoval ali celo kritiziral, zato se njegov opis Sušnika zdi ekvivalenten javni podobi.

Kolar že zaradi izbrane zvrsti dela - gre za novelo, kjer ima Sušnik glavno vlogo - mora poseči v realnejšo karakterizacijo Dolenca oziroma Sušnika, kar se najbolj kaže v opisu starosti in zaskrbljenosti za sina.

Rezultati, ki sem jih dobila, se zato s hipotezo ujemajo v treh izbranih delih, izjema je le roman *Skozi soteske*, to pa zato, ker dela pred branjem nisem poznala toliko, da bi lahko vnaprej sklejala o odnosu glavni junak - Sušnik.

Vprašanja, ki se ob tovrstni analizi pojavljajo, pa zadevajo še podrobnejšo analizo Sušnika glede njegovega bogatega, metaforičnega, težko razumljivega jezika, ki ga uporablja v svojih delih, pa tudi področje odnosa Prežihov Voranc - Sušnik.

5. SEZNAM UPORABLJENE LITERATURE

5.1. LITERARNI VIRI

- I. Kamenik, I.: Sledi preklanih sivin, Dolenjska založba, Novo mesto, 1996
- II. Kolar, M.: Prazno nebo. DZS, Ljubljana, 1961
- III. Mrdavšič, J.: Skozi soteske. ČZP Voranc, Ravne na Koroškem, 1997
- IV. Pikalo, M.: Modri e. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1998

5.2. KNJIGE

- I. Diklić, Z.: Književni lik u nastavi. Školska knjiga, Zagreb, 1978
- II. Dr. Franc Sušnik, 1898-1998 Zbornik ob stoletnici rojstva. ČZP Voranc, d.o.o., Ravne na Koroškem
- III. Hladnik, M.: Praktični spisovnik ali šola strokovnega ubesedovanja. samozal., Ljubljana, 1991
- IV. Kmecl, M.: Mala literarna teorija. M&N, Ljubljana, 1996
- V. Poniž, D.: Kako interpretiram roman in povest ter preživim maturo. ZPS, d.o.o., Ljubljana, 1996

5.3. ČLANKI, REVIJE

- I. Brodschneider, M.: Matjaž Pikalo: Modri e, Literatura 87: 134-135, 1998
- II. Horvat, J.: Brihtnež v provinci, Mag 39: 62, 1998
- III. Merkač, H.: Janezu je bilo določeno, Šolski razgledi 3: 13, 1998
- IV. Merkač, H.: Matjaž Pikalo, Modri e, Preprih 10: 36, 1998
- V. Merkač, H.: Med tradicionalnim in modernim v Modrem e Matjaža Pikala, Odsevanja 31-32: 28-30, 1998
- VI. Mrdavšič, J.: O Ignacu Kameniku in njegovi knjigi Sledi preklanih sivin, Koroški fužinar 2: 22-23, 1996
- VII. Mrdavšič, J.: Ignac Kamenik: Sledi preklanih sivin, Preprih 20:22, 1996
- VIII. Šavc, S.: Roman o sebi, Svobodna misel 22: 9, 1997
- IX. Turičnik, T.: Janez Mrdavšič: Skozi soteske, Preprih 18: 23, 1997
- X. Verovnik, T.: Mozaik živih podob, Koroški fužinar 2: 30-32, 1998
- XI. Waltl, A.: Življenje in delo pisatelja Marjana Kolarja, Diplomaska naloga: 12-13

(Nagrajena raziskovalna naloga iz področja slovenskega jezika za gibanje MRK, 1999)

ESEJISTIKA

dr. Franc Sušnik

Andrej Makuc

Koroška književnost - je ena ali sta dve?

ESEJISTIKA

Oblikovanje podobnih pokrajinskih književnih entitet (kot jo vzpostavlja besedna zveza koroška književnost) je sicer na Slovenskem postala praksa

V naslovu zastavljen razmislek ne odpira samo dileme o obliki neke pojavnosti, torej o sami percepciji v razpravo danega predmeta, ampak je diskutabilen iz še enega, tretjega - pa pravzaprav generalnega razloga. Namreč - ali znotraj slovenskega umetnostnega in literarnega prostora sploh obstajajo regionalne formacije, ki jih predvideva naslovna formulacija. Ali je v času informacijskega totalitarizma in zaresnih znanstvenih spekulacij o enosti vsega, ki se preko razpršenosti (globalizacije) ponovno vrača k samemu sebi, k izvornemu počelu torej, ali je torej sploh še smiselno govoriti o drobnariji, ki ji nekateri rečemo koroška književnost? Gre za pomisel, ki si zastavlja vprašanje, če koroška književnost sploh je. In če pojavnost že je (predvidevamo, da torej obstajajo tudi dolenska, štajerska, nenazadnje tudi rovtarska itd. literatura), potem poimenovanje pojava hkrati že tudi zastavlja dilemo o upravičljivosti rabe sintagme **koroška književnost**, saj semantika besedne zveze neprikrito aludira na geografski in ne na estetski izbor kriterija pri razločevanju in vrednotenju za ta namen napaberkovanega literarnega korpusa.

Oblikovanje podobnih pokrajinskih književnih entitet (kot jo vzpostavlja besedna zveza koroška književnost) je sicer na Slovenskem postala praksa (recimo Poezija slovenskega zahoda, MB, Založba Obzorja, 1991, za katere antologijo v sicer treh knjigah je poskrbel Taras Kermauner, ali pa književnost Prekmurja, katerega združevalno-razpoznavna stigma postaja založba Franc - Franc, Dolenjci se združujejo okrog Mondene...). Toda **koroška književnost** je tudi v geografskem zamejevanju posebej zapletena forma, saj je, če se sklicujemo samo na zemljepisno pripadnost, znotraj same sebe razcepljena ali presekana na še dve enoti. Odvisno pač od bralčeve introspekcije ali literarno-zgodovinske oziroma teoretične opcije. Poimenovalni stalnici zadnjih osemdeset let sta namreč **Koroška v Republiki Avstriji** in **Koroška v Republiki Sloveniji**. Ta segregacija - vsaj do dvajsetih let našega stoletja enovitega prostora - pa ni samo geografska, ampak tudi državotvorna in politična (za mlada Meška in Prežiha je bila pot iz Šentanela v Beljak ali izpod Gore na Svinško planino /ne Svinja planina/ prosta, kar je nenazadnje preverljivo ne samo iz njunih življenjskih praks, ampak tudi iz usod literarnih likov). Namreč - v zgodovinskem smislu narodnostno tvorno najvitalnejši del slovenstva (**Karantanija** - etnijska formacija iz 7. stoletja s Samom, pa

Valukom itd.; vojvodina **Koroška** - leta 1002 prva med slovenskimi oblikovanimi zgodovinskimi deželami; **knežji kamen na Krnskem gradu** - do 1414 ustoličevanje karantanskih knezov, grofov in vojvod, vzorec za vzpostavitev ameriške demokracije; **prvi slovenski kmečki punt** - 1478; leški rudnik in prevaljska železarna najpomembnejša **industrijska** obrata na Slovenskem v začetku 19. stol.; Matija Majar Ziljski - program **Zedinjene Slovenije** /1848/: odprava starih deželnih enot, nove meje, potegnjene po narodnostnem ozemlju, lasten parlament in lastna uprava; **Mohorjeva družba** v Celovcu, ki je Slovence brati učila; tu sta se razdrasali dve svetovni moriji 20. stol. z **vojno po vojni**) ostaja po vzpostavljeni plebiscitarni črti ta središčni del slovenstva zunaj meja matične domovine. In kar je še posebej indikativno: njegovo zdajšnje slovenstvo določajo epitetoni, kot so koroški Slovenci, zamejski Slovenci, nacionalna manjšina, narodnostna skupnost, diaspora... Ne peyorativno, toda vedno manj narodnostno identitetno. Korošce doma, v Sloveniji pristale torej, pa stigmatizira le še atributivna besedna zveza, ki zaznamuje komajda še narečno pripadnost. A ob tem je treba dodati, da pa sta, kadar gre za transparentno nacionalno vzpostavljanje, v celovitem knjižnoprodukcijskem vrednotenju obe "pokrajini" brezprizivno razumljeni kot integralni del fenomena, imenovanega slovenska literatura.

Ta praksa in metoda enotne obravnave umetnosti nasploh pa ni pravilo, zakaj razločevanje nekega geografsko zaokroženega prostora (vsaj do 10. 10. 1920) postaja v drugih strokah transparentno. Nace Šumi v Umetnostnem vodniku po Sloveniji (Marketing 013 ZTP, LJ 1990) razmejuje Koroško na **avstrijsko Koroško** (z Artiklom 7) in **Koroški kot** na Slovenskem. Nasprotno pa je Janko Messner nenaturne in že kar škodljive poskuse vseh sort razločevanj presejal v svoji priostreni ironično-satirični maniri z bravuro o zamejskih Korošcih, ki so po semantičnem redu stvari **zamejeni**, toda oni, torej mi na sončni strani Alp, pa omejski Slovenci in torej **omejeni**.

Opazovanje zemljepisno in nacionalno zaznamovane literarne produkcije (koroška literatura torej) na področju, ki je predmet naše pozornosti, je mogoče iz štirih izhodišč ali razgledišč:

- slovenska književnost na avstrijskem Koroškem,
- literatura Koroškega kota,
- koroška književnost in
- slovenska književnost.

(Dva parcialna razgleda torej, en enovit in en

celovit.)

Za nekatere sodobne premišljevalce o pojavnosti sveta in futurologe pa je takšna členitev nekega prostora produktivna le še kot meteorološko rabljena zamejitev (in takšno videnje stvari je vedno frekventnejše). Še več - najbolj temne napovedi in najbolj radikalna praksa napovedujejo podobne izničevalne mehanizme tudi za funkcioniranje po majhnosti slovenskemu podobnim jezikom in s tem literaturam (polemični Bojan Štih, Atlas jezikov sveta).

V premislek in presojo ponujam nekaj njihovih teoretičnih ugotovitev, ki to, kar skušamo tudi na teh Prežihovih dnevih na novo vzpostaviti, negirajo. Za tovrstnega zaresnega premišljevalca o stvareh umetnosti in odzrcaljanja sveta je namreč konsistentnost termina koroška književnost marginalna oz. problem provincialnega vzpostavljanja.

Ernst Jünger (1895 - 1998), študiral filozofijo in naravoslovje v Leipzigu in Neaplju, najemni vojak v tujski legiji, pisatelj, esejist... v delu *Der Weltstaat. Organismus und Organisation (Svetovna država. Organizem in organizacija)*, Stuttgart, 1960, konstatira: "Planetarna država je tako po svojem tipu kot tudi po rekvizitih že nastopila. Manjka edinole njena razglasitev, deklaracija. Zamislimo si jo lahko kot spontan akt, primerov zanj v zgodovini ne manjka, ali pa jo izsilimo s prepričljivimi sredstvi... Nadaljnje razširjanje območij v globalno ureditev, svetovnih držav v eno svetovno državo, bolje rečeno v svetovni rajh, je povezano s strahom, da bo potemtakem zmagala perfekcija na račun svobodne volje."

Jüngerjevo napoved še planetarne države kot fikcije je koj zatem opredmetil futurolog **Marshal McLuhan** v knjigi *Understanding media, 1964 (Razumevanje medijev)*, podnaslov *Ekstensions of man (Podaljški človeka)*, kjer ugotavlja, da pozornost družbenih ved pritegujejo predvsem ideje, ki jih razširjajo trije mediji - tisk, radio in televizija. Po njih zaslugi je modri planet postal svetovna vas, komunikacijska celota, en sam organizem, kjer ni nobenih meja, središče pa je povsod.

Peter Trawny (njegova rojstna letnica je leto 1964, kar se mi zdi posebej pomenljivo, saj je to leto, ko je McLuhan publiciral svoja dognanja) je študiral filozofijo, muzikologijo in umetnostno zgodovino v Bochomu, Freiburgu, Baslu in Wuppertalu, kjer je doktoriral iz filozofije, svojo doktorsko disertacijo pa naslovil *Fenomenologija sveta Martina Heidegggra*. V Novi reviji (št. 209, december 1999) v odprtem pismu Deanu Komelju o tem, kakšna je cena za vse v enem, za informacijsko odprtost torej, zapiše: "Nasploh je

nadvse očitna planetarna življenjskosvetna pričujočnost Amerike. Poslušamo njeno glasbo, se gibljemo po njej, gledamo njene podobe, oponašamo zdaj to, zdaj drugo podobo, jemo njena živila. Ta pričujočnost v višji ali manjši koncentraciji predira v vsa področja življenja. Sicer se občasno pojavi odklanjanje amerikanizma. Vendar je na najbolj izgubljeni poziciji."

Nobenega obrambnega mehanizma torej ni, ki bi vsepričujočnost ameriškega načina življenja in videnja sveta - american way of life - kakorkoli že zamejil ali zavrnil; nobene možnosti torej, da se ne bi tudi duhovne vrednote zalezle v vse podstati marsikod v vsetu zaenkrat še nenačetih in suverenih nacionalnih ali etnijskih sistemov biti (bistva in bivanja).

Pritisk amerikanizacije je tolikšen, da skušajo jezikoslovci v Veliki Britaniji zaščititi angleščino, zakaj otoška materinščina je vedno pogosteje uzurpirana, to je jezikovno indoktrinirana od amerikanščine, in je v položaju, ko je ogrožena njena izvorna, avtohtona jezikovna podoba.

Stanje stvari in predviden scenarij na tej točki narekujeta zaključek zastavljenemu razmisleku in s tem zaokroženje napovedne teme, saj zapisano osvetljuje vprašanje o zamejski, tumejski in slovenski književnosti nasploh kot marginalno, zakaj razpoznavni znak literarne umetnostne produkcije je lahko le še diktat svetovnega jezika ter splošnega stanja duha in s tem vrednot. In drugače! Je v času globalizacije sveta oziroma planetarizacije Zemlje še sploh razumno in hkrati umno vzpostavljati **duhovne habitate** tipa **Koroška zamejska literatura** ali slovstvo **Koroškega kota** oz. **Koroška književnost**?

Če pristanemo na McLuhanovo tezo o potencialni možnosti, pravzaprav objektivni danosti, da postane vsaka vas središče sveta, kaj komurkoli že razen unificiranosti sploh še ostane? Po Petru Travnyju (če ga parafraziram) je edina mogoča projekcija sodobnosti podoba kalifornijskega farmerja na hudabivški hubi ali freti.

Nevezdržnost takšne opcije razvidno razplastujejo pristaši regionalizacije.

Dr. Stephan Garelli, svetovno znani ekonomist, švicarski univerzitetni profesor, dolgoletni koordinator srečevanj vrhunskih gospodarstvenikov v Davosu: "Če v Evropi ne bomo znali rešiti vprašanja raznolikosti kultur, jezikov, identitete ljudi, tudi v političnem smislu ne bomo mogli preživeti. In to bo po mojem največji izziv za Evropo. Za naslednje stoletje bo torej značilna prav raznolikost. Ljudem se bo povečala možnost izbire na vseh področjih, to pa je tudi tisto, čemur enostavno rečemo svoboda."

Lojze Kovačič v razmišljanju *Mlada Evropa (Delo, Književni listi, 30. december 1999)* zapiše: "Ljudje se upirajo globalizaciji. V neki deželi recimo zara-

ESEJISTIKA

Je v času globalizacije sveta oziroma planetarizacije Zemlje še sploh razumno in hkrati umno vzpostavljati duhovne habitate tipa Koroška zamejska literatura ali slovstvo Koroškega kota oz. Koroška književnost?

ESEJISTIKA

Vsakdo hoče živeti v malem, razvidnem, naprej predvidljivem, že davno nekoč doživetem pravzorcju in ustoličevati za prvega tistega med njimi, ki ga poznajo tako dobro kot svoj žep

di ribolova, vinarstva ali celo manualne izdelave različnih zeliščnih lajšil in podobnih drobnarij, drugod zavoljo rude, atomskih oporišč, uspešne kleptomanije ali tihotapskega izročila. Sesule bi se cele zemljine, če bi se podrli njihovi sistemi. Cele dežele hočejo izstopiti iz različnih zvez in konfederacij. Na zemljevidu se že zarisujejo nekdanje posamične gubernije, vojvodine, kneževine, mala kraljestva in male republike, celo okrožja ali le krajine. Vsakdo hoče živeti v malem, razvidnem, naprej predvidljivem, že davno nekoč doživetem pravzorcju in ustoličevati za prvega tistega med njimi, ki ga poznajo tako dobro kot svoj žep."

Zapisani izhodišči sta podpora upravičenosti in ponovna aktualizacija obeh opcij naslovne dileme tega premisleka. Še več - zastavljeno še razširjata. Neglede na segregacijo ali združevalnost pojma koroška književnost pa je potrebno ugotoviti, katere ustvarjalce-literate sintagma sploh zadeva. Kateri so pripadnostni kriteriji?

Po kriterijih knjižničarskega domoznanstva (in za to - za dom - nam predvsem gre v tem razmisleku) pripadnost domačijskosti določajo:

- krajevna narobenost ustvarjalcev,
- naselitveni moment,
- snovni, motivni in idejni literarni in duhovni lokalni ekskluzivizem.

Ti kriteriji sponirajo in vzpostavljajo načelo enakovrednosti narobenosti, priseljenosti in razseljenosti (literarnih) ustvarjalcev. V praksi se to zastavlja z naslednjim pomislekom: ali so Fran Ksaver Meško (priseljen na Koroško), Prežihov Voranc (večino del napisal na "tujem"), Janko Messner (koroški Slovenec) ter Ivanka Hergold (tržaška Koroškega kota Slovenka) enako koroški? Odgovor bi lahko ponudila za podobne dileme neologistično vzpostavljena nova strokovna disciplina - etnijska antropologija (predmet njenih raziskav bi torej bila plemenska človekovednost). Naša pokrajinska preštevalna, integritetna in identitetna praksa kaže, da Korošci prisegamo tako na svoje staroselce (avtohtonce) kot na priseljene, migrantske prevzemalce bivanjskih standardov, a enako tudi na zveste odseljence (čeprav ni najbolj jasno, kaj je razpoznavni znak izseljeniške zvestobe). Ta izhodišča sem uporabil pri odbiranju koroškega deleža v slovenski slovstveni malhi 20. stoletja.

Izhajal sem iz Slovenskih literarnih mejnikov 20. stoletja (izbor *Janeza Kajzerja*), *Delo, Književni listi*, 30. december 1999. Antologist utemeljuje svoj nacionalni cvetober z naslednjim: "Pričujoči izbor zadeva slovensko poezijo, prozo, dramatiko, esejistiko, potopisje in spominsko izpovedno prozo, izdano v 20. stoletju. Gre za dela, ki so kakorkoli vznemirila kritiko, literarne zgodovinarje, čuvarje vladajočih režimov in predvsem bralce.

Izbirali smo med vrhunskimi deli, med kakovostnejšimi uspešnicami (več izdaj, prevodi, vplivnost itd.) in kakorkoli znamenitimi knjigami (politični in drugi škandalii...)"

Izbor obsega 400 naslovov, kar pa seveda ni tudi število avtorjev, saj so nekateri odločilno posegli v slovensko literaturo z več deli.

V izboru pripada Koroškemu kotu 12 zadetkov.

Franc Ksaver Meško: *Ob tihih večerih*, 1904

Franc Ksaver Meško: *Na Poljani*, 1907

Prežihov Voranc: *Požganica*, 1939

Prežihov Voranc: *Doberdob*, 1940

Prežihov Voranc: *Samorastniki*, 1940

Prežihov Voranc: *Jamnica*, 1945

Prežihov Voranc: *Od Kotelj do Belih vod*, 1945

Prežihov Voranc: *Solzice*, 1949

Leopold Suhodolčan: *Skriti dnevnik*, 1961

..., Matjaž Hanžek: *Perica režeracirep*, 1969

(*Katalog skupine OHO, pesniški almanah skupaj:*

M. Pogačnik, T. Šalamun, F. Zagoričnik, I. Geister,

M. Matanovič, V. Kovač Chubby, S. Žižek)

Herman Vogel: *Ko bom bog postal*, 1970

Leopold Suhodolčan: *Naočnik in očalnik*, 1973

/Po logiki stvari bi bilo treba prišteti še Igorja Šentjurca (1927, Slovenj Gradec - 1996, Regensburg)

in njegov prisilni izstop iz zbirke *Novele*, 1954, v

navezi z A. Hiengom, L. Kovačičem in F.

Bohancem./ * "Sodelovati bi moral (Šentjurc, op.

a.) v knjigi *Novele štirih*, ker pa je ravno takrat

odšel iz domovine, so njegove novele izločili. V

slovenskem pisateljskem delu je težil za kritično,

družbeno angažirano prozo hemingwayevskega

načina /*Mr. Smith je zadovoljen, Samotni pogreb,*

Tisoč dinarjev, Ženska v biféju/. (*Slovenska*

književnost, zbirka Sopotnik, LJ, CZ 1996, str. 446)

Avstrijski (+ italijanska Korošica) imajo v slovenski književnosti 20. stol. 7 desetice.

Janko Messner: *Skurne storije*, 1971

Florjan Lipuš: *Zmote dijaka Tjaža*, 1972

Florjan Lipuš: *Zgodbe o čuših*, 1973

Gustav Januš: *P(e)S(m)I*, 1978

Ivanka Hergold: *Nož in jabolko*, 1980

Andrej Kokot: *Kaplje žgoče zavesti*, 1982

Florjan Lipuš: *Odstranitev moje vasi*, 1983

Koroški kot in "zamejski" Korošci skupaj premorejo 19 mejnikov.

Koliko je torej številčno vreden koroški delež v nacionalni literarni produkciji?

Zamejskih in omejskih Korošcev je približno 100.000. Pripada nam torej 5 % slovenstva. V literarnem paberkovanju 20. stoletja je Koroški kot postavil 12 mejnikov, kar je 3 %, koroški Slovenci so dosegli 7 zadetkov, kar je 1,75 % - skupaj 4,75 %.

Če drugega ne, razmerje govori vsaj o gausovski razpršenosti: 5 % koroški narodnostni delež v slovenstvu je navrgel 4,75 % kajzerko mejniške (literarno) vredne produkcije. Za razmislek:

Slovencev nas je v svetovnem občestvu 0,03 %. Kaj in koliko smo dolžni priložiti v svetovno zakladnico duha, da bomo opravičili svojo nacionalno eksistenco? Še markantneje govorijo te tisočinke o naši izpostavljenosti (ter posledično nacionalno-jezikovni krhkosti in ranljivosti).

Koroški kot se v Kajzerjevi preglednici literarnega duha 20. stoletja pojavi v treh valovih: v prvem desetletju stoletja Fran Ksaver Meško, v petem (od 1939 - 1949) Prežih in v sedmem desetletju (1961 do 1973) M. Hanžek, H. Vogel in L. Suhodolčan. Od takrat naprej živi (skoraj) tri desetletja dolgo gluho lozo.

Četrty val je v osmem desetletju (1971 - 1983), toda središče se vrne v zibelko slovenstva, na **avstrijsko Koroško** (J. Messner, F. Lipuš, G. Januš, A. Kokot). In od takrat tudi tam trdinovsko-messnerjanska gluha loza (kot da jo je na svoj način napovedalo Lipuševo koroško /črno/ Mladje, čeprav so bile pogrebne slovesnosti opravljene šele 1991, v prazničnem letu slovenske državne samostojnosti).

V Koroškem kotu pa je literarno snovanje v zadnjih 20 letih 20. stoletja vendarle živahno in pravzaprav pestro.

Od leta 1979 izhajajo *Odsevanja*, časopis za leposlovna in kulturna vprašanja, izšlo je 36 števil. Literatura (je in) izhaja(la) pri treh založbah.

Založba Galerija N. Kolar, Slovenj Gradec

Cigler Milena: Regratov cvet, 1991, pesniška zbirka
Kniplič Darja: Vrtil se, se vrtil, 1991, pesniška zbirka

Založba Voranc, Ravne na Koroškem

Prapotnik Blaž: Pegaz prebija zvočni zid, 1992, pesniška zbirka
Rifel Jani: Obletnica samote, 1993, kratka proza
Strahser Modesta: Spomini na dom: spomini na otroštvo Huga Wolfa, 1994, spominska literatura
Makuc Andrej: Spominjam se... A že?, 1995, kratka proza
Brumen Niko: Misli iz Parterja, 1995, aforizmi
Borovnik Silvija (urednica): Zgod(b)ovina Gimnazije, 1995, spominska literatura
Brumen Niko: Natroski, 1996, aforizmi
Vončina Marijana: Rosa na pajčevini, 1996, pesniška zbirka
Mrdavič Janez: Skozi soteske, 1997, roman
Fužir Saša: Nedolžnost besa, 1997, pesniška zbirka
Brumen Niko: Ko bolijo spomini, 1997, pesniška zbirka
Brumen Niko: In obratno: resnica ne potrebuje ličila, 1997, aforizmi
Ošlak Vinko: Pojasnilo prijateljem o esperantu, 1997, lit.-jez. študije

Kotnik-Verčko Majda (urednica): Dr. Franc Sušnik: (1898:1998): zbornik ob stoletnici rojstva, 1998, zbornik

Ošlak Vinko: Obletnica mature, 1998, roman
Borovnik Silvija: Študije in drobiž, 1998, literarne študije

Verdnik Vladimir: Samotna jelka, 1998, otroške pravljice

Borovnik Silvija (urednica): Od pankrta do ibržnika: 25 let glasbe Milana Kamnika, 1999, glasbeni tisk

Štehnar Metka: Nagajivi veter, 1999, pesniška zbirka za otroke

Verdnik Vladimir: Kristalni potok, 1999, otroške pravljice

Makuc Andrej: Norci, 2000, roman

Založba Cerdonis, Slovenj Gradec

Turičnik Tone: Bili so, 1995, kratka proza
Prapotnik Blaž: V redu kaos, 1996, pesniška zbirka
Cajmko Mira: In vendar je sreča, če si Mavriček, 1997, otroške pravljice
Ošlak Vinko: V trpki deželi človeka: prevod E. Golla, 1997, prevod pesniške zbirke

Disperzija besedilnih vrst je gotovo bogata.

V še ne zaključenem desetletju je izšlo 7 pesniških zbirk, 6 proznih del, 3 knjige spominske literature, 3 izbori aforizmov, 2 knjigi z jezikovnimi oz. literarnoteoretičnimi študijami, 3 zbirke otroških pravlji ter pesniška zbirka za otroke, en glasbeni tisk in knjiga prevodne poezije (30 tiskov).

Ob tem je treba dodati še založniške dejavnosti Koroške osrednje knjižnice, pa samozaložniške podvige (Marijan Mauko, Vesna Roger, Milena Cigler...), pa tiske pri drugih založbah (DRUMAC), prišteti odseljene: Barbaro Simoniti, Matjaža Pikala..., pa pri velikih založbah objavljajočega Primoža Suhodolčana. In sploh vse, ki gredo v ta kontekst.

Če bi k temu dodali še slovensko literarno snujočo javnost in dejavnost na avstrijskem Koroškem, kar pa ni bil osrednji namen tega preštevanja (zakaj napreštevati so se Korošci onstran, meje seveda) in razmisleka, postane dvom o smiselnosti rabe termina koroška književnost marginalen oz. brezpremeten.

Sicer pa: Antologija slovenske koroške literature *Monologi in dialogi z resničnostjo*, Drava, Celovec 1995, naj napove antologijo Koroškega kota v letu 2000. Njen prvi del, poezijo, zaokrožuje z zadnjimi literarnoteoretičnimi dostavki Miran Kodrin.

Torej: preprosto tu je - na Koroškem nastala književnost - vsem razmislekom o koncu naroda in na-rodnemu zavezane literature navkljub.

ESEJISTIKA

V Koroškem kotu pa je literarno snovanje v zadnjih 20 letih 20. stoletja vendarle živahno in pravzaprav pestro. Od leta 1979 izhajajo *Odsevanja*, danes je to revija za leposlovje in kulturo, izšlo je 36 števil.

Vojna in mir

Pripombe k vojni filozofov in filozofiji vojne

(Odlomki)

*Inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.
(Nemirno je naše srce, dokler ne počije v tebi.)
Augustinus Aurelius*

*Delo pravičnosti bo mir, sad pravičnosti bo
počitek in varnost na veke.
Iz 32, 17*

Razlage o poreklu in naravi vojn

Poskus filozofije vojne ne vprašuje po vsakokratnih vzrokih in razlogih za vojno, kakor to delajo konkretnejše vede: zgodovina, sociologija, politologija, temveč vprašuje po tem, v čem je tisti temeljni nemir, ki se v posebnih okoliščinah izrazi v oboroženem spopadu med državami ali pa med deli prebivalstva znotraj iste države.

Še danes prevladujoča razlaga je ekonomizem, ki ga je uveljavila marksistična šola z vsemi odcepi in variacijami. Vojne se po tem nauku porajajo zaradi ekonomskih interesov. To se sliši razumno in gre rado v ušesa. Na prvi pogled se zdi, da je to tudi čisto res. Nikjer ni mogoče dosegati tako velikih in hitrih dobičkov, kakor v pripravah na vojno, med vojno samo in v povojni obnovi. Skoraj nihče pa ne pomisli, da dobiček ravno ni ekonomska kategorija in ni ekonomski interes, saj se resnična ekonomija ukvarja s celoto, dobiček pa je vedno le prednost posameznega dela te celote. Ekonomizem nam je zameglil pogled na ekonomijo. Prava ekonomija ne išče in ne ustvarja dobička, ker vsak dobiček enega dela pomeni izgubo drugega, temveč z najmanjšo porabo snovi, energije in delovnega časa oskrbuje človeka in človeške skupnosti z vsem potrebnim. Izvirna grška skovanka iz besed oikos in nomos, se pravi hiše in zakona, kaže na zakonitosti dobro urejene hiše ali širšega doma, nazadnje tudi vsega sveta in kozmosa kot našega največjega doma. Hiša, v kateri bi stanovalci enega izmed prostorov zmrzovali, stanovalci drugega pa bi se kuhali od vročine; kjer bi tisti, ki bi tičali v shrambi, imeli vsega dovolj, drugi pa bi stradali; kjer bi nekateri lahko uporabljali samo okna, drugi samo vrata, tretji samo sanitarne naprave - taka hiša bi bila slabo zgrajena, slabo vodena in oskrbovana hiša, čeprav močno spominja na naš svet, kakor ga pač ta čas urejamo in kakor na njem prebivamo. Taka hiša bi po vsej pravici veljala za noro in krivično hišo - in prav tak, nor in krivičen je v veliki meri tudi naš svet, ki se bistveno ne razlikuje od hiše, kakor smo si jo tu v karikirani podobi naslikali.

Dobra hiša je tista, v kateri so vsi njeni stanovalci deležni dobrin in prednosti vseh prostorov in naprav, ki jih taka hiša premore: da je vsem enako toplo, da so vsi preskrbljeni s hrano, da imajo vsi dostop do oken in prost izhod skozi vrata, da lahko vsi uporabljajo vse za življenje potrebne hišne naprave in instalacije. V taki hiši seveda ni kakega dobička, kakor ga pozna prvi, noro in krivično urejen tip hiše. Vsi imajo vsega v pravnjini meri. Taka hiša je urejena po načelu resnične ekonomije. Tako je to, čemur danes pravimo ekonomija, huda zloraba te besede. To ni ekonomija, temveč ekoekonomija, hišno brez-zakonje, ki se nato sprevrže v zakon nižjega reda, zakon močnejšega.

Pravi ekonomski interes tako ne more biti v iskanju prednosti za nekatere v škodo mnogih drugih, temveč prav nasprotno, pravi ekonomski interes je interes za miroljubno sodelovanje pri pridobivanju in ustvarjanju dobrin in njihovo pravično razdeljevanje. Dober ekonomist ni tisti, ki izbije čim več dobička, temveč tisti, ki pri pridobivanju dobrin upošteva smisel in kvaliteto in skuša porabiti kar najmanj materialnih in človeških resursov - pri porazdeljevanju dobrin pa skuša doseči čim večjo mero pravičnosti. Smiselno delati - solidarno živeti, se glasi povzetek katoliškega družbenega nauka, v katerem je zajeto prav to, o čemer tu govorimo.

Ekonomizem kot poskus razložiti vojno ni zadoštna in ustrezna razlaga. Prav nasprotno, vojna je izrazito antiekonomska pojav: na eni strani z vojnim dobičkarstvom, ki je samo po sebi huda kršitev vseh pravih ekonomskih načel, po drugi strani pa z uničevanjem naravnih in proizvedenih dobrin, porabnih in reprodukcijskih, s katerimi je kakršna koli ekonomija sploh mogoča.

Druga precej razširjena razlaga o poreklu vojne je nekakšna mešanica psiholoških in moralnih predstav. Vojna naj bi izvirala iz predsodkov, nestrpnosti, sovraštva in moralne izprijenosti, hudobije. To je na prvi pogled vsekakor zelo pripravna razlaga, saj vsi ti pojavi dejansko spremljajo vsako vojno. Vendar pa se ta površna, čeprav na videz zelo prepričljiva razlaga, ne vprašuje globlje: zakaj goje ljudje negativne predsodke o drugih, zakaj so nestrpni, zakaj nagnjeni k nasilju, zakaj sovražijo, zakaj so hudobni in moralno izprijeni?

Podobno kakor ekonomizem, se tudi psihologizem in moralizem ustavljata pri simptomih, pri vzporednih in stranskih pojavih in učinkih vojne, ne sega-

ta pa v jedro stvari. Ne le to: podobno kakor ekonomizem, ki s svojo zavajajočo razlago sam postaja del miselnosti, ki je usmerjena k vojni in vojno pospešuje, tudi psihologizem in moralizem v bistvu služita duhovnemu stroju vsake sedanje in prihodnje vojne. Ljudje, ki si vojno razlagajo na redukcionistični osnovi, se pravi na osnovi nekega dozdevnega univerzalnega ključa, kakor je marksistični ekonomizem, kakor je humanistični historicizem ali kakor je sodobni psihologizem, ne storijo nič, kar bi lahko nevarnost ali vsaj krutost vojne zmanjšalo in kar bi prispevalo k miru. Dokler veljajo te enostranske in površne razlage, skoraj nihče ne čuti potrebe, da bi pobrskal po sebi in da bi pri sebi kaj spremenil, kar morda bolj bistveno prispeva k nastajanju in vodenju vojn, kakor pa si večina more predstavljati. Tako je tudi napačna zavest o vojni del vojne same, del nje-nega stroja, ne samo propagandnega, temveč tudi globljega programskega, tistega, ki v ljudeh podira tabuje in niža prag, čez katerega so pripravljeni seči tudi po nasilju.

Praden bomo rekli, kaj vojna po svojem bistvu je in iz česa izvira, moramo dognati, v kakem razmerju je do drugih družbenih in človeških pojavov in kakšno mesto zavzema na lestvici dobrega in zla. Tudi tu se srečujemo z vrsto zmot.

Vojna in mir si nista v izključujočem razmerju, temveč sta to med seboj povezana pojava. Vojna ni polarno nasprotje miru, temveč je eden od številnih možnih poskusov, kako mir vzpostaviti ali ga braniti. Prav glede na kvaliteto miru, ki ga želimo z vojno vzpostaviti ali braniti, lahko govorimo tudi o kvaliteti vojne. Tudi največji agresor s svojo vojsko skuša vzpostaviti mir, da bi v tem miru nato lahko dosegel svoje cilje. Cilj vojskujočega namreč nikoli ni vojna sama, to je vedno le sredstvo in način - cilj je tak ali drugačen mir, v katerem vojskujoči upa uresničiti svoje cilje. Mir, ki ga je vzpostavila nacistična vojska z drugimi vojaškimi in polvojaškimi enotami na območju katerega od koncentracijskih taborišč, je gotovo čisto drugačen mir, kakor pa je tisti, ki ga je nato vzpostavila zavezniška angloameriška vojska, ko je osvobodila taboriščnike in pobila ali aretirala mučitelje. Obakrat je bil mir dosežen z nekim vojnim dejanjem, a vendar je med obema vrstama miru nepremostljiva razlika. Zato je tudi med vojno, ki jo je vojskoval Hitler, in vojno, ki so jo vojskovali zavez-niki, nepremostljiva razlika. Vojna je vedno boj med različnimi koncepti in uresničevanji miru. Izid vojne določi, čigav in kakšen mir bo obveljal. Problematičnosti vojne tako ne kaže najprej in predvsem iskati v njeni moralni vprašljivosti, temveč v tem, da zmagovalec v vojni ni vedno tisti, ki bi imel o miru najboljši koncept in ki bi potem dejansko vzpostavil in branil najboljši mir.

Že od samega začetka lahko rečemo, da ima tisti,

ki velja kot napadalec, kot spočetnik in začetnik vojne, drugačne predstave o miru, ki ga misli z vojno doseči, kakor pa napadeni, ki se z vojno brani. A celo to ni zadnje razsodilo. Zdrav moralni čut pove, da bi bilo treba Hitlerjevo Nemčijo vojaško napasti ne šele tedaj, ko je ta sama začela napadati druge, temveč v tistem trenutku, ko je razglasila zakone (nürnberške rasne zakone), ki so bili v osnovi protičloveški. Čeprav bi se Hitler v taki vojni, ki je žal ni bilo in je zato pozneje morala slediti veliko hujša in dolgotrajnejša, zgolj branil, ker bi bil formalno gledano napaden, pa moralna kvaliteta njegovega miru kljub temu zaradi tega formalnega vidika ne bi mogla veljati za višjo od kvalitete miru, ki bi ga skušali izbojevati zavezniški demokratičnih držav.

Čeprav navadno že dejstvo samo, ali se kaka vojskujoča se stran pojavlja kot napadena ali kot branča se, zadošča, da lahko vemo, kdo bije pravično in kdo krivično vojno, pa v zadnji konsekvenci o tem, kdo se vojskuje po pravici in kdo po krivici, odloča edinole resnična predstava o miru, ki ga katera od vojskujočih se strani skuša doseči in za ta smoter uporablja tudi vojaška sredstva. Tako velja vojskovanje za mir v resnici in pravičnosti za pravično vojskovanje, vojskovanje za mir, ki temelji na neresnici in krivicah, pa velja za krivično. Dejstvo, da le malokdo tako prostodušno naravnost deklarira krivičnost in laž kot "kvaliteti" svojega miru, kakor je to storil Hitler, da se navadno vsi, tudi najbolj očitni zločinci in avanturisti, sklicujejo na najvišja moralna načela miru, ki ga želijo vzpostaviti in izbojevati, površnega in manj orientiranega opazovalca hitro napelje na stališče obupa ali pa cinizma, da ne zna ali noče več razlikovati med pravično in krivično vojno in vsakršno vojno vseppek razglasi za zgolj krivično in tako moralno nelegitimno. Pri tem prezre, da je tako enako obsodil storilca kakor žrtev: storilcu ni škodoval, ker ta njegovih moralnih nasvetov ne poslušal, žrtvi pa vzame še zadnji delež solidarnostnega sočutja in jo tako še z enim žebljem pribije na križ.

Radikalni pacifizem

Tisti, ki načelno nasprotuje bombni ukrotitvi banditskega poglavarja, ki se je odločil pobiti ali pregnati dva milijona prebivalcev neke province, ki ji je prej odvzel avtonomijo, bi moral isto Ameriko obsoditi tudi, da je napadla Hitlerjevo Nemčijo in bistveno prispevala k zmagi nad demonskim zločinskim sistemom, ki bi sicer utegnil zmagati vsaj na evropski celine. Ne le to. Moral bi obsoditi vsakega policista, ki z uporabo pištole, pendreka ali spraya za krotenje nasilnikov reši zvezane žrtve vlomilcev ali sadističnih nasilnikov.

Dosledni pacifizem ni v bistvu nič drugega, kakor specifična oblika anarhizma. Anarhizem in pacifizem pa sta, sistemsko in moralno gledano, parazitska pojava, ki sama ne moreta zagotoviti ničesar, živita

ESEJISTIKA

Vojna in mir si nista v izključujočem razmerju, temveč sta to med seboj povezana pojava. Vojna ni polarno nasprotje miru, temveč je eden od številnih možnih poskusov, kako mir vzpostaviti ali ga braniti.

ESEJISTIKA

Na mesto, ki ostane prazno, ker je dober človek odklonil služenje vojaške službe, namreč hitro postavijo lahko tudi človeka s hudobnim srcem, ...

in širita pa se lahko le v zavarovanem prostoru zakonitosti, ki jo zagotavlja oborožena oblast. Samo v zakoniti državi lahko anarhist publicira svoje zamisli. Samo v državi, ki jo varujeta vojska in policija, lahko načelni pacifist prepričuje druge o tem, da je vsaka raba nasilja nemoralna in da ni razlike med pravično in krivično vojno. Medtem ko imajo pacifisti svoj posvet, mora vendarle kdo drug stati zunaj na straži. Nekdo mora opraviti "umazano delo" varovanja državnega in pravnega reda, brez katerega se pacifizem ne bi mogel poroditi niti kot ideja, kaj šele, da bi si lahko ustvaril tudi organizirane oblike. Da lahko kdo odkloni služenje vojaškega roka in si izbere "civilno služenje", morajo drugi vendarle služiti ta vse manj ugledni vojaški rok, saj bi sicer državo prevzeli ljudje, ki se ne bi dolgo šalili z "ugovori vesti", na katere se tako spretno sklicujejo kandidati za izogib obrambni dolžnosti. Ta "ugovor vesti" namreč trdovratno molči o tistem delu moralke, ki govori o dolžnostih do skupnosti. Med te dolžnosti sodi tudi obramba skupnosti pred zunanjimi napadalci. Nekdo mora te dolžnosti opraviti, sicer prevzamejo državo oblasti, ki se s temi, ki služenje vojaščine odklanjajo, ne bi niti pogovarjale, temveč bi jih po kratkem postopku obsodile na smrt zaradi veleizdaje. "Mirovnik", ki odkloni puško, torej ne odpravlja rabe puške, ne odpravlja institucije vojske, ki mu med drugim zagotavlja tudi to pravico, pač pa to delo nalaga drugemu. V čistost in mirno vest tistega, ki je čist in se mu vest ne oglašča samo zato, ker je vse, kar ima za umazano, naložil drugemu, nekoliko težko verjamem...

To ne pomeni, da ni primerov, ko ima človek dejansko veliko razlogov za to, da tudi državi odreče pokorščino in ne sprejme njenega orožja. To velja, kadar gre za apriori zločinsko državo, kakršna je bila denimo Hitlerjeva Nemčija - ali kadar gre za gotovost o tem, da država pripravlja krivično vojno zoper drugo državo ali da celo želi uporabiti vojsko za zatiranje temeljnih pravic lastnih državljanov. Tedaj je včasih utemeljeno odkloniti služenje v taki vojski, a še tedaj velja zadevo temeljito premisliti. Kolikokrat je vojak v krivični ali celo zločinski vojski, ki pa je tudi v teh okoliščinah ohranil svojo človečnost, svojo dobroto, veliko olajšanje za siceršnje zlo! Celu na najhujših mestih vojaškega uničevanja se je včasih znašel človek - vojak ali častnik s srcem in pametjo - ki je s svojim pogumom in zvestobo višjemu ukaz, kakor je ukaz njegovih predstojnikov, reševal, kar je bilo mogoče reševati. Če bi tak človek zgolj odklonil služenje v taki vojski, bi sicer samega sebe rešil umazanije širšega zla, morda bi celo postal mučenik za dobro stvar, izgubil pa bi možnost, da rešuje in dela dobro na mestu, na katerega ga je pozvala usoda. Na mesto, ki ostane prazno, ker je dober človek odklonil služenje vojaške službe, namreč hitro postavijo lahko tudi človeka s hudobnim srcem, ki bo svojo vpoklicanost uporabil za izzivljanje svojih najnižjih strasti in

zablod. Samo zvezana žrtev podivjane soldateske ve, kakšen blagoslov je lahko en sam dober človek, ki vendarle sprejme službo tudi v izrazito slabi vojski. Med Jagerstetterjem, ki je gotovo bil moralni junak brez primere, a je lahko reševal le svojo etično intaktnost - pa med Oskarjem Schindlerjem, ki ni bil nikakršen junak, je pa s svojo skoraj sramežljivo dobroto rešil tisoče Judov, mi je bližji ta slednji, ki ni odklonil služenja slabemu, a je službo obrnil v prid preganjanim, čeprav na moč občudujem tudi pogum in pokončnost prvega.

Formula radikalnega pacifizma, po kateri naj bi bil tudi najslabši mir še vedno neprimerno boljši od najboljših vojn, je sicer velikokrat izraz velike človeške dobrohotnosti in sočutnosti z žrtvami, ki jih vsaka vojna, tudi pravična, nujno pušča za sabo. A če si to formulo skušamo prevesti v resničnost, uvidimo njeno tragično zgrešenost. Prevedeno v realno situacijo bi to namreč pomenilo: Mir, kakršnega so nacisti vzpostavili v svojih taboriščih, gotovo najslabši možni mir, je še vedno boljši, kakor pa zavezniška vojna proti nacizmu, ki je imela za posledico tudi osvoboditev taboriščnikov ter pregon in kaznovanje vsaj dela zločincev, ki so bili odgovorni za trpljenje milijonov. Najti bi bilo treba tistega taboriščnika, ki so ga zavezniške vojaške enote osvobodile - in bi to osvoboditev zavrnil v imenu doslednega pacifizma in s formulo, da je tudi najslabši mir boljši od najboljših vojn.

To primerjavo lahko iščemo tudi v Bosni, na Kosovu, v Čečeniji ali kjer koli drugje, kjer so ljudje izročeni samovolji krvoločnih zločincev. Ta zgrešena formula izhaja iz napačne predpostavke, da je vojna sama po sebi največje zlo in da je (civilni ali meddržavni) mir sam po sebi največje dobro. Niti prva niti druga predpostavka ni v skladu z dejstvi. Vojna je zlo, tudi pravična in osvobodilna vojna, kakor priznava protagonist take vojne Edvard Kocbek, je še vedno zlo, a nikakor največje. Mir je dobro, a ne najvišje, obstajajo pa tudi oblike zunanjega miru, ki so same po sebi zlo in ne dobro.

Res je, da je pretežno mir bližji dobremu in vojna bližja zlu, so pa tudi primeri, ko se sredi najbolj razdivjane vojne pojavljajo izredni primeri človečnosti in pripravljenosti, žrtvovati se za drugega, celo za sovražnika, kakor imamo primere miru, v katerem se kopiči tiho zlo ne le sovraštva, zavisti, privoščljivosti, temveč hladne brezbriznosti, kar je za celo nadstropje globlja lega moralnega propadanja. Idealiziranje vsakršnega miru in anatemiziranje vsakršne vojne je pač mogoče razumeti kot trenutni krik človeka, ki je strahote vojne doživljal na svoji koži. A četudi se bomo priklonili pred trpljenjem in preizkušnjo tega človeka, mu v njegovi sodbi ne moremo dati prav. V vojni ni zbrano vse zlo in v miru ni zbrano vse dobro.

Poborniki radikalnega pacifizma morda niti ne slutijo, da je tudi njihova nemoč ali nepripravljenost razlikovati ne le med vojno in mirom nasploh, temveč tudi med posameznimi pojavi znotraj vojne in znotraj miru, velikokrat bolj prispevek k vojni kakor pa k miru. Lep primer takega v glavnem najbrž nehotenega služenja interesom najbolj napadalne in nečloveške moči po zlomu Hitlerjeve Nemčije, namreč komunistične Sovjetske zveze, so bila "mirovna" gibanja v zahodni Evropi, ki so dosledno demonstriala proti orožju Amerike in zahodnoevropskih držav ter pakta NATO, nikoli pa se niso spotikala ob orožje, ki še danes ogroža svetovni mir na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze. Kje so bili zahodnoevropski "mirovniki" ob dušenju vstaj v sovjetski coni Nemčije, na Poljskem, ob zadušitvi upora na Madžarskem, ob vkorakanju na Češkoslovaško. Kje so bili glasovi in protesti teh "mirovnikov" ob obstreljevanju Sarajeva, ob "etničnem čiščenju" Hrvaške, Bosne, Kosova? Domnevam, da so samo voditelji vseh teh navideznih mirovnihih gibanj res prodali svojo dušo hudiču in sovjetski oz. ruski obveščevalni službi, velika večina drugih pa je slepo drla za njimi.

Mir je velika dobrina in vrednota

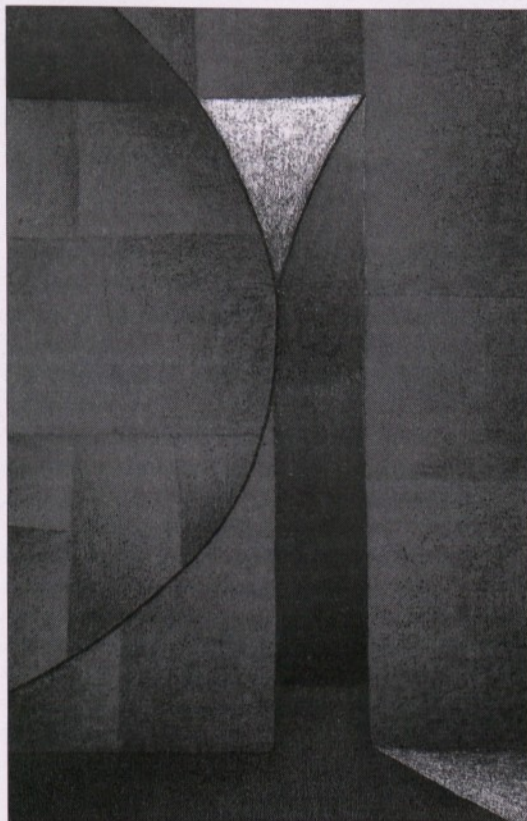
Moja zavrnitev načelnega pacifizma bi bila napak razumljena, če bi kdo iz njene utemeljitve sklepal na nekakšno laksnost do vprašanja vojne in miru. Jasno je, da je za kristjana mir ena največjih življenjskih in duhovnih dobrin. A ne mir, kakor ga daje svet, se pravi: pax romana, pax germanica, pax sovietica, temveč mir v resnici in pravičnosti, kakor ga daje Bog in ga bomo v polnosti deležni šele po koncu časov. Zato živi kristjan v napetostnem polju med dvema nalogama: da si z vsemi močmi prizadeva za mir v resnici in pravičnosti, za odpoved krivičnemu nasilju in krivičnim vojaškim dejanjem - a da hkrati ne prezre resničnosti, v katero je postavljen; ta resničnost pa kajkrat zahteva, da svojo in drugih svobodo in pravico branimo tudi z uporabo sile in orožja.

Kakor pravi Plinij: *Bellum nec timendum, nec provocandum* - Vojne se ne smemo bati, a je tudi ne izzivati. Kristjan mora vse, kar je možno, narediti, da vojna ne bi bila potrebna, da tudi druge oblike nasilnega urejanja medčloveških zadev ne bi bile potrebne, da sam ne bi prispeval k nasilju, da sam ne bi posredno ali neposredno postal delničar vojne. Delati mora za mir, da bo deležen enega od osmerih blagrov, kakor jih je napovedal Kristus. Hkrati pa mora prodati suktnjo in si kupiti meč, kakor naroča isti Kristus, da bo v primeru resnične potrebe branil nedotakljivost in pravico tistih, ki se sami ne morejo braniti in bi bili sicer izročeni zlikovcem. A kristjan mora biti tudi toliko odprt resničnosti, naravni in človeški resničnosti, da uvidi, kako je včasih treba delati za mir tudi s puško v roki.

Biti miroljuben človek in delati za mir, za resnični mir v resnici in pravičnosti, torej ni isto, kakor biti pacifist, se pravi mehanično zavračati vsako rabo sile in orožja, ne razlikovati med pravično in krivično vojno. V tej luči se velikokrat izkaže, da miru ne ogrožajo nujno najbolj tisti, ki se najbolj pripravljajo na morebitno vojno - in da miru ne ustvarjajo nujno najbolj tisti, ki neprestano zavračajo vojno in zahtevajo vsesplošno razorožitev. Dve državi to zelo lepo ilustrirata. Švica je gotovo ena najbolj vojaško pripravljenih in organiziranih držav na svetu. In vendar Švica že stoletja ni imela vojne, predvsem pa sama nikoli ni nikogar vojaško ogrozala. Jugoslavija je neprestano pridigala vsesplošni mir in razorožitev. In vendar je prav v tej tako "miroljubni" državi prišlo do pojavov, ki so že onstran vojne same, ki so docela zunajcivilizacijsko klanje, ropanje in izživljanje nad nemočnim civilnim prebivalstvom. Med najbolj mirne in miroljubne ljudi na tem planetu sodijo menihi kitajskega samostana Šaolin, ki so s svojimi borilnimi veščinami tako rekoč nepremagljivi in na meji čudeža. Kronika civilnih in vojnih zločinov pa ve povedati, da med največje kršitelje človekovega dostojanstva in med največje mučitelje sodijo prav ljudje, ki so sami po sebi izrazito šibki in tudi vojaško nepripravljeni in nesposobni. Nemški propagandni minister Joseph Goebbels je za to dovolj ilustrativen primer...

ESEJISTIKA

Kakor pravi Plinij: *Bellum nec timendum, nec provocandum* - Vojne se ne smemo bati, a je tudi ne izzivati. Kristjan mora vse, kar je možno, narediti, da vojna ne bi bila potrebna, ...

Oskar Rotovnik - Okni, Zid žalovanja II, olje na platnu, 50 x 75 cm

SILNI NORCI

O ENORMNIH DIMENZIJAH PRVEGA ROMANA ANDREJA MAKUCA

RECENZIJE

Roman ne prinaša le enega glavnega sporočila, pač pa je teh sporočil več. Vsa so vezana na relacijo otroštvo - zreła leta.

Nova knjiga Andreja Makuca Norci, ki je izšla februarja letos kot skupni projekt ravenskega Voranca in slovenjgraškega Cerdonisa, je delo z velikanskimi razsežnostmi.

VSEBINSKE RAZSEŽNOSTI

Zaradi nadaljnjih izpeljav naj mi bo dovoljeno najprej na kratko povedati zgodbo.

V imenu "klape" vabi Frenk Zemfa, Čodro, Joca, Rusa, Maxa in postumno Sama na obletnico otroštva. Res se dobijo, a niso več, kar so bili.

Toda spoznajmo jih najprej kot otroke.

Zemfo je bil posinovljenec. Ko nekoč najde Prstič v zvezku napisano "Tudi jaz bi rad imel atija tako rad kot tatija," pred (skrito) "klapo" obračuna z njim, kot je to storil že večkrat. Njegovo kaznovanje je poseben obred. Iznakazi ga za vse življenje.

Čodra je bil sin partizana Habra, ki je kljub nekatere hudim preizkušnjam užival v "pravih vojaških nebesih". Po vojni nima miru, saj mu njegovi ustreljeni vstajajo pred očmi in je razočaran nad novo oblastjo. Duška si da v gostilniškem pretepu... Čodra zraste v slikarja, ki pa ves čas riše le eno sliko, z obeh strani. Nekoč jo s posebno reflektorsko osvetlitvijo pokaže odraščajoči "klapi". Vse svoje otroštvo so prepoznali in začutili v njej.

Frenk je kot otrok skupil obrazno brazgotino. Ko sta se na Rahtelu za Majinim hrbtom rokovala z Maxom, a vsak po svoje mislila, da se sklepata z Majino roko, sta se v boj za dekletovo ljubezen pognala z dogovorom: za kogar se bo Maja prej prestrašila in ga poklicala, ko bosta plezala po železniškem mostu v dolini, tisti jo bo imel. Frenk namereno zakrili z rokami in dekle pokliče njega, a kmalu potem "Frenkuh" pade in si preseka obraz.

Joc je kot otrok izgubil oko. V boju s fiziologkama sta mu ga staknila Max in Rus, v otročji mogočnosti in jezi, ker je bil mamin sinček.

Samo je bil med vsemi največji posebnež, "že od rojstva onkraj". Beseda se mu je zataknila v grlu in je kljub posredovanju prijatelj umrl.

Max nima svoje posebne otroške zgodbe, v glavnem pa je bil povsod zraven, tudi ko so se važili z rdečim angležem in se norčevali iz policajev...

Z vsemi temi spomini pride Max - kot odrasel na obletnico. Je "frajer" z mogočnim avtom, srečen, ker: "Grem se odhakljat. Strgat verigo. Grem bit sam od sebe." Zamudi v Golov hotel, se za šankom opogumi s pijačo in zapleta s kocketno natakario, ki vse zadnje besede izbira tako, da se končajo na o, vstopi... Že na začetku opazi veliko razliko med tistim, kar je bilo in kar je. Vseeno se obred začne. Rusu pomaga narediti salto. Nato Rusa s stolom vred posadijo na mizo. Je knez otroštva in vsak mu mora opi-

sati svoj pomemben dogodek iz zadnjih štirih let. Prvi poroča Joc. Skoraj bi se bil oženil, pa si je premisli, ker je bilo dekle dvojčica. Za njim pove Max, Maxianni Boccaccio, že devet let "pedagogos", erotično zgodbo o dveh parih s šolske zabave. Ko Zemfo pove neko šofersko šalo, reče Rus: "Nobene zgodbe o nas. Kaj pa smo mi? Kje smo mi v tem kurčevem svetu?" Nato pripoveduje Čodra staro zgodbo o obračunavanju med Frenkom in policajem - zaradi žensk. Konča se tako, da Max izve, da ima Frenk opravka tudi z njegovo ženo. Izvejo tudi, da je Frenk namenoma organiziral srečanje v gostilni, kjer so, in da je natakario, za katero so se vsi ogrevali, njegova ljubica. Večerjajo. Nato prinese Čodra sliko in projektor. Gledajo, kot so že nekoč, a zdaj ničesar ne vidijo. Slikar prizna, da je umetnino popravil. Nato zaplešejo. Prepustijo se divjini izpred mnogih let. Zatem plešejo v parih; Max z Zemfom, za katerega pravi, da je "topel". Tudi drugi v plesu "popravljajo ono izpred...". Max in Frenk ponovita hojo po železniškem mostu. Frenk mu pove za Majo: "Trije otroci, hotelska kuhinja, hiša... Pozna se na človeku." Nato gre Max še "Jocu pred oko", da bi se mu opravičil. Sledi mu na WC in se mu pred pisoarjem pomaga zadovoljiti z roko. Ko se vrača, mora opraviti še z Rusom. Spomnita se, kako sta ob Samovi smrti iskala tolažbo pri Maxovi mami. Nato se pijanemu Maxu vsi zazdijo kot konji. Spijo in čakajo novega dne, le on ne. "V meni pa se noč ne dani. Kaj vem, kaj me tako boli." Upa, da se mu vse skupaj le zdi.

SPOROČILNE RAZSEŽNOSTI

Roman ne prinaša le enega glavnega sporočila, pač pa je teh sporočil več. Vsa so vezana na relacijo otroštvo - zreła leta. Izpostavimo jih nekaj (pretežno kar v Makučevih besedah).

* Otroštvo je "najlepša izmed človeških avantur".

"Živeli smo svojo prvo četrtinko in kar se je nas tikalo, svetu še sploh ne bi bilo treba biti. Se je šele ponujal, da si na njem postorimo to in ono. Čakalo nas je božje delo. Narejanje sveta. O ti sladka radost, kako nam je bilo lepo."

· To je čas prvinskosti, nepokvarjenosti, katerega bistvo je

"Zreti, čuditi se, čutiti..."

"Kakšni horizonti neki. Najlepše se je bilo naslajati nad svojo stopinjo. Smo stresali svet."

· Toda mame so komaj čakale,

"da odrastemo. Da bo končno prišel tisti večer, ko bomo vstopili polni miru in spokoja. Odrasli. Slepe so bile v svoji materinski ljubezni in niso vedele, kaj nam želijo. Ne biti več otrok. Kakšna kazen."

"Kako smo se imeli radi. Takrat. In kako smo bili pozneje razcoprani."

· Svet odraslih je namreč drugačen kot otroški; je neiskren, preračunljiv.

"...zalivam Joca v sebi, zalivam vse, ki smo toliko zrasli, da ne hitimo več živeti, pač pa smo se prestavili v računovodski sektor."

"Načenjali sta nas najstrašnejši vseh boleznih. Preračunljivost in usmiljenje."

"Čedno ste zjebani. Ne do neprepoznavnosti, pa vendar. Ni malo, še manj preprosto preživeti svoj lager."

· Kot odrasli lahko živimo otroštvo le še v sanjah.

"Lahko noč, haflingerji. A hkrati moj poklon in dobro jutro lipi-cancem, ki se varno spravljani v nas zbujate le še v naših dremezih. Zato oni heil delovnim konjem od prej. Le spite. Šele v spanca sanjah se tu in tam milostno prebudite. Ko ste sami od sebe. Svoji."

· Toda lepo je, če se kdaj pa kdaj prebudi ono otroško v nas, pa če je videti še tako otročje (to se zgodi pri Maxu in Rusu, ko zvesta za Samovo smrt, in poiščeta tolažbo pri mami; ta ju uči).

"Jok sicer zdravi dušo, vidiš pa človek takrat ne."

"Če žalost predolgo cmari-mo, se iz pogorišča nikoli ne neha tanko belo dimiti."

· Grdo iz otroštva se v človeku zasidra za vse življenje. Lahko ga povzročijo odrasli (kot pri Zemfu), lahko otroci sami sebi (Max in Rus Jocu, Frenkova nesreča npr.).

"Brazdovje za nas pa je bilo urezano in obrnjeno že veliko prej! Že dolgo pred tem, ko so začeli našo klapo vsi grdo mrcvariti. S kamnom po buči, če se je zdelo treba."

"Če se oba s spominom plaziva v tistem popoldnevu, ko smo ti z Rusom... potem se imava zdaj v najini dvojini zanič."

"Po tistem se nikoli več nisva imela rada kot prej."

· Najslabše je, če se nesreče ne razčistijo, kajti pride čas,

"ko rabiš mnogo miru".

"Morda nam ne bi bilo treba vsem trem trpeti ene muke, če bi o vsem otresali gobce."

· Tudi prve ljubezni so pomembne. Koga lahko zaznamujejo za vse življenje (kot je Maja zaznamovala celo "klapo").

"Vsi smo iz istih sanj in iz ene ženske."

· Pa še o tem, da se ne spleča živeti za ideale, nam da misliti Haber, pa stari Prstič, da se ljubezni ne da kupiti, pa...

JEZIKOVNO-SLOGOVNE RAZSEŽNOSTI

Tu je pri Makucu seveda treba govoriti o bravuroznosti, ki je ne izpričuje le knjiga kot celota, ampak sleherno poglavje, sleherni odstavek, vsak stavek, vsaka besedna zveza in predvsem vsaka beseda. Ta je vsaka biser in nato so druga ob drugi kupi biserov, ki se tako bleščijo, da tudi slepijo... (Ob tem postane človek vesel, če mu daje kruh prav beseda.)

Jezik Makucu namreč še zdaleč ni le sredstvo komuniciranja z bralcem. S kopičenjem besed mu postane sredstvo karikiranja (natakarično besedičenje na o, npr.) ali sredstvo ritmiziranja (pri vseh plesih v delu) ali sredstvo, s katerim besedilo zazveni in zapoje. To slednje doseže z iteracijo ("in sproti pozabljajo na grozo s prostim padom padanja v praznino padlih"), z asonanco ("Vse drugo je drobir. Drobiž. Oblíž."), z onomatopojami ("pimf"). Preseneča z bližnjimi postavitvami protipomenk ("...kot je bila doslej. Odslej, potem za spravo in odvezo..."), po prevoju različnih besed ("Da se ne zarečem, urečem, uročim."), sopomenskih zvez ("Saj je vseeno. Saj ni važno) in blizuzvočnic (coprnija - zoprnija; sostalcu - sosalcu). Nadalje preseneča z nepričakovanimi, nestandardnimi postavitvami besed.

Govorimo lahko o igri zaimkov (Spet sem ves od naju, ko sem pri njej...; saj so si bili svoji...; ...najinim v njej dremajočim sanjam...; Pa krote nemške in njihovi naši...) in o igri predlogov (v z zvezdnato svetlobo pretaknjeno nebo; z v njo namerjeno pištolino cevjo; po v temo odetih). Eliminira skladišne dogovore z razbijanjem stalne stavčne stave (Požrl ga bi, trepet, in ga doma cmaril...), z razdruževanjem povedi (In je prilegla Marta. ...Tako smo se navadili. Tega s slišanjem.), pa tudi z vnašanjem trdilne dikcije v vprašalno formo (Se je zunaj polagal pozen mrak...). Mojster je tudi na besedotvorni ravnini, kar posebej dokazuje poglavje o Samu. Koliko besed s podstavo "samo" najde! Naštejmo jih samo nekaj: samozadavi-tev, samohodec, samota, samomor, samopridnež, samodržec, samogoltni, samopašni, samoljubnež...

V delu seveda tudi kar mrgoli slogovno zaznamovanih besed, od arhaizmov (zadelj, koj), neologizmov (svetlina, malinkovec, kolikorkoli), slabšalnic (Frenkuh, taci, čekani), vulgarizmov (kurec), slengizmov (zateži, frend, foter), dialektizmov (sirotej, terc, goša) in žargonizmov (pedagogos).

Ob zvrstno obarvanih besedah je treba dodati še, da Makuc sicer prevladujoči umetnostni jezik kdaj pa kdaj popolnoma zbanalizira, npr., v praktičnosporazumevalnega (Omejitev 50. Boli me kurac. Prestavim v peto, tako da začne korejec pri nekaj čez stotko tiho presti.) in tako spet dosega posebne

RECENZIJE

Jezik Makucu namreč še zdaleč ni le sredstvo komuniciranja z bralcem. S kopičenjem besed mu postane sredstvo karikiranja ...

"Gostobesedim zato, ker sem izdelovalec ograj iz besed. Ker uživam, ko gledam plezalce na mojih plotovih, kako se kobalijo čez njih..."

učinke. Pesniških sredstev, kot so metafora (prozorna tolažnica v kozarcu), bistrourni nesmisli (da nam ni treba misliti, o čemer mislimo; ubiti mrtve; videno nevideno), stopnjevanje (Kmalu. Koj.), metonimije (Soklič lažejo.) mogoče niti ne bi bilo treba posebej izpostavljati, a jih je treba zaradi izvirnosti. To besedo lahko pri Makucu navežemo tudi na naslednji slogovni element - dialog. Zlasti so v njem izvirni napovedni stavki ("Brez luči?" se navdušuje... "Nor si," priloži. ... "Boš videl, mali, kaj je to puščica," se ga končno usmili Frenk. ... "Menda ja ne bo koga naproti?" me začrviči.). Srečamo pa se tudi z dialogom brez napovednih stavkov kot slogovnim prijemom za vsebino, kjer je vseeno, kdo kaj reče.

No, bodi dovolj kobaljenja po jeziku in slogu! Avtor namreč neke v delu zapiše: "Gostobesedim zato, ker sem izdelovalec ograj iz besed. Ker uživam, ko gledam plezalce na mojih plotovih, kako se kobalijo čez njih..."

ZVRSTNO-VRSTNE RAZSEŽNOSTI

Ali so Norci roman? Ko odgovarjamo, se zatakne že pri vprašanju, ali ima poglavja. Recimo, da. Ta so na zunaj uvedena s krepkim pokončnim tiskom. Sicer pa so to avtorjevi razgledi na že povedano ali tisto, kar šele bo. So kot neko avtorjevo intimno kramljanje s samim seboj, napovedujejo pa lahko - spet v dveh različnih tiskih, tisto, kar je bilo doživeto kot otrok oz. mladenič (navadni poševni tisk), in tisto, kar je doživeto v zreli dobi, z avtorjem v ospredju (navadni pokončni tisk). V veliki meri se s tiskom pokriva tudi čas, vendar ne vedno, saj so nekateri pretekli dogodki zaradi dramatičnosti napisani v sedanjiku (npr. boj za Majo na železniškem mostu). Kraj je ves čas enoten, Slovenj Gradec s Štíbuhom, Rahtelom itd.

Je pa zaradi različnega tiska dosti lahko osvetliti tudi zgradbeno plat romana. Avtor dela ni začel z obletnico otroštva, kar bi lahko po uvodnem vabilu pričakovali, pač pa se njenega opisa loti šele po slabi tretjini knjige. Začel je z dvema preteklima dogodkoma, preostale tri pa je vključil potem, ko že teče zgodba o obletnici. S takšno analitično-sintetično zgradbo je bralca še posebej zmotiviral.

Povedano nakazuje, da so Norci po obliki moden roman.

Teže pa je opredeliti slog notranje forme.

Nesporno ga označujejo vsaj tri perspektive. Prva je ironična (posmehuje se npr. radijskim kontaktnim oddajam, policajem in "pravim vojaškim nebesom"), druga tragična (mogoče najbolj očitna pri Prstiču) in tretja groteskna. Glavna elementa groteske - pretiravanje in popačenost - pri Makucu najočitneje izstopita na obletnici sami in pri Samovem umiranju. Obletnica je ena sama karikaturna (pleši, spolne igre...) in kot takšna najodličnejše izrazi sporočilo romana: življenje je "klapa" do neprepoznavnosti popačilo. Ubilo je otroke v njih. Pri Samovem umiranju - beseda se mu je zataknila v grlu, kolegi pa jo skušajo z najrazličnejšimi prijemi od tam odstraniti - pa je groteskno, ki prerašča v fantastično, v drugačni vlogi; mogoče je vezano na pisateljevanje.

In če še iščemo oznake za roman Norci, potem tudi ne moremo mimo simbolizma. Najmočnejši simbol v njem so seveda konji. Ta se večkrat ponovi. Pojavi se tako pri Prstičevem pretepanju kot pri Frenkovi brazgotini (zdi se, kot "da je tja udarilo konjsko kopito") in se v vsej svoji razsežnosti pojavi na obletnici sami (avtorju se vsi na koncu zazdijo kot konji, vendar ne lipicanci, kar so sanjali, da bodo, kot otroci, ampak navadni delovni haflingerji). "Kje ste bili vsa ta leta, lepotci moji, lipicanci? Kaj so počeli z vami? Kako smo si lahko tako zavdali?" Nekoliko v ozadju, a zato nič manj poveden, pa je simbol Čodrine slike, s katerim je avtor razkril skrivnost večnega otroštva: "Hočeš reči, da smo hoteli videti, morali pa bi gledati? Zreti, čuditi se, čutiti..."

Nadalje najdem sama v Norcih elemente novega francoskega romana oz. reizma (v parafriziranem odlomku "o ključku" iz romana Rudija Šeliga Triptih Agate Schwarzkobler) in postmodernizma, če seveda kot značilnost tega sloga opredelimo spojojanje besednih zvez pri drugih avtorjih. Tako je v knjigi možno najti Prešerna ("blodi po glavi"; "Samo, tvoj duh je izginil..."), Cervantesa (strahopezdljivec), Shakespeara (Spati. Nemara sanjati.), Zolaja (nerazdevičena steklenica), psalmista (hotnica), beseda dved(n)inska se spogleduje z Zlobcem, npr., pa gotovo še katera s kom.

Nenazadnje se v delu kaže tudi avtorjevo zanimanje za podzavestna stanja junakov, posebej na obletnici, kar je značilno za moderni roman.

NASLOVNE RAZSEŽNOSTI

Norci so izrazito večpomenski naslov.

Najprej je pod njimi možno razumeti vse tiste, ki so kdaj noro (nespametno) ravnali. Takšna sta npr. Frenk in Max, ko zaradi Maje ponoči plezata po mostu; takšni so Joc, Rus in Max, ko se bodejo s fizičarkami, in vsa "klapa", ko izvaja nespametne vožnje z avtomobilom.

Večja je množica tistih, ki v svojem ravnanju noro (preveč) pretirava. To je seveda peterica, zbrana na obletnici, ki ji zaradi vsega, kar se je zgodilo na njej, lahko rečemo kar norišnica.

Norca sta seveda tudi Prstič in Haber, toda tadva že bliže osnovnemu pomenu, ki je "duševno bolan človek"; oba sta zafrustriranca in norita vsak po svoje; prvi v odnosu do pastorka, drugi v odnosu do okolja. Hudo pa je, da sta tudi iz svojih otrok naredila norca (posebneža).

Je pa Makučev naslov možno navezati še na Majo, ki je obnorila (povzročila ljubezensko vznemirjenost) vse fante, in na avtorja samega, ki se je v knjigi, npr. s policaji in partizanščino, prav lepo ponorčeval.

Kakšna sporočilnost norcev v primerjavi s tudi možnim naslovom Obletnica otroštva torej.

P. S.

Opričujem se zaradi dolžine besedila. Toda takšna knjiga človeka popolnoma znori!

Helena Merkač

PREŽIHOVA BAJTA

SPOMINSKI MUZEJ PREŽIHOVEGA VORANCA

1979 - 1999

Ta katalog ob 20-letnici Prežihovega spominskega muzeja v Prežihovi bajti na Preškem vrhu je izdal in založil Koroški muzej Ravne, zanj direktorica Karla Oder, ki ima v njem tudi uvodno besedo, v nadaljevanju pa bajto, zgrajeno leta 1812, temeljito predstavi: njeno notranjo in zunanjo podobo, okolico, spremembe, ki so jo doletele, življenje Prežihovih, Vorančeve misli o njej in njenih prostorih, v katerih so Kuharjevi bivali več kot pol stoletja in ki jih je ravenski muzej leta 1979 preuredil v pisateljev spominski muzej.

Zakaj so se odločili prav za to bajto, pove v svojem prispevku Janez Mrdavšič. Prva leta po Prežihovi smrti so namreč hoteli v njegov spomin v stari podobi ohraniti vse Kotlje. Kasneje so za kraj, kjer naj bi vzdrževali pisateljev spomin, namenili Kotnikovo bajto, kjer se je Lovro rodil, nato kmetijo pri Prežihu, kjer je na parni začel "klesati svoje nesmrtno podobe samorastnikov" in se končno odločili za Prežihovo bajto, "relativno samostojen del Prežihovega posestva", ki ga je oče kupil leta 1911 in "prvič postal gospodar na svojem". Od tu je šel Voranc v združno šolo v Ljubljano, k vojakom, na fronto ... "Svet in ljudi si je vtisnil v spomin, da so ga spremljali po vseh postajah njegovega razburkane življenja," piše Janez Mrdavšič.

Tako je Zavod za zaščito kulturnih spomenikov Maribor bajto za kulturni spomenik razglasil leta 1969, leta 1973 pa še skupščina občine Ravne zavarovanje neposredne okolice. Oktobra 1975 je bil imenovan osrednji odbor Prežihovega sklada (pod predsedstvom Miloša Mikelna), aprila leta 1976 pa začel akcijo za obnovo in ureditev bajte (med drugim je med slovensko mladino zbiral "Prežihov dinar"). Po mnogih predlaganih možnostih ureditve so nato leta 1978 sklenili, da zgradijo lastnikoma Potočnikovima nadomestno hišo in leta 1979 so nato začeli z renoviranjem. Uporabnega je bilo le malo. Skrb za njeno notranjo ureditev sta prevzela ravenska knjižnica in muzej. Danes je bajta lep primer stare kmečke arhitekture in z bližnjo okolico seznanja obiskovalce, kje so živeli Kuharji in Vorančevi junaki. Nedaleč stran stoji tudi impozanten Prežihov spomenik, delo Stojana Batiča. Oboje so odprli ob "Prežihovih svečanostih 79". Od takrat je sem poromalo okoli 200 tisoč obiskovalcev. Le Prešernova rojstna hiša se lahko pohvali z večjo številko.

Koroška pa si tudi na Vorančevo pot, ki jo v

katalogu predstavi Miroslav Osojnik, želi privabiti čim več obiskovalcev. Odprli so jo maja 1977, ima 11 postaj, prehoditi pa jo je možno v šestih do sedmih urah. "Vodi nas skozi idiliko koroške narave po hotuljskih postajah Prežihovega življenja. Vmes sta vpeti dve postojanki, ki spominjata na junake njegovih del. Ena izmed postaj je tudi dom njegovega deda," zapiše Osojnik.

Njegov pa je v katalogu tudi osrednji prispevek o življenjski poti in literarni ustvarjalnosti Prežihovega Voranca. Podrobno predstavi njegov rod, otroštvo, obdobje prvega zorenja, njegovo aktivno kulturno in politično delo, borbo na tujih tleh in življenje v ilegali ter vrnitev domov.

Spominski muzej v Prežihovi bajti na Preškem vrhu

Izredno bogat katalog stalne zbirke spominskega muzeja Prežihova bajta skleneta seznam TV, radijskih in gledaliških priredb Vorančevih del ter razmišljanje Vesne Moličnik o tem, "v kakšni meri Prežihovi literarni teksti, poleg nedvoumne umetniške kakovosti, ustrezajo načinu življenja". So res "čisto po resnici, nič zlagano, nič predjano", kot je rekla Vorančeva mati, ko je prebrala Samorastnike, za katere je zgodbo sama prenesla na sina.

Brez predstavljenega kataloga bi muzeju Prežihova bajta gotovo manjkala pika na i.

Helena Merkač

RECENZIJE

Vodi nas skozi idiliko koroške narave po hotuljskih postajah Prežihovega življenja. Vmes sta vpeti dve postojanki, ki spominjata na junake njegovih del ...

NAGAJIVI VETER

METKE ŠTEHARNIK

RECENZIJE

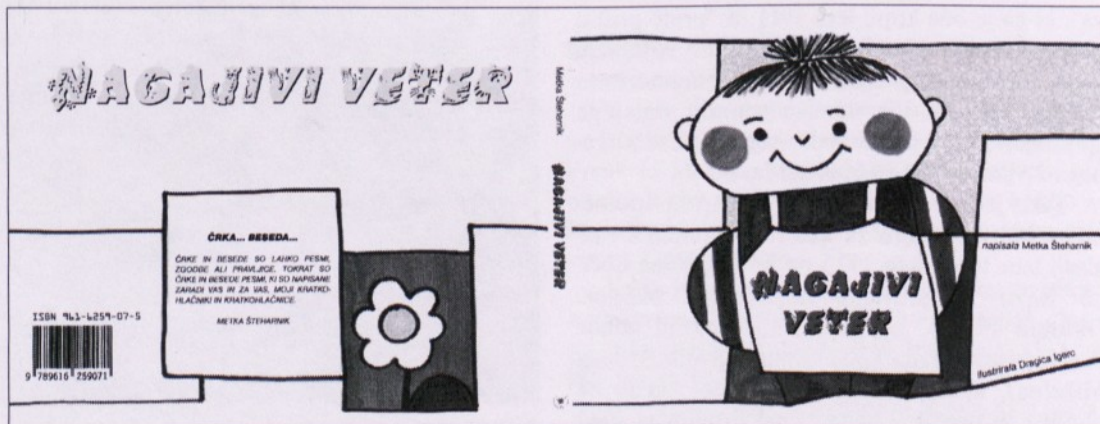
To so pesmi, v katerih sem jaz (otrok!) vedno zraven, ne sicer kot glavni, pa vendarle kot nujen nastopajoči ...

Srečevanja s poezijo za otroke človeku vedno dobro denejo.

Bili so časi, ko me je Grafenauerjev Pedenjped skupaj z otrokoma vsak večer popeljal v svoj svet glasbil, sladkarij in vrtnarjenja; zdaj so časi, ko me vsako leto skupaj s celim razredom Oton Župančič in Dane Zajc iz sveta poezije za odrasle vedno povabita tudi v svet svojih Cicibana in Ara; in je ta čas, ko sem s pesmicami Metke Šteharnek, vzgojiteljice v vrtcu Marjetka na Ravnah, ki je konec lanskega leta pri založbi Voranc na Ravnah izdala otroško zbirko Nagajivi veter.

Fantiča, ki bi ga lahko prijela za roko in se skupaj z njim sprehodila po knjigi, pri Metki Šteharnek sicer ni; v dolgi vrsti njenih kratkohačnikov in kratkohačnic, kot svoje varovance sama poimenuje, sta namreč le dve konkretni imeni. To sta Mojca z izgubljenim zobkom in Cvilimižek, droben mišek. In zanimivo, da tudi sicer v knjigi ne najdemo veliko oseb oziroma živali kot glavnih junakov. Tako v 25 kratkih pesmicah - najdaljša

Nasprotno! To so še kako pesmi z "osebo", celo s prvo. To so pesmi, v katerih sem jaz (otrok!) vedno zraven, ne sicer kot glavni, pa vendarle kot nujen nastopajoči; kajti veter razkuštra moje lase, gre za moj palec, na mojem nosu se sončita dve okenci, stopinja mi kaže pot do travnika, vzamem si sani ... In prav zaradi tega se tu izkristalizira še ena lastnost teh pesmic: ker sem povsod zraven, ne hodimo posebno daleč (v motivno-tematskem smislu), pač pa iz hiše le do najbližjega travnika, a v vsakem letnem času. Tako spoznavamo sonce, cvetoče drevo, regratovo lučko, nagajivi veter, hribčke v travi, skratka cel kup čisto navadnih resničnih pojavov (kako drugačnih, kot sta npr. Tom in Jerry!). Ta ugotovitev pa prinaša še dvojno spoznanje. S tem zbudijo pesmi Metke Šteharnek ljubezen do narave, kar je v otroški poeziji vsekakor zelo zaželeno, prav s postavitvijo že omenjenih razmerij na glavo pa aktivira tudi domišljijiski svet, kar je prav tako nujno v vsakem dobrem otroškem pesništvu.

Knjiga Metke Šteharnek z ilustracijami Dragice Igerc je lepa z vseh strani. Prikazane so odprte platnice knjige s hrbtom (iz elektronskega arhiva grafičnega studia Cerdonis, ki je knjigo tehnično opremil in pripravil za tisk).

šteje 14 verzov - kot "glavne osebe" srečamo le črička (pa še temu kar hitro vzame besedo luna), kresničke in cvilimižka. Nič boljše ni s posebljenimi glavnimi junaki (prstki, juha npr.). Tako ugotovimo, da pri večini pesmi Metke Šteharnek niso v ospredju osebe, pač pa "pojavi", osebe oz. posebljeni predmeti in živali pa so le v njihovi funkciji. Nastopajo torej le zato, da avtorica z njimi pojav razloži. Takšna tipična pesmica je npr. Pike v travi, kjer ni v ospredju pikapolonica, ki naj bi izgubila v travi svoje pike, pač pa so v ospredju njene tri pike, s katerimi se je nekaj zgodilo. Takšna izvirna obrnjena perspektiva pa seveda ne pomeni, da so pesmice čisto brezosebne.

Avtorica pa v svoji zbirki ustrega še vsaj dvema zahtevama otroške lirike. Praviloma njeni zapisi nočejo biti vzgojno sredstvo (le pri kakšnih dveh se temu ni mogla izogniti) in kar nekaj igrivosti premore tudi v jeziku (opazimo onomatopoijo, geminacijo, stopnjevanje npr.)

Verjamemo, da prinaša poezija Metke Šteharnek kratkohačnikom užitke, tudi zaradi simpatičnih ilustracij Dragice Igerc. Po takih pesmicah rastejo umirjeni in prijazni otroci, ki se zanjo navdušiti tudi nad čisto navadnim nagajivim vetrom - in nato se nad njim navdušujejo vse svoje življenje.

Helena Merkač

ZBORNİK 80 LET PLANINSKEGA DRUŠTVA SLOVENJ GRADEC

Nov pomnik prizadevni planinski dejavnosti na Koroškem

Koroško slovensko planinstvo je za razliko od precej močnejše tradicije med primorskimi Slovenci v obdobju zadnjih desetletij avstrijskega cesarstva pravzaprav naredilo šele prve korake in pri njih tudi ostalo. Gre za slovensko planinsko društvo na Zilji, ustanovljeno leta 1900, ki ga je nemška plebiscitna zmaga leta 1920 takoj zatrla. O slovenskem društvenem planinstvu v današnji državi Sloveniji pa do konca prve svetovne vojne dejansko sploh ne moremo govoriti. Planinskih domov na zahodnem Pohorju še ni bilo, edina planinska postojanka na naših tleh na Plešivcu (ali danes pogosteje rečeno Uršlji gori) pa je bila v rokah nemškega planinskega društva iz Celovca.

Tako je slovensko planinsko društvo v Slovenjem Gradcu nastalo šele 6. junija 1919 s prevzemom Plešivca (vrh te najbolj koroške gore v Sloveniji si danes delijo mestna občina Slovenj Gradec ter občine Prevalje, Ravne in Črna na Koroškem) kot 29. podružnica Slovenskega planinskega društva. Delovalo je izredno prizadevno in uspešno: Leta 1934 si je zgradilo nov dom na Kremzarjevem vrhu, Slovenjemu Gradcu najbližjem tisočaku na Pohorju, ob dvajseti obletnici leta 1939 pa planinsko kočo pod Veliko Kopo, danes znano kot Grmovškov dom. Med drugo svetovno vojno so bili požgani vsi trije planinski domovi. Po osvoboditvi so leta 1946 Plešivec uvidevno odstopili prevaljskemu planinskemu društvu, ki ni imelo še nobene svoje postojanke. Slovenjegraški planinci pa so se z vso vnemo posvetili obnovi obeh pohorskih domov in izgradnji tretjega - Partizanskega doma pod Malo Kopo. Vse to je v kroniki natančno prikazal Bogdan Žolnir, šolnik in vzgojitelj celih rodov planincev in ravnatelj Koroškega pokrajinskega muzeja Slovenj Gradec, sam predsednik društva v letih od 1960 do 1963.

Zveza s slovenskim planinstvom prekmajne Koroške se je lahko obnovila šele precej pozneje. V Enciklopediji Slovenije VIII (1994) v geslu Planinstvo izvemo, da je bilo slovensko planinsko društvo v Celovcu ustanovljeno leta 1953. In to je vse. Niti besede o tem, da je njegova podružnica v rožanskem Šentjakobu leta 1969 uspela zgraditi še vedno edini slovenski planinski dom v Avstriji - na Bleščeči planini pod privlačno stožčasto Kepo, dom, ki ga radi obiskujejo tudi planinci s Koroške v Sloveniji, zlasti šolske skupine mladih planincev. V najpomembnejši informativni knjigi vseh Slovencev podatka o šentjakobskem podvigu ne bomo našli niti v geslu Šentjakob v Rožu (zvezek XIII, 1999), tistega o Bleščeči planini pa v njej

tako ali tako ni, kar je samo še primer več, kako površno pač obravnavamo slovenstvo celo tam, kjer je najbolj ogroženo.

Bleščeča planina mi je pri srcu. Prvič sem jo z novim domom vred obiskal leta 1970 s komaj nastalo skupino mladih dijaških planincev ekonomske srednje šole v Slovenjem Gradcu v okviru mladinskega odseka mestnega društva, ki je šolskemu planinstvu vedno namenjalo veliko pozornosti. Ta dejavnost je podrobneje dokumentirana že v zborniku ob 70 - letnici društva, natisnjem leta 1989; ta lepi planinski izlet sem opisal tudi v prispevku, objavljenem leta 1970 v Planinskem vestniku. Tu omenjam to posebno zaradi tega, ker je ravno od primerne vzgojne naravnosti v šolah v veliki meri odvisen zdrav odnos do narave in njenih največjih biserov - planinskih rek, gora ter naših najboljših pljuč - gozdov.

O vsem na tem mestu pišem tudi zaradi tega, ker je tako ali drugače povezano z vsebino obeh jubilejnih zbornikov slovenjegraškega planinskega društva, ki se na tak način namenoma dopolnjujeta v celoto. V nadaljevanju bom seveda obravnaval predvsem vsebino novejšega, ki je izšel letos, čeprav še s smotrno jubilejno letnico 1999. Uredniški odbor sta vodila Jože Potočnik (glavni urednik) in Ivan Šisernik (odgovorni urednik). Prof. Jože Potočnik je knjižici napisal uvod s poudarkom njenega namena in kratkim povzetkom vsebine. Sledi moja ocena prvega in zdaj deset let starega zbornika; napisal sem jo za Odsevanja junija 1990, tu ponatisnjena pa je zaradi podrobnejšega vpogleda v njegovo vsebino, ki je prikazana celovito v obliki nekakšnega povzetka vsebine takratnega zbornika.

Dejavnost društva v zajetem desetletju so domiselno in pregledno opisali predsedniki Ivan Šisernik (1989 - 1996), Tone Sušec (1996 - 1997) in Primož Areh (1997 - 1999). Vsak po svoje je zaznamoval društveno delo, pohvalil uspešne oblike delovanja in tudi samokritično ocenil težave, ki so onemogočile še večji razmah. P. Areh npr. poroča o časih usihanja občinske podpore društvom in čedalje tesnejšem povezovanju z gospodarskimi delovnimi organizacijami, od katerih je npr. nekdanja tovarna kos Fecro Slovenj Gradec že leta 1978 ustanovila svoje društvo. Istemu predsedniku je uspelo povsem obuditi skoraž že docela opešano dejavnost mladinskega odseka in osnovnošolski ter dijaški planinski pohodi so spet oživieli. O tem v sestavku Planinski podmladek posebej poroča Grega Rus; zares razveseljivo je, da imajo zdaj planinske krožke vse

RECENZIJE

Dejavnost društva v zajetem desetletju so domiselno in pregledno opisali predsedniki Ivan Šisernik (1989 - 1996), Tone Sušec (1996 - 1997) in Primož Areh (1997 - 1999)

RECENZIJE

Zanimive slike so še na obeh zunanjih straneh platnic naše knjižice in veliko pripomorejo k njeni lepi zunanji podobi, pa tudi notranja nas razveseljuje z lepim tiskom.

štiri samostojne osnovne šole v mestni občini in tudi največja med podružničnimi šolami. Brez dobrega gospodarjenja pa v planinstvu ni trajnejših uspehov, kot na vzorčnem primeru kočice pod Kremžarjevimi vrhom dokazuje Ivan Hovnik.

Kroniko desetletja za planinske izlete, ki tako rekoč redno pritegnejo zelo veliko udeležencev (v zadnjem času zlasti novost - manj zahtevne ture za nekoliko starejše in najmlajše planince) je prispeval Ivan Hartman. Prevladovali so Dolomiti (zraven žal nisem bil in tako nisem mogel ugotoviti, kaj pomeni beseda ferrata, ki jo pisec pogosto uporablja, a je ni nikjer prevedel) in upajmo, da bodo v bližnjem obdobju spet na vrsti domače in prekmajne koroške gore. Enako obdobje v članku Alpinizem in plezanje v letih 1989 - 1999 z razveseljivim poudarkom vzgoje mladih plezalcev s pomočjo številnih primerov prikazuje načelnik plezalnega odseka Franc Tamše.

Največ prispevkov so pač dobrodošli vsebinski drobci o posameznih oblikah dejavnosti, tako da že navedek naslova in pisca pove dovolj: O planinskih poteh ter Delo markacijskega odseka (Jože Barl), Naš izlet na Triglav ter 18. srečanje koroških planincev 12. 9. 1989 na Kremžarjevem vrhu (Miroslav Žolnir), Gorska straža (Jože Senica), Moški pevski zbor Kope sodeluje tudi s planinci (Jure Šmon), Zimski pohod po Šisernikovi spominski poti (Ivan Šisernik), Kapelica pod Kremžarjevimi vrhom (Primož Areh), Naša jublanta Janez Kožuh in Jože Tretjak (prispevek je nepodpisan).

gega, Miloš Grmovšek - odličen šolnik in velik ljubitelj gora, pa pod tem prispevkom podpisani predstojnik koroške enote slovenskega zavoda za šolstvo in v določenem smislu Grmovškov naslednik, saj je tudi ta bil okrajni šolski nadzornik v Slovenjem Gradcu, in sicer v času (od leta 1919 do upokojitve leta 1936), ko še ni bilo prometnih zvez in ne vozil zanje; tako je kot vztrajen pohodnik in planinec peš nadzoroval okrog 60 šol na ozemlju od državne meje na Kobanskem do Gornjega Grada v Savinjski dolini. Leta 1936 je postal predsednik mestnega planinskega društva in ga z izjemo izgnanstva med nemško okupacijo z vso vnemo vodil do svoje smrti.

Urednik Jože Potočnik je prispeval še dva spominska zapisa: prvega o Bogdanu Žolnirju (1908 - 1997), dolgoletnem ravnatelju Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenjem Gradcu in nekaj let predsedniku domačega planinskega društva, ter magistru Simonu Doberniku (1936 - 1991), prav tako nekajletnem predsedniku obravnavanega društva.

Vsakemu kasnejšemu zgodovinarju koroškega planinstva bo dobrodošlo, da je uredništvo poskrbelo tudi za preglednice Dobitniki častnih priznanj Planinske zveze Slovenije in drugih priznanj (1990 - 1999); gre kar za okrog sto priznanj nekaj manjšemu številu posameznikov, ker so jih nekateri prejeli po dve ali več, med njimi so tudi priznanja PZS; Članstvo PD Slovenj Gradec od leta 1089 do 1999 (značilno je rahlo nihanje med 750 in 500 člani, zdaj jih je okrog 600) ter Slovenjgraškemu planinskemu društvu so predsedovali - dostojen seznam vseh 17 dosedanjih predsednikov s fotografijami ter osnovnimi podatki od prvega predsednika, davčnega uradnika Karla Gabrona (predsedoval v letih 1919 in 1920), do zdajšnjega prvega moža društva gozdarskega inženirja Primoža Areha od leta 1997. Drugo najdaljše dobo predsednikovanja je imel mestni gostilničar in lesni trgovec Jože Druškovič, in to od leta 1920 do leta 1934.

Poleg že navedenega je uredništvo zbornik obogatilo s pretiski štirih časopisnih člankov ob lanski proslavi 80 - letnice društva na Grmovškovem domu na Pungartu ter z nekaj lepimi barvnimi slikami tega dogodka. Škoda le, da niso vse slike v zborniku dokumentirane enako skrbno: saj vemo, kako je s tem, z leti čedalje manj bralcev ve, kdo je na posnetkih in kje so sploh nastali. Zanimive slike so še na obeh zunanjih straneh platnic naše knjižice in veliko pripomorejo k njeni lepi zunanji podobi, pa tudi notranja nas razveseljuje z lepim tiskom.

Pridružujem se čestitkam slavljenju in društvu želim še veliko novih uspehov in zadovoljstva na vseh področjih dejavnosti.

Franček Lasbafer

Jalovec, Julijske alpe (foto: Andrej Knez)

Dejansko pa noben pravi zbornik ne more biti brez zgodovinskih prispevkov in k sreči to navzlic gornjemu pojasnilu velja tudi za tega. Dva pripjevka sta posvečena znamenitemu na Koroško priseljenemu planincu Milošu Grmovšku: prvega, Starosta našega planinstva Miloš Grmovšek 1874 - 1956, je napisal njegov vnuk Miroslav Žolnir, dru-

KOROŠKA V 13. KNJIGI ENCIKLOPEDIJE SLOVENIJE

Leta pač minevajo po svoji časovni uri in vsako Slovence doma in po svetu že od tistega, ki smo ga pisali s številkami 1987, obogati z novim zvezkom nacionalne enciklopedije. V slovenski kulturi gre nedvomno za podvig, ki mu moramo pripisati obseg in veličino projekta 20. stoletja. Predvideni niz dvanajstih knjig se je izkazal za prekratkega in zdaj je napovedano, da bosta trinajsti sledili še dve, in tako bo to izjemno pomembno delo z zadnjo črko Ž v letu 2001 končno le zaokroženo. No, dejansko še ne bo; z leti se je namreč nabrala obilica spregledanih ali neupoštevanih, a tudi zares povsem novih gesel in tako se je uredništvo (deluje pri izdajatelju Mladinski knjigi v Ljubljani) pravilno odločilo, da pripravi še dodatni 16. zvezek, ki da bo izšel leta 2002. Vsako takšno veledelo si zasluži, da je njegov urednik omenjen v kakršnem koli zapisu o njem. Da to naredimo, bomo potrebovali množino: do 6. zvezka je bil glavni in odgovorni urednik Marjan Javornik, od 7. do 10. Dušan Voglar, od 11. zvezka dalje pa Martin Ivanič.

Ker sem se spet namenil narediti zapis o deležu Koroške v omenjanem dejanju, me je, razumljivo, od samega začetka knjige zanimal krog koroških sodelavcev. Nanje najprej, čeprav v resnici samo v ednini, naletimo (zatem, ko so zapisani člani uredniškega odbora in uredništva Enciklopedije Slovenije) med uredniki strokovnih področij na dr. Franceta Strmčnika, v Šmartnem pri Slovenjem Gradcu rojenega Korošca, pristojnega urednika za *pedagogiko ter vzgojo in izobraževanje*, če že hočemo iz ednine narediti dvojino, pa lahko bolj po slovenjegraških starših kot v resnici sem prištejemo še Strmčnikovega abecednega soseda dr. Janeza Strnada, urednika za *fiziko, matematiko in astronomijo*.

V najboljšežnejšem seznamu sodelavcev, *Pisci člankov*, se imena seveda menjavajo od knjige do knjige. Koroški spisek ni ravno ne vem kako obsežen, najbrž v glavnem (pa rajši kaj manj glede na odmaknjenost v nekakšen stisnjeni koroški kot; po pravici povedano, mi ta strokovni izraz ni niti malo všeč, bere se kot neko docela obrobno zakotje, je pa vendarle sestavni del Karantanije, ki ji nihče ne more odvzeti prilastka - zibelka slovenstva) ustreza deležu, ki ga Koroška z manj kot 5 % pač v slovenskem krajinoslovju ima. V tu obravnavani knjigi so v obsežnem seznamu poleg omenjenih dveh urednikov navedeni naslednji pisci: dr. Avguštin Malle, ravnatelj Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu (mimogrede: prepričan sem, da o tem inštitutu vemo veliko premalo in uredništvu Odsevanj predlagam, da v kakšno od prihodnjih števil vključi zgoraj omenjenega zgodovinarja in ravnatelja in njegovo izjemno pomembno dejavnost), akademik dr.

Ivan Gams, redni profesor Filozofske fakultete v Ljubljani v pokoju, dr. Jasna Fischer, ravnateljica Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, mag. Karla Oder, ravnateljica Koroškega muzeja na Ravnah, Marko Košan, ravnatelj Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenjem Gradcu, dr. Teodor Domej, nadzornik za slovenske srednje šole na koroškem deželnem šolskem svetu v Celovcu, dr. Zinka Zorko, redna profesorica na Pedagoški fakulteti v Mariboru.

Vidimo, da je seznam piscev z obeh strani koroške državne meje tako skromen, da pravzaprav oporeka malo prej zapisanemu mnenju o (kolikor toliko) ustrezni zastopanosti Koroške, seveda pa moram dopustiti možnost, da sem v množici imen vendarle koga spregledal. Toda ocena o skromnosti velja še toliko bolj za avstrijski del Koroške, ki mu vsekakor še pripada večinski del gradiva. Za dodatek naj tu zapišem, da v 12. knjigi med sodelavci najdemo tudi takratnega ravnatelja slovenjegraškega muzeja Marjana Linasija, kar pomeni, da bi celoten spisek piscev v vseh dosedanjih zvezkih nedvomno bil vsaj malo daljši. Po drugi strani pa je seveda že med prvimi 'koroškimi' prispevki opazno, da so jih večinoma napisali strokovnjaki, ki jih ne bomo našli na zgornjem spisku, ker pač ne koreninijo na Koroškem.

Zadevno enciklopedično gradivo je brez večjih težav mogoče razporediti v tri najpomembnejše vsebinske sklope, po katerih sem o Koroški nabral skupaj 35 člankov: osebnosti, ki je največji (16 enot), krajevni zgodovinski - zemljepisni in narodopisni ter umetnostno zgodovinski in arheološki sklop (14 gesel) in sorazmerno po številu gesel najmanjši splošnozgodovinski sklop (5 enot). V tem vrstnem redu si jih bomo nekoliko podrobneje ogledali in prav zaradi majhnega oziroma dobro preglednega števila sem se odločil navesti vse enciklopedijske koroške sestavke.

Med osebnostmi najprej dvakrat naletimo na priimek Šašel: Jakob iz Kaple na Dravi (bil je obrtnik v Knobleharjevi misijonski skupini in o tem napisal dve knjigi o Afriki; sestavek o njem je prispeval neimenovani član uredništva ter Josip iz Slovenjega Plajberka. Bil je pravnik in narodopisec, ki se je po plebiscitu moral preseliti v Slovenijo in je nazadnje domoval na Prevaljah, o njem pa piše dr. Monika Kropelj z Narodopisnega inštituta v Ljubljani. Na tem mestu pa seveda ni smotno o vsaki omembi prepisovati vse podatke in se bom v nadaljevanju (s kakšno izjemo) omejil predvsem na imena v enciklopedijo vključenih (po možnosti z navedbo stroke) in njihove pisce (v oklepaju).

Prvima po vrstnem redu sledijo: Zdravko Šaubah iz Čajne, gozdar na Kočevskem (dr. Dušan

Mlinšek), dr. Alojzij Šef iz Celovca, športni zdravnik v Ljubljani (Drago Ulaga), Igor Šentjunc iz Slovenjega Gradca (1927 - 1996), sin prvega in dolgoletnega ravnatelja naše meščanske šole Ferda Šentjurca, pisatelj, ki je največ (zelo uspešnih) del napisal v nemščini (France Pibernik), Mitja Šipek s Šentanela, metalurški inženir in kulturni delavec na Ravnah (dr. Andrej Pavlin iz ljubljanske naravoslovne fakultete, potrudil se je in upošteval tudi nekatere Šipkove kulturniške dosežke), dr. Konrad Šmid iz Podgorja, sin ravnatelja osnovne šole Matija Šmida, velik strokovnjak za carinsko pravo v Beogradu in strokovni pisec (dr. Oto Norčič), Jakob Špicar iz Skočidola, ljudski gledališčnik, največ deloval na Gorenjskem (Štefan Vevar), dr. Branko Štangl iz Dvora pri Pliberku, zdravnik in profesor na ljubljanski medicinski fakulteti (dr. Bojan Fortič), dr. Ivo Štruel iz Črne, rudniški geolog v Mežici in zatem znanstveni raziskovalec Krasa (dr. Rajko Pavlovec), Andrej Šuster Drabosnjak z Umbara, koroški bukovnik in tiskar, pisec Pasijona (doslej najobsežnejši zapis je delo dr. Helge Maurer L.) in Zdravko Švikaršič iz Žvabeka, zbiralec ljudskega blaga, učitelj in glasbenik, deloval na obeh straneh meje in živel spoštljivih 101 leto (1885 - 1986) (dr. Zmaga Kumer).

Premagajmo občutek, da je takšno naštevanje suhoparno; pri črki T ga bo bistveno manj, vsekakor pa nam bo omogočilo nekaj zanimivih primerjav in ugotovitev, zaradi katerih sem se pravzaprav lotil tega težaštva. Najprej se bomo srečali z dr. Joškom Tischlerjem, znamenitim šolnikom in narodnim politikom, doma na Zablatih, po stroki pa je bil promoviran fizik in matematik, kar najbrž ne preseneča samo mene. Poučeval je na vrsti gimnazij, dokler ni leta 1957 postal ustanovitveni ravnatelj celovške slovenske gimnazije, ki jo je kot predsednik Slovenske prosvetne zveze tako rekoč sam izposloval. O njem piše njegov učenec dr. Avguštín Malle (čigar pomembno delovno mesto smo že omenili), ki pa ne navaja dolgoletnega sodelovanja in prijateljevanja z drugim znamenitim koroškim ravnateljem dr. Francem Sušnikom - niti pri njunem skupnem rokospisnem dijaškem listu *Vzbudi se, Sloven*.

Za Tischlerjem je na vrsti naslednja velika osebnost, Jože Tisnikar, slikar samouk pretresljive izrazne moči, kot je zapisal pisec gesla dr. Milček Komelj. Tisnikarjevo rojstvo pa je po nepotrebnem, nepravilno in napačno prestavil iz Mislinje v Slovenj Gradec, saj je že akademik dr. Ivan Gams v Krajevnem leksikonu Slovenije IV iz leta 1980 navedel pravi podatek, da se je Tisnikar, slikar samorastnik, rodil leta 1928 v Mislinji.

Med vsemi omenjenimi Korošci je bilo najdaljše življenje - kar 103 leta - usojeno duhovniku in publicistu Juriju Mateju Trunku, rojenemu leta 1870 v Bačah. Pisal je o Ameriki, o koroškem plebiscitu in o mirovni konferenci v Parizu (dr. Jerneja Petrič). Najmlajši od vseh upoštevanih je psiholog dr. Maks Tušak z Raven (letnik 1947), univerzitetni profesor na ljubljanski filozofski fakulteti; o njem piše poklicni kolega dr. Vid Pečjak.

V sklepni del razdelka o osebnostih prehajam z dejstvom, ki verjetno preseneča še koga drugega: O 16 Korošcih je Korošec napisal predstavitev zgolj v Tischlerjevem primeru, če morda moje vedenje le ni preskromno in morebiti koga nisem prepoznal za Korošca. Vsekakor ne mislim trditi, da je to samo po sebi slabo, gotovo pa pomeni zapostavljanje dovolj pristojnih koroških strokovnjakov, ki bi nedvomno zmogli pisati tudi o svojih rojakih. Skupno je sicer zajetih deset pomembnih ljudi iz avstrijske Koroške in torej samo šest iz Koroške v Sloveniji, prav vsak od njih pa ima svojega pisca gesla. Razmerje z znatno večino iz zamejske Koroške je nedvomno še ustrezno in skladno z zgodovinskim razvojem, ki pa bo poslej nedvomno takšen, da bo delež koroške krajine v Sloveniji s časom vedno večji.

Zastavlja se mi le še vprašanje, ali je število vključenih osebnosti pravnje. Menim, da je preskromno, ni pa se ravno lahko odločiti o tem, kdo manjka. Ne bom veliko tvegala, če za dodatni (torej 16. zvezek) predlagam vsaj štiri imena: dr. računalništva Marjana Špegla iz Šmartna pri Slovenj Gradcu, znanstvenega sodelavca Inštituta Jožefa Stefana v Ljubljani, duhovnika Franca Treiberja (1809 - 1878) iz Bač (ob Baškem jezeru, po nemško Faak in Faaker See), po navedku v imenitnem dvojezičnem cvetniku *Slovenska beseda na Koroškem* je pisal ljudske lirične pesmi in se v zgodovini slovenske kulture ovekovečil s pesmijo N'mav čez izaro, ki jo je sam tudi uglasbil in najbrž ni Slovenca, ki te pesmi ne bi poznal; njegovega popolnega soimenjaka in mlajšega sokrajana Franca Treiberja (1863 Bače - 1948 Šoštanj), tudi duhovnika in ob tem danes premalo znanega šolnika, kot izjemno pokončen slovenski narodnjak je kot Meško župnikoval predvsem v Podjuni, kjer je leta 1896 v Šentrupertu pri Velikovcu s pomočjo narodno-obrambne Ciril - Metodove družbe zgradil slovensko ljudsko šolo, ki ji je dolga leta ravnateljaval, dokler se ni - spet vzporednica z Meškom - tudi on leta 1922 pred poplebiscitnim nemškutarskim nasiljem moral umakniti v Slovenijo, kjer je - še ena primerjava z Meškom - dobil župnijo v bližini Slovenjega Gradca, v Šmiklavžu pri Podgorju, in na tamkajšnji osnovni šoli poučeval verouk do upokojitve leta 1938. Po II. svetovni vojni je v njegovi šentrupeški ljudski šoli pričela delovati poklicna gospodinjstva šola, še danes ena od štirih slovenskih srednjih šol v čezmejni Koroški.

Moj zadnji predlog (nikjer pa ni rečeno, da naj zadnji ostane; če bo le še mogoče koga upoštevati, pač to ne bo več) je zadnji tudi po abecednem redu: profesor slovenščine, svetnik Tone Turičnik, pa ne zaradi tega, ker je urednik *Odsevanj*, temveč seveda tudi zaradi tega; uveljavljeni šolnik - prvi (ustanovitveni) ravnatelj ekonomske šole v Slovenjem Gradcu, soustvarjalec njenega razvoja v največje srednješolsko koroško središče, odlikovanec z najvišjo (Žagarjevo) državno šolsko nagrado, ob tem pa eden najbolj znanih in priznanih kulturnih delavcev, publicist s številnimi objavami in silno prizadeven svetovalec slovstvenim začetnikom; manjkajoče

Zastavlja se mi le še vprašanje, ali je število vključenih osebnosti pravnje. Menim, da je preskromno, ni pa se ravno lahko odločiti o tem, kdo manjka.

podatke bo pač treba še pripisati, ko se bo predlog udejanjalo.

Dr. Matic Tasič, študij na fakulteti za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani, prof. fizike na ravenski gimnaziji, doktorat iz ekonomskih ved na Univerzi v Mariboru, vodilni gospodarstvenik v ravenski železarni in poslovnem združenju Slovenskih železarn, župan občine Ravne - Prevalje, od ustanovitve samostojne občine leta 1998 župan občine Prevalje; natančni podatki morda dosegljivi Niku R. Kolarju.

Dr. Franc Tretjak (14. 11. 1914, Troblje pri Slovenjem Gradcu, študij na Ekonomsko - komercialni visoki šoli v Zagrebu, doktorat na Visoki šoli za svetovno trgovino na Dunaju (1943), istega leta se pridruži pohorski partizanski brigadi. Po osvoboditvi služboval v Beogradu in Ljubljani, bil 9 let svetovalec gospodarske zbornice v Egiptu in Etiopiji. Zatem v LJ ustanovil in vodil Zavod za raziskavo tržišč, postal strokovnjak OZN za pomoč gospodarstvu afriških držav in delo v vrsti od njih opravljal nadaljnjih devet let. O tem pisal strokovne članke in izdal dve knjigi: Nova Afrika (1964) ter Korenine zla - Afriške slike I. in II. del (1994). Umetnostni galeriji Slovenj Gradec podaril pomembno zbirko več kot 350 afriških umetnostnih in narodopisnih predmetov; ta se po njem imenuje Tretjakova afriška zbirka. Zanj je napisal razstavni vodnik.

Nekoč sem nekje že zapisal: Koroška bo še najbolj poskrbela zase, ko bo pripravila svoj biografski leksikon, kot ga že ima slovenska Primorska. Spodrsrljajev, kot jih ugotavljamo tu, bo potem gotovo manj, kot jih je v obravnavani enciklopediji, nedvomno pa bi jih odkrili še lepo vrsto tudi pri vseh že objavljenih črkah abecede.

Lotimo se zemljepisno zgodovinskega gradiva in kar povejmo, da je tu delež koroških piscev nekoliko večji. Pričenja ga akademik dr. Ivan Gams s preglednim in povednim člankom o Šentanelu. Tega, da sploh ne omenja Meškovega delovanja v kraju, ne pripisujem njemu, marveč nenavadnim merilom za pisanje. Sam sicer menim, da so leposlovne ustvaritve enako pomembne kot likovne in stavbarske in je torej vprašljivo, zakaj so v Enciklopediji Slovenije poimenovane samo slednje.

Sledi Šentjakob v Rožu, zapisan tudi po nemško kot vsi kraji na avstrijskem Koroškem. Obdelal ga je dr. Jernej Zupančič, direktor inštituta za geografijo v Ljubljani, in v tem razdelku ga bomo srečali daleč največkrat. Za njim je vrsta krajev Šentjanž, pričenja jo tisti nad Dravčami. Opisal ga je Marko Košan in strokovno ustrezno največ pozornosti namenil podnaslovu *Umetnostni spomeniki s freskami v cerkvi, nastalimi okrog leta 1445, odkritimi šele v letu 1972.*

Na tem mestu sem osupnil, da naslednji kraj ni bil Šentjanž pri Dravogradu. Nisem mogel verjeti, da ga v enciklopediji sploh ni. Ob dejstvu, da je to drugi največji kraj dravogradske občine in da ima zelo znano zgodovino, zlasti zaradi slovensko-nemških trenj in nazadnje spopadov, je zanimivo že njegovo ime, ki po svoje odraža deželne meje avstrijskega cesarstva. Krajevno ime je namreč starejše od štajer-

ske deželne razmejitve, ki je v sredini 15. stoletja presekala dotakratni znatno večji koroški prostor in Mislinjsko dolino in ju dodelila štajerskemu vojvodstvu. Ime s prilastkom ...pri Dravogradu je ostalo, čeprav je Dravograd poslej bil v drugi deželi, Šentjanž pa je vse do konca nemške okupacije leta 1945 in najbrž še kakšno leto čez pripadal slovenjegraškemu gospodstvu oz. v zadnjih desetletjih njegovemu okrajnemu glavarstvu in njegovi mestni občini. O vsem tem nisem mogel prebrati nič, ker je kraj neoprostljivo spregledan in izpuščen.

No, pogrēšam še enega, namreč Šentjanž v Rožu, kjer se je v zadnjem desetletju zelo uveljavilo novo kulturno središče rožanskih Slovencev. In ker smo še vedno v Rožu, tu enciklopedija prav tako nikakor ne bi smela izpustiti Šentpetra pri Šenjanžu; vsak vsaj bežni poznavalec bo vedel, zakaj ne: zaradi najstarejše in še vedno izredno pomembne slovenske strokovne šole za kmetijske in druge gospodarske poklice. Vsekakor pa v tem nizu najdemo še Šentjanž pri Radljah, prav tako znan po umetnostnih spomenikih v podružnični cerkvi (dr. Sergej Vrišer).

Nekdanji koroški prestolnici Šentvidu ob Glini (do leta 1518) je namenjena dokaj skromna pozornost pod lepo sliko kužnega znamenja. O kakšnem slovenstvu ne zvemo nič. Splošni del je prispeval dr. J. Zupančič, umetnostno zgodovinskega pa mag. Blaž Resman iz Ljubljane. Na vrsti sta dva Škocijana, oba v Avstriji in oba je obdelal dr. J. Zupančič. Prvi je pri Klopinskiem jezeru in tudi temu je neomenjeni Meško postavil literarni spomenik s Škocijanskimi soneti, drugi pa pri Bekštanju južno od Beljaka. Južno od Vrbskega jezera (ali pa zahodno od Hodiškega) so Škofiče, za katere dr. J. Zupančič - kot na žalost pri vseh drugih krajih - ugotavlja, da se je število slovenskega prebivalstva v zadnjih dveh desetletjih močno zmanjšalo. Morda pa bo ta upad vsaj nekoliko zavrl prvi slovenski otroški vrtec, ki je pred nekaj leti pričel tu delovati.

Najbogatejši opis na naši strani meje ima Šmartno pri Slovenj Gradcu, ki ga akademik I. Gams prikaže kot prafaro (po nekaterih virih celo iz 10. stoletja) in staro šolsko središče (od leta 1811). Zgodovinski del o NOB je prispeval dr. Milan Ževart, umetnostnozgodovinskega z opisom cerkev v Šmartnem in na Homcu, iz katere je barvna slika Mersijevega velikega oltarja, pa dr. Sergej Vrišer. Še nekoliko obsežnejše gradivo beremo za ziljski Šmohor na skrajnem zahodu Koroške. Sestavljajo ga celo štirje deli: splošni opis (dr. J. Zupančič), zgodovina - trg od leta 1288, mesto 1930 (dr. Avguštin Malle), arheologija (dr. Timotej Knific iz Ljubljane) in umetnostni spomeniki (dr. Ivan Stopar iz Celja).

Pred Šmohorjem sem spet pričakoval vsaj še dva koroška kraja, tokrat v Labotski dolini iz njenega severno vzhodnega dela ter še štiri v Podjuni. Listal sem zaman, čeprav gre za sama znana in pomembna naselja. Začnimo pri Šentpavlu, ki ga pogrēšam zaradi velikega in starega benediktinskega samostana in še bolj zaradi gimnazije in občasno z učnim predmetom slovenščino; gimnazija spada med najstarejše na

RECENZIJE

Koroška bo še najbolj poskrbela zase, ko bo pripravila svoj biografski leksikon, kot ga že ima slovenska Primorska. Spodrsrljajev, kot jih ugotavljamo tu, bo potem gotovo manj...

Koroškem in so se na njej šolali tudi Slovenci iz Dravske in Mislinjske doline ter Podjune. Nekoliko severneje ob Labotnici je Šentandraž; stoletja dolgo (od ustanovitve leta 1228 do Slomškove preselitve leta 1859) je bil sedež lavantinske škofije, h kateri je spadalo celotno območje Koroške v današnji državi Sloveniji. Iz gosto naseljene Podjune mi zlasti manjkajo še vedno dokaj slovenske vasi Šentprimož (kulturno društvo Danica skrbi za dobro obiskane ljudske kulturne prireditve), Šmihel nad Pliberkom (slovenska prafara, ki je veliko večino svoje zgodovine pripadala ljubljanski škofiji), Šentlipš in Šteben. Vsi štirje kraji so med tistimi komaj katerimi, ki imajo na vaški tabli poleg nemškega tudi slovensko ime. Osvetlitev pravopisnih posebnosti vrste Šentjanž, Št. Janž in Šent Janž pa raje prepuščam jezikoslovcem.

Tako nam od krajev preostaja samo še Tinje, še ena od številnih Meškovich far, danes še najbolj znano po slovenskem katoliškem izobraževalnem in splošnokulturnem središču Sodalitas. Pisca prispevka sta dr. J. Zupančič, za umetnostne spomenike pa dr. I. Stopar. S črko T imamo le še krajinski biser iz Mežiške doline Toplo, ki ga akademik I. Gams označuje kot naselje samotnih kmetij. Gre za edini koroški zavarovani krajinski park. Njegovo gozdno podobo je prikazal Gorazd Mlinšek, vodja odseka za varstvo gozdov na koroškem Zavodu za gozdove Slovenj Gradec, zelo znamenito narodopisno kulturno dediščino te doline pa mag. Karla Oder.

Sta pa v tem sklopu še dve omembi (po ena z vsake strani meje), ki nista ravno krajevne značaja: Špehovka, kraška jama v Hudi luknji; opisal jo je dr. A. Kranjc, po arheološki strani pa dr. Mitja Brodar, sin odkritelja najdišča dr. Srečka Brodarja, ter Štalenska gora nad Gosposvetskim poljem; ta članek je delo spet dr. J. Zupančiča (njegov skupaj že osmi), arheološki del pa dr. Marjete Šašel Kos z Inštituta za arheologijo v Ljubljani.

Da strnemo: Ne preseneča, da tudi v tem sklopu celo brez številnejših nevklučenih krajev prevladujejo gesla iz avstrijske Koroške. V dokaj ustreznem deležu (predvsem po zaslugi akademika I. Gamsa) so jih v primerjavi s slovenskimi strokovnjaki za Koroško napisali domači koroški avtorji.

Preostanejo nam še splošna gesla, od katerih naj za začetek omenim Šolsko mrežo (na slovenskem ozemlju). Zemljevida Staneta Okoliša *Šole na Slovenskem v letih 1806 in 1865* sta skupna za prostor današnje samostojne Slovenije in vseh treh slovenskih zamejstev. Škoda le, da sta premajhna in z zgolj nasejanimi pikicami premalo pregledna, saj je za krajevna imena veliko premalo prostora. Dovolj gosta je mreža tudi za celotno Koroško (veliko gostejša je zaradi večje poseljenosti v tistem delu, ki je danes v Avstriji). V zvezi z mojim gornjim predlogom je vsekakor zanimivo videti, da starejši zemljevid sega preko Št. Pavla do Št. Andraža, 60 let mlajši pa še vedno do Št. Pavla v Labotski dolini. Ne vidim pa nobenega razloga, da pri (po drugi svetovni vojni

nastalih) glasbenih in srednjih šolah slovenski premejni prostor ni več upoštevan.

Šolska mreža je dobrodošel uvod v poznejše geslo Šolstvo v zamejstvu, za katerega je avstrijski del z zelo pregledno zgodovino skupaj s številnimi in tudi najnovejšimi podatki prispeval nadzornik za slovenske srednje šole na koroškem deželnem šolskem svetu v Celovcu dr. Teodor Domej. Škoda le, da mu uredništvo ni omogočilo vključiti kaj več imen zaslužnih šolnikov. Prav tako spet pogrešam izredno pomembno dejavnost glasbenih šol; četudi (še) niso povsem državne, nedvomno spadajo v vsak pregled šolstva in o tem me potrjuje že naslednji del tega gesla z vmesnim naslovom Italija, kjer je tovrstno šolstvo upoštevano, kar pomemi, da uredništvo enciklopedije ni znalo uskladiti vsebinskih izhodišč za pripravo člankov.

Navedel bom še dve gesli, najdeni za čezmejno Koroško: Štehanje (Helena L. Podlogar), med leti 1869 do 1875 v Celovcu delujoče politično društvo Trdnjava z zahtevami po slovenskih upravnih in sodnih okrajih ter popolnem slovenskem šolskem sistemu z lastno šolsko upravo pa je prikazal dr. A. Malle. In še eno, kjer Koroška žal ni upoštevana - Šolske sestre: geslo bi nujno moralo zajemati tudi njihovo dejavnost v Šentrupertu pri Velikovcu in Šentpetru pri Šentjakobu v Rožu; brez teh šol si ne moremo zamišljati nobene od tamkajšnjih slovenskih poklicnih šol.

Sklepna misel

Koroška je danes vse prevečkrat podcenjena in zapostavljena v svojem zgodovinskem pomenu in sedanjem položaju - po eni strani v državotvornem delu Slovenije, o čemer priča njeno neverjetno nazadovanje v slovenskem gospodarstvu, po drugi strani pa tudi v sosednji Avstriji, kot se kaže v premajhnem zanimanju naše države za tamkajšnji del slovenskega naroda, ki tudi zaradi tega čedalje bolj izgublja narodno trdnost in s tem že sam obstoj. Enciklopedija Slovenije pri tem ima svoj delež nacionalne odgovornosti; odpreti bi mu morala torej še več strani, kar nenazadnje z obeh strani meje terjajo dovolj številni in v tem zapisu naštetih primeri neupoštevanih vsebin zgolj v dveh črkah 13. zvezka - odpreti vsaj na takšni ravni pač, kot je prikazano v vseh zgoraj navedenih primerih.

Franček Lasbaher

POTOVANJE BESED IN ZVOKOV

... gostiti različne muze pod eno kapo

Kar preveč časa je preteklo od s snegom zamejenega zimskega dne, ko mi je pesnik Matjaž Pikalo poklonil svoj album na CD-ju *zgoščene poezije in glasbe z naslovom Le voyage imaginaire* - namišljeno potovanje.

Ob poslušanju so misli odpotovale v dve smeri - napisati recenzijo izdelka in raziskati usodno privlačnost glasbe, ki vleče mnoge pesnike v svoj magični svet. Ali pa ubiti dve muhi na en mah.

Glasbena zasedba, ki je plošček posnela, si je v ta namen nadela ime Autodafé; beseda je prirejena in izvira iz obdobja inkvizicije (avtodafe). Člani Autodaféja so z glasom in instrumenti: Matjaž Pikalo - glas, harmonika (avtor poezije in glasbe); Jaka Hawlina - trobenta, bariton (po domače pomardon), glas in Andrej Hawlina - violina, popotulje, glas. Pri snemanju v ljubljanskem studiu Tivoli sta sodelovala tudi Miha Hawlina - saksofon, in Cene Hawlina - klarinet.

Naslovnica CD-ja Autodafé *Le voyage imaginaire*

Večina pesmi je vzeta iz Pikalove pesniške zbirke *Pes in plesalka* (1994), po ena pesem pa iz knjig *V avtobusu* (1990) in *Bile* (1997).

Ozvočena poezija namišljenega potovanja, slišati je, da v veliki meri improvizirana, zahteva neobremenjenega poslušalca. Odprtost in smisel za humor sta pri poslušanju v večjo oporo od posluha, absolutni posluš bi bil ob rahlo razglašanih veseljakih popolnoma odveč, bil bi celo moteč. Muzikanti si privoščijo nekakšen folklorno obarvan sproščeni etno jam session in igrajo, kar znajo, kar daje fragmentirano podlago besedilom ter ustvarja posebno ozračje. Ob Pikalovi harmoniki pripotuje v sluhovode tudi namišljena asociacija na glasbo Toma Waitsa. Zanimivo, da ansam-

bel ne uporablja kitare, v zadnjem času najbolj razširjenega instrumenta, primerne za muziciranje najrazličnejših sort glasbe. Vsekakor pa se to lirično glasbilo čudovito poda poeziji; v mislih imam seveda Tomaža Pengova.

Kitaro je v pesmih opeval veliki Federico Garcia Lorca; logično, španska kitara...

Bluesovsko kitaro je v svoji pesnitvi upodobil tudi ameriški pesnik Wallace Stevens; pesem so, različno prevajali, kot Mož s plavo kitaro in ustrezneje Mož z otožno kitaro (beseda blue v originalu vsekakor ne označuje barve temveč blues, občutenje; beseda je tako polna pomenov, da jo je nemogoče ustrezno prevesti z enim leksemom).

Videti je, da so pesniki zaljubljeni ne samo v melodijo besed, temveč v glasbo z instrumenti vred. Nasploh pa so glasbila najlepši uporabni predmeti; harmonične skulpture, artefakti ...

Pesnik Uroš Zupan v knjigi esejev *Svetloba* znotraj pomaranče razkriva svoje razmerje do glasbe in prizna, da si je vedno želel igrati kitaro.

Jure Potokar je pred leti na literarni delavnici v Piranu, ko je predstavil poezijo v glasbi nekaterih tujih in domačih avtorjev, razmišljal tudi o tem, da bi rade volje zamenjal pesniški talent za solidno obvladovanje kitare. Pesnik, pisatelj in dramatik Goran Gluvič je kitarist; poln entuziazma je izvajal angažirane pesmi, ko je še upal, da bo spremljal svet, je avtoironično pokomentiral svoje kitarske glasbene izkušnje. To so le drobtinice, pobrane tu in tam po leposlovnem prizorišču.

Zanimiva pa je tudi primerjava, kako je literatura vplivala na glasbenike. Če vzamemo samo rock glasbo, je očitno, da je ta vpliv zelo močan. Cela vrsta glasbenih skupin, tako tujih kot domačih, se ponaša z imeni, ki so originalni naslovi romanov (predvsem kulturnih) ali pa posredno izvirajo iz leposlovja oz. imajo razvidno povezavo z literaturo: *Sidarta*, *Steppenwolf* (Stepni volk, H. Hesse), *Dorian Gray* (*Slika Doriana Graya*, Oscar Wilde), *Peklenska pomaranča*, *The Dubliners*... Neprimerno več je teh vplivov v besedilih.

Ne samo pisati pesmi in ne biti le glasbenik, temveč gostiti različne muze pod eno kapo je skrta želja mnogih. Receptov, kako to narediti, je nešteto; prav toliko je tudi oblik končnih izdelkov.

Matjaž Pikalo se morda ni ukvarjal z vsemi pomisleki in asociacijami, zbral je besede, zavihel harmoniko, *popil kakav* in odpotoval... Kam bo odromal prihodnjič, je retorično vprašanje. Vsekakor pa menim, da to ne bo konvencionalna glasbena pokrajina s konformistično zvočno sliko. V pričakovanju norih presenečenj ...

Blaž Prapótnik

RECENZIJE

Videti je, da so pesniki zaljubljeni ne samo v melodijo besed, temveč v glasbo z instrumenti vred. Nasploh pa so glasbila najlepši uporabni predmeti; harmonične skulpture, artefakti...

DARJA KNIPLIČ

p e s n i c a

PESNICA

Rodila se je 24. 6. 1966 v Slovenj Gradcu. Po srednji družboslovni šoli v Mariboru je študirala slavistiko na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Pogosto je menjavala zaposlitve, zdaj je samostojna podjetnica. Sodelovala je na srečanjih mladih pesnikov in pisateljev v Zagrebu - soavtorica zbirke Dvajset drugih iz Goranove pomladi - in v Titovem Vrbasu. Objavljala je v Katedri, Dialogih, Mentorju in v Odsevanjih.

Delo - pesniška zbirka: Vrti, se vrti, 1991

Lit.: M. Pungartnik; Škorpion na žrtveniku, Večer 1991, št. 229, str. 15; M. Pušavec: D. Kniplič: Vrti, se vrti, Mentor 1992, št. 7/8, str. 108-9; A. Makuc: D. Kniplič: Vrti se, se vrti, Odsevanja 1991, št.19.

Denis Poniž je v spremni besedi izpostavil, da avtorica ustvarja "s premislekom in z zrelo distanco, da je senzibilnost te lirike premissljeno skrčena in pomensko zaostrena, da so značilnosti njene avtopoetike pritajeni humor, ki ustvarja občutje, v katerem se zanos meša z resignacijo, podobe vsakdanjosti z nadrealnimi vtisi, govorica običajnosti s sanjskimi replikami in da erotizem podaja skozi paradoks". M. Pungartnik potrdi, da sta "ironija in humor postopka, ki biološkemu aktu dodajata distanco", in nadaljuje, da so pesmi "iskrice v komunikaciji spolov", "zasluti Veliko pričakovanje izpolnitve", opozori na metaforo: "iz srca pride škorpion in leze po razparanem črevesju" in jo razloži kot "nasprotje med ljubeznijo in uporabo telesa, ljubezen kot smrtni ugriz, pik"; omeni še "drugi postopek - ples na meji blasfemije", v pesmih opazi "marsikaj hudičevega, repatega, črnega" in razkrije, da se "nekaj velikega polaga na žrtvenik, kadar se dogaja spolnost; da je "veliko slik telesnega uničevanja, kakor da iz nezavednega uhajajo vse čudne podobe obrednih mučenj in ubojev, pohabljenja" in da se "pogosto pojavlja razkopano, razmetano črevesje kot kastracijsko strašenje". M. Pušavec meni, da se "z žensko senzibiliteto zaznamovana pisava razkriva tako v erotičnem odnosu do sveta sploh", da "paradoks postavlja za izhodišče čustvenih in razumskih kontrapunktov", da se "agresivne podobe (odslikave realnega sveta) dopolnjujejo in navezujejo na fantazijske podobe" in

da "ton nelagodnosti podeljuje njenim pesmim značaj zaresnosti in iskrenosti". A. Makuc sodi, da je "senzualnost razgaljena in na golo čutnost znivelirana erotika", opazi "senzibilnost, fino satiro" in povzame, da njena "poezija ne sprošča, tudi ne osvobaja, je trd pesniški obračun s sabo in svetom".

Nenavadna, neobičajna erotika je vodila tema poezije D. Kniplič. Slovansko ilustrativno gradivo glagola vrteti se prinaša čudne misli, vse se mi vrti, od pijače se mi vrti, vrti, mati se kar naprej vrti okoli otroka, vso noč se je vrtela po postelji in vrteti se okoli moških. Vsi ti pomeni so zaobjeti v prvencu vrtavke z vrtiljaka rok in nog D. Kniplič. "Besede pod luno" so odmev boemskega lirskega subjekta, ki odkrito spregovori o povzdigovanih in potlačitvah, o intimnostih, o občutljivosti, o nagonski predanosti, predvsem pa o življenjskem drhtenju; v uvodni pesmi zbirke ironično začara Veliko noč v Veliko noč, v noč novih možnosti in priložnosti predvsem v ljubezenskem odnosu, v zadnji pesmi pa sta partnerja tako uročena, da se kljub želji ne moreta ločiti in "goltata srečo in se ljubita kot pošasti neodvisnosti in svobode". V njunem odnosu je opazna otrokova prisotnost v odsotnosti: "Poskakajoč ljubeč dar / zadihan podganje smešno v cigansko maternico"; "kresnice so poplesavale drugje / tam, kjer je bila človeška podoba še v plencah"; "da so svetlolase ciganke zaplesale / z raztrganimi krili in hotele nositi tuje otroke". Zapletenost partnerske zveze ponazarjajo mnoge nikalne besede in besedne zveze, npr. "ni več pod nohti plesa; ni trenutkov premožnih; znova me ne moreš zapustiti; ni dojenja; nikjer ne more pecelj objeti cveta".

Njuna erotika je prepletenost ljubezenskega speva na bojišču "slečenih noči, cinglajočih hropenj, goltajočih rjuh in celonočnih valovanj". V poeziji D. Kniplič je zbrano pravo malo živalsko kraljestvo, pa tudi njen moški je preimenovan v "slinastega polža, krta, želvo in migajočo žival". Mnoge teh živali so nočne in na simbolni ravni ponazarjajo plodnost, spolnost (podgana, pes), v sebi združujejo dvojnost dobrega in slabega ter so avatarji otrok (podgana, sova).

Miran Kodrin

DARJA KNIPLIČ

p e s m i

*Kamen krvavi.
Ne nizkotno.
Ne klečplazensko.
Moj košček igra.
Uroči.
Hočem imeti.
delaj se,
da me imaš rad.
Nasmejim se ti.
Ognjeno!*

*Kdo mi je izžgal poljub z bradavice
da so svetlolase ciganke zaplesale
z raztrganimi krili
in hotele nositi tvoje otroke
v njihovih košarah za umazano perilo*

*Za rast suša
na dotik popka
pokrita visoko
zgoraj spodaj
nikjer ne more
pecelj objeti cveta
pohabljen je moj obraz
in med nogami sem zamrznila*

*Venomer bolj imam občutek
da imam odprt trebuh
in mimoidoči lahko gledajo
razparano črevesje
v katerem leze škorpipjon
iz srca prispeli*

*Molk je tako tulil vame
da mi je zmetalo črevesje v akvarij
drobovje se je dalo pticam pozobat
nohti so zapičili usta mimoidočim
da o glavi sploh ne rečem
le oči še gledajo
iz drevesa štrleče*

*Moja vila rojenica je trobenta
in moj vzgojitelj mladih nog
zna vse kar škodi zadušiti
in jaz trobentica znam s polnim
zadušenim rogom v noč tuliti.*

Darja Kniplič

*Razcefrana noč.
Ljubezen tihotapi.
Spodobno ogrnjena noč.
Sobe urejene.
Sredica sobe črv.
Kovač popiva.
Krog blazno vrti.
Pes in kanarček.
Mačka poležava.
Dvorišče razmetano.
Znamenje na dojki.
Marjetica rosí.
Netopir brez zob.
Ni prave besede.
Ni dojenja.
Šestilo darovano.
Vrti se, vrti, blazno.*

PESNICA

OSKAR ROTOVNIK - OKI

s l i k a r

LIKOVNI PORTRET

**Skrivnost
nerazumljivega
v najnovjšem
Rotovnikovem
ciklusu nas
prevzame in
spodbuja naše
zanimanje.**

Oskar Rotovnik - Oki se je rodil v Slovenj Gradcu 10. avgusta 1947 kot prvi od štirih otrok očetu Oskarju Rotovniku in materi Jožefi Hribernik.

Osnovno šolo je obiskoval v 5 km oddaljenem Slovenj Gradcu. Po končani srednji šoli je leta 1969 spoznal Dorotejo Ivančič in se z njo poročil. V zakonu sta se jima rodila hči Polona-Julija in sin Blaž-Oskar.

Do konca leta 1984, ko je naslikal svojo prvo sliko, je delal kot uspešen zasebnik, obrtnik in tako nadaljeval dolgoletno tradicijo svojih staršev. Sedaj živi in dela kot slikar.

Izpoved njegove slikarske duše je v večji meri tematika s sve-topisemsko vsebino, prenesena na slikarsko platno, na klasičen ali abstrakten način. Slikarjev opus zajema oljna dela, risbe in kombinirano tehniko vitražev. Omeniti je potrebno dela večjega formata, ki spominjajo na slikarstvo starih fresk. Svoja dela razstavlja doma in v tujini.

Njegova duhovna rast, življenjska in umetniška pot likovnega ustvarjanja je predstavljena v monografiji in likovnih katalogih.

Slovenj Gradec - koroške Atene (zapis o slikarju Oskarju Rotovniku - Okiju)

Slovenj Gradec - koroške Atene - je v 20. stoletju dal velike likovne umetnike. Nekateri so se tu rodili, drugi pa so se preselili sem in preživeli tu najplodnejša leta svojega življenja. V herojski fazi je bil tu Fran Berneker, v klasični so tu Karel Pečko, Jože Tisnikar in Bogdan Borčič, "helenistično" obdobje je dalo Luka Popiča, Oskarja Rotovnika - Okija, Franca Berh-

tolda, Jožeta Krambergerja, Milana Unkoviča in Antona Repnika (zadnji trije ne živijo v Slovenj Gradcu, so pa močno vezani na ta kulturni krog) in druge. Tukaj se razvojna linja prekine, vendar je spodbudno opaziti, da za njimi stoji mlajši rod ustvarjalcev: Naca Rojnik, Peter Hergold, Sašo Vrabič in drugi. Seveda ne bom trdil, da so odnosi tako preprosti (kompleksnost odnosov akterjev slovenjgraške kulturne scene druge polovice 20. stoletja bi zahtevala podrobnejšo analizo), vendar naj bo za ta uvod takšen površen prikaz dovolj. Zanimivo je, da se je tudi na tem majhnem umetniškem prostoru pokazala razdelitev, ki zaznamuje vso moderno umetnost - razdelitev na figuraliko in abstrakcijo, na ekspresivno in čisto likovno plat, razdelitev na vsebino in formo, od katerih naj ena na sliki prevladuje in zasenči drugo. Ločeno poudarjanje vsebine in forme je značilno za premnoge modernistične umetnike, tudi naše slovenjgraške. V Slovenj Gradcu je živel eden najmočnejših figuralikov 20. stoletja sploh - Jože Tisnikar, sem se je preselil in sedaj ustvarja tukaj eden največjih mojstrov očiščene likovne površine - Bogdan Borčič. Nedvomno sta oba najbolj zaznamovala slovenjgraško likovno dogajanje zadnje četrtine 20. stoletja, likovno rečeno - na eni strani figuralika in na drugi abstraktni likovni problemi. Seveda nobeden od njiju ni povsem opustil drugih potez likovnega ustvarjanja, kot je nedopustno trditi, da je katerikoli od ostalih likovnih umetnikov zapisan samo eni ali drugi smeri. Tisnikar ni nikoli podcenjeval likovnih momentov svojih slik - posebni prosojni modro zeleni odtenki - kot tudi

Oskar Rotovnik - Oki

Borčič ni nikoli skrival svoje vrhunske risbe, vidne predvsem v zgodnejših delih. Med njima nastopa cela paleta nič manj pomembnih umetnikov, ki pa v svojih delih ne kažejo tako mejnih poudarkov, da bi jih lahko označili za atraktorje. Razumljivo je, da nihče, ki se je želel spoprijeti s slikarstvom, do teh dveh horizontov likovnega ustvarjanja ni mogel ostati indifereenten.

Oskar Rotovnik - Oki iz Slovenj Gradca je kot likovni ustvarjalec začel slikati leta 1984. Trdo delo in raziskovalna strast sta ga kmalu pripeljala do vidnih rezultatov. V prvih letih njegova dela zaznamuje ekspresivna figuralika. V zadnji fazi pa se posebej intenzivno ukvarja z osnovnimi likovnimi problemi.

Rdeča barva prevladuje na njegovih novejših slikah in tej barvi posveča tudi največ svoje pozornosti. Iz rdeče mu je uspelo iztisniti kar nekaj nenavadnih in samosvojih odtenkov. Druga prevladujoča lastnost njegovega ustvarjanja je soočenje z židovsko tradicijo. Židovski simboli in njih skrivnostni pomeni zapolnjujejo vsebinsko plat Rotovnikovih slik. Posebna sinteza rdeče barve v premnogh odtenkih z židovsko vsebino je uspešna kombinacija, ki bo gotovo rodila še veliko odličnih slik.

Jernej Kožar

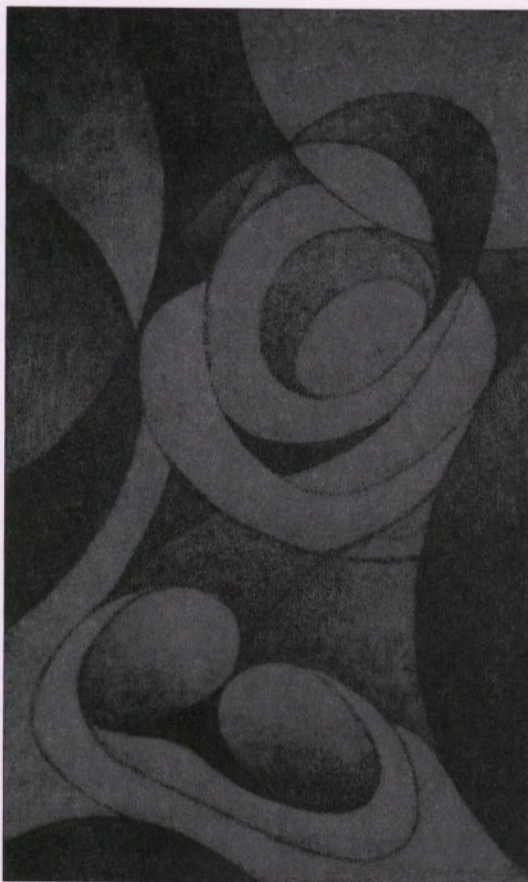
Hvalnica življenju

Današnji čas, v katerem pluralizem individualnih mitologij uspešno spodbuja ponovna rojevanja izjemnih umetniških osebnosti različnih kulturnih sredin, je pogojeval rojstvo likovnega izražanja slikarja Oskarja Rotovnika - Okija.

Omenjenemu je v sedanjem slikarskem trendu uspelo zaobiti kolektivno shemo slikanja in preiti v prostor osebnega intimnega in hkrati tudi izvirnega. Slikarstvo Rotovnika je svojstven fenomen, saj sodi v vrh zanimivih, izvirnih in prepoznavnih umetniških dejanj. Da lahko razumemo slikarsko govorico in tematiko, ki jo predstavljajo slikarska dela Rotovnika, je potrebno poznavanje zgodbe nove, predvsem pa stare zaveze z vsemi njihovimi znaki in simboli. Pri tem me obdaja občutek, da je ravno v tem primeru umetniške ustvarjalnosti zgodba poiskala umetnika ter ga nagovorila do takšne mere, da jo je sprejel za svojo izpoved in s tem naredil na slikarskem platnu zapis skrivnosti na skrivnosten način. To je nadgradil z linijo in barvitostjo, polno notranje svetlobe in globin, vse skupaj spravil v določen okvir, iz katerega dobesedno žarčita navzven nabitost in duhovnost hkrati v tistem pravem klasičnem pomenu.

Oskar Rotovnik - Oki, *Zid žalovanja I*,
olje na platnu, 50 x 75 cm

Oskar Rotovnik - Oki, *Ljubezen*,
olje na platnu, 60 x 100 cm

Kot umetnik slikar že skoraj pozabljene kulture Rotovnik ni potegnil ostre meje med preteklostjo in sedanostjo. Zanj je čas enkratni v zgodovinskih in njegovih tokovih ter v mitskih globinah, kjer je odkril stalnico človeka in tragično usodo življenja.

Na tej osnovi je poskusil uresničiti transzgodovinski dotik z minulimi mitologijami in smislom bivanja. Likovni izraz avtorja je dovršen do obvladovanja slikarskih prvin, kar mu omogoča transplatacijo zgodbe na slikarsko platno.

Okolje, kjer so slikarska dela avtorja predstavljena, izraža slo po življenju in daje občutek izžarevanja slikarjeve energije, katera nas nagovori o celostnem umetniškem doživetju. Pri tem sem dolžan še posebej izpostaviti Rotovnikov rdeči opus z rdečo polnokrvno barvitostjo, katera izžareva sama po sebi čustvo in ima notranje zvonjenje, kar gledalec zazna kot glasbo.

Za zaključek bi želel dodati, da je vsako umetniško delo slikarja Oskarja Rotovnika - Okija nazadnje hvalnica življenju in potrditev ustvarjalnega dejanja kot vrednote, ki osmišlja človekovo bivanje.

Dr. Leo Steiner

LIKOVNI PORTRET

Da lahko razumemo slikarsko govorico in tematiko, ki jo predstavljajo slikarska dela Rotovnika, je potrebno poznavanje zgodbe nove, predvsem pa stare zaveze...

USPEHOV NE MERIM Z DENARJEM

Kramljanje s slikarjem in grafikom

FRANCEM BERHTOLDOM

o likovnem ustvarjanju ter o tem in onem

KULTURA

Že od prvih šolskih klopi me je posebej veselilo risanje in slikanje: čeprav so nekateri sošolci izdelali boljše podobe, me je ta prestiž morda le še bolj podžigal, da sem vztrajal.

Franc Berhtold že trideset let nastopa na slovenjgraški likovni sceni in pomaga širiti njen ugled z iskanjem in uveljavljanjem različnih izraznih možnosti v grafiki, ki ji je posvetil srce in duha v več sto grafičnih listih - od miniaturok do običajnih grafičnih formatov, ki jih še zmore odtisniti na lastnem tiskarskem stroju v svojem ateljeju.

Franc Berhtold se je rodil leta 1945 na Strojni nad Prevaljami, v kraju, od koder je mogoče občudovati nepozabne koroške krajinske vedute, občutiti veličino narave, njene oblike in barve. Po osnovni šoli v domačem kraju je širil svoje znanje na Pedagoški akademiji v Mariboru, kjer je leta 1967 diplomiral in se nato zaposlil na Osnovni šoli v Slovenj Gradcu. Deset let je delal kot likovni pedagog na šoli, zatem pa petnajst kot industrijski oblikovalec v Tovarni meril, kjer se je zaradi zdravstvenih razlogov predčasno upokojil. A novi status mu je sprožil novih ustvarjalnih energij in delovno voljo: ves se je prepustil likovnim vprašanjem, delu v ateljeju (v podaljšku povečanega stanovanja), vse napore je usmeril v ustvarjalnost, čeprav je - to je vsekakor treba povedati - ves čas ljubezen nesebično delil in jo deli z družino - ženo Tatjano in hčerkama Lucijo in Mojco, ki mu srčno stojijo ob strani, ga bodrijo in mu pomagajo oblikovati zbrano delovno ozračje in mirno življenje.

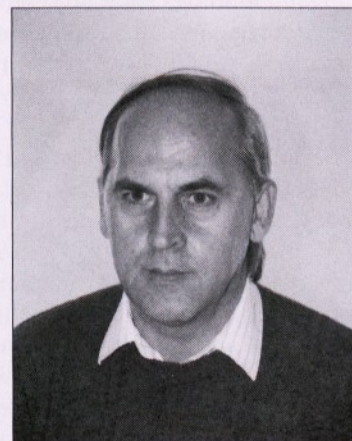
Znanje, ki si ga je pridobil na PA v Mariboru pri odličnem profesorju in slikarju Maksu Kavčiču, pronicljivem pedago-

gu, ki je prepoznal študentovo naravnanoost, talent, ljubezen do likovne umetnosti in se zanj še posebej zavzel, ni zadoščalo, ukaželjnost in volja obvladati in znati več je bila vzgon osvojiti še mnoga spoznanja stroke, pa se je zato izpopolnjeval na seminarjih za grafiko v Nemčiji in na Nizozemskem. Velik vzornik mu je profesor, slikar in grafik Bogdan Borčič, ki mu je pomagal utirati pota na razstave tako doma kot v tujini. Dolga leta je vse do prerane smrti prijateljeval z velikim slovenskim slikarjem Jožetom Tisnikarjem, spoštljivo in iskreno pa občuduje vsestransko delovno energijo in napore slikarja in dolgoletnega neutrudnega ravnatelja Umetnostnega paviljona (danes Galerija likovnih umetnosti) Karla Pečka.

Franc Berhtold je imel precej samostojnih razstav na Koroškem - od Mislinje in Slovenj Gradca do Raven, Dravograda in Radelj, razstavljal je v Celju, Ljubljani, Novi Gorici, na Reki in še kje, na skupinskih razstavah pa na Japonskem, v Belgiji, Španiji, na Poljskem, Kubi, v Zagrebu pa tudi v Slovenj Gradcu, Ljubljani, Novem mestu, Mariboru itd.

Ko je razstavljal v Ljubljani, je prejel enkrat prvo in enkrat drugo nagrado za malo grafiko (1993, 1995), leta 1998 pa mu je Mestna občina Slovenj Gradec podelila Bernekerjevo plaketo za bogat prispevek k likovni podobi mesta in občine.

Marko Košan, umetnostni zgodovinar, vrednoti Berhtoldova likovna prizadevanja ob avtorjevi razstavi v Postojni leta 1994:

Franc Berhtold

"Njegove serije sorazmerno velikih jedkanic, aquatint in mezzotint iz preteklega desetletja, v kombinaciji s celo paletto najraznovrstnejših intervencij grafičnega izraza, denimo reservašem, kažejo v prvi vrsti mojstrsko obvladovanje naštetih tehnik, oplemenitenih s subtilno uporabo zahtevnega večbarvnega tiska.

Kaligrafska natančnost in nežnost Berhtoldove roke se izkaže zlasti v fizično najneposrednejšem načinu suhih igel, ki so med najnovejšimi deli vse pogostejše. Tudi vsebinska odbira prepoznavnih krajinskih motivov je tukaj zato, da služi demonstraciji umetnikove bravurozne tehnične spretnosti."

Srečanje s Francem Berhtoldom - obiskal sem ga na domu: prijazen dom, po stenah visijo številne njegove grafike iz različnih obdobj - me je potrdilo, kako je umetnik ljudsko širok, ljubezniv in šegav in kako z umirjeno odmerjenim dialogom in treznim premislekom vrednoti, recimo, slovenjgraške in slovenske likovne pojave. S ponosom mi je pokazal delavnico oziroma atelje, kjer je vse na svojem mestu, skrbno urejeno, zloženo in razumljivo razčlenjeval postopke nastajanja grafik, našteval in razkazal potreben material, opisal tiskarski postop-

pek in ga praktično demonstriral na preprostem in priročnem stroju, izdelanem iz domačega, celo odpadnega materiala in s spretnostjo domačih rok in znanja in prijateljsko pomočjo: ta naprava zmore odtisniti tudi najzahtevnejše grafične liste.

Grafik in slikar Franc Berhtold je še posebej ponosen nanjo.

- Mladost ponuja pota in križišča, odpira neštevne možnosti in vabi v poklice, obljublja prijetne naloge in postavlja lepe cilje, kakor fatamorgana je - vaša pot v svet likovne ustvarjalnosti?

- Želja, da bi se vrnil na Koroško, se mi je po posredovanju profesorja na pedagoški akademiji, mariborskega kulturnega delavca in slikarja Maksa Kavčiča, uresničila: prišel sem v Slovenj Gradec, mesto, ki je prav tedaj stopalo v razgibano obdobje kulturnega razcveta, se povezalo z Združenimi narodi in v duhu njihovih idealov uveljavljalo kulturno sodelovanje s svetom. Začutil sem ta utrip, osebno mi je bil zelo pri srcu, tu sem spoznaval velike mojstre slovenske, jugoslovanske in evropske likovne umetnosti. Molče in vztrajno so me nagovarjali, naj resneje stopim v ta prostor in vztrajam: čutil sem, da imam nekaj umetniškega ognja in volje. Samo spoznanje je premalo, v tišini in odmaknjenosti ateljeja se moraš spoprijeti s problemi sam - dober nasvet je dobrodošel, a delo moraš od prve do zadnje faze opraviti pošteno in dosledno sam.

Že od prvih šolskih klopi me je posebej veselilo risanje in slikanje: čeprav so nekateri sošolci izdelali boljše podobe, me je ta prestiž morda le še bolj podžigal, da sem vztrajal. Srčno in prepričljivo me je spodbujal - kakor rečno - profesor in likovni pedagog Maks Kavčič, češ delati je treba, le po tej poti prideš do cilja. Utrdil mi je voljo, samozaupanje in ljubezen do likovne

umetnosti.

Slovenci smo bolj grafiki kakor slikarji, posebno nagljenje je to. Grafika mi je vedno bila vzor. Z bratom sva si zamislila tiskarski stroj, morda tudi to čudo ni bilo nepomembno kot spodbuda, Lojze Nabernik, strojni tehnik, domačin, je našel primerne dele in zavaril težko železno ogrodje, namestil valj in prenosno kolesje in pričvrstil vijake: najprej je bil to preprost in enostaven, pozneje pa boljši in sposobnejši tiskarski stroj, tisti tam v ateljeju. Brezhibno deluje, a z njim moraš biti nežen, zmore - recimo, če je treba - sedem ton pritiska in odlične odtise.

Tudi v šolskem razredu sem kot likovni pedagog namenjal več pozornosti grafiki: učencem sem dajal grafične (tudi domače) naloge, a sem moral hodi-

sov itd. In sem ob delu užival. Navadiš se odrekanja - če je tako uresničevanje volje res odrekanje - saj vendar hočem do srčnega cilja, mar ne? Ščasoma postaneš suženj, prijetno je tako suženjstvo. Najprej je morda res bil konjiček, zatem življenjska preokupacija, pride ti v kri, v navado, in še zdaj, ko bi lahko čas organiziral drugače, se ravnam po zdavnaj ustaljenem dnevnem ritmu.

Srečo sem imel, da sem se srečal s profesorjem, odličnim grafikom in dobrosrčnim človekom Bogdanom Borčičem, ki mi je postal vzornik, prijatelj. Tiho so se tkale vezi. Pritegnil me je v svoj krog, spodbujal, svetoval, bil sem učenec in asistent, mu pomagal pri grafičnih tiskarskih delih, ob tem sva veliko kramljala in se pogovarjala o "pomembnih stvareh" v likovni

KULTURA

Navadiš se odrekanja - če je tako uresničevanje volje res odrekanje - saj vendar hočem do srčnega cilja, mar ne?

Franc Berhtold, *Pokrajina V*, barvna suha igla, 1999

ti pred njimi - tedaj smo delali linoreze. Skrivnost dolbenja in učinkov me je še bolj zavezala. Hkrati se je krepila zavest, da je samo šolsko delo premalo, da zmorem napraviti kaj več, da znam. In hočem. Drugi so ob sobotah in nedeljah hiteli na izlete, popotovanja, jaz pa sem šel delat v atelje. Preizkušat in preverjat postopke jedkanja, suhe igle, akvatinte, kvaliteto izjedkanih kovinskih plošč (klišejev), primernost barvnih nanosov, uspešnost in odličnost odti-

umetnosti, slikarstvu in grafiki posebej, veliko sem spraševal, kako se dela to ali ono, spoznaval delovna in ustvarjalna načela. Bogdan Borčič je redno sodeloval na različnih natečajih, domačih in tujih, in dobival priznanja in nagrade. Najprej v tujini! Da, že videno!

Kakor bi se tovrstna zgodovina ponavljala.

Ko sem dozorel v primerljivo kvaliteto, mi je spodbudno svetoval, naj pošljem kaj natečajni žiriji, naj preprosto poizku-

**Moram pa reči,
da sem precejkrat
čutil diskriminacijo,
ker nisem končal
ljubljanske akademije.
A vseeno: tuje žirije
so bile dovolj
nepriustranske.**

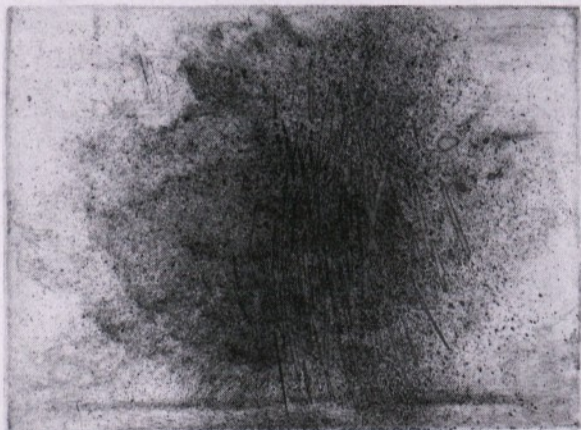
sim, mi pomagal izbrati dela in - z ne preveč velikim upanjem v uspeh - sem prvič pogumno odposlal dokaj zajeten omot: veliko veselje je bilo, ko je prišlo sporočilo, da me je organizator uvrstil na razstavo. Tež-ko je opisati občutje. In že sodelovanje mi je pomenilo veliko priznanje. Moram pa reči, da sem precejkrat čutil diskriminacijo, ker nisem končal ljubljanske akademije. A vseeno: tuje žirije so bile dovolj nepriustranske. Kakšen neuspeh mi je znal greniti ure: morda še zdaj včasih nimam dovolj samozavesti, čeprav vem, da vztrajno delam in da so ustvarjalne faze korektno opravljene. Čutim zadoščenje in verjamem laskavi misli, da je delo pošteno in srčno opravljeno. Vsak se pač bojuje po svoje in prenaša življenja pezo! Vse-

vanja oddaljuje od gole resničnosti in oblikuje svojo, ki izžareva avtorjevo videnje, občutje, senzibilnost. Ne povzemanem ne oblik in ne senc in barv, pač pa opuščam posamezne prvine, poenostavljam, iščem literične podrobnosti, grafični vtis, postavljam razmerja "mojih" barv (rumena, modra, vijoličasta) in se skušam približati tisti podobi, ki sem si jo zamislil. Gre za to, da so postopki dosledni in natančni, potem je učinek pričakovan. Od manjših do večjih listov! Manjši grafični list, če hoče biti dober, mora biti še bolj občutljivo izdelan. Največje čudo in veselje pa je prvi odtis: razkrije se materializirana podoba, ki je dotlej bila le fikcija - nenadoma je tu oprijemljiva potrditev naporov in dela od prve zamisli do konč-

živi z njo, je poetična, lirski, prilaga se mojim občutjem in razpoloženju, skušam ujeti trenutek nežnosti ali boj za življenje ali prijazen odblesek človeške toplote in spoštovanja.

Potem so me navdušile, več, navdihnile školjke, fantastične oblike, njih oklepi, ki skrivajo krhko življenje in ga varujejo. Nastalo je kakšnih trideset sitotiskov in morda nekoliko manj jedkanic oziroma akvatint (barvnih grafik). Cikel so povezovali s srečanjem z Bogdanom Borčičem, a tega vpliva ni bilo - oba je samostojno nagovorilo morje in umetniška senzibilnost se je oglasila pri obeh, vendar obakrat drugače.

Nato so me vznemirili portali in njihovi detajli, najrazličnejša vrata, umetelno obdelana ali preprosta: iz neprijaznega,

Franc Berhtold, Pokrajina IV, barvna jedkanica in suha igla, 1999

Franc Berhtold, Park VIII, barvna jedkanica, 1999

kakor sta mi nagradi, po-deljeni v Ljubljani, pomenili veliko priznanje, spodbudo, natančnejše, mi še pomenita!

- Doživetje motivov, tehtanje oblik in izraznega vtisa, prvi odtis grafičnega lista?

- Seveda, likovnik doživlja svet kot vsakdo drug. Drugačnost je le ta, da intenzivneje zazna in občuti oblike, barve, grafik poteze in njih tonske odtenke, strukturo, ki mu omogoča, da se v postopku obliko-

nega izdelka. No, včasih pa je tudi razočaranje.

Logično, najprej me je vznemirila domača pokrajina, drevesa, kmečke domačije - in realističen odziv. Ko sem ga premagal, sem iskal poenostavitve, stilizacije, se bližal impresionističnim zapisom, iskal barvne možnosti zabrisanih površin in dobil poseben ritem, tudi s kombinacijo različnih oblikovnih zvez in asociacij v soseščini itd. Pokrajina - naša, obmorska, travnata, kamnita - in vse, kar

trdega sveta vstopaš v dom, mir, zasebnost. Različni so portali - enostavni, bogato okrašeni s baročnimi detajli itd. Zdaj poskušam oblikovati po stari tehniki tolčenja kovinskih oziroma bakrenih plošč, delo, material in možnosti so vznemirljive, še posebej izdelava in učinki - barvno mehki in plemeniti so odtisi. Delam, kar me veseli, po intuiciji, po starem so rekli - navdihu. Marsikaj se tudi "sfizi", navsezadnje pa je napaka poučna reč.

Nič novega pod soncem: včasih ti delo steče gladko in hitro, drugič se utrujaš in mučiš. Večja grafika nemalokrat nastaja tudi po mesec dni. Delam dokaj redno, vztrajno, sicer počasi, predvsem pa natančno - nobeni roki, naročila, načrti ali podobni pritiski me ne priganjajo. To je v današnjem divjem tempu poseben privilegij! Delam, ko imam dovolj energije in volje. Čeprav se zdi, da so grafični delovni rituali in napor duhomorni, mukotrpni, to ni res. Jasno, vse početje pa mora biti natančno, dosledno, z veseljem in ljubeznijo opravljeno in polepšano.

Vsekakor: od zamisli do prvega odtisa je potrebo opraviti, recimo, od osem do deset faz, včasih tudi več, vsaka mora biti natančno obdelana, še posebej velja za jedkanice in akvatinte.

pomisli na minevanje.

Veseli pa me, da jih ljudje širokosrčno sprejemajo!

- Mikavnost novih grafičnih tehnik in postopkov, denimo instalacij, računalniških grafik ipd. in vaši odzivi?

- Ne, o njihovi mikavnosti ne razmišljam. Kar preveč je še neodkrita v že znanih tehnikah: tri življenja bi rabil, da bi vse zaobjel in spoznal. Pa najbrž ne bi prišel do konca.

Je pač tako, da vsakdo išče po svoje v skladu z ustvarjalnimi načeli, ki si jih je izoblikoval, in zmožnostmi: nekateri so prispeleli do abstrakcije (imajo zanjo razloge), drugi iščejo v drugo smer. Odlična je primerjava z glasbo. Glasba učinkuje z melodijo in ritmom, lahko je abstraktna, recimo, simfonična glasba. Če jo občutimo kot izpo-

nike - lesorez, jedkanica, suha igla, akvatinta itd. Res je, računalniške zmožnosti so tehnični čudež, vendar pa najbrž tudi ta ne pomeni zadnje besede za vse večne čase.

Slovinci smo imeli in imamo odlične grafike, zdaj tudi računalniške: s temi napravami je mogoče - na primer - izdelati velike formate, recimo, po več kvadratnih metrov, običajni grafični listi so znatno manjši. Vsekakor ta odprtost oziroma dostopnost pomeni nedvomno bogastvo nešteti ustvarjalnih možnosti: te pa uveljavlja vsak čas po svoje, za svoje namene in potrebe. Merilo pa ostaja - trajna kvaliteta. Bodo mislili in vrednotili zanamci enako? Ali drugače?

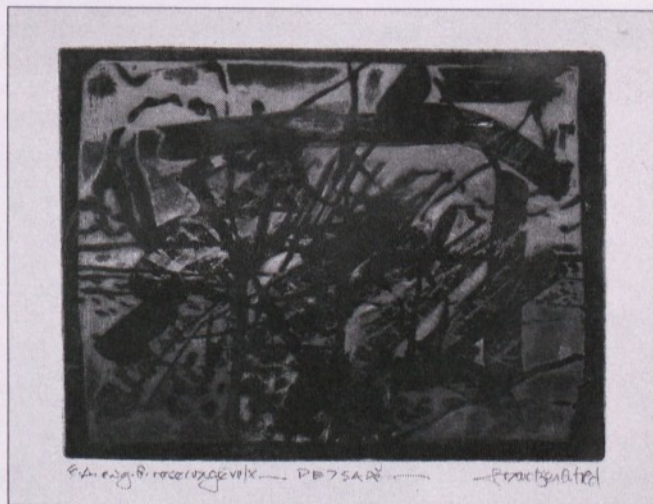
Naj še dodam! Lep poklic je to, lepo delo, težave pa so tako povsod. Hvaležen sem, da imam

KULTURA

Delam dokaj redno, vztrajno, sicer počasi, predvsem pa natančno - nobeni roki, naročila, načrti ali podobni pritiski me ne priganjajo. To je v današnjem divjem tempu poseben privilegij!

Franc Berhtold, *Park III*, barvna jedkanica, 1999

Franc Berhtold, *Pejsaž*, barvni rezervaš, 1999

No, včasih je treba tudi kaj popraviti, uskladiti, recimo, kadar gre za razkošje barvnega odtisa, barvnega zlivanja, preliivanja, prehajanja, ubranosti. Za uspeh ni nepomembno, kakšen je papir, kvaliteta barve, ki se trga ali ne, brisanje, pritisk valja: pač, človek mora imeti delo rad, pa gre in je vse prav.

Res je, da so podobe izraz razpoloženj in občutij od optimizma in svetle liričnosti do - včasih - tudi žalosti, otožnosti, neveselih občutij in epskih

ved, jo živo doživljamo. Lahko ima celo zgodbo, a vse mora biti v skladu z načeli glasbenega ustvarjanja. Če tega ni, izzveneva in izzveni v prazno.

Instalacije so nove reči, to so poskusi, iskanje, nekateri jih pač kot vsako novost preveč povzdigujejo do neba. Čas bo pokazal, kaj je trajno, kaj bo ostalo. Računalniška grafika, seveda, ta ponuja neskončne možnosti. Toda trdno sem prepričan, da temelj ostaja klasika - slikarstvo, kiparstvo, klasične grafične teh-

ta svoj svet, je življenjska tolažba, notranje zadovoljstvo in smisel, razvedrilo, vzgon energije: vesel sem, da znam kaj narediti.

Ne, ne, uspehov pa ne merim z denarjem!

Smisel vzgibov energije, volje, ustvarjalnega nemira in uspehov dela mi pomeni polnost bivanja in vrednoto samo po sebi. Vem, nikoli mi ne bo dolgčas!

Tone Turičnik

BORČIČEVE RISBE

presegajo tehnične omejitve risarskih pravil...

KULTURA

Borčičeve risbe presegajo tehnične omejitve risarskih pravil ter ne upoštevajo prevladujočega duha časa.

Borčičeve risbe nas postavijo v položaj, da moramo pozabiti. Pozabiti na teorijo risbe, na njeno zgodovino, na vse zakonitosti njenega tehničnega oblikovanja, na pravila, ki določajo, kaj je risarski in kaj slikarski izraz, in se preleviti v nedolžnega in nevtralnega gledalca, kot bi šele prvič opazovali, doživljali in sploh vstopali v svet vizualnih zaznav. Samo iz popolne pozabe se lahko uglastimo z občutjem, ki ga nosijo Borčičeve zaključene risarske umetnine.

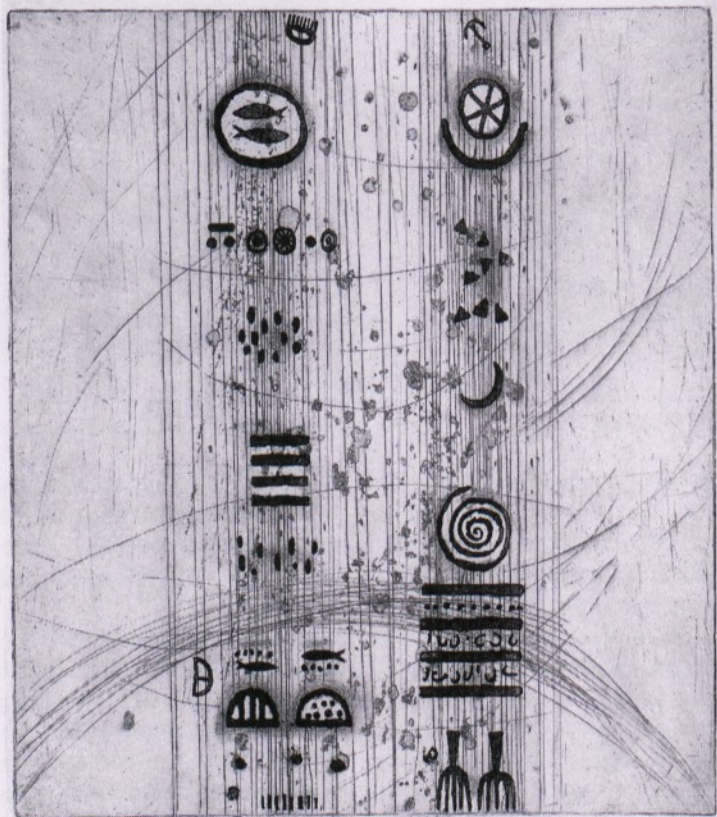
Ne glede na to, da so Borčičeve risbe utelešenje visoko modernističnega abstraktnega

likovnega diskurza, predvsem pod okriljem tistega duhovnega okolja, ki ga je oblikoval minimalizem in ga sprejemamo kot cerebralno umetnost, se polnijo ne samo iz miselnega, pač pa tudi iz čutnega izkustva. V nasprotju z mislijo, da naj bi bila risba nosilka ideje, ki naj bi jo zgoščeno sporočala s pomočjo reduciranih likovnih sredstev, so Borčičeve risbe prav razdajajoče bogate v čutno učinkujočih poljih barvno pootenih površin. Občutljivi prehodi med tonsko rahlo zamaknjenimi oblikami pravih geometrijskih likov, v katere so ujete globoke barve, od sive

in rjave do črne, dražijo optični živec očesa, da drsi med barvnimi prelomi in uživa v komaj zaznavni rahli meji med enim in drugim pravokotnikom.

Barvne sledi oglja ali krede, ki jih umetnik najprej v enakomernih potezah nanese na papir, potem pa se loti obdelovanja površin s prsti, tako da barve gladi, zabriše poteze in zmehta obrise ostrih geometrijskih oblik isto površino celo dvakrat obdela, tako da se po prvem fiksiranju vnovič loti istega predela - se prelevijo na papirju v dragoceno kožo, ki spregovori o želji po dotiku. Vid in tip se vznemirjeno in zadovoljno predajata navidezno dražljajem.

Vendar navidezno spontano iskanje in sestavljanje abstraktnih oblik in zmešana racionalnost geometrije ne izvirata iz umetnikove pozabe zgodovine ter teorije in zatekanja v bežnost čutnih izkustev. Prav nasprotno - nakopičene plasti doživljanja, konkretnih izkušenj večdesetletnega slikarskega dela in udomačenost v tradiciji modernizma so gmota, ki oblikuje slikarjevo podzavest, iz katere se šele, kot iz praspominov, rojevajo popolne, kompleksne umetnine. Borčičeve risbe presegajo tehnične omejitve risarskih pravil ter ne upoštevajo prevladujočega duha časa. O njih lahko govorimo samo kot o samostojnih, visoko pretanjenih in občutljivih likovnih organizmih, ki jim uspeva ohraniti avtonomnost in zadrževati zavest o veličastnosti slikarjeve možnosti, da iz preprostih sledi na ravni podlagi oblikuje zgoščene zapise o svojem občutenju snovnega sveta ter spregovori o svoji abstraktni ideji o njem.

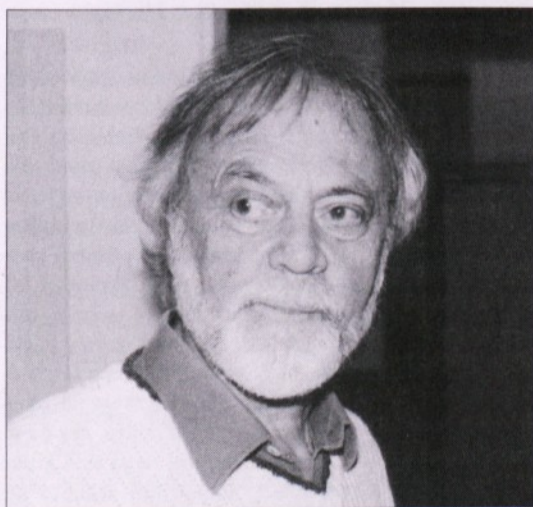
Bogdan Borčić, Ribiško znamenje II, jedkanica in barvna akvatinta, 50 x 50 cm

Nadja Zgonik

BOGDAN BORČIČ

RETROSPEKTIVNA RAZSTAVA GRAFIK

V Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec je bila od 11. junija do 26. septembra 1999 na ogled velika retrospektivna razstava grafik Bogdana Borčiča, na kateri smo si lahko ogledali prek 300 grafičnih listov enega največjih slovenskih grafikov. Ta osrednji študijski projekt Galerije likovnih umetnosti v lanskem letu je predstavil Bogdana Borčiča (rojen leta 1926 v Ljubljani), eminentnega predstavnika ljubljanske grafične šole in gotovo enega najpomembnejših slovenskih grafikov 20. stoletja.

Bogdan Borčič

Razstava se je osredotočila na predstavitev Bogdana Borčiča kot grafika, saj je ta ustvaril enkratni opus grafičnih del - več kot sedemsto grafik. Za ta namen je kustos razstave skupaj z avtorjem izbral nekaj čez tristo listov, ki so adekvatno predstavili kontinuiran tok razvoja Borčičeve grafične podobe. Motivni svet zajema polje figuralnih motivov vezanih na morje prek minimalistične ploskve do najnovejših eksperimentov (poigravanj) s ploščo, barvo in črto. Za popolnejšo predstavitev umetnikovega dela je bilo potrebno za razstavo izbrati tudi nekaj slik in kipov. Kajti Bogdan Borčič ni znan samo kot uspešen grafik, uveljavljen je tudi kot slikar. Nekaj malega pa se je posvečal tudi kiparstvu. Razstavljene grafike so bile torej dopolnjene s slikami in objekti. V nizu sedmih prostorov v t. i. starem delu galerije se je razprostiral opus do poznih sedemdesetih let, ki ga obeležujejo predvsem cikli: Komiška vrata, Kronike, Ribiška znamenja, Školjke, Razmišljanja o školjki in Obale. Zadnji dve desetletji njegovega grafičnega opusa pa sta

bili predstavljeni v veliki dvorani. Čeprav manjšim listom in predvsem grafikam sovražen prostor je uspela postavitev ublažiti tako, da so obiskovalci lahko uživali v prekrasnih podobah, katerih logični tok se nikakor ne konča s poigravanji s ploščo, nadaljuje se z vedno novimi rešitvami in dognanji.

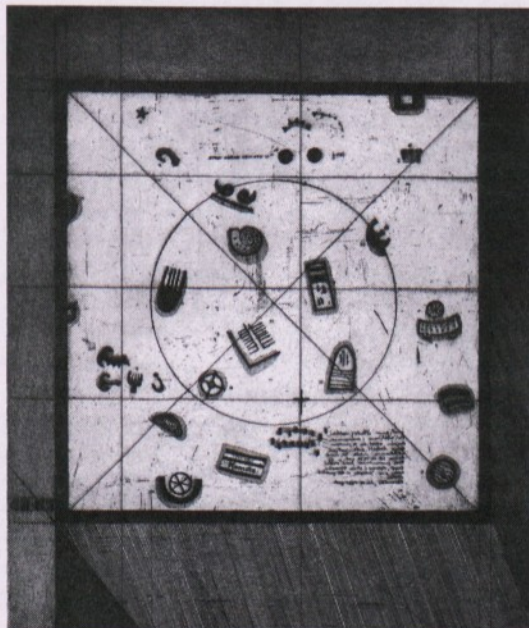
Pričujoča razstava je bila zelo zanimiva tudi s pedagoškega vidika. Borčičeve grafike nam razkrivajo zakonitosti grafičnih tehnik (jedkanice, akvantine in mezzotinte ter njihovih kombinacij), obenem pa so odlična ilustracija procesa nastajanja abstraktne slike. Sprva realistično upodobljena školjka se počasi množi, spreminja v pike, ki postanejo črte, ki se na koncu spremenijo v ploskev. Tako na koncu ostane le abstraktna belo - črna površina.

Za Borčiča grafika ni le ena izmed likovnih tehnik, je življenjski slog, ki zahteva disciplino, tehnološko in raziskovalno vnemo ter angažiranost celotnega intelektualnega potenciala.

V Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec so ob razstavi izdali za naše razmere zelo obsežno publikacijo, ki poleg osrednje študije, reprodukcij in seznama razstav, prinaša tudi katalog vseh Borčičevih grafik.

Publikacija je v celoti na voljo tudi na internetu [<http://www.glu-sg.si/borcic/index.htm>].

Jernej Kožar

Bogdan Borčič, Grafika št. 65, barvna jedkanica, 64 x 50 cm

KULTURA

Za Borčiča grafika ni le ena izmed likovnih tehnik, je življenjski slog, ki zahteva disciplino, tehnološko in raziskovalno vnemo ter angažiranost celotnega intelektualnega potenciala.

BERNEKERJEVA NAGRADA 2000

KULTURA

Naca Rojnik

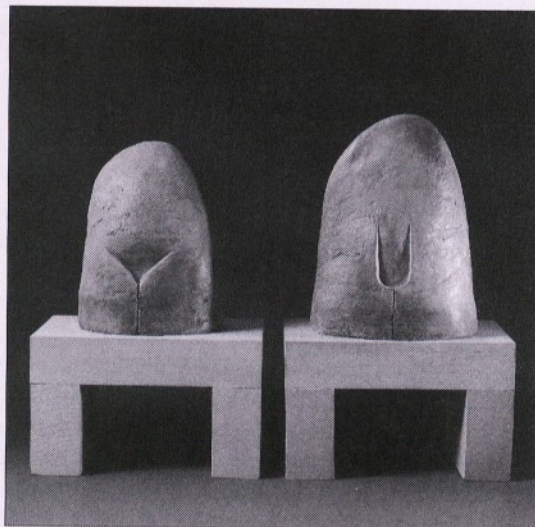
V skladu z javnim razpisom in na predlog Galerije likovnih umetnosti Slovenj Gradec ter Komisije za odlikovanja, nagrade in priznanja je Občinski svet Mestne občine Slovenj Gradec na seji 12. 1. 2000 sklenil, da prejme Bernekerjevo nagrado za leto 2000 **NACA ROJNIK, kiparka iz Podgorja pri Slovenj Gradcu**, za razstavljeni kiparski opus v Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec v letu 1999.

Gospa **Naca Rojnik**, rojena leta 1951 v Ljubljani, je študirala na kiparskem oddelku Akademije za likovno umetnost v Ljubljani pri profesorju Slavku Tihcu, se preselila v občino Slovenj Gradec in živi in ustvarja v Podgorju pri Slovenj Gradcu.

V slovenskem likovnem prostoru je prisotna že več kot dvajset let, uveljavlja pa se tudi v tujini. Doslej se je predstavila na devetih samostojnih (v Slovenj Gradcu, Velenju, Mariboru, na Ravnah, v Libučah in Millstadtu) in petnajstih skupinskih razstavah (Slovenj Gradec, Maribor, Ljubljana, Celje, Kranj itd.) in doživela laskave ocene in priznanja. Še posebej je vzbudila velik odmev lanska razstava v Galeriji likovnih umetnosti, in kot poudarjajo njeni organizatorji, je projekt "bil v slovenskem likovnem prostoru eden najzanimivejših ambietalnih postavitev v letu 1999". Posebnost razstave je ta, da so večja, monumentalna dela bila razstavljena v slovenjgraški galeriji, male skulpture in portreti pa istočano v galeriji Falke v Libučah s poudarkom tvornega kulturnega sodelovanja med ustanovama in pokrajinama oziroma državama. Letos bodo razstavo postavili še v Ljubljani, Mariboru in Celju, kar potrjuje veliko nagnjenost in zanimanje slovenskih galerijskih ustanov za kiparske izrazne in slogovne značilnosti ter njeno avtorsko postavitev.

V katalogu, ki je pospremil in dokumentiral razstavo, je umetnostni zgodovinar Marko Košan razčlenil kiparkin ustvarjalni svet in izraz in med drugim poudaril:

"Vsekakor se Naca Rojnik raje kot s koncepti ukvarja z oblikami. Neizmerno več ji je do tega, da umetnost ustvarja v neposrednem dotiku z rokami, kot da o njej samo razmišlja. Brez zadržka bi zato lahko rekli, da je njen odnos do oblikovanja skulpturalnega volumna povsem klasičen, le napolnjen je z novim netradicionalističnim dojetjem statusa kiparskega objekta in njegove dejavne vloge pri nagovoru gledalca. Njeni kipi so kot zelo osebna revalorizacija klasične obrti, ki se uresničuje v plodovih zadovoljstva pri delu z rokami. (...) Pri tem pa je njeno ustvarjanje prefinjeno, kar konec koncev pomeni isto kot poglobljeno in resno, in to se odraža tudi v modri, odrešilni meri relativnosti pri vseh uporabljenih skrajnostih."

Naca Rojnik, *Mali par I*, žgana glina, 33 x 22,5 x 13 cm
Mali par II, žgana glina, 37 x 22,5 x 13 cm

Kiparka Naca Rojnik razrešuje vprašanja odnosov v trikotu "telo-prostor-površina v pomenu medsebojnega učinkovanja posameznih elementov znotraj morfologije likovne stvaritve", kakor doumeva kiparkin odnos do kiparskih prvin njenega dela Milena Zlatar, umetnostna zgodovinarica in ravnateljica Galerije likovnih umetnosti, in posebej poudarja, češ tudi manjše figure oziroma skulpture so monumentalne in "so polne notranje napetosti, tekstura površine pa je (...) obdelana na slikarski način (...) in takšen način je značilen tudi za njene skulpture monumentalnega formata". Še izraziteje pa izpostavlja pomen avtorske postavitve razstave, češ da je ta "dosegla izjemne učinke, o katerih sanja vsak kipar - spoprijeti se s prostorom, konkurirati arhitektom, pri tem pa subtilno in sublimno ustvariti površino in zgodbo, ki se bo konzumenta tega prostora - gledalca - dotaknila na slikarski in poetičen način."

Ob velikem in odmevnem uspehu razstave pa ne smemo pozabiti, da je gospa Naca Rojnik umetniško oblikovala tudi nekatere za posebne namene uporabne predmete, med njimi izvornik oz. osnutek za odlitke bronastih Bernekerjevih plaket in grb mestne občine Slovenj Gradec in še nekatere druge. Subtilno podoživeto je ustvarila kip *Žalujoči materi*, umetniško delo, ki ga je Mestna občina Slovenj Gradec postavila v spomin na padle domačine v slovenski osamosvojitveni vojni leta 1991. Bronasti kip v podobi doprsja je postavljen v atriju Upravne enote Slovenj Gradec.

Na povabilo veleposlaništva Republike Avstrije v Ljubljani pripravlja oziroma ustvarja za javni spomenik v mestu St. Ulrich pri Steyerju podoben umetniški kip: to mesto se kakor Slovenj Gradec ponaša z mirovnimi prizadevanji. Spomenik naj bi odkrili že v mesecu maju.

Bernekerjeva nagrada, poimenovana po pionirju modernega slovenskega kiparstva in našem domačinu, naj kiparki Naci Rojnik pomeni izraz spoštovanja njene ustvarjalnosti in odkrivanja novih ustvarjalnih poti v slovenski likovni tvornosti.

BERNEKERJEVE PLAKETE 2000

KULTURA

V skladu z javnim razpisom in na temelju predloga Komisije za odlikovanja, nagrade in priznanja je Občinski svet Mestne občine Slovenj Gradec na seji 12. 1. 2000 sklenil, da prejmejo Bernekerjeve plakete za leto 2000:

- Aleksander HUDEJ iz Spodnjega Razborja za vsestransko organizacijsko delo v ljubiteljski kulturi (predlagatelj Primestna vaška skupnost Razbor)

- Jože JEŠOVNIK iz Slovenj Gradca za dolgoletno ljubiteljsko kiparsko oblikovanje (mestni odbor SDS Slovenj Gradec)

- Frančišek KOTNIK z Vrh pri Slovenj Gradcu za dolgoletno in zgledno delovanje v selskem pevskem zboru (predlagatelj Primestna vaška skupnost Sele-Vrhe)

- Jože MIRKAC ml. iz Šmiklavža za poustvarjalna in organizacijska prizadevanja v ljubiteljski kulturni dejavnosti (predlagatelj Primestna vaška skupnost Šmikavž)

- Moški pevski zbor Šmartno pri Slovenj Gradcu za 20-letno zgledno in tvorno kulturno delovanje v kraju in občini (predlagatelj Primestna vaška skupnost Šmartno pri Slovenj Gradcu)

Gospod Aleksander HUDEJ,

delavec v tovarni Gorenje v Velenju, se že od šolskih let - v osnovno šolo je hodil v Razborju - dejavno in uspešno vključuje v ljubiteljska kulturna prizadevanja v kraju. S prijatelji je uspel oživiti in razgibati kulturni utrip, najprej z ustanovitvijo igralske skupine v Razborju; v domačem kraju in soseščini je bilo naklonjeno sprejeto njeno ljubiteljsko gledališko poustvarjanje. Občinstvo je navdušeno sprejelo njen lahkotni in komedijski program in tega dovolj kvalitetno izvedbo. Tudi ustanovitev pevskega zbora je pomenila uresničitev enega izmed temeljnih kamnov kulturnega napredka.

Gospod Aleksander HUDEJ je veselje do petja združil še z drugimi ljubitelji v domačem pevskem zboru, ki je redno programsko bogatil krajevne proslave in prireditve.

Pred dobrimi 20-imi leti je gospod Hudej prevzel predsedništvo Kulturnega društva Razbor, ga uspešno vodil več let, skupaj z upravnim odborom zasnoval program kulturnih prireditev na Podvajskih Ravnah oziroma Podvajskovi ravnici v Spodnjem Razborju, v izredno lepem naravnem okolju. Kot najodmevnejša in najbolj priljubljena vsakoletna tekmovalna prireditev se je uveljavila Godci samouki igrajo in pojejo, srečanje, ki družijo ljudske godce in naklonjenost občinstva in dodaja poseben delež k ohranjanju izvirne ljudske glasbene tvornosti tudi v

današnjem času.

Posebej velja poudariti, da gospod Aleksander HUDEJ organizacijsko prizadevno in vsestransko pomaga tudi pri prireditvah, ki jih organizirata Primestna vaška skupnost Podgorje oziroma Razbor: največkrat so to priprave proslav in krajevnih srečanj. Ta trud tako predstavlja nemajhen delež v oblikovanju kulturnega in splošnega družabnega utripa v obeh krajih.

Bernekerjeva plaketa bodi potrditev teh prizadevanj in spodbuda za nove načrte in dosežke.

Gospod Jože JEŠOVNIK,

rojen leta 1926 v Starem trgu pri Slovenj Gradcu, se je kot prisilni mobiliziranec nemške vojske vrnil domov invaliden, se pred več kot petdesetimi leti zaposlil v tedanjem Elektru Slovenj Gradec in tam delal do upokojitve. Ob poklicnem delu je ves čas pomalem slikal, tudi na steklo, poslikaval krožnike in skodelice, lepil razbito posodo v domišljajske figure in predmete, k čemur se znova in znova vrača.

Posebej pa je vzljubil les, njegove posebne, skripenčene in nenavadne naravne in umetne oblike, ki jih je prepoznaval in domišljajsko obdelal z dodajanjem ali odzemanjem ter tako izoblikoval domala pravljичno-umišljeni figurativni in živalski svet. Trajni izraz tega oblikovanja predstavlja nekakšna "forma viva" okrog njegovega doma v Slovenj Gradcu. Nekatere skulpture lepšajo tudi domove in dopustniške hišice znancev in prijateljev. Turistično društvo Slovenj Gradec mu je pred nekaj leti podelilo zlato plaketo za vzorno urejeno in z galerijo nenavadno oblikovanih lesenih kipov oplemeniteno bivanjsko okolje.

Gospod Jože Ješovnik je manjše skulpture, fantazijske figure in okrasne predmete, zlepljene iz črepinj, in poslikave na steklu doslej predstavil na različnih srečanjih tako v podjetju Elektro, kjer je bil zaposlen, kot na predstavitvah ročnih del in njih delovnih postopkov, in to v Slovenj Gradcu, Podgorju in Starem trgu. Najobsežnejša pa je bila pregledna razstava v Črni na Koroškem, vzbudila je nemalo pozornosti in pomenila dokončen avtorjev vstop v koroški likovni prostor.

Spomladi bo gospod Jože Ješovnik razstavil svoja izbrana dela tudi v avli Splošne bolnišnice v Slovenj Gradcu in se tako prvič javno predstavil slovenjgraškemu likovnemu občinstvu.

Gospod Frančišek KOTNIK,

rojen leta 1927 na Vrhah pri Slovenj Gradcu, že od osnovnošolskih let vsestransko dejavno in prizadevno deluje v družbenem življenju domačega kraja,

največ naporov in delavnosti pa posveča kulturnemu prizadevanju kot pevec v selskem zboru, in to že od njegove ustanovitve naprej pred domala petintridesetimi leti, zboru, ki mu tudi predseduje.

Iz želje po pevski dejavnosti se je naprej rodil selški oktet, ki je kmalu prerasel v moški pevski zbor, ta pa se je pozneje preimenoval v Moški pevski zbor Ksaverja Meška Sele. Nedvomno sodi med najstarejše pevske skupine v naši občini.

Zbor, v katerem neutrudno deluje in kot najstarejši član prepeva tudi gospod Frančišek Kotnik, posveča posebno skrb izboru in izvedbam slovenskih ljudskih pesmi, izjemno občuteno pa mu zazveni otožna in globoko doživeta koroška pesem, torej naših babic in dedov žalosti ali veselja pesem, ki ji s solo vložki daje poln in nepozaben zven in pečat prav - Frančišek Kotnik. Na Selah si ni mogoče zamisliti nobene kulturne ali druge prireditve, na kateri ne bi nastopil domači zbor, pa tudi v bližnji okolici ne: tako Moški pevski zbor Sele že več desetletij predstavlja nepogrešljiv delež pri ustvarjanju živahnega kulturnega utripa na Selah in njihove identitete.

Ljubezen do petja in kulturnega dela gospoda Frančiška Kotnika je neločljivi del dosežkov zbora, vpetega v krajevna kulturna hotenja, osebno pa potrditev, kako je ljubiteljsko tovrstno delovanje vredno naporov tako za osebno zadovoljstvo kakor čast in ugled domačega kraja in širše skupnosti.

Gospod Jože MIRKAC ml.

je bil že kot osnovnošolec član podgorske folklorne skupine, ki jo je uspešno vodila gospa Anica Meh. V mladeniških letih ga je navdušilo ljubiteljsko gledališče, pridružil se je dramski skupini v Šmiklavžu, številni liki, ki jih je izoblikoval, tako resni kakor komedijski, ostajajo nepozabni. Najizvirnejše so bile upodobitve posameznih smešnih nosilcev igre ali nasprotnih igr v skečih. Mnoga krajša zabavna dramska besedila je napisal sam z razvidnimi namigi na krajevne dogodke in ljudske posebnosti, občinstvo jih je sprejelo kot nevsiljiva, nežaljiva, poučna in sproščeno zabavna.

Drugo poustvarjalno področje, ki mu je namenil srce gospod Jože Mirkac, je petje: prepeval je v več pevskih zborih in še prepeva. Najljubše so mu stare ljudske pesmi, še posebej zabavljive in šaljive. Vestno jih tudi zbira. Redno sodeluje pri pripravah za izvedbo starih običajev, kot so koledovanja in svatbe; nepogrešljiv je njegov organizacijski delež tudi pri drugih krajevnih prireditvah. Za skupino Fantje z Graške gore, katere stalni član je, piše besedila: ansambel skrbno pripravlja najboljši izbor uspešnic za kaseto, ki naj bi izšla še letos.

Kot organist prizadevno vodi cerkveni zbor, v prijateljski družbi pa sproščeno zapoje in zaigra na harmoniko za veselo razpoloženje in dobro voljo.

Gospod Jože Mirkac ml. je med najprizadenejšimi organizatorji vsakoletnega Grajskega piknika ob

razvalinah gradu Vodriž ter glavni pobudnik, soorganizator in vodja kulturne prireditve Z dobro voljo v našo vas: ta privablja vsako leto v Šmiklavž vse več kraju in prireditvi naklonjenih prijateljev.

MOŠKI PEVSKI ZBOR ŠMARTNO

deluje kot sekcija Kulturnega društva Šmartno že dvajset let: ustanovil ga je takratni in sedanji zborovodja Janez Kolerič. Najprej je bil to zbor domačega gasilskega društva, pred desetimi leti pa se je preimenoval v Moški pevski zbor Šmartno. Zbor občuteno prepeva predvsem ljudske pesmi, vse bolj pa dopolnjuje program z zahtevnejšimi umetnimi pesmi različnih stilskih obdobij. Pod strokovnim vodstvom profesorice Dragice Žvar in neutrudnim zborovodjem Janezom Koleričem kvalitetno vztrajno napreduje, kar potrjuje skladna in enotna ubranost zborovskega tona in harmonije, vse razvidnejša kakovost in uspešno nastopanje.

Moški pevski zbor Šmartno

Zbor je v dvajsetih letih redno sodeloval na krajevnih kulturnih prireditvah, proslavah ob državnih praznikih, drugih slovesnostih in društvenih jubilejih, prirejal samostojne koncerte ali sokoncerte, prepeval ob različnih priložnostih v drugih krajih občine, bil pobudnik I. srečanja gasilskih zborov iz Slovenije v Šmartnu, redno sodeloval na občinskih pevskih revijah, nazadnje pa tudi na meddržavnem srečanju pevskih zborov Od Pliberka do Traberka v Avstriji.

Pred osmimi leti je bila zelo odmevna turneja po Češkem in Slovaškem skupaj z Dekliškim zborom Šmartno. Pomembno je programsko obogatil vse kulturne sporede 12. kongresa Gasilske zveze Slovenije v Slovenj Gradcu in doživel številne pohvale in priznanja, v zadnjem desetletju pa redno sodeluje na tradicionalnih srečanjih pevskih zborov Koroška poje in dobrodelnih koncertih.

Letošnjo dvajsetletnico načrtuje oznamenovati s številnimi koncerti oziroma sodelovanjem na drugih prireditvah tako v Šmartnu kakor v vseh večjih krajih Mislinjske doline.

Bernekerjeva plaketa bodi priznanje plemenito opravljenemu delu in spodbuda za v prihodnje.

BESEDA OB PREŠERNOVEM DNEVU

Nagovor predsednika Pihalnega orkestra Slovenj Gradec, Rudija Verovnika, na občinski proslavi slovenskega kulturnega praznika

Iz gimnazijskih let so mi v spominu ostale profesorjeve besede: Kar je Angležem Shakespeare, Franzozom Racine, Italijanom Dante, Nemcem Goethe, Rusom Puškin, Poljakom Mickiewicz, to je Slovincem dr. France Prešeren.

S Prešernom, s kulturo in znanostjo sodimo Slovenci tudi med velike narode. Prešeren je osrednja osebnost v naši literaturi, nacionalni in politični zgodovini.

Prešernova Zdravljica je himna slovenskega kulturnega praznika in je postala tudi slovenska državna himna. Je pesem o ljubezni in domovini, o slovenskem narodu in slovenskem jeziku, o svobodi in razumevanju med narodi.

8. februar, dan smrti velikega pesnika, smo Slovenci prvič praznovali kot kulturni praznik leta 1944 v Črnomlju.

Lanskega februarja, po Prešernovem prazniku, smo v Koroškem tedniku prebrali: "Čudni smo Slovenci. Za praznik smo si izbrali namesto prvega zadnji dan življenja pesnika, ki mu za življenja ni bilo nerodno kovati verze v domačem, materinem jeziku."

Akademik Josip Vidmar je tako pomisel zavrnil z besedami: "Mene to ne moti. Takrat se je njegovo delo zaključilo in to je dan, ki ga je treba proslavljati, ne pa takrat, ko si nič." Proslavljamo torej pesnikovo delo.

Pred dobrimi sto leti je ljubljanski župan Ivan Hribar razpisal natečaj za Prešernov spomenik. Odzvalo se je šest kiparjev, med njimi tudi slovenjgraški Franc Berneker.

Prvo nagrado je prejel kipar Ivan Zajc.

Vendar so spomenik, poleg Prešerna ga sestavljajo še pesniška muza in reliefa Slovo Črtomira in Bogomile in Ribič, veliko kritizirali, večji del opazk pa je bil v prid kiparju Francu Bernekerju, ki je prejel častno priznanje.

Ob dnevu kulturnega praznika slovenskega naroda podeljuje država od leta 1947 Prešernovo nagrado, slovenjgraška mestna občina pa Bernekerjevo nagrado in plakete od leta 1975. Ob 25-letnici Bernekerjeve nagrade bo nocoj ta podeljena naši akademski kiparki.

Moč osvobodilnega boja med 2. svetovno vojno je potrjevala Prešernova brigada. Prva ilustrirana Prešernova Zdravljica je izšla leta 1944, ob stoletnici njenega nastanka. Med vojno vihro so nastale številne upodobitve pesnika Prešerna. Po vojni ga častimo doma in v zamejstvu in po deželah vsega sveta, kjer žive Slovenci.

Njegovo delo je preživelo vse "viharje jezne mrzle domačije", preživelo "očetov razprtije".

Ob Prešernovem prazniku potrjujejo proslave, da smo Slovenci kulturni praznik vzeli zares, kot dneve samostojnosti in državnosti.

Mislinjska dolina večkrat na leto poje Zdravljico. V mestni občini zgljedno deluje 16 kulturnih društev,

poje in tekmuje 18 odraslih in 10 šolskih zborov, dramske, likovne, folklorne in druge skupine dokazujejo svojo veljavo. Nova knjiga je tudi kulturni dogodek.

Lanski Bernekerjev nagrajenec, slovenjgraški pihalni orkester, ki ga nocoj zastopam, je v zadnjem desetletju dosegel velik napredek in izredne uspehe. Pred 15. leti je tekmoval v 3. kakovostni skupini slovenskih godb in prejel zlato plaketo. Tudi v 2. skupini je dosegel najvišje mesto in napredoval v prvo. In v tej zahtevni skupini je lani dosegel zlato plaketo in odslej nastopa v najvišji koncertni skupini.

Naš pihalni orkester se je tako pridružil najboljšim tovrstnim orkestrom v državi.

Njegovi nastopi so odmevni tudi v tujini. Lansko jesen je zastopal Slovenijo v Avstriji in navdušil dunajsko občinstvo. Poudariti kaže, da vidni uspehi pihalnega orkestra temeljijo na tradiciji in znanju, vztrajnem in zavzetem delu, volji, kakovosti in konkurenčnosti.

Taki in podobni kriteriji prevladujejo tudi v gospodarski in poslovni politiki. Kot predstavnik gospodarstva z zadovoljstvom trdim, da so naša podjetja dosegla vrhunske blagovne znamke in se v evropskem tržnem prostoru uspešno uveljavljajo potrjujejo kljub neizprosnosti in veliki konkurenci. Slovenj Gradec, mesto glasnik miru, je z mednarodnimi likovnimi razstavami postal prepoznaven tudi v evropskem prostoru.

Ob tej priložnosti naj poudarim, da gospodarstvo in posamezniki z naklonjenostjo podpirajo kulturne dejavnosti v mestni občini.

Prof. Andrej Makuc, Bernekerjev nagrajenec, je predlani v govoru med drugim dejal: "Takšnega pozitivnega naboja so sposobna le okolja, kjer uspevata drug z drugim hkrati sedeti za isto mizo gospodarstvo in kultura, zakaj strašna pomota je verjeti, da je za umetnost že dovolj ali ji celo priteče biti v časopisni papir ovita cvetoča krizantema."

Ob tem, kaj pa je kulture treba bilo, si zdaj v marsikaterimi občini belijo glave, ko bo največja skrb za kulturo občanov prešla na pleča in odgovornost občinskih mož in župana. V skrbeh smo tudi mi, saj imamo v mestu pomembni kulturni instituciji: Galerijo likovnih umetnosti in Koroški pokrajinski muzej; obe sta regionalnega pomena. Odnos do prijaznega bivalnega in delovnega okolja je tudi kulturno vprašanje. V teh okoliščinah lahko razmišljamo še o politični kulturi in moralnih vrednotah. Dr. Matjaž Kmecl je nekje zapisal: "Če ti zmanjka soli ali kruha ali še kaj, si vse to lahko sposodiš pri sosedih, etike in medsebojnih pristnih odnosov pa si ni mogoče izposoditi."

Letos bo minilo 200 let od rojstva velikega pesnika, zato bosta kultura in umetnost še posebej živela s Prešernom. Prešeren in Prešernove Poezije so nekakšna biblija, simbol slovenstva; zato je prav, da Prešernove Poezije najdejo prostor v vsakem našem domu.

KULTURA

Če ti zmanjka soli ali kruha ali še kaj, si vse to lahko sposodiš pri sosedih, etike in medsebojnih pristnih odnosov pa si ni mogoče izposoditi.

DA BI DRUŠTVO ZAŽIVELO KOT CELOTA

Pogovor s Heleno Dreu, dosedanjo predsednico KUD Slovenj Gradec

KULTURA

Kulturno mesto, kot je Slovenj Gradec, si zasluži in tudi potrebuje uspešno kulturno društvo, ki bi pokrivalo različne dejavnosti ljubiteljske kulture.

V pogovoru s Heleno Dreu smo se, po predaji predsedniške funkcije na rednem občnem zboru Kulturnega društva Slovenj Gradec, dotaknili zanimivih in aktualnih vprašanj, ki zadevajo kulturno društvo, delovanje v ljubiteljski in kulturi nasploh. Helena Dreu je predsedovala društvu štiri leta in pol, v razgibanem obdobju, v katerem smo doživeli reorganizacijo kulturne politike in financiranja ljubiteljske kulture, spremembo statuta društva... kar je prineslo veliko dodatnega, pravzaprav birokratskega dela.

Nam lahko na kratko, kljub temu, da to pravzaprav niso več novosti, predstavite pridobitve in spremembe.

- Moja funkcija je trajala natančno štiri leta in sedem mesecev, kar je en dveletni mandat po starem Statutu in še polovico mandata, ki po novem statutu traja štiri leta. Drugi mandat sem po dogovoru prevzela le polovično - za dve leti. Seveda se je nabralo še sedem mesecev za dobro mero, ko smo iskali kandidata za novega predsednika.

V novem Statutu kulturnega društva Slovenj Gradec je natančneje opredeljeno poslovanje in delovanje društva kot pravne osebe: pridobivanje sponzorskih in donatorskih sredstev, način včlanjanja in obveznosti članov, organi... Naj omenim, da je z novim statutom uveden nov organ - častno razodišče.

Čeprav to niso več novosti, pa ugotavljam, da celo člani društva slabo poznajo Statut in iz njega izhajajoče pravice ter obveznosti. Na občnem zboru sem predlagala, da skupine članice društva čim prej predelajo

ta dokument in se seznanijo z vsemi podrobnostmi, ker bo le tako mogoče delovati v skladu s statutom in ne nazadnje tudi z zakoni, ki urejajo področje ljubiteljske kulture. Ne moremo se iti nekaj... takole... po domače. Še posebej, če so pravila igre zapisana in sprejeta.

Večina članov kulturnega društva se bo verjetno strinjala s trditvijo, da je dosedanja predsednica z vso zavzetostjo, odgovornostjo in doslednostjo opravljala svojo nalogo. V preteklem obdobju "suhih let" predsednikom ni uspelo sklicati niti rednih sestankov izvršnega odbora. V čem je po vašem mnenju bistvo problema, da kulturno društvo s tako težavo najde človeka, ki bi opravljal predsedniško funkcijo?

- Na videz enostavna funkcija... Vendar to delo, kot vsako, ki ga človek prevzame s polno odgovornostjo, zahteva veliko truda, časa, dogovarjanj...

Pogosto tega truda ni niti posebej opaziti oziroma so rezultati neprimerljivi z, recimo, da bo bolj slikovito, uspehi skupine. To je delo v ozadju, neopazno, čeprav ne gre zanemariti dejstva, da je predsednik edina pravno odgovorna oseba v društvu. Slišati je birokratsko, vendar je za dobro delovanje neke večje organizirane skupine potreben red, pravni in finančni ter disciplina ali pa bonton, če hočete, v delovanju in medsebojnih odnosih. In dobro je tudi vedeti, da so vse prošnje za sponzorska in donatorska sredstva brez podpisa predsednika in pečata društva pravno neveljavne.

Tako pomanjkljive dopise lahko vsako, še tako kulturi nalonjeno podjetje, mirne duše vrže v smeti... Skratka, treba se je držati pravil in reda. Novemu

Helena Dreu

predsedniku društva želim uspešno delo, dobro sodelovanje s člani in čim manj težav pri opravljanju dolžnosti.

Smisel društva kot celote je povezovanje skupin in njihovih članov, vendar je nekaj časa obstajalo paradoksalno stanje - skupine so delovale, društvo pa kot da ga ni bilo. Kako v tem smislu ocenjujete delovanje društva v zadnjem obdobju? Kakšna je vloga predsednika?

- Ob prihodu v društvo sem veliko energije in truda vložila v povezovanje skupin, čeprav naj bi bila pripadnost društvu v zavesti članov. Skupaj z izvršnim odborom sem si prizadevala, da bi Kulturno društvo Slovenj Gradec tudi navzven zaživeło kot celota, da bi bilo prepoznavno. Velikokrat sem opozorila, da so skupine kot članice društva dolžne nastopati pod "skupno zastavo", se javnosti predstaviti pod društvenim imenom ter afirmirati tako sebe kot društvo. Predsednik tega sam ne more doseči, njegova naloga je delovanje na nivoju društva kot celote in povezo-

vanje skupin. Poleg operativnega dela v društvu, pri organizaciji posameznih akcij društva pomaga pri reševanju problemov, finančnih, organizacijskih... Predsednik skrbi za pravno delovanje društva in ga afirmira v kraju delovanja.

Kulturno mesto, kot je Slovenj Gradec, si zasluži in tudi potrebuje uspešno kulturno društvo, ki bi pokrivalo različne dejavnosti ljubiteljske kulture.

Kulturno društvo Slovenj Gradec, tako kot je to naravno, doživlja vzpone in padce, skupine, ki delujejo, so bolj uspešne, manj uspešne... nekatere se društvu pridružijo, druge prenehajo z delovanjem. Nekateri mirujejo. Kako je to urejeno v KUD Slovenj Gradec, kako je z evidenco aktivnosti?

- V obdobju, o katerem se pogovarjava, je kar nekaj skupin žal prenehalo z delovanjem. MePZ Hugo Wolf se je poslovil, ker kljub veliki želji, da bi še prepevali, niso našli zborovodje, pa čeprav so se zelo trudili. Big Band je prenehel z delom zaradi finančnih težav. Naslednji primer je komorni zbor Carinthia Cantat, ki je izstopil iz Kulturnega društva Slovenj Gradec in deluje kot samostojno društvo. Skupine in posamezniki se v društvo prostovoljno včlanijo s pristopno izjavo. Trenutno v njem aktivno delujejo: Literarni klub, UŽPZ Jelka, Oktet Lesna in glasbeni zasedbi Abadon ter Ex animo. Skupina Jazoo pa sicer nastopa in deluje, vendar je povezava z društvom bolj ohlapna.

Skupine o svojem delu podajo letno poročilo, se razume, pisno. Po urejenosti evidence poslovanja in aktivnosti izstopa skupina Abadon, katere predstavnik je basist Borut Šmon, ki ureja dokumentacijo z vso skrbnostjo in odgovornostjo.

Iz letnih poročil črpamo gradivo tudi za kroniko društva, ki jo piše predsednik in so tudi

zategadelj poročila skupin o njihovem delu pomemben vir podatkov. Za zgodovinski spomin je najbolje, da so dejstva zapisana; tega se, kot vidim, zavedate tudi pri Odsevanjih.

Sredstva za ljubiteljsko kulturo iz državnega proračuna so pičlo odmerjena. Videti je, da (se) država resno igra predvsem s karto "ljubiteljska". Kako je s financiranjem aktivnosti? Kako Zveza kulturnih društev spremlja delovanje? So uspešne, aktivne skupine deležne izdatnejše pomoči za svoje kulturno delovanje?

- Redna dotacija je res že nekaj let enaka, ne glede na obseg kulturne dejavnosti, zato Zveza kulturnih društev včasih pomaga tudi z dodatnimi sredstvi, predvsem pri zahtevnejših projektih. Mnogo finančnih zagat rešujejo skupine s sponzorstvi, pri tem so ene bolj, druge pa manj uspešne. Žal pa večjih projektov skupine še vedno ne načrtujejo dovolj skrbno, da bi jih lahko pravočasno prijave Skladu za ljubiteljske kulturne dejavnosti Slovenije in tako konkurirale za sredstva s tega naslova. Finančni problemi v kulturi so že dolgo nekaj samo po sebi umevnega, kar pa, žal, krni in hromi aktivnosti ljubiteljskih kulturnih delavcev, ki pa so kljub omenjenemu stanju pomemben dejavnik slovenskega kulturnega življenja.

Na občnem zboru društva smo razdrli tudi debato o Odsevanjih, videti je bilo, da soizdajatelji ne ocenjujejo enako niti nivoja niti namena naše revije za leposlovje in kulturo.

Odsevanja so ob prizadevanju uredniškega odbora v zadnjem obdobju naredila bistven napredek in prerasla okvire glasila. Kakšna je po vašem vloga Odsevanj v življenju društva? Kako ocenjujete vlogo revije v koroškem in slovenskem prostoru?

- Kulturno društvo, predvsem Literarni klub, je ustanovni sopodpisnik izdajateljskega sveta in se je pri tej odločitvi zavzel za sodelovanje zlasti z vsebinskim delom. Članom, tudi literatom, je včasih težko dopovedati, da so Odsevanja, čeprav so že zdavnaj prerasla okvire glasila Literarnega kluba, izvrstna priložnost za predstavitev javnosti. Revija za leposlovje in kulturo povezuje skupine znotraj društva in širše.

Predvsem je pomembna, čeprav včasih pomanjkljiva, rubrika Kronika kulturnih dogodkov, iz katere lahko diha tudi življenje in delo našega društva. Tu bi lahko skupine in člani društva storili več za afirmacijo in zapis svojih aktivnosti.

Za Odsevanja pa lahko, tudi kot slavistka, rečem, da je to odlična revija na visokem kulturnem nivoju. Odsevanja so zanimiva za branje in želim, da bi ohranila ta nivo ter nadaljevala svoje poslanstvo.

Povedano v pogovoru s Heleno Dreu je pravgotovo tudi odraz dogajanja v ljubiteljski kulturi na splošno in nenazadnje slika stanja zavesti naše družbe. Zdi se, kakor da ob koncu februarja vsako leto zapremo (predvsem) Prešernove pesmarice in nanje za kako leto tudi pozabimo. Kulturnemu društvu, ljubiteljski kulturi in kulturi nasploh želim lepših časov (če to le ne zveni preveč retorično) ter z zanimanjem pričakujem premike, tudi na področju alternativne kulture, ki pri nas na periferiji nekako ne poganja najbolje.

Škoda, da alternativno kulturno društvo M.A.K.U.R.C. ne deluje, kot je delovalo in nekajkrat realiziralo zahtevne prireditve, ki so bile odmevne in dobro obiskane.

Na tem področju zija v naši lokalni kulturni ponudbi velika črna luknja.

Blaž Prapotnik

KULTURA

Tako pomanjkljive dopise lahko vsako, še tako kulturi nalonjeno podjetje, mirne duše vrže v smeti... Skratka, treba se je držati pravil in reda.

POSTOJ, TRENUTEK, KAKO SI VENDAR LEP

*Utrinki iz življenja vedno
nemirnega pravičnika
Janka Messnerja*

Rojstna hiša Janka Messnerja v Dobu pri Pliberku.

Pisatelj je prvi na levi ob materi Ivani Možina, ob očetu Štefanu Messnerju sestra Micka, v sredi sestra Rezika in brat Francelj, zadaj brata Jozelj in Štefej.

Deška leta

Janko Messner, rojen na kmetih v Dobu pri Petru (Dob/Aich pri Pliberku) 13. decembra 1921. V gimnazijo hodil v Šempalu (St. Paul) in Celovcu (Marijanišče) od 1935.

"Hitlerjeva vojska je vkorakala v Avstrijo 12. marca 1938. Prav ta dan mi je prinesel moj brat Štefan, tedaj celovski bogoslovec v četrtem letniku, debel zvezek s trdimi platnicami v Marijanišče na Velikovski cesti in mi ga poklonil s spodbudnimi besedami: Piši dnevnik, seveda na tihem, kadarkoli se bo kaj zgodilo, kar se ti bo zdelo zapisa vredno. Prihajajo hudi časi, posebno za nas koroške Slovence... Zraven se boš pa tudi našega materinega jezika bolje naučil... Imel je prav."

(iz *Živela nemčija!*, Drava 1988, str. 5)

Zgodilo se je v prvih dneh šolskega leta 1934-35 na klasični gimnaziji v Celovcu:

Deževen, mračen oktobrski dopoldan. Druga ura verouka. Med dijaki prvega razreda je završalo: "Že gre! Vstanimo! Daj mir! Bodite tiho!" In potihoma Francelj Radu: "Ga znaš?" Ta pa: "Prejle je še šlo, zdaj pa se mi je vse zmešalo, ne gre, pa ne gre." "Jaz ga znam do ... auch auf Erden."

Šempalska "Oberschule für Jüngen" (gimnazija). Ob J. Messnerju (levo) njegov dober prijatelj Zdravko Vauti (kasnejši šolski upravitelj in mestni svetnik pliberške občine SPÖ).

"... v Hitlerjevi lopovščini trpel kot član kazenskega bataljona, od esesa prestreljen v velikanskem gozdu pruskega junkerja za Königsbergom, od ameriških usmiljenih sester negovan, v njihovem lazaretu krepko na noge postavljen, v civilno življenje odpuščen, v Dobu pri Luciji Rooseveltu, Churchillu in Stalinu slavo pel za zmago, od angleškega pliberškega guvernerja na Thurnovem gradu zaradi domotožja po svobodni Sloveniji v arest vtaknjen, v Velikovcu na osem mesecev obsojen, s pomočjo brata Franceljna, Mirka Srienca in Vižarjovega Flórana iz inkvizicijske bolnišnice pri Gospe Sveti ušel, v Dravogradu na mladinskem sestanku za dezerterja spregledan in tako naprej -..."

(iz Janko Messner: Zbornik/Almanach, Celovec 1998, str. 288)

Gimnazijski maturantje v Mariboru leta 1946 (marca), Messner v zadnji vrsti drugi od desne.

Messnerja so po vrnitvi domov (leta 1945) zaprle angleške okupacijske oblasti. Pobegnil je v Slovenijo, na Ravne na Koroškem, končal gimnazijo (v Mariboru) in študiral slavistiko na ljubljanski Filozofski fakulteti. Po diplomi leta 1949 profesor na ravenski gimnaziji, 1955 pa se je vrnil v Avstrijo.

Na fotografiji je Janko Messner s svojimi prvimi maturanti na Ravnah leta 1952. Prvi z leve je skladatelj Lojze Lebič.

Pisatelj v svojem delovnem okolju na Schützgasse 5, kjer je stanoval od novembra 1955 dalje. Tu se je naselil po deložaciji iz Tarviserstrasse 16, kjer je najprej domoval kot tajnik SPZ, vendar je bil z družino na cesto vržen od dr. Fr. Zwittra in njegovega brata Mirta in danes "... po trinajstih selitvah na Osojnici/Zwanzgerberg v žrel-ski občini stanujoč, celih dvesto metrov nad Celovcem, naj bo nebo zahvaljeno!"

(citat iz J. M.: Zbornik/Almanach, Klagenfurt/Celovec 1998, str. 288)

Pisateljeva družina: žena Olga Messner - Jordanovska s sinovoma Jožetom (6) in Mirkom (4). Šestdeseta leta.

"Letos, na Vorančevo nedeljo, sva se srečala z Meškom tretjič po zadnji vojni na Selah pri Slovenj Gradcu..."

Prvobart sem šel še kot študent k njemu, poln nekega svečanega razpoloženja, kakor romar, ki se bliža cilju svoje božje poti... Bilo je 1947. leta. Tedaj je bil Meško 73 let star...

Drugobart sem ga obiskal s sedmošolci ravenske gimnazije in kakor so že taki mladi dijaki zvedavi, so silili vanj, ta s tem, drugi z drugim vprašanjem. Meško je priljudno odgovarjal in se očetovsko smehljaj mladostni radovednosti."

(iz Franc Ks. Meško, Koroški fužinar, 1953)

Janko Messner na obisku pri pisatelju Mešku leta 1958.

Istega leta: Janko Messner pri univerzitetnemu profesorju Aleksandru V. Isačenko na kongresu "Domovina" pri Lužiških Srbih v Vzhodni Nemčiji v Budišinu/Bautzen. Sicer je bil Isačenko tudi raziskovalec slovenskega verza in narečij - njegova je publikacija *Narečje vasi Sele na Rožu, Ljubljana 1949.*

Rdeči Puch 500, "darilo" Hruščova Janku Messnerju. O tem pravzaprav veselo-žalostnem dogodku je v storiji *Višji študijski svetnik (Gurše storije)* zapisal: "Ko sem stikal za delom in kruhom, da bi nasitil družino, sem si omislil s podporo plemenitega brata Štefana krvavo rdeč PUCH 500, najmanjši avto na svetu, in v njem prevažal, kar se je prevažati dalo in vanj sestiti znalo - z obušalno žlico: ponajvečkrat v trdi noči bratce vesele, ki so se ga čez mero nasekali in se mi prepuščali kakor mtvoudni, da jih spravim varno na domači prag, dalje zakonolomce brez motornega vozila k hrepenečemu ženstvu in podobno naplavljeni človeško blago - vse za polovično tarifo kot kriptotaksi."

Avstrijska pesnica Christine Lavant pri J. M. v Heinejevi ulici 50 leta 1963. Na levi v ozadju Ines in Erwin Pabst, avtorjev mecen v najtrši časih (pisatelj je bil od 1955 šest let brezposeln).

Ciril Kosmač pri J. Messnerju v Celovcu (Heine Gasse 50) leta 1970 med branjem *Španske storije* še v rokopisu.

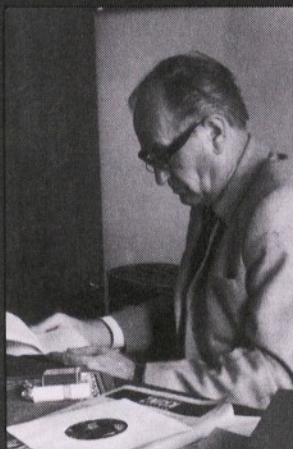
Messnerjevi prijateljici iz Sežane: Jolka Milič, "gospodinja iz Sežane posrane", in Tončka Kosovel, sestra pesnika iz Tomaja. Fotografija je nastala v času po Štatenbergu 71, ko se je pisatelj polemično spopadel s "filozofijo ničā" in disputom o "narodnostnem" Dimitrija Rupla (*Nehumano marnvanje v Štatenbergu*, NR, 24. september 1971) in Dušana Pirjevca (*Pirjevčeva sofistika*, Delo, 22. 1. 1972).

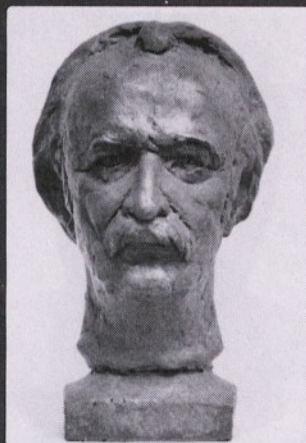
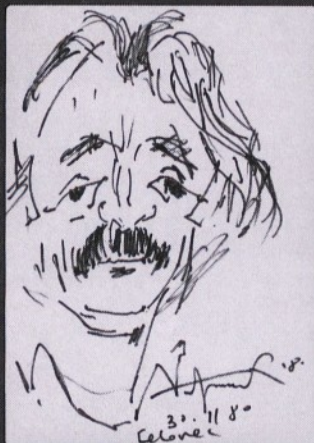
Messner se je zaposlil v Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu v šolskem letu 1962/63. Kot gimnazijski profesor za slovenski jezik se je upokojil leta 1980. Na fotografiji je "njegov" razred v sedemdesetih letih. Tretja od desne sedi Slavka Hroneh, prof. latinščine, sicer hči Ivana Grafenauerja in sestra Boga G., druga od leve pa dr. Anica Petek, biologinja, hči slovenskega koroškega politika dr. Franca Petka.

Jože Javoršek postane s knjigo *Kako je mogoče* Messnerjev prijatelj in kasneje pobudnik in ena gonilnih sil v prizadevanjih za natis in izid *Skurnih storij* ter Florjana Lipuša *Škornja* v zbirki *Beseda* sodobnih jugoslovanskih pisateljev (Mladinska knjiga, 1975). Ob Javoršku sta izbor zavzeto podpirala tudi Josip Vidmar in Boris Paternu.

DSPA (Društvo slovenskih pisateljev v Avstriji) je bilo ustanovljeno leta 1974 in vse od začetka do leta 1992 mu je predsedoval Janko Messner. Danes je njegov častni predsednik, sicer pa DSPPPA (Društvo slovenskih pisateljev, prevajalcev in publicistov v Avstriji) vodi Herman Germ.

Na fotografiji: dr. Günter Nenning podpisuje zahteve DSPA (Društvo slovenskih pisateljev v Avstriji) in Mladja na 1. kongresu avstrijskih pisateljev (marec 1981).

Portret Janka Messnerja izpod roke Tadevža Lapinskega.

"Pogledujem tja in se zavzamem: iz amorfne zemlje počasi vstaja nezamenljivo oglato čelo mojega očeta.

- V redu delaš. Portret je anatomija ali pa ga ni... In sina ni brez očeta. Ko da me hipnotizira, strelja vame v hitrih presledkih dvoje strogih resnih oči, prsti pa živčno trgajo in gnetejo koščke vlažne zemlje in jo rokohitrsko pritiskajo tja, kjer nastaja moja podoba. Materialna, iz njegovega duha pa duhovna.

- Tako, si oddahne. Stopi korak, dva zadenjsko. Se hočeš pogledati?

- Rade volje kakor še nikoli, Rade Nikolič.

- Da ne misliš tudi ti reči: Rade Nikolinič?

Stopim predse.

Od začudenja mi zastane sapa. Pogledam na zapestno uro: 45 minut! Pusti me takšnega! Nikjer ne dodajaj več, nikjer ne odzemaj! Kakšna mojstrovina!

- Dobro, kakor želiš. Pustim te takšnega, surovo lepljene-ga...

- Ekspresionističnega pa realističnega...

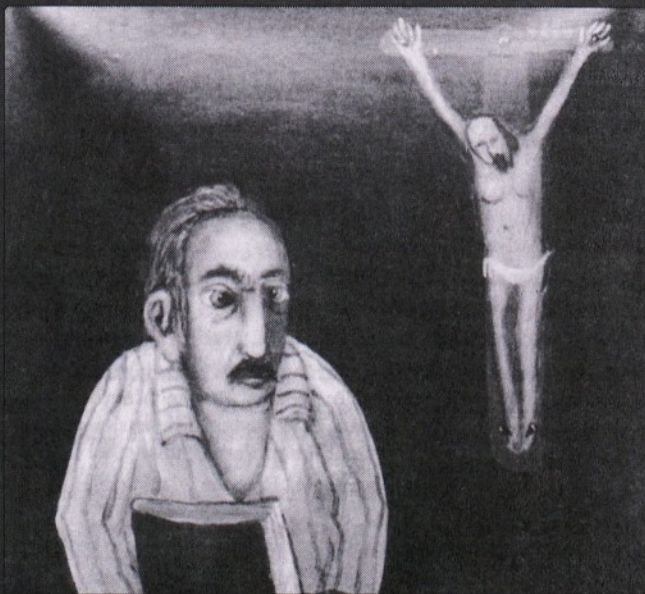
- Svežega, odprtega, dinamičnega, razvojno živega... Ne bom te gladil, saj nisi deček.

(Rade Nikolič /1937 - 1988/, GLU Slovenj Gradec, dec. 1992, januar 1993)

Portret je nastal leta 1982.

25. septembra 1987 v Rožeci pri Šikoranji - pisatelj, gospa Slana, Messnerjeva druga žena Marta Kreutz in slikar France Slana. Janko Messner je sicer velik ljubitelj in poznavalec likovne umetnosti.

Pisateljev portret, izrez, izpod roke Jožeta Tisnikarja (leta 1991). Morebiti je to celo edini slikarjev portret z resnično podobo portretiranca.

Mojster pisatelj, esejist, publicist, prevajalec, pesnik, dramatik. Pravičnik. Človek. Janko Messner.

Avtor portreta: Tihomir Pinter, mojster fotografije.

Pisatelj živi in ustvarja v kraju Osojnica/Zwanzgerberg 46 nad Celovcem.

Andrej Makuc

Govor Janka Messnerja, častnega predsednika Društva slovenskih pisateljev, prevajalcev in publicistov v Avstriji, pri demonstraciji 19. svečana l. 2000 na celovškem Novem trgu

Gospod dr. Haider, menim, da pravilno razumem francoskega državnega predsednika Jacquesa Chiraca, zakaj vas v politični Evropi za nobeno ceno ne mara videti, saj vas tudi jaz iz istega vzroka odklanjam. S svojim nevarnim nebrzdanim gobcanjem prebujate v meni strahotne podobe iz Hitlerjevega kazenskega bataljona, ki mi povzročajo neprespane noči.

Medtem ko imajo Chirac in vsi spoštovani Francozi svojo antifašistično rezistenco, junaško odporniško vojsko v častnem spominu in širom po deželi v muzejih rezistence razlagajo mladini dobo Hitlerjeve okupacije, ste si vi, gospod Haider, v Krumpendorfu in na Ulrichsbergu na svojo zastavo zapisali vojaško zvestobo Hitlerju in poštenost esesovcev ter zasmehovali avstrijsko univerzitetno zgodovinarico Eriko Weinzierl in moje zgodovinsko pravično besedilo "Heimkehrerjev" za pod tamkajšnji pločevinasti križ. Namesto da bi se - kakor je to pozneje storil predsednik Kirchschräger - tam zahvalili in poklonili padlim koroškim partizanom za njihov upor gestapovskim krvnikom, jih zmerjate, da so FEINDE ÖSTERREICHS, sovražniki Avstrije.

Nisem vedež, vendar iz študija zgodovine in življenjskihkušenj na Koroškem vam lahko prerokujem: zaupanje predsednika Chiraca in vsega demokratičnega sveta bi si lahko pridobili samo z antifašističnim dejanjem, s tem da kot spokorjen odkritosrčen avstrijski patriot prav na kraju, kjer zdaj stojimo, na bivšem trgu Adolfa Hitlerja, postavite spomenik vsem izkrvavelim žrtvam koroškega antifašističnega boja ter zapišete na vrh tega spomenika iz posebne pietete imena obglavljenih selskih žrtev.

Tomaž Olip, Jakob Orasche, Johan Doujak, Franc Gregoritsch, Franc Pristovnik, Florijan Kelich, Bartholomäus Orasche, Johann Orasche, Ulrich Kelich, Franz Weinzierl, Georg Pasterk, Michael Schupanz in Marija Olip... Slava njihovemu spominu!

Dokler tega ne storite, ne mislite, da vam bojo demokrati po svetu verjeli, da ta vaša Koroška ni "Naziland", dežela nacizma.

PREŽIHOMI DNEVI 2000

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika in Občina Ravne na Koroškem sta med 14. in 22. februarjem pripravili Prežihove dneve, letos še posebej skrbno, saj je 18. februarja minilo 50 let od smrti tega velikana koroške literature. Obletnico so obeležili z razstavo in predavanjema.

V Likovnem salonu se je s figuralno keramiko predstavila Nataša Prestor iz Laz pri Logatcu. Tokrat je na osnovi Prežihovih del izoblikovala vrsto "motivov s Koroške" in s tem pokazala, da Prežih še vedno navdihuje umetnike.

Na predavanjih se je skupno zvrstilo devet strokovnjakov. Na prvem je beseda tekla o ustvarjalnosti bratov Kuhar: Vorancu (o književni tradiciji in Prežihu je predaval dr. Jože Pogačnik, o Prežihovem jeziku dr. Zinka Zorko in o skupnih vrednotah Prežiha in Cankarja dr. Mirko Križman), Alojzu, bogoslovcu, časnikarju in politiku (predstavil ga je Janez Mrdavšič, prof.), Avgustu, strokovnjaku za varstvo pri delu in uredniku glasil v ravenški železarni (o njem je govoril Mirko Osojnik) in o najmanj znanem Ivanu, ki ga je zanimalo ljudsko izročilo (tudi njega je predstavil Mirko Osojnik). To predavanje je bilo prav 18. februarja kot nadaljevanje osrednje prireditve Prežihovih dnevov. Na njej sta bila slavnostna govornika Majda Širca, državna sekretarka ministrstva za kulturo, in Ciril Zlobec, predstavnik Društva slovenskih pisateljev.

Drugo predavanje z dne 22. februarja pa je sklenilo Prežihove slavnosti. Naslovljeno je bilo z O koroški literaturi. Na njem se je Andrej Makuc, prof., spraševal, ali je koroška književnost ena ali sta dve, dr. Igor Saksida razmišljal o igrivem svetu Leopolda in Primoža Suhodolčana, Tone Turičnik, prof., predstavil Meškov literarni portret, Miran Kodrin, prof., pa spregovoril o poeziji Hermana Vogla.

Vse dneve so z glasbo in recitacijami lepo dopolnili ravenški gimnazijci ter kantavtor Milan Kamnik s pesmimi na Prežihova besedila.

Čestitke ravenški knjižnici, ker je tako dostojno počastila Prežihov spomin.

KULTURA

Lovro Kuhar -
Prežihov Voranc

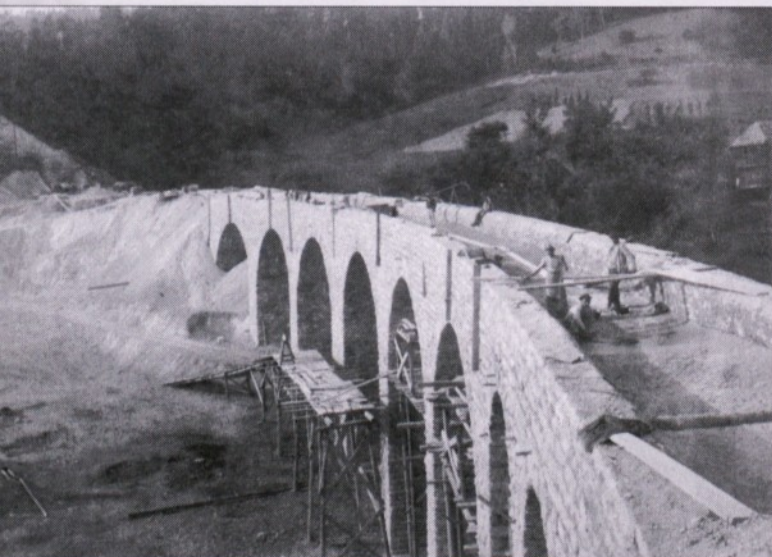
H. M.

Mislinjska železniška proga 1899-1969

(ob stoletnici otvoritve)

KULTURA

Izum parnega stroja in njegova namestitve v lokomotivo v začetku 19. stoletja je kljub nekaterim pomislekom (potniki se bodo v predorih zadušili, iskre bodo zažgale polja, parni pogon lokomotive povzroča pri potnikih možganska obolenja itd.) sprožil velik razmah železniškega pro-

1899 - gradnja viadukta Gornji Dolič

meta, ki je v relativno kratkem času preplaval svet. Leta 1825 so v Angliji, na progih med Stocktonom in Darlingtonom prvič v javnem prometu uporabili Stephensonovo parno lokomotivo. 1832. leta so železnice začeli graditi v Franciji, nekoliko kasneje v Belgiji in Nemčiji.

Že zgodaj se je za železnice začela zanimati tudi Avstrija. Z gradnjo Južne državne železnice, ki je leta 1857 dosegla Trst, je razgibala tudi današnje slovensko ozemlje. Gradnja je vplivala na vrsto dejavnosti, pospešila je zlasti razvoj železarstva, nudila nove možnosti za zaslužek, z železniškim prometom se je začel močan gospodarski preobrat.

Omrežje pa je bilo treba izpopolniti in zgraditi povezave do glavnih prog. Med številnimi lokalnimi progami, ki so bile zgrajene po letu 1876, je bila tudi proga Velenje - Dravograd; uradno so jo odprli 20. decembra 1899. leta.

Natanko sto let po tem dogodku, 20. decembra 1999, smo v prostorih Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu odprli razstavo z naslovom Mislinjska železniška proga 1899 - 1969.

Zamisel o razstavi se je rodila leta 1996, ko smo pri urejanju arhivskega gradiva mestnega župnika Jakoba Sokliča v slovenjegraškem župnišču našli album s šestnajstimi fotografijami, ki dokumentirajo gradnjo proge, predvsem odsek med Hudo luknjo in Slovenj Gradcem. V letu 1999 nam je s pomočjo nekaterih institucij (Železniški muzej Ljubljana, Arhiv Slovenskih železnic, Arhiv Republike Slovenije, Muzej Velenje, Muzej narodne osvoboditve Maribor, Koroški muzej Ravne, Društvo ljubiteljev železnic - Železna cesta Ljubljana, Nadzorništvo proge Dravograd, Železniška postaja Dravograd) in posameznikov uspelo zbrati dovolj gradiva za postavitve razstave in tako obeležiti obletnico odprtja proge; ta bi morda imela še večjo težo, če bi bila proga še "živa".

Razstava, postavljena v šestih prostorih, obsega muzejske predmete, arhivsko gradivo, fotografске povečave, makete in modulno maketo železniške proge. Uvodni del, ki se prične na stopnišču muzeja in opozarja na mejnike v razvoju železnice v Evropi in Avstriji, se nadaljuje v vhodni avli z orisom življenja v Slovenj Gradcu na prelomu stoletja.

Z ambientalno postavitvijo (peron železniške postaje Dravograd v prvem prostoru) in zvočno spremljavo smo poskušali ujeti utrip na železniški postaji in orisati prizadevanja za gradnjo proge, ki segajo že v leto 1856. Da je bila leta 1891 zgrajena železniška povezava med Celjem in Velenjem, leta 1899 pa še med Velenjem in Dravogradom, je bila v veliki meri zaslugi Mihaela Vošnjaka, uslužbenca pri družbi Južne železnice, doma iz Šoštanja.

Progo med Velenjem in Dravogradom so začeli graditi leta 1897, lokacijska obravnava na terenu pa je potekala med 20. in 28. avgustom 1895. Na načrte je bilo precej pripomb, zlasti v zvezi z regulacijo Pake, kmetje pa so se pritoževali glede poljskih poti, ki jih je proga presekala. Sedež gradbenega vodstva je bil v Slovenj Gradcu. Sekcijo je vodil višji gradbeni komisar Wilhelm Paravicini, pomagal pa mu je gradbeni komisar Alois Neubauer. Med delavci (leta 1898 jih je na gradbišču delalo 792, naslednje leto pa že 2193) je bilo poleg domačinov precej Poljakov in Italijanov.

Prometna dolžina proge od postajnega poslopja v Velenju do postajnega poslopja v Dravogradu je bila 36,723 km. Najzahtevnejši del pa je bil med Velenjem in Mislinjo, kjer je proga potekala po ozki in zaviti dolini reke Pake, hkrati pa se je strmo dvigala in v Mislinji dosegla naj-

višjo točko na nadmorski višini 588,9 m. Proga je bila grajena za osno obremenitev 14,2 ton in za vozno hitrost 45 km/h. O gradnji govorijo fotografije iz Sokličevega muzeja v drugem razstavnem prostoru.

V tretjem prostoru sledimo progi od njene uradne otvoritve 20. decembra 1899 do druge svetovne vojne. Ljudje so železnico sprejeli z navdušenjem, saj je v dolino vnesla nov utrip. Pomenila je razvoj in povezanost s svetom; razvil se je potniški in tovorni promet. Prihod vlaka je bil vsakokratni dogodek dneva. Prva svetovna vojna je ni prizadela, saj so bile fronte daleč, vojaški transporti pa so večinoma potekali drugod.

V obdobju med obema vojnama sta v Dravogradu delovali dve železničarski organizaciji, in sicer Udruženje Jugoslovenskih narodnih železničarjev in brodarjev in Ujedinjeni savez železničarjev Jugoslavije. Po časopisnih in orožniških poročilih sodeč, so se v glavnem sestajali v Dravogradu. O tem, da je železnica skrbel za zdravje svojih uslužbencev in njihovih svojcev, govori podatek, da so septembra leta 1919 Železnice kraljevine SHS - ravnateljstvo v Ljubljani podelile službo železniškega zdravnika za zdravstveni okraj Slovenj Gradec dr. Vinku Železnikarju.

Iz Velenja do Dravograda je (okoli leta 1930) trajala vožnja s potniškim vlakom 1 uro in 45 minut, z mešanim vlakom pa 3 ure in 17 minut. Potniške vlake proti Dravogradu so ponavadi sestavljali štirje vagoni. Čeprav so bile prometne zveze skozi Mislinjsko dolino slabe, je vlak pomenil glavno prevozno sredstvo.

V letih druge svetovne vojne je bila proga velikokrat poškodovana. Višek napadov na železniške komunikacije je bil v letih 1944 in 1945, ko je na naše območje prišla 14. divizija. Partizanske enote so v času med aprilom in novembrom 1944 na progi med Celjem in Dravogradom izvedle 80 akcij. Z miniranjem viadukta Gornji Dolič v noči na 18. junij 1944 pa je bil promet na progi dokončno onemogočen. Mislinjska proga je ponovno oživila, ko so viadukt obnovili in ga 16. decembra 1945 ponovno odprli za promet (avgu-

1968 - zadnji vlak skozi Mislinjsko dolino v 2. tisočletju

sta istega leta je bil uveden promet s prestopanjem).

S pospešenim razvojem cestnega prometa se je potniški in tovorni promet začel vse bolj preusmerjati na ceste, železnica je izgubljala tovor, rastle so izgube. Zaradi nerentabilnosti so progo, kot še marsikatero lokalno v Sloveniji, ukinili.

Zadnji potniški vlak je peljal po Mislinjski dolini 30. junija 1968. Po posebni pogodbi o tovrnem prometu med ŽTP Maribor in občinsko

1970 - julija so začeli odstranjevati tire na železniški progi Dravograd - Velenje

skupščino Dravograd in Slovenj Gradec bi morale delovne organizacije, ki so uporabljale to progo, letno naročiti najmanj 8125 vagonov. Toda že v drugi polovici leta 1968 se je pokazalo, da ti pogoji ne bodo izpolnjeni. Tako je prišlo tudi do odpovedi pogodbe za tovorni promet in zadnji tovorni vlak je peljal po progi 30. aprila 1969.

Že julija naslednje leto so začeli delavci ŽTP Maribor pri Mislinji odstranjevati tire, kar je v Slovenj Gradcu sprožilo val protestov. Demontažo proge so za kratek čas ustavili tik pred Slovenj Gradcem; ko pa se je položaj nekoliko umiril, so demontirali celotno progo od Velenja do Šentjanža.

Ideje, da bi ponovno vzpostavili to prometno povezavo, so žive vse od njene ukinitve. Glede na to, da je v dolgoročnem načrtu o razvoju prometa v Sloveniji predvidena ponovna železniška povezava med Velenjem in Dravogradom, bomo morda dočakali, da bo po Mislinjski dolini spet piskal vlak.

Razstavo zaključujeta prikaz današnjega stanja na trasi nekdanje proge in modulna maketa članov Društva ljubiteljev železnic Železna cesta Ljubljana. Ob razstavi je izšel tudi katalog, v katerem so prispevke objavili Karol Rustja, Jurij Simoniti in Valerija Grabner.

Valerija Grabner

50 LET KNJIŽNICE KSAVERJA MEŠKA SLOVENJ GRADEC

KULTURA

Petdeset let delovanja predstavlja prelomnico, ko se ozremo nazaj, se spomnimo na vesele in žalostne dogodke, pomislimo na izpolnjeno delo in dosežene cilje. Razmišljamo že o jutrišnjem dnevu in novih ciljih.

Knjižnica Ksaverja Meška je tik pred koncem tisočletja dosegla prelomnico. Petdeset let delovanja je veliko več, kot lahko povedo številke - prepleta se veliko število življenj, idej, odrekaj, naporov.

Okrajna ljudska knjižnica

Za predhodnico Knjižnice Ksaverja Meška štejemo Okrajno ljudsko knjižnico, ki je bila ustanovljena 1. decembra 1949. leta, geografsko pa je pokrivala enako področje kot danes, ko s knjižničnim gradivom oskrbuje prebivalce mestne občine Slovenj Gradec in občine Mislinja. Knjižnica je prav gotovo delovala že prej, takoj po vojni, vendar o njenem delovanju nimamo nobenih zanesljivih podatkov.

Ob ustanovitvi je imela 1230 knjig in redno zaposlenega knjižničarja Ivana Srebnika, ki je

Knjižnica v hiši na Francetovi cesti

delal do leta 1952. Knjižnica je bila za bralce odprta 22 ur tedensko, poslovala pa je v "primerem lokalni, ki ga je imela v najemu" (kot lahko preberemo v arhivu knjižnice). V letih do jeseni 1954 so se zvrstili knjižničarji: Marija Obrovnik, Matilda Hudolist (9. 1. 1953 poročilo) in Marjan Kolar od 1. 1. 1954 - 1. 10. 1954). Tudi selila se je knjižnica v teh letih pogosto, saj je bila nekaj časa na Glavnem trgu 16, potem v privatnem stanovanju na Francetovi ulici 35 (posedovala je en prostor in štiri omare, 31. 12. 1952 pa je imela 3067 knjig). 1. 1. 1954 lahko preberemo, da je bila na Glavnem trgu št. 15 v bivši restavraciji oz. okrepčevalnici hotela Korotan.

1. 10. 1954 se je v knjižnici zaposlila gospa Hilda Vaupot in že 1956. leta se je knjižnica preselila na Glavni trg 24. Na tej lokaciji, sicer ne v istem prostoru, je knjižnica ostala vse do leta 1980.

Vse druge knjižnice v manjših krajih so životavirile, v njih so delali volonterji. Gospa Vaupot je v poročilu za leto 1955 zapisala: "Problem ljudske knjižnice v našem okolišu je res pereč. Manjkajo nam denarna sredstva, inventar in celo primerni prostori. V okoliških knjižnicah je knjižnica povsod v šolskih razredih, razen v Šentilju in Starem trgu, kjer sta v prosvetni dvorani. V Podgraški gori je celo v privatnem stanovanju in to brez omar." "

Občinska ljudska knjižnica

Leta 1955 je bil ukinjen okraj Slovenj Gradec in okrajna knjižnica je postala občinska, financiral pa jo je Občinski ljudski Slovenj Gradec odbor kot novi ustanovitelj. Delovala je kot samostojna ustanova z rednim proračunom. Imela je knjižnični svet kot posvetovalni in družbeno-nadzorni organ. Funkcijo osrednje knjižnice je še naprej obdržala za območje občine Slovenj Gradec, vendar je bila zaradi zastarele opreme in neurejenih prostorov obsojena na dolgoletno stagnacijo.

1. novembra 1967 je delovno mesto upravnice Knjižnice Slovenj Gradec prevzela gospa Marjana Vončina. Vončinova je prej že enajst let delala v študijski knjižnici na Ravnah, končala je tudi knjižničarsko šolo in opravila strokovni izpit za knjižničarko.

1972. leta se ji je pridružila višja knjižničarka Marija Močilnik. Omenjeni knjižničarki sta bili prvi strokovno usposobljeni delavki in sta razvoj knjižničarstva v Mislinjski dolini zastavili na strokovnih osnovah.

Prostori knjižnice v nekdanji mestni hiši na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu

Prvi res pomemben korak k posodobitvi poslovanja je bil narejen leta 1972, ko je knjižnica dobila namensko opremo in uvedla prost pristop do knjižničnega gradiva. 19. 12. 1972 so odprli prenovljene prostore knjižnice na Glavnem trgu 24 in Marjana Vončina je takrat zapisala: "Dolgo smo morali čakati na napredek, a smo vendarle dočakali. Čeprav je bilo veliko hudih besed in jeze na račun zanemarjene knjižnice, bomo lahko sedaj na vse slabo pozabili in začeli znova. Upam, da investicija ni bila zastonj, saj je s tem knjižnica postala kulturna ustanova, kamor nas ne bo več sram povabiti nikogar."

Tako ji je prvi od vseh knjižnic na Koroškem uspelo približati knjižnično gradivo uporabnikom oz. bralcem s prostim pristopom do knjižnih polic; prej je namreč bil običajen pultni sistem, ki pa do uporabnikov ni prav nič prijazen. Javne knjižnice nikoli niso imele naloge samo zbirati, skrbno hraniti in ljubosumno čuvati knjižnično gradivo, ampak so bile in so zadolžene predvsem za njegovo izposajo. Zato je uvedba prostega pristopa za vsako knjižnico ogromna pridobitev.

Na novih knjižnih policah je bila postavljena komaj polovica knjižne zaloge. Fond je takrat obsegal 12.000 knjig. Starejše in dotrajane knjige so morali še naprej hraniti v omarah na hodniku, pa tudi za dopolnjevanje ni bilo prostora. V tem obdobju sta knjižničarki pripravili tudi nekaj odmevnih razstav (npr. ob 100-letnici rojstva Ivana Cankarja) kar na hodniku pred prostori knjižnice.

Novi prostori knjižnice v slovenjgraški Katici...

Knjižnica Ksaverja Meška

1974. leta se je knjižnica preimenovala v Knjižnico Ksaverja Meška in se 1975. leta vključila v novo ustanovljeni Zavod za kulturo.

1980. leta se je knjižnica preselila v nove prostore na Glavnem trgu I, v samostojno zgradbo. Novi prostori so omogočali ureditev čitalnice in razvejano dodatno dejavnost: zaživelo je delo z mladino, organizirane so bile predstavitve knjig, razstave na različne teme in podobno. Vendar se je knjižnica že po nekaj letih začela ponovno srečevati s prostorsko stisko, premajhnim dotokom novega gradiva in neustrezno tehnično opremljenostjo.

1991 je postala samostojen javni zavod za opravljanje knjižničarske dejavnosti za občino Slovenj Gradec. Osamosvojitve knjižnice je pomenila hitrejši napredek v vseh pogledih. Še v istem letu smo kupili prvi računalnik in fotokopirni stroj. V naslednjih nekaj letih, do preselitve v nove, funkcionalne prostore, smo se pripravljali na avtomatizacijo obdelave knjižničnega gradiva.

... v teh prostorih smo krojili tudi vsebino *Odsevanj* ...
(foto: Tomo Jesenčnik)

Konec leta 1995 se je knjižnica preselila na novo lokacijo. V trgovsko storitvenem centru Katica, ki je zrasel sredi novega stanovanjskega naselja, je dobila funkcionalno urejene prostore v velikosti 1060 m². Površine dajejo z velikostjo in razporeditvijo zagotovilo knjižničnemu gradivu in dejavnosti za dolgo življenje v tem okolju. Primerna oprema in ureditev knjižničnega gradiva nudi možnosti za hkratno dogajanje: tiho študijsko delo, hitro informiranje, samostojno brskanje po knjižničnem gradivu, sodelovanje pri prireditvah.

Investicija je bila končana marca 1998 z odprtjem mladinskega oddelka v mansardi.

Ob tem so potekale tudi prostorske prenove v zunanjih enotah; 1995. leta smo odprli prenovljeno knjižnico v Podgorju, 1997. leta knjižnico v Pamečah - Trobljah in 4. februarja 2000 knjižnico v Mislinji, zadnjo enoto v mreži knjižnic, za katere

skrbimo.

V novih prostorih se je dejavnost zelo razvila, saj letno pripravimo skoraj 200 različnih prireditev, ki jih obiše več kot 9000 obiskovalcev. Knjižnica se je razvila v informacijsko središče, ki lahko ustreže uporabnikom vseh starosti in najrazličnejših zahtev.

Sodobna knjižnica za novo tisočletje

Zadnje desetletje je v razvoju našega knjižničarstva zagotovo najbogatejše:

- vse naše knjižnice so v tem obdobju dobile nove prostore in opremo,
- dotok novega gradiva je največji, čeprav še ne povsem zadovoljiv (2500 enot, po normativih bi morala knjižnica kupiti vsaj 4400 enot gradiva letno),
- knjižnice so se kadrovsko okrepile (zaposlenih 6 strokovnih delavcev, 2 upravna, sistemiziranih je 10 strokovnih delavcev in 3 upravni),
- delo v vseh enotah je računalniško podprto, vse enote so povezane v enotni slovenski knjižnični sistem,
- izposoja gradiva na dom in v čitalnico narašča (leta 1999 smo izposodili 230000 enot gradiva),
- možen je dostop do svetovnega informacijskega spleta,
- popestrili smo prireditveno dejavnost v vseh enotah (v letu 1999 je bilo 197 prireditev in 9333 obiskovalcev).

Knjižnica razvija sodoben pristop do razvoja dejavnosti v celoti, v katerem kakovost določa uporabnik - razvija storitve, ki izvirajo iz potreb bralcev.

To je v nasprotju s tradicionalnim pristopom, ki postavlja potrebe knjižničnega sistema nad potrebe uporabnikov oz. bralcev. Tradicionalni pristop daje prednost načelu: "Zbiramo vse, kar je mogoče, in nato skrbno izberemo, po najvišjih standardih opravimo katalogiziranje, po potrebi knjige še zvežemo in zaščitimo ter jih nato obdržimo za vekomaj." Kakovost storitev v takšnih knjižnicah izhaja iz tistih dejavnosti, ki so

... veliko prostora za najmlajše (foto: Tomo Jesenčnik)

... prostor za študij ...

(foto: Tomo Jesenčnik)

povezane z vzdrževanjem in razvojem knjižnične mase. Prepričanje o potrebni in nenehni rasti in večanju - le-to je prevladovalo v preteklih desetletjih v širšem okolju, je tudi v knjižnicah vplivalo na prizadevanja "s svojimi enotami postati neodvisna in samozadostna" knjižnica. Knjižničar je v takšni ustanovi varuh znanja. V nekaj letih dela postane praktično nezamenljiv, ker natančno ve, kje se nahajajo posamezne enote. Strokovno znanje pa se predvsem uporablja za vzdrževanje aure nejasnosti in podpiranje knjižničnih interesov.

V sodobnem poslovanju, kakršnega razvija v zadnjih letih tudi Knjižnica Ksaverja Meška, prevladujejo potrebe zunanjih uporabnikov nad željami po vzdrževanju sistema. Možno jih je uresničiti z zagotavljanjem hitre dostopnosti in maksimalne izkoriščenosti knjižničnih zalog. Poudarek je na nakupu aktualnega knjižničnega gradiva, hitri in učinkoviti obdelavi literature ter izločanju neuporabnih enot oz. deakviziciji. Sistem mora delovati tako, da izpolnjuje pričakovanja bralcev, četudi te potrebe zahtevajo spremembe v strukturi sistema. V skladu s to filozofijo niso več potrebne velike in mogočne zbirke, temveč dobro medsebojno sodelovanje, npr. preko informacijskih mrež, z medknjižnično izposajo ipd.

Naši uporabniki in tudi mi sami se bomo morali šele navaditi na dejstvo, da je "našega" gradiva več, kot pa ga je fizično prisotnega v določeni enoti. Bralcem namreč ne omogočamo samo vpogleda, kaj imajo drugod, ampak jim določeno gradivo od koder koli v najkrajšem času tudi priskrbimo. Možnosti dostopa do najrazličnejšega gradiva so skoraj neomejene; tudi čas med naročilom in izposajo se je skrajšal na minimum (1-2 dni).

Informacijska tehnologija omogoča bralcem vedno boljši dostop do on-line virov informacij. Ključni cilj je maksimirati uporabo in razpoložljivost gradiva. Z učinkovito kontrolo zalog (z nakupom novih knjig se "upokojijo" stare) so gradiva v nenehni pripravljenosti. S tem ko se pretirano ne poudarjajo aktivnosti glede ohranjanja zbirke, se spreminja tudi vloga knjižničarjev, ki imajo sedaj priložnost oblikovati nova strokovna področja in se osredotočiti na zagotavljanje storitev po željah

uporabnikov-bralcev.

V skladu z zgornjimi stališči Knjižnica Ksaverja Meška z vsemi enotami vred načrtuje največ 65 000 enot knjižnične zaloge, ki pa mora biti aktualna. To se pravi, da v fondu praviloma ne bi smelo biti strokovnih knjig, starejših od petnajst let, razen morda nekaterih temeljnih del posameznih strok. To pomeni, da sedanji prirastek okrog 2500 enot gradiva nikakor ne zadošča, da bi dosegli te cilje, saj imamo trenutno v naši zalogi vsaj 30% strokovnega gradiva starejšega kot 15 let. Če bi hoteli vzdrževati zares sveže zbirke, bi morali letno kupiti najmanj 4500 knjig.

Ob vsem razvoju tehnologije in porastu informacij pa ne smemo pozabiti, da uporabnik poleg informacije in knjižničnega gradiva pričakuje v knjižnici predvsem prijaznega knjižničarja, ki zna prislusniti in svetovati, zato moramo poleg informacijske in izobraževalne funkcije prav posebno skrb posvečati socialni vlogi splošnih knjižnic.

In kako naprej

S knjižnico v Mislinji, ki jo je svečano odprl minister za kulturo RS Jožef Školč 4. 2. 2000, smo zaključili načrt posodobitve knjižnic na svojem območju. To pomeni, da v prihodnjih nekaj letih nimamo v načrtu novih stacionarnih enot, bolj bomo razmišljali o tem, kako knjižnično gradivo približati z mobilnimi (potujočimi) zbirkami najbolj oddaljenim krajem. Razvijali bomo dodatno ponudbo knjižnic, prireditveno dejavnost, oblikovali posebne zbirke (domoznansko, OZN in mesta glasniki miru itd.).

Otvoritev knjižnice v Mislinji

Prostori, ki jih imajo naše knjižnice na voljo sedaj, bodo zagotovo zadostovali za nekaj naslednjih desetletij. Razvoj knjižničarstva bo šel namreč v smer izpopolnjevanja komunikacij, ki bodo omogočile dostop do še večjega števila kakovostnih informacij.

Internet zanesljivo ne bo "uničil" knjig in branja, kot ga ni svojčas takratna novost - televi-

zija, saj bodo ljudje še vedno radi posegali po knjigah, predvsem leposlovnih, in jih bodo brali za svojo "dušo".

Podatki kažejo, da bo v prihodnje veliko strokovnih del (informacij) dostopnih v elektronski obliki (multimedija) in tako se jih bodo ljudje tudi posluževali.

Obsežne knjige (slovarje, enciklopedije), ki zahtevajo metre in metre polic, je mogoče zgostiti v tanke plošče, za hrambo katerih je potrebno le malo prostora. Pa še boljše informacije nudijo: poleg pisane besede in slike še video in avdio predstavitev.

Veliko informacij (npr. časopisi in revije) je že dostopnih v t. i. on-line obliki. Se pravi, da informacije črpamo direktno z določenega strežnika. (Zopet odpade potreba po zelo obsežnih skladiščih serijskih publikacij).

Glede prostora v prihodnosti ne bomo v zadregi. Morali pa bomo zagotoviti dovolj hiter prenos podatkov in dovolj delovnih mest za uporabnike z vso pripadajočo opremo ter seveda čim cenejšo uporabo.

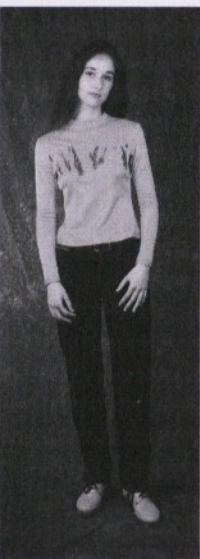
Poleg vloge informacijskega centra bo knjižnica tudi v bodoče širila in poglobljala vlogo prireditvenega centra ("družabnega središča") za vse uporabnike. Za kakovostnejšo izvedbo teh programov bo potrebno zagotoviti nekaj sodobne opreme.

Ob 50-letnici organiziranega delovanja splošnega knjižničarstva v Mislinjski dolini si želimo, da bi tisti, ki so odgovorni za razvoj naše družbe, imeli dovolj posluha za potrebe hitro se razvijajočega sodobnega knjižničarstva. Knjižničarji pa bomo s strokovnim in odgovornim delom poskrbeli za to, da se bo vloženi kapital bogato obrestoval.

Alenka Waltl

Sporočilnost oblačenja, individualnost in pripadnost

MODA

Vsebina in sporočilnost oblačenja sta se razvili zaradi razcveta oblačilne industrije in oblikovanja ter vsesplošno prisotnih vizualnih informacij. Raznolika sporočila oblačil imajo šele danes natančneje definiran pomen. Vpogled vanje je s časovno distanco sploh postal možen. Slikarsko upodabljanje oblačenja je k temu prispevalo le majhen delež, neprimer- no večjo vlogo pa so odigrali fotografija, film in televizija. Množičnost sprememb v oblačenju pravzaprav v zadnjem času ni narasla, saj gre v poplavi različnih stilov lahko le še za povze- manja zgodovinskih elementov in njihovo trans- formacijo v sodobno življenje. Naraslo je število različnih stilov, ki so bolj ali manj natančno definirani, tudi v odnosu do individualnosti in subjektivnosti.

Modni tiranizem je ravno v času vizualnega pluralizma najmočnejši. Moda se počasi osvobaja dominacije posameznih modnih oblikoval- cev oziroma zapovedovalcev in modnega trženja, vsaj na eni strani. Množice občinstva sicer še vedno sledijo manipulaciji masovne trgovine, vodene s propagando, katere edini cilj je brezvsebinsko trženje izdelkov. Osvobajanje izpod tiranizma modne industrije se dogaja vzporedno z raznimi oblikami emancipacije in reakcijami na socialne konvencionalnosti v oblačenju. Modne zapovedi počasi umirajo, tudi na področju poslovne mode, z oblačenjem se brišejo tako poklicne kot tudi starostne in spol- ne razlike. Kot je bilo še do nedavna nemogoče "nositi karkoli", je danes možno. Vse je le stvar odločitve. In poguma? Ni več vprašanje, kako se obleči za določeno priložnost, ampak kako biti "in" in izpostaviti svojo individualnost.

Vsi načini izražanja formalnosti in konven- cionalnosti v oblačenju ter seksualne pripadno- sti povzročajo grupiranje ljudi v posamezne sku- pine, podskupine in ideologije, pa v različna gibanja, zgodovinska obdobja in individualnosti, ki jih izražajo. Vse to ustvarja reference posa- mezne podobe. Nekateri ljudje tovrstno pripad- nost iščejo in ustvarjajo zavestno, drugi jo imajo, pa o njej nikoli ne razmišljajo, pri njih nastane povsem spontano in podzavestno. Danes je izbira pripadnosti dovolj svobodna in odprta vsem v enaki meri, v kolikor nanjo pre- močno ne vplivajo vezi s preteklostjo ali terito- rialne korenine. Pri tem pa se lahko zgodi, da konzervativna oseba, ki želi povzeti nov stil

oblačenja oziroma vzpostaviti svojo novo identi- teto, ki bo tu lahko le navidezna, povzame le določen segment oblačenja in ga neuspešno vkomponira v svojo celotno podobo. Neuspeh izhaja iz nepoznavanja stilov in zgodovine mode, obenem pa nepoznavanja svoje osebnosti in nesposobnosti poigravanja z lastno identite- to.

Vse to se pač ni moglo zgoditi še v časih, ko je bilo oblačilo točno definirano glede na položaj, spol in starost. Vsakršen nov zgled je bil povzet iz filma ali s fotografije, kot edinih dovolj prepričljivih meril. V današnji poplavi možnosti pa še vedno ni popolnoma vseeno, kaj, skupaj s čim in kako obleči. Za to obstajajo svojevrstne zakonitosti, ki pa so ravno zaradi obilice možnosti enako težko določljive. Ta pojav lahko poistovetimo z definicijo postmo- dernizma, ki v bistvu ni definicija ravno zaradi svoje odprtosti različnim načinom izražanja.

Na drugi strani obstajajo ogromne razlike v originalnosti oblačenja, a na prvi pogled niti niso velike. Cenena industrija posnema izdelke kakovosti tako v oblikovanju in krojih kot tudi materialih. Podobne izdelke je možno najti na tržišču v povsem različnih cenovnih razredih.

Posameznikova identifikacija z oblačilom je tukaj naletela na svoj paradoks. Kdo je bolj originalen in identičen sebi? Tisti, ki je kupil oblačilo velikega kreatorja za bajno vsoto, ali tisti, ki se je "znašel" in si priskrbel njegov ceneji ponaredek? Poleg tega je osebna identiteta pristala na masovni identifikaciji, kjer vsi nosijo enak model oblačila, če naj kaj pomenijo v družbi. Kdor kupuje npr. vedno srajce enega proizvajalca, postanejo te srajce njegov osebni stil, ki pa ga zlahka najde tudi pri drugem in s tem poruši individualnost. Enako kakovostne in lepe srajce izdelujejo tudi drugi proizvajalci, pri čemer pa je seveda vzpostavljeno določeno tveganje glede kakovosti, vzdrževanja in kroja, poleg tega pa z nakupom nastopi tudi izguba časa in energije. Varnost in konzervativnost sta prava sovražnika originalnosti in osebne identitete.

Vzpostavljanje individualnosti je vprašljivo tudi pri oblačilih, namenjenih prostemu času, jeansu, t-shirtih, trenirkah ipd. V njih smo enostavno vsi podobni. Zaradi tega imajo taka

oblačila točno določen namen in niso primerna za vzpostavljane identitete, razen v primerih kombiniranja z bolj originalnimi kosi. Pri mladih pa je ravno ta uniformiranost zaželjena. Vsi, tako fantje kot dekleta, se spravljajo v povsem iste modele kavbojk, pri čemer si želijo biti čim bolj podobni. S časom se sicer unisex manija nekoliko spreminja, v glavnem pa bistveno odstopa npr. od srednjeveške španske mode, kjer so otroci nosili strogo zapovedana in popolnoma enaka oblačila kot odrasli ljudje.

Današnja mladina predstavlja prepoznavno skupino, ki je postala značilen pojav moderne dobe. V tej skupini se vzpostavlja občutenje skupne zavesti, skupnih vrednot in stila, ki je temelj njenega delovanja. Obenem pa številni mladi ljudje ne sprejemajo novega stila. Nekateri med njimi na prehodu iz otroštva sprejmejo oblačilno in vedenjsko kulturo staršev in se tako izogonejo izzivalnemu uporniškemu obdobju, drugi se zgodaj zaposlijo, sprejmejo vrednote in znanja pripadajoče delovne kulture in tako stacionirajo na pridobljenem nivoju.

Stanka Blatnik

MODA

Varnost in konzervativnost sta prava sovražnika originalnosti in osebne identitete.

KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV

od oktobra 1999 do srede marca 2000

KRONIKA

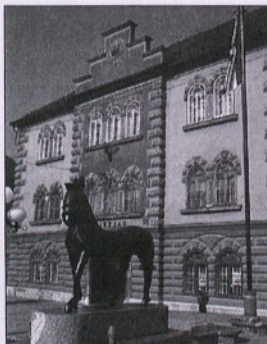
OKTOBER

V okviru VI. čezmejnega kulturnega sodelovanja sta Galerija Falke iz Libuč (pri Pliberku) in Galerija likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu pripravili razstavo likovnih del Gabriele Schulz, Petra Waldegga in Zdenke Žido z okvirnim naslovom Pot tja in nazaj. Žiga Okorn je predstavil slikarsko postavitev Likovni jezik kot izkušnja bivanja ter le-to večkrat interpretiral dijakom srednjih in učencem osnovnih šol. Ob tej priložnosti je bil tudi strokovni seminar: sodelovala sta še Jiři Kočica in Janko Rožič.

Galerija N. Kolar in podjetje Fori sta v prostorih podjetja v Velenju oziroma avtomobilskega salona pripravila razstavo Miha Hajnca iz Radelj ob Dravi.

Galerija likovnih umetnosti je odprla vrata razstavi otroški risb v okviru slovesnosti ob dnevu Združenih narodov. Natečaja za otroško risbo se je udeležilo več kot 500 učencev osnovnih šol iz različnih krajev Slovenije, literarne prispevke pa je poslalo 92 otrok.

Nagrajeni avtorji pisnih prispevkov: Jernej Buzeti (III. OŠ Murska Sobota), Vesna Jug (OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem) in Ana Rošer (I. OŠ Slovenj Gradec). Žirija (Miroslava Grešovnik, Helena Horvat, Andrej Makuc, Tone Turičnik) je podelila tudi sedem priznanj. Dobilci so jih: Barbara Ajd (II. OŠ Slovenj Gradec), Nastja Arbeiter (OŠ Črešnjavec), Martina Kadunc (OŠ dr. Josipa Plemlja - Bled), Tina Kroker Kogoj (OŠ Maksa Pečarja - Črnuče), Tina Medved (OŠ dr. Pavla Lunačka - Šentrupert), Eva Senica (OŠ Mežica) in Rok Šnajder (OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem). Nagrade za likovna dela pa so prejeli (nižja stopnja): učenci 4. b razreda OŠ Zbora odposlancev Kočevje, Anja Lovrenčič (OŠ Jožeta Moškriča Ljubljana), Nina Savič (OŠ Rodica - Domžale), Tjaša Štefančič (OŠ Col) ter Tomaž Obu, Primož Rozman in Blaž Tretjak (OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu). Višja stopnja: Klemen Britovšek, Blaž Rednak in Marjan Vocovnik (OŠ Mislinja), Katja Jakič in Mirjam Rot (OŠ Toneta Čufarja Ljubljana), Blaž Kunej in Andrej Podstenšek (II. OŠ Slovenj Gradec), Dani Polenik, Jure Soldo in

Galerija likovnih umetnosti

Miha Šavc (II. OŠ Slovenj Gradec) in Anja Urbanc (OŠ Karla Destovnika Kajuha Šoštanj). Žirija (Peter Hergold, Jernej Kožar, Žiga Okorn in Karel Pečko) je podelila še posebno priznanje učencem III. OŠ Slovenj Gradec za skupinsko delo Stolp. Nagrade in priznanja je dobitnikom izročil Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec. Prireditev je polepšal s prisrčnim nagovorom Tone Pavček, slovenski pesnik in ambasador UNICEF.

Mestna občina Slovenj Gradec, ki je bila organizator razpisa, je dokumentirala dogajanje z ličnim katalogom, predstavila nagrajence in odlomke nekaterih besedil ter najzanimivejše otroške likovne izdelke in natisnila seznam vseh udeležencev natečaja ter mentorjev.

Osrednja slovenska proslava od dnevu Združenih narodov je bila na predvečer praznika v Galeriji likovnih umetnosti. Slavnostni govornik: dr. Janez Drnovšek, predsednik slovenske vlade. Kulturni spored so izvedli: dramska igralka Milena Zupančič, ambasadorka UNICEF, pevka Darja Švajger, pihalni orkester Slovenj Gradec in dijakinje in dijaki ravenske gimnazije. Slovenska televizija je prireditev prenašala v živo.

Na Glavnem trgu, Trgu svobode in v Meškovi ulici pa so se vrstile predstavitve projektov mirovniških gibanj, kulturne, športne in zabavne prireditve, organizirana je bila tudi likovna delavnica. Vse v okviru glavnega naslova - Želim živeti v miru.

V glasbeni šoli je bil koncert slovenskih umetnikov z Dunaja, v kulturnem domu pa dobrodelni koncert skupine Ba Cengelo iz Zambije z naslovom Z veseljem v novo tisočletje. Slovenjgraška enota Društva Ozara je organizirala v kulturnem domu dobrodelni koncert Angelski zvoki. Radio Slovenija in Kulturno društvo Pameče sta pripravila Koncert iz naših krajev.

Barbara Simoniti bere udeležencem 27. srečanja mladih pesnikov in pisateljev v slovenjgraški knjižnici

V organizaciji Sklada ljubiteljskih kulturnih dejavnosti - območne izpostave Slovenj Gradec in ZKD Slovenj Gradec je bilo v Knjižnici Ksaverja Meška 27. srečanje mladih pesnikov in pisateljev Slovenije. Predstavili so se naslednji avtorji: Alja Adam, David Bedrač, Uroš Buh, Jelka Ciglenečki, Helena Crček, Jurij Jamnik, Petra Maroša, Rudi Mlinar in Matjaž Zaplotnik. Pogovor je vodil selektor Andrej Makuc. Za udeležence srečanja so na posebnem literarnem večeru nastopili: Vinko Ošlak, Matjaž Pikalo, Blaž Prapotnik (in žena Valentina) in Barbara Simoniti. Florjan Lipuš se je opravičil. V čast srečanja je gledališka skupina Centra srednjih šol Slovenj Gradec ponovila predstavo Razredni sovražnik avtorja Nigela Williamsa.

Razredni sovražnik

Društvo univerzitetnih profesorjev Maribor je v okviru dneva mariborske univerze priredilo literarni večer (v knjižnici). Nastopili so: Marjan Pungartnik, Marjan Kolar in Anton Repnik (ilustrator Pungartnikove knjige Petre s tepke). Srečanje je povezoval prof. dr. Mirko Križman.

O Filipinih - po sledih južnih vetrov je v prireditvenem prostoru knjižnice pripovedoval Brane Kobal in prikazal bogato zbirko diapozitivov.

Knjižnica Ksaverja Meška, Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec in Katoliška prosveta iz Celovca so organizirali Knjižne presoje v Slovenj Gradcu. Zgodovino retorike Borisa Grabnarja, Antične pripovedke Michaela Koelmaierja, Izselseniško književnost I, knjigo Junaki kot mi Thomasa Brussiga in knjigo Proti toku Huberta Požarnika so presojali Horst Ogris, mag. Vinko Ošlak (voditelj Presoj), dr. Denis Poniž, dr. Barbara Simoniti, Tone Turičnik in Tim Oliver Wuester.

Prireditve ob dnevu vzgoje in izobraževanja je v galeriji zbrala domala vse prosvetne delavce iz občine Slovenj Gradec. Ob tej priložnosti so podelili Vrunčevo nagrado in plakete za leto 1999. Nagrado je dobila Mira Strmčnik iz Šmartna za življenjsko pedagoško in kulturno delo, priznanja pa: Helena Dreu, Milan Marošek in Darinka Šušteršič - za vzgojno-izobraževalne uspehe in kulturno delovanje. Nagrado in priznanja je podelil

Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec. Nastopil je tudi gledališki igralec Pavle Rakovec in odigral monokomedijo Toneta Partljiča Nekoč in danes. Predstava je bila navdušeno sprejeta.

NOVEMBER

V prostorih slovenjgraške galerije so v začetku meseca organizirali slikarske in kiparske delavnice, ki so jih vodili Jiři Kočica, Žiga Okorn in Janko Rožič. Sicer pa je v galerijskih prostorih odprta skupinska razstava "Very private" vzbudila precej zanimanja med ljubitelji likovne umetnosti. Ob koncu meseca sta Galerija Falke iz Libuč in Galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec v sodelovanju odprli v Libučah razstavo kiparskih del Skulpture in objekti iz leta 1999 Nace Rojnik, umetnice, ki živi v Graški Gori pri Slovenj Gradcu, in dela Franza Bradla iz Drveše vasi pri Pliberku. V Čajnici Peč se je predstavil z največjimi likovnimi deli Stojan Brezočnik. Kulturno društvo Šmartno je povabilo v ustvarjalno delavnico dedke in babice, starše in otroke: družno so odkrivali kulturno dediščino že pozabljenih kmečkih in drugih opravil ter ljudskega stavbarstva.

Pevci Okteta Lesna so v kulturnem domu multimedijsko predstavili številnemu občinstvu tritedensko popotovanje in nastopanje po Južni Ameriki.

Knjižnica Ksaverja Meška je v okviru izobraževalnega programa organizirala predavanje Marka Košana, umetnostnega zgodovinarja in ravnatelja Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu: predavatelj je razčlenjeval razvojne poti likovne umetnosti ob koncu tisočletja. Naslov: Provokacija ali avtentični izraz časa. Že utečeno mesečno druženje bralcev Torkov klepet o novih knjigah je bilo namenjeno izmenjavi spoznanj o slovenskih knjigah, ki so izšle v prejšnjem mesecu. Mihael Zajec, zdravnik in navdušen popotnik, pa je s sliko in besedo popeljal poslušalstvo v Južno Ameriko.

Duet Ex animo je s samostojnim literarno-glasbenim večerom gostoval v mariborskem klubu KGB (kulturno-glasbeni brlog).

V okviru gledališkega abonmaja smo si v Ljubljani (v SNG Drama) ogledali dramatizacijo romana F. M. Dostojevskega Idiot. Režiser: Mile Korun.

DECEMBER

V prostorih Galerije likovnih umetnosti so odprli obsežno in avtorsko postavljeno kiparsko razstavo Nace Rojnik. Otvoritveni program je dopolnila skupina ITAT PAMEK GROUP iz Ljubljane, avtorico in njeno delo pa predstavila

Milena Zlatar, ravnateljica Galerije likovnih umetnosti.

Galerija N. Kolar je povabila na ogled prodajne razstave slikarskih del Karla Pečka: ob tej priložnosti sta v že novoletnem prijaznem ozračju prisrčno nagovorila občinstvo tako Niko R. Kolar, lastnik galerije, kakor Karel Pečko, slikar in razstavljavec.

V razstavišču prim. dr. Staneta Strnada je razstavil likovna dela Klub brezposelni brezposelnim Koroške. Razstavljali so: Jože Golner, Mojca Kovač, Marjan Robar, Jelica Sovič, Beno Mandl, Obrad Lukič, Davorin Ebner in Joc Pečecnik. Otvoritveni spored je zaključil pevec Toni Apohal. Zbiralec likovnih del Jožeta Tisnikarja - gospod Ovsenik iz Kranja - je povabil ljubitelje Tisnikarjeve umetnosti na peto obletnico ustanovitve zbirke.

V prostorih slovenjgraške knjižnice je tokrat bila tudi lutkovna predstava Zakaj teče pes za zajcem in predstavitev uglasbenih pesmi Mete Rainer. Prireditvi sta bili v okviru 50-letnice Knjižnice K. Meška. Ustanova je ta jubilej označevala z lepo kulturno prireditvijo, na kateri sta nastopila Mešani komorni zbor Carinthia cantat pod vodstvom Toneta Gašperja in gledališki igralec Marko Cvahte. Slavnostni govornik je bil Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec, petdesetletno zgodovino razvoja knjižnice pa je orisala Alenka Walzl, diplomirana knjižničarka in ravnateljica ustanove.

O Slomškovem vplivu na družbeno in kulturno življenje (ob obletnici smrti Jakoba Sokliča) je predaval prof. dr. Marjan Turnšek, Darja Hoenigman in Robert Gartner pa sta poslušalstvo popeljala z besedo in diapozitivi na Papuo Novo Gvinejo.

Zelo zanimivo predavanje sta družno organizirala Knjižnica Ksaverja Meška in Turistično društvo Slovenj Gradec z naslovom Zgodovinski oris in delovanje Turističnega društva Slovenj Gradec. Predaval je prof. Jože Potočnik in predstavil bogato slikovno (diapozitivi) in drugo dokumentarno gradivo o razvoju turizma v naši občini oz. Mislinjski dolini.

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec pa je ob stoletnici otvoritve mislinjske železniške proge (1899-1999) razstavil bogato arhivsko in slikovno gradivo o gradnji te prometnice in njeni demontaži.

V kulturnem domu smo si ogledali drugo abonmajsko gledališko predstavo: Prešernovo gledališče iz Kranja je gostovalo z (modernizirano) Molierovo komedijo Skopuh v režiji Vita Tauferja. Prevod: Janko Moder. V kulturnem domu pa so se predstavili tudi mislinjski ljubiteljski gledališčniki s predstavo Izganjalci hudiča avtorja Matjaža Zupančiča in v režiji mladega Igorja Štamulaka.

Kulturno društvo Šmartno je v okviru

Krpačevih dni pripravilo božični koncert. Nastopili so: Godalni kvartet Glasbene šole Slovenj Gradec (mentor Mihailo Madan), ŽePZ Tenuto iz Šmartna (zborovodja Polona Krpač Gornjak), DePZ Šmartno (z. Janez Kolerič), Vokalni kvintet Ajda s Prevalj (Janez Kolerič) in sestri Maja in Tina Mirkac (citre in vokal).

Tradicionalni božično-novoletni koncert, posvečen hkrati dnevu samostojnosti, sta organizirala Mestna občina Slovenj Gradec in Pihalni orkester Slovenj Gradec. Dirigent: Peter Valtl. Slavnostni govornik: Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec.

Apostolski nuncij gospod msgr. Edmond Farhat se je na osnovi pooblastila papeža Janeza Pavla II. zahvalil Jožetu Leskovarju za CD Oče naš, pesem ki jo je Leskovar na molitveno besedilo uglasbil v čast papeževega obiska v Mariboru in beatifikacije A. M. Slomška - 19. 9. 1999.

V drugem nadstropju PTC Katica so pripravili pravljичno mesto 2000, pisano okrašen prireditveni prostor za otroke. Otroška srca so razveseljevale otroške delavnice in igralnice, sejem igrač in nastopi igralskih skupin, glasbenikov in plesalcev ter obiski Božička in dedka Mraza. Velik odziv kaže, da bi taka pobuda bila uspešna tudi letošnje leto.

JANUAR

Alenka Seničar Hasell je v prostorih Gledišča na Trgu svobode postavila na ogled stare razglednice Slovenj Gradca. Razstavišče prim. dr. Staneta Strnada je predstavilo likovna dela Ernesta Sivca. Kulturni program je popestrila družina Breznik iz Pameč.

Primestna vaška skupnost Sele-Vrhe je krajevni praznik označevala s slovesno prireditvijo v domu krajanov na Selah. Bogat kulturni spored so izvedli: učenci osnovne šole Sele-Vrhe, MPZ Ksaver Meško, ansambel Rosa, pevca Maja Pur in Marijan Smode, nekaj spominov na Meška je obudil prof. Tone Turičnik, odlomke iz Meškovih del pa je prebirala Jerica Mrzel, gledališka igralka iz Ljubljane. Program je prijazno povezoval Danijel Vunderl. Po prireditvi sta Bogdan Kutin, podžupan Mestne občine Slovenj Gradec, in Peter Pungartnik, predsednik Primestne vaške skupnosti Sele-Vrhe, simbolično izročila namenu centralno ogrevanje doma.

Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec, je povabil na tradicionalni novoletni sprejem predstavnike podjetij in javne delavce ter se jim zahvalil za podporo in dosežke pri vsestranskem razvoju občine.

Knjižnica Ksaverja Meška pa je gostila študentsko založbo ŠOU: predstavniki le-te so orisali koncept zbirke Beletrina: gost večera je bil Darko Žlebnik, avtor romana Prešuštvo.

KRONIKA

Alenka Walzl

V okviru gledališkega abonmaja je Drama iz Ljubljane gostovala v kulturnem domu in predstavila tragikomedijo Martina McDonagha Lepotna kraljica Leenana.

Režiserka: Mateja Koležnik.

FEBRUAR

Osrednja kulturna prireditev je vsekakor bila proslava ob slovenskem kulturnem prazniku v kulturnem domu. Občinstvo je v imenu lanskoletnega Bernekerjevega nagrajenca - pihalnega orkestra - nagovoril Rudi Verovnik, predsednik Pihalnega orkestra Slovenj Gradec, pesniški recital iz sodobne slovenske poezije z naslovom *Ti, vetrnica ukradenega večera...* (Pesniku v spomin. Za nas. Vsem dobrim ljudem. Za praznik. Kulturni.) pa so izvedli dijaki slovenjgraške gimnazije (Sara Berglez, Jasna Džambič, Ana Javornik, Mojca Oštir, Miha Šrimpf, Primož Tušnik in Katja Vovk, glasbena spremljava: Davorin Dolinšek, Neža Koršič in Ana Zajc, za barvne svetlobne učinke sta skrbela Miha Javornik in Andrej Ramšak). Priprava in režija: prof. Andrej Makuc. Na prireditvi so podelili letošnja Bernekerjeva odličja. Bernekerjevo nagrado je dobila Naca Rojnik za razstavljeni kiparski opus v Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec v letu 1999. Bernekerjeve plakete pa: Aleksander Hudej za vsestransko organizacijsko delo v ljubiteljski kulturi, Jože Ješovnik za dolgoletno ljubiteljsko kiparsko oblikovanje, Frančišek Kotnik za dolgoletno zgledno delovanje v selskem pevskem zboru, Jože Mirnac ml. za poustvarjalna in organizacijska prizadevanja v ljubiteljski kulturi in Moški pevski zbor Šmartno pri Slovenj Gradcu za 20-letno zgledno in tvorno kulturno delovanje v kraju in občini. Nagrado in plakete je dobitnikom izročil Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec; sprejema v restavraciji Nama so se udeležili dobitniki Bernekerjevih odličij in številni kulturni delavci iz občine Slovenj Gradec.

Slovenski kulturni praznik so oznamovale še druge kulturne prireditve:

V Galeriji likovnih umetnosti so predstavili videokaseto Pet slovenjgraških slikarjev oziroma avdiovizualni zapis o petih slikarjih, posnet že leta 1988. Slikovni in besedni zapis o F. Bertholdu, B. Borčiču, J. Krambergerju, K. Pečku in J. Tisnikarju so pripravile dijakinje slovenjgraške gimnazije E. Cepec, A. Gligorevič in J. Timošek pod strokovnim vodstvom prof. Andreja Makuca. Po predstavitvi se je z avtorji in portretiranci pogovarjala Milena Zlatar, ravnateljica Galerije likovnih umetnosti. V Čajnici Peč so odprli razstavo del Mira Hajnca.

Razstavišče prim. dr. Staneta Strnada je ob slovenskem kulturnem prazniku povabilo ljubitelje likovne ustvarjalnosti na ogled Mojih rožic cve-

točih Lojzeta Kralja, univ. dipl. inž. arh. Kulturni glasbeno-literarni spored sta izvedla Valentina in Blaž Prapótnik - duet *Ex animo*, avtorja razstave in njegovo delo (razstavljenih je čez petdeset barvnih podob in perorisb) je predstavila Milena Zlatar, umetnostna zgodovinarica.

Milena Zlatar, Mičo Mičovič in avtor Lojze Kralj

Tretji letni koncert Mešanega komornega zbora Carinthia cantat pod vodstvom Toneta Gašperja je bil na Drugi OŠ v Slovenj Gradcu. Zbor je izvedel novo naštudirane domače in tuje umetne in ljudske pesmi. Gostja koncerta je bila flavtistka Ana Zajc, ki jo je na klavirju spremljala Janja Kresnik.

Zgodovinsko pomemben kulturni dogodek so v počastitev Prešernovega dne doživeli Mislinjčani s slovesno otvoritvijo novih prostorov knjižnice. Domačine so ob tej priložnosti nagovorili: Mirko Grešovnik, župan Občine Mislinja, Alenka Waltl, ravnateljica matične Knjižnice Ksaverja Meška, in Jožef Školč, minister za kulturo Republike Slovenije. V bogatem kulturnem programu so sodelovali učenci Osnovne šole Mislinja in Mešani komorni zbor Carinthia cantat pod vodstvom Toneta Gašperja.

Tudi v vseh drugih krajih v občini (Šmartnu, Podgorju, Šmiklavžu, na Selah, v Pamečah, Starem trgu) so bile proslave in druge prireditve v počastitev slovenskega kulturnega praznika.

Založba Voranc z Raven na Koroškem in ČZD Cerdonis iz Slovenj Gradca sta izdala roman Andreja Makuca Norci. Roman je izšel v 500 izvodih.

Literarna sekcija Društva upokojencev Slovenj Gradec in Knjižnica Ksaverja Meška sta povabili ljubitelje umetniške besede na predstavitev 9. zbornika LIKUS - Ostanje sledi. Pesmi in proza so prebirali: Barbara Ješovnik, Mihaela Lenart, Berta Rupčič, Marija Sekirnik, Jerica Smolčnik, Marjana Vončina in Stanko Hovnik. Za glasbena vložka sta poskrbela Matjaž Krnc in Matic Borkovič, učenca glasbene šole v Slovenj Gradcu (mentor prof. Aleksander Đukanović).

Na popotovanje po Nepalju ob sliki in z besedo sta povabila ljubitelje naravnih lepot zakonca Zajec: številnim obiskovalcem sta predstavila lepo-

te narave in podobe življenja z več kot 300 diapozitivi in opozarjala na kulturne in druge posebnosti življenja v tem odmaknjenem delu sveta. Prireditev je bila v knjižnici.

KRONIKA

Rojstna hiša
Huga Wolfa

MAREC

Ob 140-letnici rojstva skladatelja Huga Wolfa je bil v glasbeni šoli koncert Wolfovih samosplovov. Nastopili so: Elisabeth Wilke iz Dresdena (mezzosopran), Marcos Fink iz Ljubljane (basbariton) in Breda Zakotnik iz Salzburga (klavir). Spored je povezoval (tudi z odlomki iz Wolfove korespondence) dramski igralec Jurij Souček iz Ljubljane. Častni pokrovitelj: Jožef Školč, minister za kulturo Republike Slovenije.

V dvorani Mestne občine Slovenj Gradec pa je bil mednarodni simpozij ob 140-letnici rojstva Huga Wolfa z naslovom Hugo Wolf - sodobniki in nasledniki. Srečanja se je udeležilo več kot 30 muzikologov iz Slovenije, Avstrije, Nizemske in Nemčije. O velikem umetniku in njegovem delu so razčlenjevali strokovna spoznanja: Primož Kuret, vodja simpozija (Ljubljana), Ian Borthwick (Amsterdam), Leopold Spitzer (Dunaj), Hatmut Krones (Dunaj), Igor Grdina (Ljubljana), Andrej Misson (Ljubljana), Tomaž Faganel (Ljubljana) in Andreas Holzer (Dunaj). Strokovna razmišljanja je dopolnil komorni zbor Carinthia cantat s koncertom skladb obravnavanih avtorjev (Huga Wolfa, Josipa Ipavca, Antona Schwaba). Organizatorja: Društvo Hugo Wolf Slovenj Gradec in Glasbena šola Slovenj Gradec. Prireditve so gmotno podprli Ministrstvo za kulturo RS, Veleposlaništvo Republike Avstrije v Sloveniji in Mestna občina Slovenj Gradec.

Predavatelji na simpoziju Hugo Wolf - sodobniki in nasledniki, Slovenj Gradec, marec 2000

V Galeriji likovnih umetnosti so odprli razstavo likovnih del akademskega slikarja Darka Lesjaka z naslovom Dynamis. Avtor je doma z Mute, živi in dela v Nemčiji (je asistent pri prof. J. Reipki na Akademiji za upodabljajočo umetnost v Muenchnu). Razstava likovno prezentira gibanje in ritem, ustvarjalca pa je inspirirala voda kot vir in počelo vsega živega.

V Čajnici Peč je predstavila modne skice, fotografije modnih izdelkov in tekstilne vzorce kreatorka Stanka Blatnik. Duet Ex animo (Valentina in Blaž Prapótnik) je ob tem izvedel recital ozvočene poezije.

Ex animo v Čajnici Peč (foto: Tomo Jeseničnik)

Razstavišče prim. dr. Staneta Strnada je postavilo na ogled lesene skulpture Jožeta Ješovnika iz Slovenj Gradca. Avtorjeva dela je strokovno razčlenil Andrej Grošelj, kipar in pedagog, Jože Potočnik, profesor, pa kulturna prizadevanja Splošne bolnišnice Slovenj Gradec.

V slovenjgraški knjižnici sta založbi (ČZP Voranc in ČZD Cerdonis) predstavili novo knjigo Andreja Makuca z naslovom Norci. Roman, ki vsa dogajanja postavlja v Slovenj Gradec, in to v čas po vojni in v osrednja osemdeseta leta, so predstavili avtor Andrej Makuc, z njim se je pogovarjal Jože Horvat - publicist iz Ljubljane, ter predstavniki založb - Niko. R. Kolar ter direktorja Vojko Močnik in Andrej Golob. Podobna predstavitev je bila nekaj dni prej tudi v Dravogradu, vodila jo je dr. Silvija Borovnik.

Prav tako je v knjižnici ob lepih diapozitivih pripovedoval o razburljivem potepanju po Mehiki, Kubi in Dominikanski republikli svetovni popotnik Andrej Rotovnik.

Tradicionalni spreved pustne maškarade po Glavnem trgu je - kot doslej vsako leto - organiziralo Kulturno društvo Stari trg. Lepo vreme je privabilo veliko gledalcev - vsaj 2000 jih je bilo. Tudi letos je izšel Kurent (izdajatelj KD Stari trg), "resen časopis za neresne mestnočetrtne-primestnove občane". Odgovorna urednica: Marijana Vončina.

Pustni spreved so pripravili tudi v Šmartnu.

Andreja Gologranc Fišer

KULTURO HRANITI IN OHRANITI

S skupnimi močmi omogočimo redno izhajanje Odsevanj

Na izredni seji izdajateljskega sveta Odsevanj - revije za leposlovje in kulturo, 28. marca 2000, smo prisotni Helena Horvat, predsednica izdajateljskega sveta, Liza Krpač, predsednica Zveze kulturnih društev, Andreja Gologranc, vodja območne izpostave SLKD, mag. Andrej Golob, direktor Založbe Cerdonis in člana ožjega uredniškega odbora Tone Turičnik ter Blaž Prapotnik, urednik, ugotovili, da je redno izhajanje Odsevanj ogroženo zaradi težav pri zagotavljanju sredstev za pokritje vseh stroškov.

Iz republiških sredstev Sklada je odobrenih manj kot 10% potrebne vsote! Domovina, bleda mati.

V našem interesu je ohraniti kvaliteten nivo publikacije, ki ima svoje mesto v koroškem kulturnem prostoru in je pomembno prisotna tudi onstran meje. Zato je apel namenjen vsem koroškim občinam: prav bi bilo, da gmotno podprete izhajanje naše in vaše revije in s tem literarno snovanje na Koroškem. Kako je z tovrstnimi regijskimi publikacijami po Sloveniji? Zgleden primer je revija Primorska srečanja, ki jo družno izdajajo tri primorske občine. Ne dovolimo, da bi se (nam) ponovila zgodba Razgledov, delovega intelektualnega tabloida, ki so ga ogrozili strogo omejeni (seveda ima beseda vsaj dva pomena) ekonomski pogledi na kulturo. V poslovilnem nagovoru je urednik Marko Crnkovič med drugim o jedru problema zapisal, da je urednik tam zato, da denar troši in ne da ga pridobiva; za to so zadolženi drugi.

Res je, da primerjava Odsevanj z Razgledi ni najbolj primerna iz več razlogov, najpomembnejši je vsekakor profesionalnost, drugo zaledje, in vendar...

Pri Odsevanjih, ki sodijo, vsaj formalno, še vedno na področje ljubiteljske kulture, so mnoge aktivnosti, ki so življenjskega pomena za publikacijo, prepuščene entuziazmu, volji in zavesti posameznikov, ki jim ni vseeno. Našo revijo ohranja pri življenju zavest in odgovornost ljudi, ki natančno poznajo slovenski in lokalni kulturni utrip in se živo zavedajo, kako pomembno je ohraniti mozaik nacio-

nalne kulture, ki jo sestavljajo tudi drobci lokalnih prizadevanj, rezultati naših ustvarjanj, tukaj in zdaj. Slovenske kulture vendar ne ustvarjajo (samo) v Ljubljani. Od tam jo zgolj (mnogokrat pičlo) sifinancirajo z našim denarjem...

Vendar ni namen tega pisanja reševati politične kvazidemokratske in kvazipravne situacije v državi temveč spomniti na to, da smo soodgovorni za svoje kulturno okolje. V neprimerni primerjavi z Razgledi gre predvsem za izhodišča, vredna razmisleka. Gre za vprašanja, ki zadevajo našo kulturo, naš odnos do aktualne kulturne in ustvarjalne problematike. Gre za odgovornost. Hraniti in ohraniti.

Ob izrednih naporih posameznikov, ki se zavedajo pomena Odsevanj in vlagajo v reševanje te problematike veliko svojih moči, predvsem profesorji Jože Potočnik, Tone Turičnik in Andrej Makuc, in

naklonjenosti sponzorjev ter sredstvom Zveze kulturnih društev Mestne Občine Slovenj Gradec navkljub, je stanje zaskrbljujoče.

Založba Cerdonis iz Slovenj Gradca je ob razumevanju situacije in potrpljenju (ki se nanaša na zamude pri plačilu tehničnih storitev) predlagala dodaten instrument financiranja revije (sopokroviteljstvo), kar bi pomagalo ohraniti redno izhajanje publikacije v neokrnjenem obsegu. Poleg generalnega sponzorja, podjetja, ki je obširno predstavljeno v članku, ki ga za vsako (dvojno) številko Odsevanj skrbno pripravi profesor Jože Potočnik, bi ponujeni oglasni prostor za sopokrovitelje pravgotovo pomagal povečati zanimanje sponzorjev za sodelovanje z Odsevanji - v obojestransko korist.

Vsem dosedanjim donatorjem se zahvaljujemo za naklonjenost in Vas hkrati vabimo, da nam v prihodnje pomagate kot sopokrovitelj.

Vam, ki ste se ali se še boste odločili, da postanete naročnik Odsevanj (naročilnica je na strani 100) - hvala za izkazano zaupanje.

Blaž Prapotnik, urednik

SOPOKROVITELJI

Poleg generalnega sponzorja, podjetja, ki je obširno predstavljeno v članku, v vsaki številki Odsevanj ponujamo tudi oglasni prostor za sopokrovitelje.

EUROCITY IZ SLOVENJ GRADCA

generalni sponzor ODSEVANJ 37/38

DONATOR

EUROCITY, d.o.o., transportno in proizvodno podjetje, je zasebno oz. družinsko podjetje in eno izmed najmlajših in zelo uspešnih v Slovenj Gradcu. Ob ustanovitvi leta 1992 je imela družba pet transportnih vozil, od teh sta bili le dve vključeni v mednarodni promet. Danes pa so transportni park s kooperanti povečali na 130 vozil in se tako uvrstili med pomembne prevoznike na evropskih cestah. Podjetje EUROCITY uporablja tudi svoje letalo za intervencijske prevoze (od leta 1998). Direktor družbe inž. Janko Zakršnik poudarja, da "so vsa vozila dimenzijsko prirejena za potrebe prevozov paletnih sistemov v avtomobilski industriji in opremljena z mobilnimi telefoni." Podjetje posluje z navigacijskim sistemom, ki omogoča spremljati vsa vozila kjerkoli na poti. "Zaradi sistema dela 'just in time' in prevozi, določenimi na čas, sta v vseh vozilih po dva voznička," je še posebej poudaril direktor Zakršnik.

Ko so se v Slovenj Gradcu, na Koroškem in sploh v Sloveniji krepili in širili proizvodni programi za evropsko avtomobilsko industrijo, zlasti Prevent in Johnson Controls, je z njim rasla tudi družba EUROCITY.

Zaradi prostorske stiske, novega zakona o parkiranju in vzdrževanju vozil je podjetje odkupilo v Otiškem Vrhu prostore nekdanjega Avtoprevoza iz Dravograda, del površin sosednjih podjetij

in še nekaj drugih nepozidanih površin v sosesčini. 28. decembra 1999 je podjetje EUROCITY v obrtno-industrijski coni v Otiškem Vrhu odprlo sodobno skladiščno-transportno središče, ki obsega več kot 6000 m² pokritih in 30.000 m² asfaltiranih površin za parkiranje tovornjakov. Vloga transportnega središča je tudi logistična podpora podjetjema Prevent in Johnson Controls, ki velikim evropskim avtomobilskim tovarnam dobavljata sedežne prevleke za prvo vgradnjo in drugo notranjo avtomobilsko opremo. Gradnja logističnega centra je veljala približno 600 milijonov tolarjev.

Podjetje EUROCITY Slovenj Gradec je kmalu po ustanovitvi začelo proizvajati tudi grelce za sedeže, sprva za avtomobile podjetja Mercedes, pozneje pa še za Opel in Audi. Leta 1992 je bilo v proizvodnji zaposlenih devet delavcev, ki so izdelali približno 80.000 grelnih sedežev na leto, dve leti pozneje je 70 delavcev proizvedlo čez pol milijona tovrstnih sedežev letno. Lani je bilo v proizvodnji zaposlenih 100 delavcev, vseh zaposlenih pa je 122.

"Realizacija transportnega in proizvodnega podjetja EUROCITY je leta 1998 znašala okoli 25 milijonov mark," navaja Mateja Hudolist, novinarica Dela, dne 10. decembra 1999.

Poudariti velja, da je družba EUROCITY dobi-

Poslovni prostori podjetja EUROCITY v obrtno-industrijski coni v Otiškem Vrhu

la certifikat kakovosti ISO 9002 (v letu 1999) za uspešen in kakovosten razvoj.

Podjetje EUROCITY je v svojem uspešnem in dinamičnem razvoju postalo večinski lastnik podjetja Avtoservis v Slovenj Gradcu, kjer poleg servisov in tehničnih pregledov prodajajo tudi vozila firme Renault.

Podjetje EUROCITY sodi med pomembne donatorje in podpira razvoj športa, kulture, šolstva in zdravstva. V preteklem letu so Splošni bolnišnici Slovenj Gradec podarili radiometer, aparat za centralno intenzivno terapijo, urološkemu oddelku pa ultrazvočni skalpel. Miro Petek, novinar Večera, je ob tej priložnosti med drugim zapisal (2. aprila 1999):

"Družba EUROCITY je prisluhnila potrebam bolnišnice po posodabljanju in je za urološki oddelk kupila laserski skalpel, ki je stal okoli 4,6 milijona SIT. Kot je povedal prim. dr. Nado Vodopija, predstojnik urološkega oddelka slovenjgraške bolnišnice, bodo laserski skalpel uporabljali pri odprtih in laparaskopskih operacijah, pri sodobnih kirurških pose-

gih pa je tovrsten laserski nož več kot nujen..."

Posebej kaže poudariti, da je družba EUROCITY donatorsko omogočila Galeriji likovnih umetnosti, Glasbeni šoli in drugim kulturnim ustanovam in organizacijam, športnim društvom in tekmovalcem izvedbo zastavljenih programov.

V utemeljitvi za podelitev občinske plakete Mestne občine Slovenj Gradec za leto 1999 Janku Zakršniku, direktorju podjetja EUROCITY, so bile prav te prvine posebej poudarjene:

"Povezovanje gospodarskih in družbenih dejavnosti - v naši občini je to že uveljevaljena tradicija - omogoča enakomeren, skladen in dosleden razvoj vseh področij in potrjuje, da razvitost pomeni delovno in dnevno soodvisnost v izmenjavi civilizacijskih dobrin in sredstev: tako spoznanje vse bolj sprejemajo za svoje podjetja, samostojni podjetniki, obrtniki in drugi nosilci gospodarskih dejavnosti. Tudi gospod Janko Zakršnik."

Jože Potočnik

DONATOR

EUROCITY v Otiškem Vrhu

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj: ZKD, Literarni klub Slovenj Gradec in CERDONIS, d.o.o.

Izdajateljski svet: Helena Drev, Helena Horvat, Jernej Kožar, Liza Krpač, Franček Lasbafer, Sonja Lavrinšek-Pepelnak, Marjan Linasi, Jože Potočnik, Brigita Rapuc, Draga Ropič, Marjana Štalekar, Tone Turičnik, Alenka Valtl in Milena Zlatar

Uredniški odbor: Silvija Borovnik (esejistika), Sonja Lavrinšek-Pepelnak (glasba), Miran Kodrin (poezija), Andrej Makuc (dramatika), Blaž Prapótnik (gl. in grafični urednik), Tone Turičnik (proza) in Milena Zlatar (likovna umetnost).

Naslov uredništva: CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, 2380 Slovenj Gradec, telefon: (0602) 43 143, 501 841, fax: 43 100.

Založila: Založba CERDONIS, d.o.o., telefon: (0602) 43 143, 501 841

E-mail: cerdonis@km-z.si, <http://www.km-z.si/odsevanja/>

Grafična priprava: CERDONIS, d.o.o., Slovenj Gradec. **Oblikovanje in tehnično urejanje:** Blaž Prapótnik

Tisk in vezava: Tiskarna Grešovnik, april 2000. **Naklada:** 600 izvodov. **Cena:** 800 SIT.

ISSN 0351-3661

grafični studio & založba

CERDONIS

stari trg 278, 2380 slovenj gradec
telefon: (0602) 43 143, (0602) 501 841 fax: (0602) 43 100
e-mail: cerdonis@km-z.si <http://www.km-z.si/>

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,
telefon/telefaks: (0602) 53-198, 511 956, 511 957

NAROČILNICA

Naročam **ODSEVANJA** - revijo za leposlovje in kulturo

Ime in priimek:

Naslov:

Telefon:

Pošta:

Letno naročnino 1500 SIT bom poravnal(a) po prejemu položnice.
Naročnik(ca) revije bom do pisnega preklica.

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov uredništva.
(Če ne želite razrezati revije, lahko naročilo pošljete
tudi na dopisnici.)

Datum:

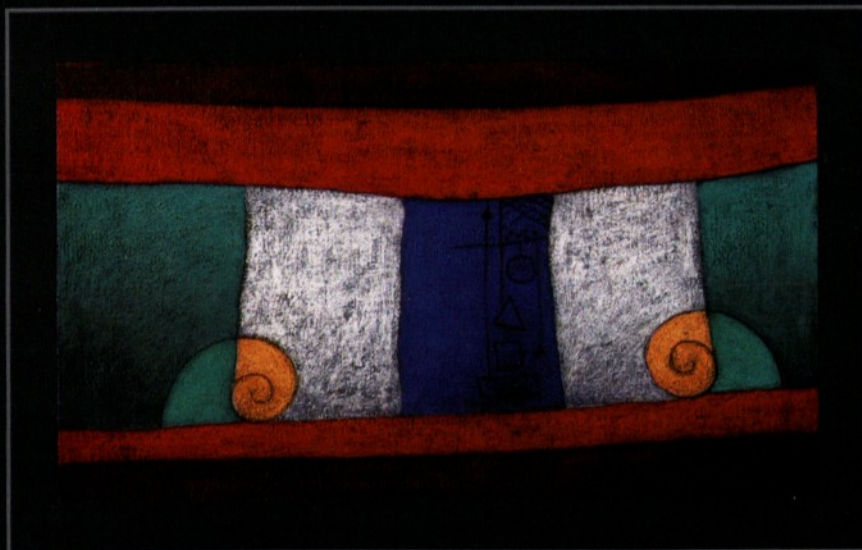
Podpis:

ODSEVANJA

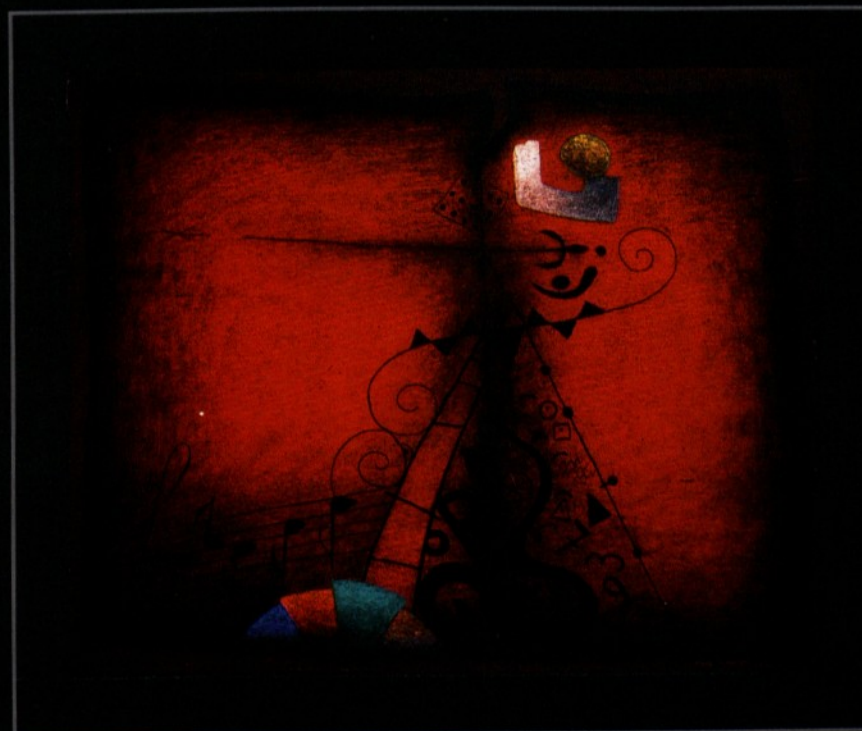
Založba CERDONIS
Stari trg 278,
2380 Slovenj Gradec

NA PLATNICAH

*Oskar Rotovnik - Oki,
Uvod v rdeči ciklus*

*Oskar Rotovnik - Oki, Znamenje II,
olje na platnu, 60 x 35 cm*

*Oskar Rotovnik - Oki, Svetopisemska zgodba Stare zaveze III,
olje na platnu, 160 x 82 cm*

